

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**NEOLİBERALİZMİN TÜRKİYE’DE EĞİTİM
POLİTİKALARINA HÜKÛMET PROGRAMLARI
ÜZERİNDEN ETKİSİ**

Mehmet Furkan YAZICI

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Yusuf PUSTU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

ŞUBAT 2025

**NEOLİBERALİZMİN TÜRKİYE’DE EĞİTİM POLİTİKALARINA
HÜKÛMET PROGRAMLARI ÜZERİNDEN ETKİSİ**

Mehmet Furkan YAZICI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ŞUBAT 2025

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Mehmet Furkan YAZICI

18/02/2025

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Programı öğrencisi tarafından hazırlanan “NEOLİBERALİZMİN TÜRKİYE’DE EĞİTİM POLİTİKALARINA HÜKÛMET PROGRAMLARI ÜZERİNDEN ETKİSİ” başlıklı tez çalışması 18/02/2025 tarih ve 14:00 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak KABUL edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan: Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER	☒	☐
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Kamu Yönetimi		
Üye: Doç. Dr. İbrahim İRDEM	☒	☐
Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü		
Üye: Doç. Dr. Yusuf PUSTU	☒	☐
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Kamu Yönetimi		

NEOLİBERALİZMİN TÜRKİYE’DE EĞİTİM POLİTİKALARINA HÜKÜMET
PROGRAMLARI ÜZERİNDEN ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Furkan YAZICI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Şubat 2025

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 1980’li yıllardan itibaren kamu yönetiminde etkisini artıran neoliberal politikaların, Türk hükûmet programlarında eğitim politikalarına etkilerini incelemektir. Çalışma kapsamında 1983 ile 2018 yılları arasında ilan edilen 21 hükûmet programı incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmış ve eğitim politikalarının etkilerini ortaya çıkarmak için temel eğitim göstergeleri ve istatistiksel verilerden yararlanılmıştır. Öncelikle hükûmet programlarına, daha sonra kalkınma planlarına, millî eğitim şura kararlarına, Millî Eğitim Bakanlığı stratejik planlarına ve diğer üst politika belgelerine ulaşılarak dönemsel açıdan kapsamlı bir inceleme yapılmıştır. Eğitim, milletlerin ve toplumların bağımsız yaşamaları ve kalkınmaları açısından kritik öneme sahiptir. Eğitim mevzuatı ve yasal dayanaklar da toplumsal ve küresel değişime uygun olarak çağın ihtiyaçları doğrultusunda değişmektedir. 1980’li yıllar, küreselleşme ve neoliberalizm etkisiyle eğitim politikalarında ve kamu yönetiminde önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönemi temsil etmektedir. Bu dönemde kamu yönetiminde başlayan neoliberalizm etkileri hükûmetlerin çeşitli politika araçları ile hayata geçmiştir. Türkiye’de ise bu politika araçları arasında önemli bir yere sahip olan hükûmet programları aracılığıyla neoliberalizmin etkileri kamu yönetimine ve eğitim politikalarına yansımıştır. Cumhuriyetin ilanından 1983 yılına kadar toplam 44 hükûmet kurulmuş, 1983’ten 2018’e, Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’ne geçildiği döneme kadar ise 21 hükûmet kurulmuş ve bu hükûmetlerin programları TBMM’de sunulmuştur. Bu çalışmada, neoliberal anlayışın etkisini göstermeye başladığı dönemden başlayarak Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’ne geçişe kadar olan süreçte ilan edilen 21 hükûmet programı özellikle ele alınmıştır. Bu kapsamda programlarda ilan edilen politikaların neoliberal yaklaşımlarla uyumu ele alınmış ve etkileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda; 1980’li yıllardan sonra ortaya çıkan neoliberal yaklaşımların hükûmet programlarını etkilediği görülmüştür. Bu dönemde neoliberal politikaların etkisiyle eğitim politikalarında özellikle eğitimde özelleştirme, piyasa odaklı gelişmeler ve özel sektöre yönelik teşviklerin artışı dikkat çekmiştir. Ayrıca küreselleşme süreci ve neoliberal düşünce sistemi, sosyal refah devleti anlayışından kısmen vazgeçilmesine yol açmış; piyasa temelli çözümler ve serbest piyasa anlayışı eğitim alanında da etkili olmuştur. Bununla birlikte, hükûmet programlarında devletin sosyal politikalar aracılığıyla vatandaş üzerindeki eli ve korumacı yaklaşımı da önemle vurgulanmıştır. Eğitimde sürdürülebilir politikaların artırılması amacıyla hükûmet programlarındaki eğitim politikalarının detaylı analizler ve katılımcı süreçlerle desteklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Bilim Kodu : 111627

Anahtar sözcükler : Neoliberalizm, hükûmet programları, Türk millî eğitim politikaları, küreselleşme, dönüşüm.

Sayfa Adedi : 163

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yusuf PUSTU

THE IMPACT OF NEOLIBERALISM ON EDUCATION POLICIES IN TÜRKİYE
THROUGH GOVERNMENT PROGRAMS

M. Sc. Thesis

Mehmet Furkan YAZICI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

February 2025

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the effects of neoliberal policies, which have increased their influence in public administration since the 1980s, on education policies in Turkish government programs. Within the scope of the study, 21 government programs announced between 1983 and 2018 were examined. Document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used in the study and basic education indicators and statistical data were utilized to reveal the effects of education policies. Firstly, government programs, then development plans, national education council decisions, strategic plans of the Ministry of National Education and other top policy documents were accessed and a comprehensive periodical review was conducted. Education is critical for the independent survival and development of nations and societies. Educational legislation and legal bases also change in line with the needs of the age in accordance with social and global changes. The 1980s represent a period of significant changes in education policies and public administration under the influence of globalization and neoliberalism. In this period, the effects of neoliberalism in public administration were realized through various policy instruments of governments. In Türkiye, the effects of neoliberalism were reflected on public administration and education policies through government programs, which have an important place among these policy instruments. From the proclamation of the Republic until 1983, a total of 44 governments were established, and from 1983 to 2018, when the Presidential Government System was adopted, 21 governments were established and the programs of these governments were presented to the Grand National Assembly of Türkiye. In this study, the 21 government programs announced in the period starting from the time when the neoliberal approach started to show its influence until the transition to the Presidential Government System are specifically addressed. In this context, the compatibility of the policies announced in the programs with neoliberal approaches was discussed and their effects were examined. As a result of the research, it was observed that the neoliberal approaches that emerged after the 1980s affected the government programs. In this period, under the influence of neoliberal policies, privatization in education policies, market-oriented developments and the increase in incentives for the private sector attracted attention. In addition, the globalization process and neoliberal thought system led to a partial abandonment of the social welfare state approach; market-based solutions and free market understanding were also effective in the field of education. As well as that, government programs also emphasized the state's hand on citizens through social policies and its protectionist approach. It is concluded that in order to increase sustainable policies in education, education policies in government programs should be supported by detailed analyses and participatory processes.

Science Code : 111627

Key Words : Neoliberalism, government programs, Turkish national education policies, globalization, transformation.

Page Number : 163

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Yusuf PUSTU

TEŞEKKÜR

Çalışmamın ortaya çıkışında ve bu zorlu sürecin tamamlanmasında beni yönlendiren, tecrübelerinden faydalandığım ve tavsiyeleriyle çalışmalarına yeni bir vizyon katan kıymetli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Yusuf PUSTU'ya, bu uzun ve çoğu zaman meşakkatli süreçte bana desteğini esirgemeyen sevgili eşime ve kızıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. NEOLİBERALİZM VE NEOLİBERAL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN KAMU YÖNETİMİ VE EĞİTİM POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	9
2.1. Neoliberalizm Kavramı.....	9
2.2. Neoliberal Düşünce Sisteminin Türkiye’deki Gelişimi.....	18
2.3. Eğitim Politikalarında Neoliberal Dönüşümün Temelleri	21
2.4. Eğitim Politikalarını Neoliberal Dönüşüme Götüren Nedenler.....	25
2.5. Eğitim Politikalarında Neoliberal Dönüşüm Uygulamaları.....	30
3. NEOLİBERALİZMİN TÜRKİYE’DE EĞİTİM POLİTİKALARINA HÜKÛMET PROGRAMLARI ÜZERİNDEN ETKİSİ	35
3.1. 1980 Öncesi Dönemde Hükûmet Programlarında Eğitim Politikaları	37
3.2. 1980’den 2018’e Hükûmet Programlarında Eğitim Politikaları.....	55
3.2.1. Birinci Turgut Özal Hükûmeti.....	58
3.2.2. İkinci Turgut Özal Hükûmeti.....	61
3.2.3. Akbulut Hükûmeti	63
3.2.4. Birinci Yılmaz Hükûmeti.....	66
3.2.5. Yedinci Demirel Hükûmeti.....	68
3.2.6. Birinci Çiller Hükûmeti	70
3.2.7. İkinci Çiller Hükûmeti	72
3.2.8. Üçüncü Çiller Hükûmeti.....	75

3.2.9. İkinci Yılmaz Hükûmeti	76
3.2.10. Erbakan Hükûmeti	78
3.2.11. Üçüncü Yılmaz Hükûmeti	79
3.2.12. Dördüncü Ecevit Hükûmeti	82
3.2.13. Beşinci Ecevit Hükûmeti	84
3.2.14. Gül Hükûmeti	88
3.2.15. Birinci Erdoğan Hükûmeti.....	91
3.2.16. İkinci Erdoğan Hükûmeti.....	96
3.2.17. Üçüncü Erdoğan Hükûmeti	100
3.2.18. Birinci Davutoğlu Hükûmeti	104
3.2.19. İkinci Davutoğlu Hükûmeti	109
3.2.20. Binali Yıldırım Hükûmeti.....	113
4. NEOLİBERAL POLİTİKALARIN TÜRKİYE’DEKİ EĞİTİM POLİTİKALARINA ETKİLERİ	119
4.1. Neoliberalizmin Türkiye’de Eğitim Politikalarına Yönelik Etkilerinin Değerlendirilmesi.....	125
4.2. Türkiye’deki Eğitim Politikalarına Yönelik Öneriler	133
5. SONUÇ	137
KAYNAKÇA.....	141
ÖZGEÇMİŞ	149

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamalarıyla birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltma	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
ANAP	Anavatan Partisi
APA	American Psychological Association
AR-GE	Araştırma-Geliştirme
BM	Birleşmiş Milletler
DB	Dünya Bankası
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
FATİH	Eğitimde Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi
GATS	Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
IMF	Uluslararası Para Fonu
KMYKK	Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
KYTKT	Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
PIRLS	Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Araştırması

PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TIMSS	Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu

1. GİRİŞ

Eğitim, toplumların gelişimine, kalkınmasına ve diğer devletler ile rekabet etmesine önemli ölçüde katkı sağlayan temel bir etkidir. Aynı zamanda toplumsal ihtiyaçların önde gelen belirleyicilerinden biri olarak eğitim, ülke yöneticilerinin öncelikli sorumluluk alanlarından birini oluşturmaktadır (Özdemir S., 2000, s. 8). Bu bağlamda eğitimin, toplumsal sistem ve ihtiyaçlarla sıkı bir şekilde bağlantılı olarak ele alınması gerektiği ifade edilebilir. Tüm ülkeler, yaşadıkları çağa uyum sağlayarak değişen toplumsal kalkınma ve gelişim modellerine uyum sağlamak durumundadır. Aksi takdirde, eğitim politikalarının gelişimi ve kalkınmayı destekleme konusundaki eksiklikleri toplumsal, kültürel, ekonomik ve sosyal gelişimin sağlanmasını engelleyebilir.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini Atatürk inkılap ve ilkelerine bağlı, millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlere sahip, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluk bilinci gelişmiş yurttaşlar olarak yetiştirmektir. Ayrıca bireylerin beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı gelişim göstermesi, bilimsel düşünme gücüne sahip olması ve topluma karşı sorumluluk duyan yapıcı ve verimli kişiler olarak yetişmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanında bireylerin ilgi ve yeteneklerini geliştirerek bilgi ve beceri kazanmaları, toplumsal mutluluğa katkı sağlayacak bir meslek sahibi olmaları hedeflenmektedir.

Eğitimin genel amacı; devletin genel hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilmektedir ve bu ülkedeki tüm eğitim kurumlarının ortak misyonunu oluşturmaktadır. Her türdeki eğitim kurumunun genel görevi; vatanına ve milletine bağlı, toplumuna uyum sağlamış nesiller yetiştirmektir (Çelikkaya, 1991, s. 82). İnsanları ve toplulukları oluşturmak, yönlendirmek, geliştirmek ve büyütmek için en iyi araçlardan biri eğitimidir. Bu bağlamda bireylerin istenilen biçimde yetiştirilmesinde eğitim politikaları önemli bir rol üstlenmektedir (Yıldız & Yıldız, 2016, s. 25).

Eğitim politikası belirli amaçlar, hedefler ve felsefeler doğrultusunda eğitimle ilgili kararlarını ve uygulamalarını şekillendiren karar vericilerin politikalarını ifade etmektedir. Bu kişi veya kuruluşlar genellikle uluslararası aktörler, siyasi partiler,

çıkar grupları ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) gibi çeşitli bileşenlerden oluşmaktadır (Balyer, Özcan, & Bayram, 2021, s. 10). Ülkemizde de eğitim politikaları, değişen şartlara uyum sağlama gerekliliği ile birlikte yaklaşım, anlayış ve felsefe değişikliklerinden kaynaklı tartışmalara sıklıkla konu olmuştur.

İnsan odaklı olması ve dolayısıyla toplumdaki tüm unsurları etkileme potansiyeline sahip olması nedeniyle eğitim ve eğitime yönelik geliştirilen politikalar aynı zamanda önemli bir dönüşüm aracı rolünü üstlenmektedir. Geçmişten günümüze, devletin kamusal alana müdahale yöntemleri çeşitlenerek modern devletin refah devletine dönüşmesine zemin hazırlanmıştır. Liberal anlayıştan müdahaleci anlayışa geçiş sürecinde özellikle sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlar, devletin düzenleyici bir rol üstlenmesini kaçınılmaz kılmıştır. Sanayi devriminin ardından ekonomik temelli liberal anlayışın sosyal ve kamusal alana müdahalesi ise sınırlı ölçüde gerçekleşmiştir. Bu süreçte devletin algılanış biçiminde, sosyal devlet anlayışında, eşitlik, hak ve özgürlükler anlayışında, kamusal anlamda devletin eğitim alanına müdahale ediş biçiminde önemli farklılıklar yaşanmıştır (Durdu, 2009, s. 42). Kamu politikaları bu süreçte devletin müdahalesini ve yönlendirmesini gerektiren bir araç olarak işlev görmüş ve bu sayede toplumsal ihtiyaçlar ve hedefler belirlenerek bu doğrultuda çeşitli politika önlemleri uygulanmıştır.

Türkiye’de kamu yönetiminde yaşanan neoliberal dönüşüm sürecinin, eğitim politikalarını nasıl etkilediği ve bu etkilerin hükûmet programları aracılığıyla nasıl şekillendiğinin ortaya konulması tezin problemini oluşturmaktadır.

Kamu politikaları arasında siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel açılardan sürecin yol haritasını en belirgin şekilde özetleyen belgelerin başında hükûmet programları gelmektedir. Dolayısıyla bu politika belgeleri, kamu politikalarında hükûmetlerin izleyecekleri dönüşüm sürecinin nasıl olacağına yönelik ipuçları sunmaktadır (Lamba, 2015, s. 130). Bu çalışmanın çıkış noktasını da küresel ölçekte yaşanan neoliberal dönüşüm sürecinin eğitim politikalarına etkileri ve Türkiye’de yaşanan dönüşüm sürecine yönelik hükûmet programları kapsamında eğitim politikalarının değişimi oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de neoliberal politikaların etkilerinin ortaya çıkış süreci olan 1980’li yılların başından 2018 yılı Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’nin

kabulüne kadar geçen süre zarfında sunulan hükûmet programlarında yer alan eğitim politikalarının neoliberal dönüşüm politikaları çerçevesinde nasıl etkilendiğini incelemektir. Bu doğrultuda dönemin hükûmet programları temel alınarak hükûmetlerin uygulamaya geçirmeyi planladıkları eğitim politikaları ve bunların kamusal alandaki uygulama sonuçları incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda hükûmet programlarında belirlenen eğitim politikalarının kamusal alana yansıyan sonuçlarını ortaya çıkarmak için temel eğitim göstergelerden ve istatistiksel verilerden yararlanılmıştır.

Ülkemiz açısından da 1980’li yıllar sonrası, eğitim alanında önemli gelişmelerin yaşandığı bir zaman dilimini temsil etmektedir. Bu süreç, küreselleşmenin etkisiyle birlikte kamu yönetiminin tamamı üzerinde önemli değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Eğitimde ve kamu hizmetlerinde yaşanan değişimler ülkemizin modernleşme sürecinin önemli bir kilometre taşı oluşturmıştır. Bu dönemde, eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması ve niteliklerinin artırılmasıyla birlikte toplumun geniş kesimlerine daha etkin bir şekilde ulaşma imkânı sağlanmıştır. Aynı zamanda, sosyal refah devletinin dönüşüm süreci de bu önemli gelişmelerden birini içermektedir. Çünkü eğitim ve kamu hizmetlerinin niteliği bu süreçte belirgin bir şekilde artmıştır.

Bu çalışma, neoliberal politikaların Türkiye’deki eğitim politikalarına etkilerini hükûmet programları üzerinden inceleyerek eğitim alanında yaşanan dönüşümün daha bütüncül bir biçimde anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır. Neoliberal yaklaşımların eğitim sisteminde sebep olduğu yapısal değişimleri ortaya koymak ve bu değişimlerin politika belgelerine nasıl yansıdığını incelemek, bu doğrultuda mevcut uygulamalarda karşılaşılan sorun alanlarını belirlemek açısından çalışma önem arz etmektedir. Ayrıca, Türkiye’de eğitim politikalarının yönünü belirleyen temel dinamikleri tarihsel bir perspektif içerisinde değerlendirerek, gelecekte izlenecek politikalara dair karar vericilere ve araştırmacılara yol gösterici olma potansiyeline sahiptir.

Türk millî eğitim sisteminin yönetim yapısı Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan günümüze kadar sürekli olarak geliştirilmiş olup eğitimde, millî bir nitelik taşıyan devletçi ve merkeziyetçi bir yönetim yapısı benimsemiştir. Türk millî eğitim sisteminin temel dayanak noktasını oluşturan 14 Haziran 1973’te yayımlanan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu oluşturmaktadır. Bu Kanun, Türk millî

eğitiminin düzenlenmesinde esas alınan amaç ve ilkeleri belirlemekte; eğitim sisteminin genel yapısını, öğretmenlik mesleğinin esaslarını, okul bina ve tesislerini, eğitim araç ve gereçlerini, ayrıca devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğunu temel hükümler çerçevesinde düzenlemektedir.

Cumhuriyetin kurulduğu dönemden 1983 yılına kadarki süreçte toplam 44 hükûmet kurulmuştur. 1983 yılından Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin benimsendiği 2018 yılına kadar olan süreçte ise 21 hükûmet kurulmuş ve bu hükûmetlerin programları Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) sunulmuştur. Çalışmanın ana konusunu oluşturan söz konusu 21 hükûmet programı neoliberal anlayışın ortaya çıkmaya başladığı süreçten sonra oluşturulan hükûmet programlarını kapsamaktadır. Bu programlar kapsamında ilan edilen politikaların, neoliberal yaklaşımlarla uyumu ve bu politikaların da olumlu ve olumsuz etkileri ele alınmıştır.

21. yüzyılın son çeyreğinde dünya genelinde gerçekleşen neoliberal dönüşüm süreci, kamu politikalarını etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Bu dönüşüm sürecinin etkisi özellikle eğitim politikaları gibi kritik alanlarda derinden hissedilmiştir. Neoliberal dönüşüm sürecinin başlangıcından günümüze kadar eğitim politikaları önemli değişimlere tanık olunmuştur. Bu çalışmanın amacı neoliberal düşüncenin eğitim politikalarına olan etkilerini ve Türkiye'de, toplumsal dönüşümün önemli bir aracı olan hükûmet programlarındaki eğitim politikalarının farklı özelliklerine, dinamiklerine odaklanarak politik değişimleri birden çok etkene bağlı olarak incelemektir.

1983-2018 yılları arasında iktidara gelen 21 hükûmetin programları birbirinden farklı ve zaman içerisinde dönüşen eğitim politikalarının izlenebileceği en önemli kaynaklar arasındadır. Buradan hareketle çalışmanın problem durumu, ülkemizde devlet yönetim sisteminde neoliberal anlayışın etkisi altında yaşanan değişimlere bağlı olarak bu değişimlerin eğitim politikalarına nasıl yansıdığını hükûmet programları bağlamında incelemektir. Ayrıca Türkiye'de iktidar değişikliklerinin eğitim politikalarına olan etkisini anlamak ve bu sürecin eğitim sistemine yansımalarını değerlendirmektir.

Bu çalışma, temel olarak 1983-2018 yılları arasında yürürlüğe giren 21 hükûmet programında yer alan eğitim politikalarının, neoliberal dönüşüm süreci bağlamında incelenmesine odaklanmaktadır. Bununla birlikte analizlerin derinleştirilmesi

amacıyla ilgili döneme ait kalkınma planları, stratejik planlar, Millî Eğitim Şûrası kararları, istatistikî veriler ve diğer üst politika belgelerinden de yararlanılmıştır.

Küreselleşme sürecinde özellikle eğitim alanının büyük ölçüde etkilendiğini ifade edilebilir. Bu sürecin neoliberal boyutundaki özellikle ekonomik politikalar, eğitim alanında belirgin bir etki oluşturmuştur. Bu çalışmada, neoliberalizm ekseninde geliştirilen politikalar hükûmet programları kapsamında ele alınarak bireylerin eğitimi, neoliberalizmin eğitim sistemine etkileri ve ardından eğitim politikalarında meydana gelen değişikliklerin toplumsal hayata yansımaları incelenmiştir. Bu bağlamda, küreselleşme ve özellikle neoliberal politikaların eğitim üzerindeki etkileri toplumsal yapıya nasıl yansıdığı ve bu değişimlerin toplum üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Cumhuriyet Dönemi içerisinde oluşturulan politika belgeleri, kalkınma planları, Avrupa Birliği (AB) politikaları ve küreselleşme sürecindeki değişimler ekseninde genellikle eğitim politikalarının analizine odaklanan literatürdeki çalışmalar mevcuttur. Ancak bu çalışmanın literatüre katkısı, Türkiye'nin neoliberal dönüşüm sürecine odaklanarak yaşanan değişimi, hükûmet programları üzerinden eğitim politikaları açısından değerlendirilmesine olanak sağlamasıdır. Bu şekilde, mevcut literatüre yeni bir bakış açısı getirilerek Türkiye'nin eğitim politikalarındaki dönüşüm sürecinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılması ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Neoliberalizm anlayışının kamu yönetimi içinde hâkim olmasıyla birlikte bu anlayışı ve etkilerini inceleyen literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada neoliberalizmin etki alanının teorik olarak incelenmesinden ziyade yönetimin alt dallarından biri olan eğitim alanına etkileri incelemektedir. Konu hükûmet programları bağlamında ele alınarak neoliberalizm anlayışına ilişkin bakış açısı ortaya çıkarması açısından önemlidir. Bu çalışmanın, eğitim politikalarını hükûmet politikaları çerçevesinde ve neoliberal dönüşüm sürecinin yansımalarıyla birlikte ele alması, literatürde bütüncül bir yaklaşımla konuyu ele alan çalışmaların sınırlı olması nedeniyle önemlidir. Bu amaçla, çalışmanın literatürdeki önemli bir boşluğu doldurması hedeflenmektedir.

“Neoliberalizmin Türkiye’de Eğitim Politikalarına Hükûmet Programları Üzerinden Etkisi” konulu bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi ile yapılan çalışmalarda genelde

gözlemler, görüşmeler ve doküman analizi de dâhil olmak üzere birçok kaynaktan toplanan büyük hacimli veriler önce incelenir (Büyüköztürk vd., 2017, s. 252). Nitel araştırma; gözlem, mülakat ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türüdür. Nitel araştırma, sosyal olguları kendi ortamları içinde anlamaya ve incelemeye yönelik kuramsallaşmaya dayanan bir anlayışı benimseyen bir yaklaşımdır. Nitel araştırmalarda en yaygın veri toplama yöntemlerinden biri belge ve dokümanların analizidir. Bu yöntem, nitel araştırmalarda hem tek başına hem de mülakat ve gözlem verilerini desteklemek amacıyla kullanılan bir veri toplama yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 39-193).

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi kullanılmış; birincil ve ikincil kaynaklar üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama yöntemlerinden doküman analizi/inceleme yöntemiyle araştırmaya konu olan ve incelenen olgular hakkındaki yazılı belgelerin analizi gerçekleştirilir (Yıldırım & Şimşek, 2005, s. 187). Çalışma için doküman analizi yapılmış ve veri kaynaklarını oluşturmak için söz konusu döneme ilişkin birincil ve ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Bu çalışmada doküman analizi yöntemiyle öncelikli olarak hükûmet programlarına, daha sonra kalkınma planlarına, millî eğitim şura kararlarına, stratejik planlara ve benzer üst politika belgesi niteliğindeki diğer resmî kaynaklara, çalışmanın konusu ile ilgili olan ikincil kaynaklara, çalışmanın kapsamında yer alabilecek her çeşit süreli yayına, kitaba, istatistiksel veriye ve diğer dokümanlara ulaşılmıştır. Araştırma raporlanırken American Psychological Association (APA) stiline uygun yazım kurallarından yararlanılmıştır.

Bu çalışma Türkiye Cumhuriyeti hükûmet programlarında yer alan eğitim politikalarında meydana gelen değişiklikleri söz konusu dönemde yürürlükteki politikalar kapsamında incelemektedir. İnceleme kapsamı, 1983-1987 yılları arasında sunulan 45. Hükûmet Programı'ndan başlayarak 2018 yılında yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi'ne kadar geçen sürede yayımlanan ve 65. Hükûmet Programı'na kadar olan hükûmet programlarıyla sınırlıdır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, neoliberalizm kavramına ve kamu yönetimi alanında neoliberal dönüşüm sürecinin Türk kamu yönetimi sistemi

içindeki gelişimine odaklanılmaktadır. İkinci bölümde, Türk kamu yönetimi sistemindeki eğitim politikalarında yaşanan dönüşümler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Dünya genelinde kamu yönetimi politikalarını etkileyen neoliberalizm anlayışının eğitim politikalarına etkileri incelenmiş ve bu bağlamda neoliberal politikaların ortaya çıkışı, kamu politikalarının dönüşüm süreci ve Türk eğitim politikalarına yansımaları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise öncelikle Cumhuriyet'in kuruluşundan neoliberal akımın etkilerinin en yoğun görüldüğü döneme kadar olan süreçte ilan edilen hükûmet programları eğitim politikaları bazında ele alınmıştır. Böylece eğitim politikalarının dönüşüm süreci öncesindeki hedefler ortaya çıkarılmıştır. Ardından çalışmanın esas konusunu oluşturan Türk eğitim politikalarının neoliberal dönüşüm süreci, 1983 yılından itibaren hükûmet programları çerçevesinde incelenmiştir. Eğitim politikalarının hükûmet programlarında nasıl ele alındığı ve sosyal refah devleti uygulamalarından liberal anlayıştaki kamu politikalarına geçiş süreci detaylı bir şekilde incelenmiştir. Dördüncü bölümde, neoliberal ekseninde gelişen eğitim politikalarının etkileri incelenerek genel bir değerlendirme yapılmış; çalışmada incelenen bulgulardan yararlanılarak neoliberal politikaların katkıları tanımlanmış ve öneriler sunulmuştur. Son bölümde ise neoliberalizmin eğitim politikalarına yansımalarına ilişkin sonuç değerlendirmeleri yer almaktadır.

2. NEOLİBERALİZM VE NEOLİBERAL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN KAMU YÖNETİMİ VE EĞİTİM POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bu bölümde “Neoliberalizm, Neoliberal Düşünce Sisteminin Türkiye’deki Gelişimi, Eğitim Politikalarında Neoliberal Dönüşümün Temelleri, Eğitim Politikalarını Neoliberal Dönüşüme Götüren Nedenler ve Eğitim Politikalarında Neoliberal Dönüşüm Uygulamaları” başlıkları altında neoliberalizm yaklaşımın etkileri incelenmiştir. Neoliberalizmin ortaya çıkış sürecinin dünya genelinde ve Türkiye’deki gelişim aşamaları ele alınmıştır. Özellikle küreselleşme sürecinin etkisiyle yönetim sistemlerinde ve devlet politikalarında meydana gelen değişimlerle birlikte neoliberalizmin ortaya çıkışına odaklanılmıştır. Ayrıca eğitim politikalarında neoliberal dönüşümün temelleri, bu dönüşümün nedenleri ve sonucunda gerçekleşen uygulama adımları incelenmiştir. Dünya genelinde yönetim sistemlerini etkileyen neoliberalizmin Türkiye’de ortaya çıkış süreci ve etki alanları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda Türkiye’deki kamu yönetimi anlayışında neoliberal dönüşüm süreci ve neoliberal düşünce sisteminin gelişimi üzerinde durulmuştur.

2.1. Neoliberalizm Kavramı

Neoliberalizmin politika geliştirme araçlarına ve özellikle eğitim politikalarına olan etkisini anlamak için öncelikle bu kavramın ne anlama geldiğini ve diğer politika alanlarını nasıl etkilediğini ele almak önem arz etmektedir.

Neoliberalizmin temel iddiası, insan refahını iyileştirmek için en iyi yaklaşımın sağlam özel mülkiyet hakları, serbest piyasalar ve serbest ticaret ile desteklenen bir ortamda bireysel işlere izin veren bir çerçeve sağlamaktır. Siyasi ve ekonomik faaliyetler, bir ideoloji olarak neoliberalizmin ana odak noktasıdır (Harvey, 2005, s. 10). Neoliberalizm, çağdaş akademik çalışmalarda bir dizi ekonomik reform politikası, belirli bir ekonomik kalkınma modeli, kapsayıcı bir ideoloji veya teorik bir ekonomik paradigma olarak tanımlanmıştır (Boas ve Gans-Morse, 2009, s. 139). Görüldüğü üzere ekonomik argümanların öne çıktığı bu düşünce sisteminde, yönetim açısından toplumun en küçük birimi dahi sistemden etkilendiği için neoliberalizmin tek bir tanımı veya sınırlı sayıda sonucu olacağını söylemek zordur. Her ülke ve her politika alanı, bu genel ilkeleri kendi koşulları ve gereksinimleri doğrultusunda uygular. Bu nedenle, neoliberalizmin etkisi ve sonuçları her toplumda ve her politika alanında farklılık gösterebilir.

Sosyal devletin 1970'lerin ikinci yarısından itibaren yükümlülüklerini yeterince yerine getirememesi, temelde sosyal devlet anlayışı ile liberal devlet fikri arasında doğan bir ekonomi politik sistem olarak gelişen neoliberalizmi doğurmuştur (Acar, 2017, s. 251). Neoliberalizm, genel olarak piyasa ve özel sektörün önceliklerini vurgulayan devlet müdahalesinin sınırlı olmasını öneren bir düşünce sistemi olarak tanımlanmaktadır (Saad-Filho & Johnston, 2014, s. 268). Gelir dağılımı ve istihdam gibi ekonomik kavramları içeren bu yaklaşım aynı zamanda sosyal politikaları da etkileyen bir düşünce sistemini ifade etmektedir. Bu nedenle neoliberalizmin etkisi sadece ekonomi politikalarıyla sınırlı kalmayıp aynı zamanda sosyal politikaları da etkileyerek geniş bir etki alanına nüfuz etmektedir.

1970'lerde dünya ekonomisini temellerinden sarsan gelişmeler yaşanmıştır. Yaşanan sorunlar 1945'ten beri büyük sanayi ülkelerinde hüküm süren ekonomik sorunlardan biri olarak kabul edilse de büyük sanayi ülkeleri 1969'da başlayan bir durgunluk ve enflasyonun içine düşmüştü. Ekonomik büyümeleri büyük ölçüde ihracata bağlı olan gelişmekte olan ülkeler, ekonomik bunalım döneminde sanayi ülkelerine ihracat yapmakta zorluk çekiyorlardı (De Vries, 1986, s. 239). 1970'li yılların sonrasında yaşanan bu ekonomik krizlerin sonuçları, neoliberalizmin ortaya çıkmasının temel nedenlerindendir. Neoliberalizm, devletin özellikle sosyal devlet niteliği kazandığı ve bu nedenle sosyo-ekonomik yaşamda önemli bir rol oynadığı bir dönemin ürünüdür. Bu bağlamda neoliberalizm, kökeninde yatan düşünceler çerçevesinde devletin mevcut niteliklerine karşı bir yönelimle doğmuştur (Karcı, 2008, s. 42). Dolayısıyla bu dönemde devletin sosyal politika araçlarından olan eğitimin neoliberalizmin ürünü olan yerelleşme, âdem-i merkezileştirme ve özelleştirme gibi politikalardan etkilendiği ifade edilebilir.

Taşçier'e (2019:60) göre; neoliberalizm kavramının ilk ortaya çıktığı dönem, klasik liberalizm anlayışında bir krizin yaşandığı ve Keynesyen politikaların tartışılmaya başladığı bir evreye denk gelmiştir. Neoliberalizmin kurumsallaşması ise 1970'lerin sonlarına kadar hâkim olan müdahaleci devlet/sosyal devlet anlayışına sahip Keynesyen politikaların eleştirisi üzerine oluşmuştur. Neoliberalizm, temelde bir ekonomi-politik teorisi olarak devlet müdahalelerinin azaltılması, finansal kurumların büyümesi, çevre kaynaklarının merkeze aktarılması, serbest ticaretin tüm ulusa fayda sağlayacağına inanılması, devlet müdahalelerinin minimize edilmesi, sosyal

harcamaların kısıtlanması ve özelleştirme politikalarına vurgu yapması gibi unsurları içerir. Bu ilkeler doğrultusunda devletin ekonomi üzerindeki rolünün azaltılması ve piyasa mekanizmalarının güçlendirilmesi öncelikli hâle gelirken sosyal politikalarda da önemli değişiklikler yaşandığı ifade edilebilir. Klasik liberalizm ile kıyaslandığında neoliberalizm, klasik liberalizmin serbest piyasa yaklaşımını temel alarak ekonomik alanda devlet müdahalesini en aza indirmeyi ve bireysel özgürlükleri ön planda tutmayı amaçlayan bir düşünce sistemidir (Prechel & Harms, 2007, s. 5). Bu çerçevede neoliberalizm, özellikle ekonomik verimliliğin artırılması ve rekabetin teşvik edilmesi amacıyla devletin sosyal sorumluluklarını yeniden tanımlamayı hedeflemiştir. Ancak bu yaklaşım, zamanla sosyal eşitsizliklerin derinleşmesi ve kamu hizmetlerine erişimde yaşanan zorluklar gibi tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Neoliberalizm, piyasa yönetimi olarak nitelendirilebilecek kapitalizmin hızlı bir şekilde küreselleştirilmesiyle birlikte geçmiş otuz yıl içerisinde yaygınlaşmış ve bununla birlikte egemen hâle gelmiş olan kapitalist ekonomik ve toplumsal politikalar serisidir. Neoliberalizmin temel uygulamaları arasında, sosyal hizmetlere ayrılan kamu harcamalarının azaltılması ve serbestleştirme ile özelleştirme politikalarının ön plana çıkarılması bulunmaktadır (Corporate Watch, 2018, s. 58). Neoliberal sürecin etkilediği birçok alan olmuştur; sadece kurumsal çerçeveler ve otorite değil aynı zamanda iş bölümleri, sosyal yapılar, refah hizmetleri, teknoloji, yaşam felsefesi ve bilişsel süreçler de dâhil olmak üzere en köklü gelenekler ve davranışlar da etkilenmiştir (Harvey, 2005, s. 10). Anlaşıldığı üzere, 20. yüzyılın sonunda neoliberalizm, sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasal hedef ve toplumsal örgütlenme biçimi açısından da etkili bir şekilde yayılmış, sosyal adaleti ve ekonomik büyümeyi birleştiren refah devleti anlayışının müdahaleci ve paylaşımcı uygulamalarından radikal bir kopuş gerçekleştirmiştir (İnsel, 2015, s. 7). Bu gelişmelerin ve beraberinde uygulanan neoliberal politikaların, her ülkede benzer biçimde uygulanmadığı ve yerel dinamiklere göre farklı etkiler yarattığı da göz ardı edilmemelidir.

Neoliberalizm kapitalist sistemle yönetilen ekonomileri durgunluk ve rekabet eksikliği sorunlarından kurtarmayı amaçlayan ekonomik kararların, liberal ekonomi teorisinin yakın zamandaki bir uyanışı olarak ortaya çıkmıştır ki bu da kolektif kurumlar yerine bireyin kararının daha çok öne çıkmasını savunur (Freeman, 2015, s.

174). Bu durum, ekonomik kökenli bir başlangıç yapmış olup toplumsal hayatın tamamında "minimal devlet" anlayışıyla kamu gücünün küçültülmesini, devletin düzenleyici rolünün kısıtlanmasını ve özelleştirme politikalarının hayata geçirilmesini savunur. Bu şekilde kamu politikalarının sınırlandırılması, sosyal devlet anlayışının olumlu etkilerinin azalması ve piyasanın hâkim olduğu etkinlik, etkililik ve kârlılık gibi kavramların ön plana çıkarılması, ekonomik alanda bir dönüşümü tetiklemiştir. Bu dönüşümün, yalnızca ekonomiyle sınırlı kalmayıp siyasal, toplumsal, kültürel ve yönetsel alanlarda da neoliberalizmin felsefesine uygun bir değişim dalgasını beraberinde getirdiğini ifade edebiliriz.

Neoliberalizmin yükselişinin kapitalist düzenin temellerindeki çatlakların belirginleştiği 1970'lerin sonlarında başladığı bilinmektedir. Keynesyen politikaların sorunları ve ekonomik krizler, neoliberalizmin hızla ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yeni ideolojinin, devlet müdahalesini azaltmayı ve piyasanın serbestleştirilmesini savunurken ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda da radikal değişimlere yol açtığı gözlenebilir. Devletin rolündeki bu değişimler sosyal refah politikalarının azalmasına ve piyasa odaklı politikaların güçlenmesine sebep olmuştur. Bu dönüşüm süreci hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ekonomik politikaların şekillenmesinde belirleyici olmuş ve küresel düzeyde neoliberal politikaların yayılmasına yol açmıştır.

1930'ların büyük çöküşünde kapitalist düzeni tehdit eden yıkıcı koşulları bir daha yaşamamak için tesis edilen anlayış barışı, huzuru, kapsayıcılığı, istikrarı ve refahı garanti altına almıştır. Bu dönemden sonra genellikle Keynesyen olarak adlandırılan mali ve ekonomik politikalar tam istihdam ve fiyat istikrarını sağlamak için geniş çapta uygulanmıştır. Devletler sanayi politikasına aktif olarak müdahale etmiş ve sosyal refah devletini inşa etmek için çeşitli refah sistemleri (sağlık, eğitim vb.) kurmuştur. Ancak 1970'lere gelindiğinde ortaya çıkan mali krizler nedeniyle uygulanan Keynesyen politikalar işe yaramamıştır. Dolayısıyla krizin üstesinden gelmek için alternatif bir yol olarak neoliberalleşme politikaları uluslararası kapitalizmin yeniden örgütlenmesi için teorik bir tasarımı gerçekleştirmeye yönelik ütopyik bir proje olarak ya da sermaye birikiminin koşullarını yeniden tesis etmeye yönelik siyasal bir proje olarak ortaya çıkarılmıştır (Harvey, 2005, s. 12-17). Neoliberalizm, devletin asıl görevinin bireysel hak ve özgürlükleri, özel mülkiyet hakkını ve piyasanın serbest ve özgür bir şekilde işlemlerini garanti etmek olarak

tanımlar (Çelik, 2005, s. 190). Özel mülkiyeti ön plana çıkaran bu yaklaşım, neoliberal ideolojinin temel unsurlarından biri olarak öne çıkar. Bu ilke, bireyin toplumsal yapı içerisindeki değerini pekiştirirken, bireysel hakların ve girişim özgürlüğünün önemini vurgular. Neoliberal devlet, mülkiyet edinme özgürlüğünü esas alarak serbest piyasa içerisinde karar alma süreçlerini bireylerin girişimci niteliklerine bırakır (Turner, 2008, s. 5). Ancak bu durumun devletin sosyal refah devleti unsurlarını desteklemekten uzaklaşmasına özellikle eğitim ve sağlık alanlarında halkın olumsuz etkilenmesine yol açtığı ifade edilebilir. Zira kamu idarelerinin özelleştirilmesi ve devletin fiyat mekanizmasının belirleyici rolünden çekilmesi, dezavantajlı grupların bu hizmetlere neredeyse hiç ulaşamamasına sebep olabilir.

Sanayi toplumuna geçiş sürecinde modern anlamda ulus devlet yapısı ve bununla birlikte sanayi çağı devleti ortaya çıkmıştır. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı, devletin kamusal alandaki etkinliğini artırma gerekliliği doğurmuş ve bu dönemde devlet piyasalara müdahaleci politikalar uygulayarak toplumun sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı kesimlerini koruyan ve finanse eden bir 'Refah Devleti'ne dönüşmüştür. Ancak, 1973 Petrol Krizi'nin neden olduğu ekonomik durgunluk ve enflasyonla birlikte, bu politikalar eleştirilmiş ve alternatif iktisadi politikalar ve devlet anlayışı benimsenmesi gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır. 1980'li yıllardan itibaren bu düşünce doğrultusunda reformlar hayata geçirilmiş ve birçok ülke serbest piyasa ekonomisine geçmiştir. Bu süreçte, sosyal refah devleti anlayışından etkin ve minimal bir devlet anlayışına keskin bir geçiş yaşanmıştır. Küreselleşme akımlarıyla birlikte neoliberal düşüncenin benimsenmesi toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel dönüşümlere neden olmuştur. Bu değişiklikler devletin yapısında önemli değişikliklere yol açmış ve devlet-toplum ilişkisinin farklılaşmasına neden olmuştur (Sarı, 2016, s. 28). Bu farklılaşma, devletin toplumsal ihtiyaçlara yanıt verme biçimini yeniden şekillendirmiş olabilir. Ayrıca vatandaş-devlet ilişkisi daha bireysel sorumluluk temelli ve piyasa odaklı bir yapıya evrilmiş gibi görünmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen süreçte, 1970'li yıllara kadar iktisadi açıdan hâkim olan düşünce Keynesçilik olmuştur. Ancak bundan sonraki süreçte yerini neoliberalizme bırakmaya başlamıştır. 1970'li yıllarında başında ortaya çıkan başta Petrol Krizi olmak üzere yaşanan tüm ekonomik darboğazlar, toplumsal ve iktisadi açıdan neoliberalizmin “serbest piyasa” anlayışının hâkim ideoloji olmasına yol

açmıştır (Saad-Filho & Johnston, 2014, s. 45). Bu durum, devletin ekonomik alandaki düzenleyici ve dengeleyici rolünün sorgulanmasına neden olmuştur. Böylece serbest piyasa mantığının kabullenmesiyle birlikte, ekonomik büyümenin ön koşulu olarak görülen devlet müdahalesi giderek ikinci plana itilmiştir.

1970'li yılların ortalarında meydana gelen ekonomik krizler devlet mekanizmasına yönelik eleştirilerin artmasına neden olmuştur. Aynı dönemde Vietnam Savaşı'nın neden olduğu sorunlar, Bretton Woods'un altın ve dolar merkezli sabit kur düzenini sarsmış ve petrol fiyatlarında ani yükselişlere neden olarak enflasyon ile ekonomik durgunluğu beraberinde getirmiştir. Tüm bu gelişmeler karşısında Keynesyen politikalar etkisiz kalmıştır. Bu nedenle, küresel çapta Keynesyen politikalardan neoliberal politikalara doğru bir paradigma değişimi yaşanmıştır (Bayansar, 2020, s. 2). Bu bağlamda 1980'li yılların kamu yönetimi paradigmasındaki değişimin temel nedeni 1970'lerin ekonomik krizleri ve kamu yönetimi alanında ortaya çıkardığı bakış açısındaki değişikliklerdir (Çiftçi, 2021, s. 42).

Yukarıda belirtildiği gibi, 1970'li yıllardan sonra ortaya çıkan ve devam eden ekonomik bunalımların, sosyal devleti eleştiren neoliberal anlayışın ortaya çıkmasına sebep olduğu ve devletin rolünün kısmen değiştiği söylenebilir. Bu anlayış, kamu yönetimi alanında ekonomik ve sosyal sistemleri işlevsizlikle suçlamıştır. Bu doğrultuda, devletin sınırlandırılması gerektiği ancak aynı zamanda etkin, verimli, etkili ve ekonomik bir yapıya sahip olması gerektiği düşüncesiyle, devlete işletmeci bir yaklaşım benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede geliştirilen politika araçlarının kamu harcamalarının azaltılmasını, özelleştirme uygulamalarını ve kamu yönetiminde işletmeci bir anlayışın benimsenmesini beraberinde getirdiği ifade edilebilir.

Neoliberalizmin temel odak noktası, birey ve bireyin ekonomik ilişkileri etrafında şekillenmektedir. Bu yaklaşımda birey, öncelikle ekonomik bir özne olarak ele alınır; pazarın işleyişi ve özel girişim ilkeleri çerçevesinde hareket etmesi beklenir. Neoliberal düşünce, bireye ekonomik kararlarında piyasa kurallarını esas almasını ve özel teşebbüsü öncelik vermesini telkin eder. Bununla birlikte, neoliberal politika anlayışı; eğitim ve diğer sosyal hizmet alanlarında kamu harcamalarını azaltmayı, bu alanlarda devletin denetim mekanizmalarını sınırlandırmayı ve söz konusu kurumları

yönetmelikler aracılığıyla piyasa koşullarına uygun biçimde yeniden yapılandırmayı amaçlar (Kopnina, 2015, s. 121). 1980’li yıllarda gelişmiş ülkelerde kamu sektörü yönetimi, söz konusu bu yeni yaklaşıma şahitlik etmiştir. Bu yeni yaklaşımla birlikte, kamu sektörünün yürütme gücü olan devlete performansı, büyüklüğü, işleyişi, hantallığı, verimsizliği gibi konularda eleştiriler yapılmış ve kamu sektörünün daha minimize hâle getirilmesi ve yönetim anlayışında farklılaşmaya gidilmesi hususunda genel bir düşünce ortaya çıkmıştır (Eryılmaz, 2006, s. 29). Yaşanan krizlerin üstesinden gelme amacıyla öne sürülen politikalar, kamu sektörü içerisinde çeşitli faktörlerle ilişkilendirilerek ideolojik ve ekonomik açıdan derin dönüşümlere neden olmuştur. Bu faktörler arasında başlıca olarak 1970’li yıllarda ortaya çıkan ekonomik krizler, devletin toplumsal ve ekonomik yaşamdaki rolüne ilişkin ideolojik algı değişiklikleri ve Keynesçi ekonomik yönetim ile sosyal refah devleti anlayışının çöküşü, ekonomiyi ilerletmek için en iyi organizasyonların ve yöntemlerin araştırılması, büyüklük karşısında kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik, verimlilik, sosyal hizmetlere olan talebin artması ve refah devletinin mali krizi ve aşırı bürokratik yapılar gibi birçok unsur bulunmaktadır (Ömürgönülşen, 1997, s. 517). Tüm bu gelişmeler, kamu yönetiminde piyasa mantığının etkisini artırmış ve devletin klasik hizmet sunumu anlayışı sorgulanmasına, özel sektör araçlarının kamusal alanlara entegre edilmesi yönünde bir eğilim oluşmasına sebep olmuştur.

Neoliberalizmin ortaya çıkış sürecinde arka planda aslında refah devletinin doğuşu yatmaktadır. Bu süreç ile kapitalizmin demokrasi ile iş birliği öne çıkmaktadır. Ancak bu süreç 1980’li yıllardan itibaren yerini yeni sağ ideolojilere bırakmaya başlamış ve eski refah devletinin yerini artık serbest piyasa anlayışı ve küçük ama güçlü devlet düşüncesi almıştır. Liberal söylemin temelinde yatan “piyasa”, “görünmez el” ve “özgürlük” fikirleri birer varsayıma dönüşmüştür (İnaç & Demiray, 2004, s. 164). 1980’lerden sonra değişen koşullar, artan uluslararası rekabet, küreselleşme olgusu ve güçlenen neo-liberal eğilim nedeniyle refah devletinin yöntemleri bir kez daha sorgulanmaya başlanmıştır. Eleştirilerin öncelikli hedefi refah devleti adına yapılan harcamalar ve halkın artan beklentileri olmuştur (Koray, 2001, s. 9). Bu durum kamusal harcamaların sürdürülebilirliği konusunda ciddi tartışmaları beraberinde getirmiştir. Devletin, vatandaşlarına yönelik sosyal sorumluluklarını yeniden tanımlama ihtiyacı doğmuş ve sosyal politikaların kapsamı daralmaya başlamıştır.

Neoliberalizmin kamu yönetimi sistemleri üzerindeki bu değişim sürecine bakıldığında 1978-1980 yılları arası dönem geleceğin tarihçileri tarafından önemli bir dönem olarak kabul edilebilir. Bu dönemde dünyada söz sahibi olan ülkelerde değişim rüzgârı başlamıştır. Deng Xiaoping'in liderliğinde, Çin'de komünist yönetim altındaki ekonominin liberalleşmesi için önemli adımlar atılmıştır. Bu süreç, Çin'in dünya nüfusunun beşte birini oluşturduğu bir ülke olarak eşi benzeri görülmemiş bir büyüme oranıyla kapitalist dinamizmin merkezi haline gelmesine neden olmuştur. Aynı dönemde Amerika'da, Paul Volcker 1979'da Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Merkez Bankası'nın başına geçerek para politikasını değiştirmiş ve küresel olarak enflasyonla mücadelede öncülük etmiştir. Atlantik'in ötesinde, 1979'da M. Thatcher ise İngiltere başbakanı olmuş ve sendikal gücü kontrol altına alarak önceki on yılın enflasyonist durgunluğuna son verme hedefine odaklanmıştır. 1980'de ise R. Reagan'ın ABD başkanı olması, Volcker'ın hamlelerini destekleyerek ABD ekonomisini canlandırmıştır. Bu devrimci dönemde emek, endüstri, tarım ve kaynak dolaşımını serbestleştiren bir paradigma hem ulusal hem de uluslararası finans güçlerini özgürleştiren bir anlayışa evrilmiştir. Aynı zamanda bu dönüşüm süreci çevremizdeki dünyayı temelden değiştirmeye yönelik bir sürecin başlangıcını simgeleyen ve neoliberal politikaların hâkimiyet kazandığı bir döneme işaret etmektedir (Harvey, 2005, s. 9). Xiaoping, Volcker, Thatcher ve Reagan küresel düzeyde etkili olan kararlarıyla uzun süredir var olan ancak ikincil öneme sahip düşüncelerin merkeze taşınmasını sağlamışlardır. Neoliberalizm olarak adlandırılan de-regülasyon, özelleştirme ve devletin sosyal desteklerden çekilmesi gibi benzer sonuçları doğuran uygulamalar, farklı nedenlerle alınan kararlarla dünya genelinde yaygınlaşmıştır (Çelik, 2005, s. 187).

Neoliberalizm, kapitalizmin merkezi sayılan ülkelerin 1970'li yıllardaki ekonomik bunalımına çözüm olarak ortaya çıkan ve 1980'li yılların başlarında İngiltere ve ABD liderliğinde hayata geçirilen politik kararlara rehber olan bir ideolojidir. Bu ideoloji, kapitalizmin o dönemdeki krizinin temel nedenini, refah devleti uygulamalarının etrafında şekillenen Keynesçi ekonomi politikalarda görmekte ve krizi aşmak için refah devleti uygulamalarının sona erdirilmesi, sosyal nitelikteki harcamaların kısılması, vergilerin azaltılması, devletin küçültülmesi, yeniden düzenleme ve özelleştirmeye odaklanan politikaların kaçınılmaz bir şekilde uygulanması gerekliliğini savunmaktadır. Bu ideoloji, 1980'li yıllardan itibaren

Ülkelerin iktisat politikaları da dâhil olmak üzere genel politika yönelimlerini önemli ölçüde etkilemiştir (Yılmaz, 2005, s. 124). Kapitalizmin yaşadığı zorlukları aşmak ve sermayenin tekrar hakimiyetini sağlamak amacıyla bu yöntemler tercih edilmiştir. Çünkü devletin egemen olduğu bir yapıda sermayenin yönetiminde günün şartlarına uygun bir tekel olmamalıdır; bu nedenle piyasanın sermaye egemenliğiyle şekillenmesinin arka planda kaçınılmaz bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir. Özellikle tüm kamu politikalarının, piyasa ekonomisini destekleme amacı güderek geliştirilmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir.

1980’li yıllarda ivmelenmesine başlayan küreselleşme süreciyle birlikte devlet mekanizmasının temel fonksiyonları, kalkınma ve sosyal gelişim odaklı sosyal refah devleti anlayışından ziyade uluslararası ekonomiye uyum sağlama etrafında şekillenmiştir. Kamu ve özel sektöre yönelik politikalar Dünya Bankası (DB), Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği rgt (OECD), Uluslararası Para Fonu (IMF), AB, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) gibi örgütler tarafından yönlendirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Keynesçi anlayışın zayıfladığı, devletin sosyal sorunlara verdiği önemin azaldığı ve eğitim gibi önemli sosyal harcama kalemlerine ayrılan devlet payının azaldığı görülmektedir.

Neoliberalizm, ekonomik kaynaklı sorunların ortaya çıkardığı krizleri açma amacıyla benimsenen bir politika aracı olarak görülmekle birlikte, daha önce bahsedildiği üzere aslında sadece ekonomik bir program değildir. Bu ideoloji, insanların yaşama ve düşünme tarzlarına etki eden, insan ilişkilerinin tüm alanlarında etkisini hissettiren kapsamlı bir politik programdır. Neoliberal düşünceye göre ise devlet, bireysel özgürlüklerin kullanılmasında en büyük engel olmasına rağmen sadece toplumsal düzenin sağlanması amacıyla değil aynı zamanda özel mülkiyet rejiminin kutsal ve dokunulmaz çıkarını korumak ve geliştirmek için de güçlü olmalıdır. Bu perspektife göre sorun devletin varlığı değil onun kime hizmet ettiği ile ilgilidir (Baş Dinar & Durusoy, 2022, s. 85). Gelişen bu anlayış doğrultusunda sistemlerin devlet müdahalesini azaltmayı, serbest ticareti teşvik etmeyi ve zelleştirme politikalarını desteklemeyi benimsemek durumunda kaldığı söylenebilir. Böylece küreselleşme ve teknolojik ilerlemelerle birlikte neoliberal politikaların benimsenmesinin ve etkisinin giderek yaygınlaştığı ifade edilebilir.

2.2. Neoliberal Düşünce Sisteminin Türkiye'deki Gelişimi

Türkiye'de Cumhuriyetin ilan edilmesi ile 2. Dünya Savaşı arasındaki süreçte devlet mekanizması, etkin bir rol edinmiş ve bürokrasiye geniş yetkiler verilmiştir. Bu süreçte devlet kontrolünde millî bir burjuva ortaya çıkarılarak içe dönük bir yapı tercih edilmiş ve uluslararası ilişkilerde sınırlı bir yapıda kalınmıştır. Zamanla bu düşünceler yerini farklı politikalara bırakmış ve toplumsal hayat, yönetim, siyaset ve ekonomi bağlamında paradigma dönüşümleri yaşamaya başlamıştır. Türk kamu yönetiminde de dönüşüme etki eden neoliberal politikalar yaşanan değişim sürecine öncülük etmiştir (Bayansar, 2020, s. 83). Bunlar özellikle kamu harcamalarının verimliliği ve sürdürülebilirliği konusunda yeniden yapılanmaya gitme gerekliliğini ortaya koymuş ve serbest piyasa ekonomisinin daha etkin olduğunu vurgulamıştır.

20. yüzyıl sosyal devlet anlayışı Türkiye'de 1970'li yılların ortalarına kadar refah devleti anlayışının gelişmesi ile ortaya çıkmıştır. 1970'lerde yaşanan ekonomik krizlere ve özellikle Petrol Krizi'ne sorumlu olarak mevcut kamu yönetimi anlayışının gösterilmesi nedeniyle kamu yönetimi içerisinde önemli değişiklikler yaşanmıştır (Çiftçi, 2021, s. 43). Dolayısıyla reforma öncü olacak bir takım politik kararlar desteklenerek kamu yönetimi süreci şekillendirilmiştir.

Türkiye'de 1970'li yıllardan sonra ortaya çıkan ekonomik nedenli tıkanmalar 24 Ocak Ekonomik İstikrar Kararları'yla çözülmeye çalışılmış ama bu reformlar yapısal dönüşümü de ortaya çıkarmıştır. Bir yandan 12 Eylül Askeri Darbesi'nin örtüsü altında serbest piyasanın talepleri karşılanmaya çalışılırken diğer yandan yapısal değişiklikler ve 24 Ocak Kararları hayata geçirilmeye çalışılmıştır (Mumyalmaz, 2019, s. 1899). Serbest piyasa ekonomisi yaklaşımı, neoliberalizmin Türkiye'de yerleşme sürecinin başlangıcı olan bu aşamada Türk ekonomisinin yabancı yatırıma açılmasına ve aktif devlet katılımına yol açmıştır. Türkiye, DB ve IMF'den aldığı yardımlar sayesinde 1980'den bu yana serbest piyasaya yönelik açık politikalar benimsemiş ve neoliberal anlayışın etkili olduğu bir ülke olmuştur (Şenses ve Taymaz, 2003, s. 1). Serbest piyasa ekonomisi yaklaşımı, neoliberalizmin Türkiye'de yerleşme sürecinin başlangıcı olmuştur.

Ülkelerin neoliberal akım ile gelen yeni ekonomik düzene geçiş aşamasında piyasaların serbestleşmesini sağlayan ve uluslararası sermayenin önünü açan anlaşmalar uygulamaya konulmuştur. Bu süreçte anlaşmaların uygulanması ve sürecin

yönetimi, temel görevi yapısal uyum programları ile ulusal ekonomilerin küresel ekonomiye uyumunu gerçekleştirmek olan DB ve bu programları hayata geçirmek için görevi kredi sağlamak olan IMF tarafından gerçekleştirilmektedir. Böylece Türkiye'nin de yapısal uyum programları ile neoliberal önceliklerle ortaya çıkan yeni ekonomik düzene geçişi 24 Ocak 1980 kararları ile başlamıştır (Toker Gökçe, 2013, s. 3). Bu kararlarla birlikte, devletin ekonomik düzen başta olmak üzere diğer kamu politikalarındaki rolünün azalmış olduğu ve müdahaleci yaklaşımın terk edilmeye başlandığı ifade edilebilir. Bu bağlamda, eğitim de dâhil olmak üzere pek çok kamusal ve yarı kamusal mal ve hizmetin sunumunda özelleştirme politikaları gündeme gelmeye başlamıştır.

Türkiye'de 1980 sonrasında, neoliberal düşüncenin etkisiyle temel hizmetler değişim sürecine tabi tutulmuştur. Özellikle eğitim hizmetleri piyasalaştırma ve özelleştirme odaklı bir yaklaşım çerçevesinde dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm özel okulların artan yaygınlığı, eğitim harçlarının yükseltilmesi ve özel dershanelerin sayısındaki artış gibi unsurlarla kendini göstermektedir. Bu değişim sürecinde, serbest piyasa ekonomisine entegrasyonun önemli bir unsuru olan yapısal uyum programlarının bir gereği olarak DB tarafından önerilen modellerin etkisi büyük olmuştur (Sarı, 2016, s. 32). Böylece, eğitim hizmetlerinin piyasa mekanizması içinde sunumuna yönelik tartışmaların başladığı ifade edilebilir.

Türkiye'nin neoliberal dönüşüm süreci devlet müdahalesiyle mümkün olmuştur. Yasal ve bürokratik prosedürleri atlayarak ekonomiyi neoliberal yönde yönetmeyi amaçlayan bu yeniden yapılandırma girişimi, siyasi iktidarlar ve sermaye çevreleri arasındaki organik bağlar aracılığıyla gerçekleştirilmek istenmiştir (Özkazanç, 2013, s. 639). 1980'lerde yaşanan bu gelişmelerin en önemli aktörlerinden biri olan Turgut Özal'ın, hayata geçirdiği değişikliklerle Türkiye'nin neoliberal politikaları benimsemesine önemli katkılarda bulunduğu ifade edilebilir.

1980'deki darbenin ardından Türkiye, küresel kapitalizmin yeni dönemine yapısal olarak uyum sağlamak zorunda kalmıştır. On yıl boyunca Batı'daki oluşumlarla eşzamanlı olarak faaliyet gösteren Anavatan Partisi (ANAP) bu açıdan çok önemlidir. Neoliberal yaklaşıma uygun uygulamaların istikrarlı bir şekilde ortaya çıkması açısından 1980'ler Türkiye'de çok önemli bir tarihsel dönem olarak kabul edilmektedir. Türkiye, küresel kapitalizmin gelişim dinamikleriyle güçlü bir şekilde örtüşen belirgin

bir neoliberal geçiş sürecinden geçmiştir (Özkazanç, 2013, s. 637). Bu dönemde, Türkiye'nin ekonomik yapısındaki köklü değişiklikler devletin ekonomideki müdahalesinin azalması ve özel sektörün ön plana çıkması gibi önemli dönüşümleri içermektedir.

Ekonomik istikrarsızlık ve giderek ağırlaşan dış borç krizinin yanı sıra Türkiye'nin 1990'lardaki siyasi ortamına, işlevsiz koalisyon hükümetleri ile anlamsız bir rekabet ve çekişme süreci damgasını vurmuştur. Bu süre zarfında Türkiye Nisan 1994, Kasım 2000 ve Şubat 2001'de patlak veren krizlerin yanı sıra ciddi bir ekonomik çöküş yaşamıştır ve neoliberal hegemonya da önemli bir krize girmiştir (Ataay, 2008, s. 71). Siyasi manzara bu ekonomik gelişmeler tarafından şekillendirilmiş; ANAP gibi diğer merkez partiler siyaset sahnesinden silinmeye mahkûm olmuştur. 28 Şubat Postmodern Darbesi bu dönemde gerçekleşmiş ve muhafazakâr siyaset darbenin hedefi ve kurbanı olmuştur. 1980'lerden itibaren devam eden muhafazakâr siyaset 1990'ların sonunda 28 Şubat sürecinin patlak vermesiyle, siyasi hareketleri demokratik muhafazakârlığa dönüştürmüştür. Bu bağlamda ekonomik aktörler de siyaset sahnesinde güç ve etki kazanmıştır. Türkiye'de 24 Ocak Kararları ile başlayan ekonomik reform sürecinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumun her kesimini önemli ölçüde etkileyecek sosyal, siyasi, kültürel ve diğer değişiklikleri içeren yapısal bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye, özgür iradenin kararlarından ziyade siyasi sistemin gereklilikleri ve istemleriyle şekillenen tekrarlayan ekonomik evreler geçirmiştir. 1970'lerin sonundaki neoliberal açılım sadece Türkiye'de önemli bir dönüşüme yol açmakla kalmamış, aynı zamanda küresel bir etki de yaratmıştır. Siyasi iktidarın el değiştirdiği dönemlerde zorunlu bir tercih olarak dayatılan neoliberalizm, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir dönüm noktası olmuştur. Nitekim 12 Eylül Askeri Darbesi sürecin teminatı ve öncüsü olurken, 24 Ocak Kararları Türkiye'nin neoliberal açılımının başlangıcı olmuştur (Mumyalmaz, 2019, s. 1910).

ABD ve İngiltere'de uygulanan politikaların Türkiye'de devlet eliyle benimsendiği, bu çerçevede kamu kuruluşlarının özelleştirildiği ve sendikal faaliyetlerin 1980 öncesine göre kısıtlandığı bir dönem yaşanmıştır (Durgun, 2018, s. 244). Piyasa ekonomisi anlayışı devlet tarafından güçlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak, 12 Eylül askeri darbesinin gölgesinde gerçekleşen neoliberal politikaların

icraatları, askeri vesayetin etkisi altında gerçekleşmiş ve devletin gücü bu süreçte belirgin bir şekilde hissedilmiştir. Devletin, piyasa ekonomilerinin daha iyi anlaşılmasını teşvik etmeye yönelik çabaları olmuştur.

1990'lı yıllarda siyasi istikrarsızlıklar ve ekonomik krizler, reform çabalarının hızının kesilmesinde etkili olmuştur. Ancak, 2000'li yıllarda Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı ile başlayan ve yönetsel alanı derinden etkileyen ikinci dalga reform sürecine girilmiştir (Güler, 2005, s. 161). Türkiye ekonomisinde neoliberal düşüncenin ortaya çıkışı ve uygulanan dönüşüm, sadece ekonomik alanda etkisini göstermekle kalmamış aynı zamanda Türkiye'de siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bir dizi değişikliğe neden olmuştur (Sarı, 2016, s. 38). Bu değişim sürecinde, kaçınılmaz olarak eğitim alanının da neoliberal politikaların etkisinde kısmen dönüştüğü ve yeni bir yapılanma sürecine girdiği ifade edilebilir.

2.3. Eğitim Politikalarında Neoliberal Dönüşümün Temelleri

Günümüz eğitim sisteminde mevcut politika uygulamalarının geldiği aşamanın anlaşılabilmesi için geçmişte yaşanan dönüşümleri bilmek önemlidir. 16-18. yüzyıllar arasında kapitalizmin ortaya çıkardığı modern devlet, bugün tanımlanan ve meşruiyetini akla ve ilkelerine dayandıran devlet anlayışını ifade etmektedir (Çiftçi, 2021, s. 10). Modern devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte, yönetim sistemleri ve buna bağlı olarak kamu politikalarının etkilenecek değişime uğradığı ve bu değişimlerin, dönüşümlerin genellikle ekonomik temelli olarak başladığı düşünülebilir. Ancak, yönetim sistemlerinde yaşanan değişimlerin, bugünün modern devletine ışık tutan etkilerinin 20. yüzyılın başlarından itibaren belirginleştiği söylenebilir.

Devletler, benimsetmek istedikleri düşünceleri yaymak amacıyla siyasal toplumsallaşma araçlarından yararlanır. Bu araçlar arasında bireyin ait olduğu birincil gruplar (aile, arkadaş çevresi) ve ikincil gruplar (okul, meslek grubu, medya) yer alır. İkincil gruplar, bireyin sosyal hayata katılmasıyla daha fazla önem kazanır ve bireylere düşüncelerin benimsetilmesinde daha etkili olur. Bu araçlar, bireylere mevcut resmî ideolojiyi benimsemelerini sağlar ve böylece devletin belirlediği çerçevede bireylerin hareket etmesine katkıda bulunur (Candan & Işık, 2019, s. 569). Dolayısıyla özellikle ideolojik temelli olarak kurulmuş devletlerin bireyleri etkileme amacını taşıdığı söylenebilir. Bu hedefe ulaşmada eğitimin başlıca araç olarak kullanıldığı ve bu bağlamda eğitimin, temel bir stratejik unsur olduğu ileri sürülebilir.

İdeolojiler, totaliter bir forma sahiptirler. Egemen oldukları ülkede hayatın tüm alanlarını kontrol ederek programlayıp yönlendirmeyi arzu ederler. Eğitim sistemi de ideolojik yaklaşımlar için bu açıdan en önemli hususlardan biridir. Belli bir ideolojik yaklaşımı temel alan eğitim sisteminde eğitimin amaç ve hedefleri, programları, öğrenme ve öğretme süreçleri büyük oranda etkilenmektedir. Bu sistem ile ideolojilerle ilişkilendirilmiş insan ve toplum tipi üretilmeye çalışılmaktadır (Özyılmaz, 2021, s. 30). Dolayısıyla liberalizm ve ardından gelen neoliberalizm birçok ülkenin sistemlerini, yönetim biçimlerini ve eğitim sistemlerini şekillendirmiştir. Liberalizmin etkisiyle, birçok ülke demokratik sistemlere geçmiş ve serbest piyasa ekonomisini benimsemiştir. Bu süreçte, devletin rolü genellikle ekonomide daha sınırlı hâle gelmiş, özelleştirme ve serbest ticaret politikaları gibi neoliberal politikalar benimsenmiştir. Neoliberalizm, devletin ekonomiye daha az müdahale etmesi gerektiğini savunur ve piyasanın kendini düzenleyebileceğine inanır. Bu yaklaşımın, eğitim sistemlerine de yansıdığı ifade edilebilir.

Ülkeler varlıklarını ve üzerine kurulu oldukları ilkelerini toplumsal mecrada sürekli hâle getirmek için ideoloji ve bunun bir aracı olarak da eğitimi kullanırlar. Benimsetilmeye çalışılan ideolojileri ile siyasal iktidarlar, toplumsal dönüşümü gerçekleştirmek için reformist yaklaşımlarla toplumu dizayn etmek isterler. Bu kapsamda eğitimi de kullanarak amaçlananın topluma yayılmasını sağlarlar. Böylece toplumsal dönüşüm alanında siyasal iktidarın ideolojisi ve eğitim bütünleştirilir (Çetin, 2001, s. 201). İktidarların, siyasal mekanizmalarının meşruiyetini ve iktidara gelirken elde ettikleri toplumsal kabulleri, iktidarda oldukları süre boyunca toplum nezdinde pekiştirmeye çalıştığı ifade edilebilir. Bu süreçte, eğitim gibi önemli bir aracın kullanılarak meşruiyetin ve ideolojik felsefenin güçlendirildiği düşünülebilir. Bu bağlamda, neoliberalizmin ilkelerinin tüm dünyada ve Türkiye’de benimsenmesinin, eğitimin toplumsal dönüşüm aracı olarak kullanılmasıyla doğrudan ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Klasik liberalizm temeli Batı Avrupa’da feodal yönetim sisteminden kapitalizme geçiş sürecinde bir düşünce akımı, siyasi-ahlaki felsefedir. Klasik liberalizmin en temel ilkelerinden serbest piyasa, sınırlı devlet, özel mülkiyet, hukukun üstünlüğü, ekonomik ve özgürlük gibi kavramlar ile düşünce sistemlerini ve yönetim biçimlerini etkilemiştir. İktisadi alanda İngiliz Sanayi Devrimi ve sosyal-politik alanda Fransız

Devrimi klasik liberalizmin ilkelerini tüm dünyaya yaymıştır. 1. Dünya Savaşı sonrasında 19. yüzyıl liberalizminin ilkeleri dönüşüm yaşayarak serbest rekabete dayalı kapitalizm ilkelerinin yerini tekelci kapitalizme bırakmasıyla ortaya çıkmıştır (Baş Dinar & Durusoy, 2022, s. 72). Özetle, Avrupa'da feodalizmin çöküşü ve büyüyen bir pazar veya kapitalist toplumun ortaya çıkışı, liberalizmin ve liberal ilkelerin siyasi bir inanç olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır (Heywood, 2013, s. 41). Böylece klasik liberalizmin ilkeleri, serbest piyasa ve sınırlı devlet anlayışıyla birlikte neoliberalizme dönüşerek eğitimdeki yapıyı da etkilediği ifade edilebilir.

Liberalizmin 19. yüzyılda tarihin akışını değiştiren ekonomik ve sosyal politikaları eleştirilmiştir. Bunun yerine ekonomi yönetimi, sosyal liberalizm, bireysel ve pozitif özgürlük, piyasanın kendi dengesini bulabilmesi gibi modern liberalizmin karakteristiği olan fikirler şekillenmeye başlamıştır (Perçin, 2015, s. 32). Neoliberal düşüncüyü savunanlar, devleti bireysel özgürlüklerin karşısındaki en önemli engel ve tehdit olarak göstermelerine rağmen yalnızca toplumsal düzenin sağlanması amacıyla değil özel mülkiyet alanının kutsal ve dokunulmaz çıkarlarını korumak için de güçlü bir devlet arzulamışlardır (Baş Dinar & Durusoy, 2022, s. 82). Liberalizmin eleştirileri 19. yüzyıldan sonra ekonomi yönetimi ve bireysel özgürlük gibi modern liberal fikirlerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Neoliberal düşünce, devleti bireysel özgürlüklerin engeli olarak görse de özel mülkiyetin korunması için de güçlü bir devlet anlayışını savunmuştur.

1970'lerden itibaren kapitalizmin yaşadığı ekonomik sorunlar ve krizler ile marjinal bir azınlık olan muhafazakâr liberalizm güç kazanmış; krizi aşmak için devletin iktisadi yaşamda tekelci kapitalizm dönemindeki yeniden bölüşümcü rolü ortadan kaldırılmak istenmiş ve böylece neoliberal projenin fikri temelleri atılmıştır. Neoliberalizm, klasik liberalizmin özgürlük ve eşitlik için devlete karşı yönelttiği eleştiriyi, devletin toplumu piyasa zorunluluklarından kurtaran uygulamalarına yönelik eleştiri için kullanarak toplumu piyasanın eklentisi haline getirerek dönüştürmeye yöneltmiştir (Baş Dinar & Durusoy, 2022, s. 97). Böylece 20. yüzyıl liberalizmi olarak da adlandırılan modern liberalizm, sanayileşmenin ilerlemesi ve bu ilerlemenin toplumsal alana yansımaları ile eşleşmektedir. Neoliberalizm olarak literatürde yerini alan bu kavram ve yaklaşım ile 1930-1980 yılları arasında hâkim olan refah devleti anlayışı son bulmuş ve neoliberalizm de bu sosyal refah devletinin

kavramı ve uygulamalarının eleştirisi üzerine kurulmuştur (Perçin, 2015, s. 32-35). Aslında neoliberalizmin yaşanmaya başladığı bu dönemin en popüler kavramı küreselleşmedir. Dolayısıyla küreselleşmenin bir sonucu ve aynı zamanda da bir sebebi olarak yaşanan neoliberal değişimin, bu süreçte kaçınılmaz bir olgu haline geldiği ifade edilebilir.

Küreselleşme ile başta ekonomi paradigması tarafından devlete biçilen rol gerçekleşmiş ve bunun kamusal alana yansımaları derinleşmiştir. Bu süreçte devlete atfedilen rol aslında minimal devlet ve düzenleyici devlet anlayışıdır. Buradan hareketle ekonomi anlayışının temel değerlerinde değişiklikler yaşanarak çeşitli varsayımlara ulaşılmıştır. Özetle siyasetten arındırılmış bir piyasa, kendi kendini dengeleyen piyasa, devletin ekonomideki ağırlıklı rolünün piyasa işleyişini olumsuz etkilediği anlayışı hâkim olmuştur. Neoliberalizm anlayışının hâkim olduğu bu dönemde artık ideal devlet biçimi refah devleti değil minimal devlet olarak kabul edilmiştir. Bu anlayışa uygun olarak tüm alanlarda özelleştirmenin teşvik edilmesi gerekliliği benimsenmiştir (Perçin, 2015, s. 145). Böylece küreselleşme ile devletin rolü minimal devlet ve düzenleyici devlet anlayışına dönüşmüştür. Piyasanın kendi kendini dengelemesi ve devlet müdahalesinin olumsuz etkileri vurgulanarak refah devleti yerine minimal devlet ve özelleştirme ön plana çıkmıştır.

Toplumsal alanda kültürel, sosyal ve ekonomik olarak yaşanan değişim ve dönüşüm özellikle 20. yüzyıl sonlarında kamu yönetimi alanını da etkilemeye başlamıştır. Ekonomik büyümelerin yavaşlaması, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile "sosyal refah devleti" anlayışı sarsılmış ve küreselleşmenin de etkisiyle kamunun aktif olduğu alanlarda yeni sorunlar ve ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin baskı unsuru boyutunun mevcut sistemler üzerindeki etkileri sonucunda devletin rolünde ve devletin ne kadar büyük olması gerektiği konularında tartışmalar yaşanmıştır. Özellikle, yönetim alanında başlayan dönüşüm, klasik bürokratik yapının eleştirisi; esnek, katılımcı, etkinlik ve etkililik vurgularına ağırlık veren, kaliteci anlayışla ve vatandaş piyasada bir müşteri olarak ifade eden bir yönetim sistemi üzerine kurgulanmıştır (Kurt & Yaşar Uğurlu, 2007, s. 82). Devlet anlayışına rekabetçi, vatandaşların devletin sahibi olduğu, müşteri odaklı, âdem-i merkeziyetçi, piyasa mekanizmasına odaklanmış ve girişimci devlet gibi işletmecî düşünceleri aktif olarak öne süren roller atfedilmiştir. 1990'larda yaygınlaşan değişim ve dönüşüm dünya

apında bir fenomen olarak algılanıyordu. Bu anlayış Türkiye’de de mevcut kamu yönetimi sistemi üzerinde önemli değişikliklere neden olmuştur (Lamba, 2015, s. 128). Kamu yönetimi sisteminde dönüştümü hedefleyen bu çabalarla birlikte, kamu sektörü içerisinde rekabetin sağlanması ve kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine yönelik adımlar atıldığı ifade edilebilir.

İdeolojilerin, toplumdaki bireylere yansıtılarak kabulünün sağlanması aştamasındaki en önemli araç, eğitimidir. Dolayısıyla eğitim, toplumsal birlikteliği ve sürdürülebilir üretimi sağlayan en önemli araçtır. Bu yönüyle de en önemli kamu politikalarından biri konumundadır (Akın & Arslan, 2014, s. 81). 20. yüzyılın sonlarında dünyada popüler olan ve büyük oranda kabul gören bir ideoloji olarak neoliberalizmin, eğitim sistemlerinin ve politikalarının toplumsal dnştme hizmet edecek şekilde evrilmesine neden olduğu söylenebilir. Bu sürecin, eğitimde nispeten piyasa ilkelerinin hâkim olmasını, devletin müdahalesinin azaltılmasını ve eğitim hizmetlerinin özelleştirilmesini beraberinde getirdiği ifade edilebilir.

Günümüzde bilginin üretimi-yeniden üretimi ve dağıtımıyla ilgili yapılar, piyasa mekanizmaları ve normlarıyla uyumlu hâle getirilmek üzere devlet tarafından yeniden düzenlenmektedir. Bu süreçte devlet, önemli iştlevler üstlenerek bilgi ekonomisinde etkin bir rol oynamaktadır (nal, 2011, s. 1). Eğitim politikalarında da devlet mekanizması, neoliberal dönüştümü desteklemiş ve sosyal politika alanında önemli bir paradigma değişikliğini temsil etmiştir. Yaşanan bu dnştmn, küreselleşmenin ortaya çıkardığı etkiler ekseninde şekillendiği ifade edilebilir. Özel sektör ve piyasa odaklı yaklaşımlar, geleneksel devlet müdahalesinin yerini almış ve serbest piyasa ekonomisinin bireyin ve toplumun refahını artıracasına ilişkin görüşler desteklenmiştir. Eğitim, bu dnştmde özel sektörün etkisinin arttığı bir alan olarak öne çıkmıştır. Serbest piyasa ilkeleri, rekabeti teşvik ederek kaliteyi artırmayı amaçlamıştır. Bireyin tercih özgürlüğü, piyasa dinamiklerinin eğitim sistemine entegrasyonu ve bireye daha fazla seçenek sunumu hedeflenmiştir.

2.4. Eğitim Politikalarını Neoliberal Dnştme Götüren Nedenler

İnsan hakları, insanın onurlu bir varlık olmasından kaynaklanmakta olup tarihsel süreç içinde önemli bir gelişim yaşamıştır. İlk önce birinci kuşak haklar adıyla bilinen kiştisel ve siyasal haklar ortaya çıkmıştır. Bu haklar, bireylerin özerkliğini ve güvenliğini sağlamaya yönelik hakları ifade etmektedir. Daha sonra ise, ikinci kuşak

haklar olarak adlandırılan sosyal ve ekonomik haklar gelişmiştir. Bu haklar sosyal adaleti garanti altına almak için oluşturulmuştur ve insanlara, insan onuruna uygun asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda eğitim hakkı da yer alır ve bireyin refahı için son derece önemlidir. Eğitim hakkı, insanın insan onuruna uygun bir yaşam standardına ulaşması ve kendi varlığını koruyup geliştirmesi amacıyla temel hak olarak kabul görmektedir (Gümüş, 2012, s. 119). Sosyal bir devletin gereği olarak eğitim hakkı, sosyal haklar arasında yer almaktadır. Bu çerçevede eğitim hakkı, bireylerin sosyal ve ekonomik durumlarından bağımsız olarak eğitim almalarını sağlamayı amaçlar.

II. Dünya Savaşı sonrasında yükselen sosyal devlet anlayışı, bireylere geniş sosyal ve ekonomik haklar sunma amacıyla ileri sürülmüş olsa da 1970'li yıllarla birlikte ekonomik zorluklarla karşılaşmıştır. Bu dönemde, sosyal devletin cömert politikalarının sürdürülemeyeceği ve artan sosyal harcamaların finanse edilmesinin güç hâle geldiği anlaşılmıştır. Nihayetinde ekonomik istikrarın tehlikeye girmesiyle sosyal devletler, geniş sosyal hakları kısıtlama yoluna giderek maliyetleri azaltmaya odaklanmışlardır. Neoliberal politikaların etkisiyle diğer kamu hizmetleri gibi eğitim alanında yaşanan değişimler, özel eğitim sağlayıcılarının teşvik edilmesini, zorunlu eğitimin rekabete açılmasını ve bireylere eğitim kurumlarını seçme özgürlüğü tanınmasını içermektedir. Neoliberal politikaların getirdiği bu değişikliklere rağmen birçok ülkede kamusal eğitim seçenekleri varlığını sürdürmektedir (Gümüş, 2012, s. 128).

DB ve IMF'nin eğitim alanındaki dört savı şunlardır: İlk olarak, devletin eğitimde eşitsizliğe neden olması ve kaynakların adil dağıtılmamasıdır. İkincisi, kamu kaynaklarının eğitim harcamalarını karşılamaması ve devletin eğitim talebini yeterince karşılayamamasıdır ki bu da birçok öğrencinin temel eğitim sonrasında eğitimden dışlanmasına neden olmaktadır. Ancak, özel sektörün eğitim hizmeti sunmasıyla eğitim arzının artması beklenmektedir. Üçüncüsü, kaynakların büyük oranda yükseköğretime ancak çok az kısmının temel eğitim alanına harcanmasıdır. Dördüncüsü, alt gelir kesiminin orta ve yükseköğretime erişimde zorlanmasıdır. Bu savlara göre eğitime yapılan harcamalar sadece belirli bir kesimin yararına olmakta ve mevcut eşitsizlikleri daha da artırmaktadır. Bu eşitsizlikleri gidermek ve eğitime nitelik kazandırmak için ise neoliberal politikaların eğitim sistemine uygulanması

gerekmektedir (Çebi, 2016, s. 183). Neoliberal politikaların eğitim sistemine uygulanması, kaynakların daha verimli kullanılması ve özel sektörün eğitim arzına katkı sağlaması açısından fırsatlar sunabilmektedir. Eğitimde rekabetçi ortamın teşvik edilmesi ve özel yatırımların artması, eğitim hizmetlerinin çeşitlenmesine ve kalite standartlarının yükselmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, özellikle dezavantajlı grupların daha nitelikli eğitime erişim imkânlarını artırarak eşitsizliklerin azaltılmasına katkıda bulunabilir. Ancak bu politikaların uygulanmasında, kamu denetiminin sağlanması ve fırsat eşitliğinin korunması büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde özel sektörün ağırlık kazanması, eğitimde daha derin sosyoekonomik uçurumlara yol açabilir. Dolayısıyla neoliberal politikalar, yalnızca ekonomik verimlilik açısından değil aynı zamanda sosyal adalet perspektifinden de dikkatle ele alınmalıdır.

Eğitime bir hak ve bu hakka da insan hakkı olarak bakılması gelişmiş sanayileşmiş ülkelerde parasız eğitim talebini öne çıkarmıştır. Ancak 1970'li yıllardan itibaren etkili olan neoliberal yaklaşımlar, eğitim alanında da "serbest rekabet" ilkesini savunarak ulusal ekonomilerin rekabetçi olabilmesinin kamuya ait hizmetlerin ticarileştirilip "piyasa ilişkileri içine çekilmesi" ve dolayısıyla özelleştirilme yapılmasıyla mümkün olacağını iddia etmiştir (Aydoğan E., 2008, s. 170). Eğitim anlayışının dünyada 1970'lerden sonraki dönüşümünde önemli bir değişiklik yaşamıştır. Bu dönem özellikle eğitimin diğer ekonomik sektörler gibi ayrı amaç ve hedefleri olan bir sektör olarak ortaya çıkmasıyla gündeme gelmiştir. Kriz sonrası sosyal ve ekonomik yeniden yapılanmanın getirdiği "bilgi toplumu" ya da "yeni ekonomi" söylemleri artık ön plana çıkmaktadır. Bilgi toplumu kavramı, bilginin üretim sürecine entegre olması, bağımsız bir sektör haline gelmesi ve ekonominin öncü gücü haline gelmesi gibi unsurlara vurgu yaparak toplumsal yapının tanımlanmasına katkıda bulunmaktadır (Çam, 2006, s. 65). Bu kavram, eğitimin ekonomik üretkenlik için bir araç olarak konumlandırılmasını hızlandırmış ve bilgi ekonomisine uyum sağlamasını zorunlu kılmıştır.

Neoliberalizmin temel ilkesi, "piyasaların" yararlı ve iyi olduğu ve bunlara herhangi bir müdahalenin istenmeyen bir durum olduğu inancıdır. Neoliberalizm perspektifi, sosyal ve siyasi alanları ekonomik alanla bağlantılı olarak yeniden tanımlar. Neoliberalizm bağlamında birey profili, bilginin doğası ve kalkınma biçimi

yeniden incelenir. Bu düşünce, devletin eğitime müdahalesini uygunsuz olarak görmekte ve siyasi ve sosyal alanların piyasa ilkeleri içinde ve bu ilkelere uygun olarak yeniden tanımlanmasını önermektedir. Dolayısıyla neoliberalizmin temel söyleminin "piyasaların" iyi ve yararlı olduğu ve piyasalara her türlü müdahalenin kötü olduğu anlayışı ile örtüştüğünü söyleyebiliriz (Aydoğanoglu, 2008, s. 50-51).

Küreselleşmenin etkileri altında eğitimde yaşanan değişimler, teknoloji ve iletişimdeki hızlı gelişmelerle birlikte düşünülmelidir. Bu dönüşüm sürecinde, bilgi ve enformasyonun bir meta olarak işlem gördüğü rekabetçi piyasalara uyum sağlayacak beceri ve bilgilerin geliştirilmesi önem kazanmaktadır (Sharma, 2012, s. 2). Eğitimin küreselleşme sürecinden etkilenmesinde önemli bir faktör, neoliberal politikaların ve bunların uygulama sonuçlarının ekonomik alanda olduğu gibi eğitim alanında da benimsenmesidir. Bu dönemde devletin bir hizmeti olarak yürütülen eğitim, 1980'li yıllardan itibaren neoliberal politikaların uygulanmasıyla birlikte piyasaya açılmıştır. Neoliberal politikalar eğitime iki şekilde yansır. Birincisi, neoliberal ideolojiyi eğitim yoluyla yayarlar; ikincisi, tipik olarak devletin sorumluluğunda olan bir kamu malı olan eğitimi piyasaya bırakırlar (Özdemir S. M., 2011, s. 93). Bu dönüşüm sürecinde, eğitim bir yandan bireylerin piyasa taleplerine uygun becerilerle donatılmasını sağlarken, diğer yandan eğitimdeki kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ve piyasalaşması gibi değişimler de ön plana çıkmıştır. Bu durum eğitimde küresel gelişmelere de uygun neoliberal bir yapının oluşmasına yol açmıştır.

Neoliberal politikalar genel anlamda eğitimi doğrudan içeriksel değişimlere ve sermayenin eğitimde belirleyici rolünün artmasına; dolaylı olarak da kamusal kaynakların azaltılmasına ve "hizmetten yararlanan öder" ilkesinin benimsenmesine etki etmektedir. Neoliberalizm, kamunun yönettiği eğitim kaynaklarının etkili kullanıma engel olduğunu ve tüketicilere yeterince hizmet sunulmadığını iddia eder. Eğitimin bireyin geleceğine yönelik bir yatırım olduğu vurgusuyla özel eğitimin kamusal eğitime göre daha fazla getiri sağladığı savunulur. Kamusal eğitimin rasyonel olmadığı vurgusu sermayenin eğitim sektörüne yönelimini artırmıştır. Özel ilkökul ve liselerin yanı sıra vakıf statüsü kapsamında özel üniversitelerin kurulmasıyla beraber piyasa insanların gelecekteki statülerini belirleyen diplomaları pazarlamaya başlamıştır. Ancak, bu durum insanların gelecekteki konumlarını ekonomik başarılarına bağlama eğiliminde olmalarının temel bir sorununu da beraberinde

getirmektedir ve bu da eşitsizlikler ortaya çıkarabilir (Çam, 2006, s. 71). Bu durum bize eğitim politikalarının bireysel başarıyı artırıcı olabileceği gibi aynı zamanda sosyal eşitsizlikleri de derinleştirici potansiyel sonuçlara sahip olabileceğini göstermektedir. Neoliberalizmin etkisiyle eğitim alanında alınan kararlar da ekonomik anlamda kalkınmayı sağlayabilecek bir araçta olabilir, fırsat eşitsizliklerini pekiştiren bir araç haline de gelebilir.

Küreselleşme politikaları ve devletin azalan mali kaynakları, devletin işlevindeki değişimler ve teknolojinin hızla gelişmesi sonucunda 1980'lerde eğitim politikasında önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Küreselleşme politikaları, kamunun sağladığı hizmetleri özellikle eğitim ve sağlık gibi alanlarda piyasa koşullarına açmayı amaçlamaktadır. Bu dönüşüm, dünyada sosyal devletin rolünün değişmesi ve kamu hizmetleri kavramının yeniden tanımlanmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılın son çeyreğinde kapitalizmin yeniden yapılandırılması gerekliliği kamu yönetimi, siyaset, toplum ve ekonomi alanlarında önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Bu süreçte sosyal devletin işlev ve görevlerinin yanı sıra kamu hizmeti fikri de değişmiş, geleneksel devlet kavramı etrafındaki söylem ve uygulamalar farklılaşmaya başlamıştır (Özdem, 2007, s. 32).

Eğitim kurumlarındaki kalite göstergeleri, toplumların ekonomik ve sosyal yapısına ve diğer özelliklerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Neoliberalizm, 1980'lerin sonlarından itibaren piyasa ilişkilerini genişleterek sosyal alanları derinlemesine etkilemeye başlamıştır. Bu dönemde, ülkelerde devlet tarafından yürütülen birçok hizmet gibi eğitim hizmetleri de aşamalı bir şekilde piyasaya açılmıştır. Bu değişim, küresel anlamda eğitim alanındaki önceki vurgular olan sosyal adalet, eşitlik ve değer gibi kavramların yerini verimlilik, etkililik, standartlaşma gibi piyasa odaklı kavramların almasına neden olmuştur (Alğan, 2021, s. 1). Dolayısıyla eğitim politikalarının neoliberal dönüşümünün temel itici güçleri ekonomik baskılar, özelleştirme ve piyasalaştırma, ideolojik değişimler, uluslararası baskılar ve küreselleşme ile eğitim harcamalarını azaltma güdüsü olarak ifade edilebilir. Ekonomik krizler ve kamu harcamalarını kısma ihtiyacı, hükûmetleri eğitimde özel sektöre daha büyük bir rol vermeye itmiştir. Neoliberal felsefenin rekabetçi piyasa koşullarını getirmesi ile piyasaya yönelik eğitim sistemleri teşvik edilmiştir. Ülkeler, küreselleşmenin ve küresel finans kuruluşlarının etkisinin yanı sıra uluslararası rekabet

ortamının bir sonucu olarak rekabetçi eğitim sistemleri geliştirmişlerdir. Sonuç olarak ekonomik, ideolojik ve küresel meseleler eğitim sistemlerinin neoliberal reformunu etkilemiştir.

2.5. Eğitim Politikalarında Neoliberal Dönüşüm Uygulamaları

Neoliberalizm kavramı, küreselleşme olgusu ile ortaya çıkan, gelişen ve bugünkü halini alan hâkim bir ideolojidir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren batı merkezli iki kutuplu dünya son dönemde yerini hem ideolojik hem de siyasi-iktisadi güç olarak ABD'nin lider konuma geldiği liberal ideolojiler ile yönetilen ülkelere bırakmıştır. Küreselleşme olgusu ile seküler zeminde teşekkül etmiş bulunan medenileşme, modernleşme, batılılaşma gibi fikri temeller liberalizmin yeni fazı olan neoliberalizm ile deyim yerindeyse eklemlenmiştir. Bu süreçte Birleşmiş Milletler (BM), IMF, Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (NATO), Varşova Paktı ve DB gibi kuruluşlar ile yeniden dizayn edilen özellikle gelişmekte olan ülkelerin benimsemek durumunda kaldıkları toplumsal, kültürel, sosyal ve ekonomik biçim, neoliberalizm olarak karşımıza çıkmıştır (Kesgin, 2021, s. 169-174).

Eğitim politikalarında neoliberal dönüşüm uygulamaları, son yüzyılın ikinci yarısında özellikle Batı'da ve daha geniş anlamda birçok ülkede önemli bir dönüşümü temsil etmektedir. Bu dönüşüm, devletin eğitim alanındaki rolünün azalması ve piyasa odaklı yaklaşımların artmasıyla eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle 1980'lerden itibaren neoliberal politikaların etkisiyle özel sektörün eğitim alanına katılımı artmış, okullar arasındaki rekabet teşvik edilmiş ve öğrencilere ve velilere daha fazla seçenek sunulması amaçlanmıştır.

1950 ve 1970 yılları arasında kapitalizmin hâkim olduğu ülkelerde meydana gelen ekonomik gelişmeler; teknolojik gelişmeler ve iş gücü verimliliğindeki artış ile ilişkilendirildiğinde iş gücü verimini yükselten bir aracı olarak eğitim alanının, dizayn edilmesinin şartlarını da oluşturmuştur. Sonuçta eğitimin bu dönemde fiziksel sermayeye göre birey için de toplum için de insan sermayesine yapılan yatırım, yatırımları en değerlisi olarak görülmüştür. 1980'li yıllarda dünyada yaşanan kriz sonrası benimsenen serbest piyasa anlayışı ile eğitimin ürünü olan insan sermayesi yatırımı, neoliberal anlayış ile bütünleştirilmiş ve eğitimin arz yönüne önem verilmiştir (Kurul, 2019, s. 105-112). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin de 1994'te imza attığı Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üye ülkeleri tarafından imzalanan, ticaretin

liberalizasyonunu amaçlayan Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) ile eğitim sektörü neoliberalizmin felsefesi olan kamusal malların piyasada sunumu anlayışına yakınlaştırılmış, serbest piyasa ekonomisine açılması talep edilen alanların başında gelmiştir (Toker Gökçe, 2022, s. 379). Eğitim tüm dünyada bir standarda ulaştırılıp çoğu ülkede birbirine benzeyen politikalarla pazar ekonomisine hizmet eden bir yapıya getirilmesi neoliberal politika uygulamalarının sonuçlarındadır (Çelebi, Güner, Taşçı Kaya, & Korumaz, 2014, s. 33). Böylece eğitim politikaları ve uygulamalarının piyasada geniş bir arz ve talebi olan, parasal karşılıklarına göre nitelik farklılıkları ile sunulan bir hizmete dönüştüğü ifade edilebilir.

1980’li yıllarda kabul edilen ve yaşanan paradigma değişimi ile piyasanın hâkim olabileceği tüm alanlarda neoliberal düşünceler etkili bir anlayış olarak kabul edilmiştir. İktisadi sorunlardan kaynaklı olarak gelişen ekonomik durgunluk ve krizlerin ekonomi paradigması değişimi ile aşılabileceğini savunan bu anlayış, tüm alanlarda devletin rolünün kısıtlanması gerektiğini savunmuştur. Dolayısıyla yeni anlayış ile görevleri minimal devlet konumuna indirgenen devletin rolü, 1990’lı yıllarda yaşanan küreselleşme ile artık sadece düzenleyici devlet konumuna indirgenmiştir (Zafir, 2009, s. 73). 1980’li yıllardan sonra ortaya çıkan düzenleyici devlet mekanizmasının, küreselleşmenin en önemli etkilerinden ve yeni ideolojisi olarak ifade edilen neoliberalizm anlayışıyla dizayn edildiği söylenebilir.

1990’lı yıllardan sonra özellikle neoliberal politikaların benimsenmesi sonucu iktisadi alanda serbest piyasa yanlısı tutumlar eğitim alanında da kendisini derinden hissettirmiştir. Ülkemizin de 1995 yılında dâhil olduğu Gümrük Birliği Anlaşması ile devlet politikalarında artık başta eğitim alanı ile iş gücü kapsamında olmak üzere sosyoekonomik alanda devletin ekonomik rolünde köklü değişiklikler yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda eğitim politikalarının yeniden düzenlenmesi gerektiği de belirtilmiştir. Dolayısıyla Türkiye de artık ekonomik ve sosyo kültürel anlamda gerçekleştirilmesi beklenen bu yapısal değişimden etkilenmiştir (Tekeli, 2017, s. 31).

Eğitim sistemleri birçok ülkede neoliberal politikaların yoğun etkisi altındadır. Küreselleşmenin en önemli aktörlerinden uluslararası örgütler (IMF, DTÖ, DB, AB vd.) kamu eğitimini sermaye çıkarları doğrultusunda dönüştürmektedir. Eğitimi serbest piyasada tamamen sunulan bir alan haline getirme çabaları özel

okullar/üniversiteler, katkı payı ve harç uygulamaları, sınav ücretleri, dersaneler, gibi farklı formlarda ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkarılan bu piyasalaştırma çabaları sonucunda eğitime dair unsurlarda bu anlayışla dönüşmektedir (Aksoy, Eren Deniz, & Algan, 2017, s. 9). Aslında eğitimde özelleştirme anlayışının küreselleşmesinde birtakım baskılar da mevcuttur. Dolayısıyla bu alan müdahale sadece bir kamu politikası olarak ortaya çıkmamıştır. Bu baskılar arasında kamu eğitiminin niteliğinden memnun olmayanların artışı ve yüksek gelir grubundaki ailelerin daha nitelikli eğitim talepleri gibi sebeplerdir ki bunlar da aslında neoliberal ideolojinin önünü açmıştır (Toker Gökçe, 2022, s. 380).

Refah devleti anlayışı sosyal bir hizmet olarak gördüğü eğitim politikalarına önem veren, tam istihdamı sağlamada kendisini sorumlu gören, gelirin adaletli bölüşümünü sağlamaya yönelik tedbirler alan bir devleti ifade etmekteydi (Özkurt, 2022, s. 9). Ancak neoliberalizm ile gelen bu yeni reform sürecinde vatandaşına temel eğitim hizmetini götürmeyi temel bir hak olarak gören anlayıştan *“eğitim hizmeti, son kertede iktisadi bir faaliyettir ve bu alanda da arz talep kanunları çalışmalıdır, bedava eğitim vermek yerine bunun maliyetine katlanan bireyler bu hizmetin değerini daha iyi idrak edeceklerdir”* (Sağır & Yirci, 2020, s. 75) anlayışına dönüşen bir süreç yaşanmıştır.

Uluslararası örgütlerin desteğiyle benzer eğitim politikaları oluşturulan ülkelerde Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (TIMSS), Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Araştırması (PIRLS) gibi günümüz uluslararası sınavlarının birçoğu uygulanmaktadır. Sınavlar sonucunda ortaya çıkan eğitim karneleri ile birçok alanda reformlar gündeme getirilmekte ve dünya pazarı daha rekabetçi bir alana dönüştürülmek üzere yarışçı bir eğitim anlayışı hedeflenmektedir. Eğitim daha çok ekonomik sistemlerin daha fazla gelişmesine hizmet edecek şekilde dizayn edilmektedir (Çelebi, Güner, Taşçı Kaya, & Korumaz, 2014, s. 33). Bu gelişmelerin hem olumlu hem de olumsuz sonuçları olabilmektedir. Rekabetçi bir eğitim anlayışı, ülkelerin küresel ekonomideki yerini güçlendirebilir ve daha yetkin bir iş gücü yetişmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca uluslararası iş birliği ve bilgi paylaşımının artmasıyla birlikte eğitimin genel kalitesi yükselebilir. Ancak bu sürecin olumsuz etkileri de göz ardı edilmemelidir. Rekabetçi bir eğitim anlayışı öğrenciler üzerinde stres ve baskıya yol açabilmektedir. Ayrıca

ekonomik hedeflerin öncelik kazanması eğitimin insani ve kültürel boyutlarının geri planda kalmasına neden olabilir.

Neoliberalizmin eğitim alanındaki etkileriyle birlikte küreselleşme ve uluslararasılaşma eğitim sisteminde önemli bir değişim ve genişleme getirmiştir. Bu süreçte, dünya genelinde küreselleşmenin etkisiyle kendi ülkelerinin sınırlarını aşarak farklı ülkelerde eğitim görmeyi tercih eden öğrencilerin sayısı hızla artmaktadır (Sağır & Yirci, 2020, s. 76). 1975 yılında uluslararası öğrenci sayısı 800.000'e ulaşmıştır (Milliyet, 2019). UNESCO tarafından toplanan verilere göre ise son yirmi yılda küresel düzeyde uluslararası hareketli öğrenci sayısında kayda değer bir artış yaşanmıştır. 2001 yılında bu sayı 2,2 milyonun biraz üzerinde iken, on yıl sonra 3,8 milyonu aşmıştır. Takip eden yıllarda da artış eğilimi devam etmiş ve 2021 yılında uluslararası hareketli öğrenci sayısı 6 milyonu geçerek 20 yıl öncesine göre neredeyse üç katına çıkmıştır. Bu veriler, küresel eğitim hareketliliğinin güçlü yapısını ve uluslararası eğitim talebindeki artışı göstermektedir (International Organization for Migration, 2024). Bu artış, eğitim sistemlerinin uluslararasılaşması ve küresel bir eğitim pazarının oluşumuyla sonuçlanmaktadır. Bu şekilde artık tüm dünyada eğitimin bir kamu politikası aracı olmaktan çok neoliberalizmin de arzuladığı gibi talep edilen, küreselleşme ile bütünleşmiş, piyasa ekonomisi içerisinde sunulan bir hizmete dönüştüğü ifade edilebilir. Bunun yanında uluslararası eğitim, farklı kültürlerden öğrencilerin bir araya gelmesini mümkün kılarak kültürler arası etkileşimlerin doğmasını da sağlamaktadır. Bu durum dünya barışına ve sosyal uyuma önemli katkılar sunmaktadır. Ayrıca, uluslararası eğitim alan öğrenciler, farklı ülkelerin eğitim sistemlerinden ve akademik birikimlerinden faydalananarak küresel bir vizyon geliştirme fırsatı yakalamaktadır. Bu süreç, bireylerin daha donanımlı bir şekilde yetişmesine ortam hazırlayabilmektedir.

DB, IMF ve DTÖ gibi uluslararası kuruluşlar, özellikle piyasaya tam olarak açılmamış ülkelerde kamu hizmetlerinin "rekabetçi" bir yapıya sahip olmasını garanti altına almak amacıyla "uyum programları" oluşturmuş ve bunları uygulamaya koymak için milyonlarca dolar kredi vermiştir. Ülkemizin de dâhil olduğu GATS gibi uluslararası anlaşmalar, eğitim gibi birçok kamu hizmeti alanının "serbest piyasaya" ve "rekabete" açılmasını hedeflemektedir (Aydoğan E. , 2008, s. 169).

Eğitim politikalarında gerçekleştirilen neoliberalizme hizmet eden uygulamalar DB kredileri, 1995 GATS Anlaşması ve AB Katılım Ortaklığı Belgesi gibi uluslararası anlaşmalarla genel olarak hizmetleri serbestleştirmeyi ve bu anlamda ulusal eğitim sistemlerinin hedeflerini ve yapılarını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu süreçte dünyada eğitim sistemi özelleştirilmekte, “ulusal” odağın yerini “küresel” eğitim hedefleri almakta ve eğitim hem küreselleşme hem de özelleştirme için yerel olarak düzenlenmektedir. Bu politikaların temel hedefi işveren örgütleri, yerel yönetimler, sermaye sahipleri ve diğer ilgili tarafları eğitimin yönetimine dâhil etmektir. Bu sürecin amacı, ulusal eğitim sistemlerini uluslararası ekonomik aktörlerle bütünleştirmektir (Çam, 2006, s. 82).

Devletlerin eğitim politikalarındaki neoliberal dönüşümlerin temelinde küresel ekonomik baskılar, uluslararası kuruluşların yönlendirmesi ve yerel yönetimlerin tercihlerinin yatmakta olduğu söylenebilir. Hükûmetlerin eğitim harcamalarını kısıması ve yüksek gelirli ailelerin özel eğitim talebi, neoliberal politikaların benimsenmesini kolaylaştırmıştır. DB, IMF ve DTÖ gibi uluslararası kuruluşlar, gelişmekte olan ülkelere "uyum programları" dayatarak eğitim dâhil birçok kamu hizmetinin özelleştirilmesini teşvik etmiştir. Bu süreçte, GATS gibi uluslararası anlaşmalar da eğitimin piyasa mekanizması içerisinde yer alma sürecini hızlandırmıştır.

3. NEOLİBERALİZMİN TÜRKİYE’DE EĞİTİM POLİTİKALARINA HÜKÛMET PROGRAMLARI ÜZERİNDEN ETKİSİ

Ülkeler geleceklerini inşa sürecinde birtakım politika araçlarına ihtiyaç duymaktadır. Gelecek inşasında ise en önemli çıktılardan birisi insan sermayesi olup politik hedeflerin önemli bir kısmı insan sermayesini nitelikli olarak kullanma ve yetiştirme üzerine kurgulanmaktadır. Ülkelerin yönetimlerinde söz sahibi olan hükûmetler, iktidara geldiklerinde kamuoyu ile ülke kaderini belirleyecek yol haritalarını ve yöntemlerini paylaşmaktadırlar. Bu süreçte, hükûmetlerin yol haritalarını oluşturan ve gelecekte alacağı politika kararlarına yönelik bir anayasa niteliği taşıyan belge “hükûmet programı” olarak adlandırılmaktadır.

Demokratik toplumlarda siyasal aktörler vaatlerini, planlanan ve yapılan icraatlarını medya ve iletişim araçları, raporlar, parti programları ve özellikle hükûmet programları aracılığıyla duyurmaktadır. Hükûmet programları, sadece siyasal hedeflerin değil aynı zamanda sosyal politika araçlarının da temel belgeleridir. Eğitim politikaları da bu kapsamda önemli bir yer tutmaktadır.

Bu kapsamda ülkemizde de cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılından 2018 yılına yani Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’ne geçilene kadar geçen süre içerisinde 65 hükûmet kurulmuş, programlar oluşturulmuş ve bu programlarda bir sosyal politika aracı olarak eğitim hususu başlıca konulardan biri olmuştur.

Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’ne geçilmeden önce ülkemizde mevcut sistem gereği, TBMM Anayasa’da belirtildiği üzere Bakanlar Kurulunu ve Bakanları denetlemekle görevliydi. Hükûmet programları bu denetimin temel metinlerinden biri durumundaydı. Bakanlar Kurulu kurulması itibarıyla bir hafta süre içerisinde Başbakan ya da bir bakan tarafından, Anayasa’ya göre “Bakanlar Kurulu Programı” olarak da bilinen hükûmet programı okunur ve güvenoyuna sunulurdu. Güven oylaması yapılması amacıyla görüşmeler, hükûmet programının okunmasından iki tam gün sonra başlamaktaydı ve oylama görüşmeler bittikten bir tam gün sonra yapılmaktaydı (TBMM, 2013a).

Millî eğitim sistemi ve Türk millî eğitim sisteminin genel yapısı, amacı, ilkeleri öncelikle temel mevzuat olan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile kanunlaştırılmış olup diğer destekleyici mevzuat ile de normlar hiyerarşisi içerisinde eğitim içerikleri, yapıları, uygulamaları ve diğer hususları belirlenmiştir. Ancak her ne

kadar temel mevzuat ile eğitim sisteminin genel yapısı belirlenmiş olsa da uygulamada hükûmet programları gibi başka araçlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar olan dönemde politika kararların uygulama aşamasında devlet, başlıca aktör konumunda bulunmuştur. 1980’li yıllardan sonra ise neoliberal düşünce doğrultusunda devletin etkinliği azalarak devlet daha minimal bir yapıya dönüştürülmüş ve bu çerçevede yönlendirici ve düzenleyici bir rol üstlenmesi hedeflenmiştir (Pustu, 2018, s. 314). Küreselleşme ve yeni dünya düzeninin etkisiyle 1980'lerden sonra sosyal refah devleti uygulamalarına yönelik eleştiriler artmış ve neoliberal politikalar, özellikle sosyal devlet anlayışına yönelik eleştirilerle birlikte küresel ölçekte benimsenmiştir. Sosyal devlet harcamalarının kamu bütçe açıklarını artırdığı, ulusal ekonomilerin rekabet gücünü zayıflattığı ve krizleri tetiklediği savunulmuştur. Ayrıca sosyal devletin yükümlülüklerinin azaltılması ya da bazı alanların özelleştirilmesi de önerilmiştir. Bu bağlamda piyasa ve küresel piyasa güçlerinin baskıları doğrultusunda refah devletinin ve sosyal hakların azaltılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla yönetim süreçleri, neoliberalizm ve minimal devlet yaklaşımı çerçevesinde sosyal refah devleti zayıflaması, küçülmesi ya da daha piyasa temelli bir forma dönüşmesiyle sonuçlanan bir dönüşüm geçirmiştir (Toprak, Ağcakaya, & Gül, 2016).

1980 öncesi dönemde neoliberalizm, bugünkü anlamıyla yaygın bir ideoloji veya politika olarak gündeme alınmadığını söyleyebiliriz. Ancak bunun yanında, neoliberalizmin kökeni itibarıyla 1930'lara kadar uzanmakta olduğunu da ifade edebiliriz. Zira o dönemlerde devlet müdahalesine karşı çıkan ve piyasa ekonomisini savunan fikirler olmuştur. Dünyada 1970'lerde yaşanan ekonomik krizler, stagflasyon ve Keynesyen politikaların başarısızlığı, neoliberal düşüncelerin canlanmasına zemin hazırlamıştır. 1980'lerde dünya lideri konumunda yer alan ülkeler neoliberal politikaları benimseyerek özelleştirme, serbestleşme ve küreselleşme gibi süreçleri hızlandırmışlardır. Türkiye’de ise 1980 öncesi dönemde genel olarak kamu destekli ve korumacı ekonomik politikalar uygulandığı söylenebilir. Bu dönemde her ne kadar neoliberal düşünce biçimine uygun olan politikalar olsa da genel itibarıyla kamu destekli politikaların hükûmet programlarında yer aldığı ifade edilebilir. Küreselleşmenin etkisiyle dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de 24 Ocak 1980 kararları ile başlayan süreçte, kısmen neoliberal politikalara yönelmiş olduğu söylenebilir.

Dolayısıyla yeni süreçler eğitim dâhil birçok alanda değişimlere yol açmıştır. Sonuç olarak, neoliberal politikaların eğitim politikalarına yansımaları, kamu destekli yapıdan piyasa temelli bir yapıya doğru dönüşümün izlerini taşımaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle 1980 öncesi dönemde hükûmet programlarında yer alan hedeflerin eğitim politikalarına yansımaları incelenmiştir. Bu kapsamda liberal anlayışın etkisinde olan eğitim politikaları değerlendirilmiştir. 1980 öncesi dönemde ortaya çıkarılan politikaların sonraki döneme yansımalarına ve sosyal refah devleti politikalarına kısaca değinilmiştir. Ardından 1980 sonrası dönemde hükûmetlerin programlarında eğitim politikalarının incelemesi neoliberal yaklaşım çerçevesinde yapılmıştır. Ayrıca bu politikaların toplumsal, ekonomik ve sosyal hayata yansımaları bu kapsamda ele alınıp değerlendirilmiştir.

3.1. 1980 Öncesi Dönemde Hükûmet Programlarında Eğitim Politikaları

Cumhuriyetin kuruluş yılı olan 1923'ten 1946'ya kadar geçen sürede, Türkiye'nin tek parti döneminde liberal ve kamu destekli politikaların uygulandığı çeşitli hükûmet programları görülmüştür. Bu dönemde toplam 14 hükûmet programı uygulanmıştır. Her bir hükûmet programı dönemin ekonomik, sosyal ve siyasi koşullarına göre farklı yaklaşımlar benimsemiş ve bu doğrultuda politikalar geliştirmiştir. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim politikalarının temel özelliği olmuştur. Devletin, vatandaşların genel bilgi, kültür ve donanımı için çabaladığı kalkınmacı yaklaşımıyla tutarlı bir politika izlediğini söylemek mümkündür (Çeken, 2006, s. 49).

Cumhuriyetin kuruluşundan 1929 Ekonomik Krizi'nin yaşandığı döneme kadar olan süreçte, özellikle iktisadi alanda ve dolayısıyla bunun yansımaları olarak diğer politikalarda izlenen hedefler liberal ve özel girişimi destekleyen politikalar olmuştur. Liberal politikalar devlet müdahalesinin olmaması düşüncesiyle değil özel sektörün ve sermayenin desteklenmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Ardından gelen yıllarda ise 1939 yılına kadar devletçilik anlayışı ile kamu destekli uygulamaların baskın politikalar olarak hükûmet programlarında yer aldığını ifade edebiliriz (Özdoğan, 2020, s. 3). Atatürk Dönemi hükûmet programlarında iki temel dönemden bahsetmek mümkündür. Cumhuriyet'in ilanını takip eden yıllarda, Dünya Ekonomik Buhranı'nın etkisiyle liberal politikalar benimsenmiştir. 1930'lu yıllardan itibaren ise kamu destekli

politikaların uygulamaya konularak farklı bir ekonomik yaklaşım benimsendiği ifade edilebilir.

Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra çok partili hayata geçilmiştir. Türkiye’de, hayatın her alanında olduğu gibi çok partili siyasi hayata geçiş, eğitim alanında da köklü değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Eğitim politikaları, İkinci Dünya Savaşı sonrası komünist tehdit algısını ve liberal ekonomik modelin sonuçlarını yansıtmaya başlamıştır. Bu politikanın parametreleri çerçevesinde Demokrat Parti hükûmeti programları ve parti programları, prosedürleri, eğitim şuraları ve liderlerin tutumları ortaya çıkmıştır (Çatalbaş, 2021, s. 62). II. Dünya Savaşı’nın ardından uluslararası koşullar ve tüm dünyada başlayan demokratikleşme hareketleri Türkiye’de de çok partili sistem denemeleri gibi demokratik ortama geçiş sürecini hızlandırmıştır. 1970’li yılların sonuna kadar devam eden bu süreç, liberal politikaların ekonomik, sosyal ve toplumsal alanda etkisinin hissedildiği yıllar olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın bu bölümünde Cumhuriyet Dönemi içerisinde 1923-1983 tarihleri arasında Meclis’e program sunan hükûmetlerin programları, 1980’li yıllardan sonra ortaya çıkan neoliberal politikalara ışık tutması bakımından hedeflenen eğitim politikaları çerçevesinde incelenmiştir. Neoliberal yaklaşımların politika belgelerine yansımaları aşağıda yer alan hükûmet programları incelenerek sırasıyla ortaya konmuştur:

1. Birinci Cumhuriyet Hükûmeti: I. İsmet İnönü Hükûmeti (30 Ekim 1923-6 Mart 1924)
2. İkinci Cumhuriyet Hükûmeti: II. İsmet İnönü Hükûmeti (6 Mart 1924-22 Kasım 1924)
3. Üçüncü Cumhuriyet Hükûmeti: Fethi Okyar Hükûmeti (22.Kasım.1924-03.Mart.1925)
4. Dördüncü Cumhuriyet Hükûmeti: III. İsmet İnönü Hükûmeti (3 Mart 1925-1 Kasım 1927)
5. Beşinci Cumhuriyet Hükûmeti: IV. İsmet İnönü Hükûmeti (2 Kasım 1927-25 Eylül 1930)
6. Altıncı Cumhuriyet Hükûmeti: V. İsmet İnönü Hükûmeti (27 Eylül 1930-4 Mayıs 1931)
7. Yedinci Cumhuriyet Hükûmeti: VI. İsmet İnönü Hükûmeti (4 Mayıs 1931-1 Mart 1935)
8. Sekizinci Cumhuriyet Hükûmeti: VII. İsmet İnönü Hükûmeti (1 Mart 1935-1 Kasım 1937)

9. Dokuzuncu Cumhuriyet Hükûmeti: I. Celal Bayar Hükûmeti (1 Kasım 1937 -11 Kasım 1938)
10. Onuncu Cumhuriyet Hükûmeti: II. Celal Bayar Hükûmeti (11 Kasım 1938-25 Ocak 1939)
11. On birinci Cumhuriyet Hükûmeti: I. Refik Saydam Hükûmeti (25 Ocak 1939-3 Nisan 1939)
12. On ikinci Cumhuriyet Hükûmeti: II. Refik Saydam Hükûmeti (3 Nisan 1939-9 Temmuz 1942)
13. On üçüncü Cumhuriyet Hükûmeti: I. Şükrü Saraçoğlu Hükûmeti (9 Temmuz 1942-9 Mart 1943)
14. On dördüncü Cumhuriyet Hükûmeti: II. Şükrü Saraçoğlu Hükûmeti (09 Mart 1943-07 Ağustos 1946)
15. On beşinci Cumhuriyet Hükûmeti: Recep Peker Hükûmeti (07 Ağustos 1946-10 Eylül 1947)
16. On altıncı Cumhuriyet Hükûmeti: I. Hasan Saka Hükûmeti (10 Eylül Mart 1947-10 Haziran 1948)
17. On yedinci Cumhuriyet Hükûmeti: II. Hasan Saka Hükûmeti (10 Haziran 1948-16 Ocak 1949)
18. On sekizinci Cumhuriyet Hükûmeti: Şemsettin Günaltay Hükûmeti (16 Ocak 1949-22 Mayıs 1950)
19. On dokuzuncu Cumhuriyet Hükûmeti: I. Adnan Menderes Hükûmeti (22 Mayıs 1950-09 Mart 1951)
20. Yirminci Cumhuriyet Hükûmeti: II. Adnan Menderes Hükûmeti (09 Mart 1951-17 Mayıs 1954)
21. Yirmi birinci Cumhuriyet Hükûmeti: III. Adnan Menderes Hükûmeti (17 Mayıs 1954-09 Aralık 1955)
22. Yirmi ikinci Cumhuriyet Hükûmeti: IV. Adnan Menderes Hükûmeti (09 Aralık 1955-25 Kasım 1957)
23. Yirmi üçüncü Cumhuriyet Hükûmeti: V. Adnan Menderes Hükûmeti (25 Kasım 1957-27 Mayıs 1960)
24. Yirmi dördüncü Cumhuriyet Hükûmeti: I. Cemal Gürsel Hükûmeti (30 Mayıs 1960-05 Ocak 1961)
25. Yirmi beşinci Cumhuriyet Hükûmeti: II. Cemal Gürsel Hükûmeti (05 Ocak 1961-20 Kasım 1961)
26. Yirmi altıncı Cumhuriyet Hükûmeti: VIII. İsmet İnönü Hükûmeti (20 Kasım 1961-25 Haziran 1962)
27. Yirmi yedinci Cumhuriyet Hükûmeti: IX. İsmet İnönü Hükûmeti (25 Haziran 1962-25 Aralık 1963)
28. Yirmi sekizinci Cumhuriyet Hükûmeti: X. İsmet İnönü Hükûmeti (25 Aralık 1963-20 Şubat 1965)

29. Yirmi dokuzuncu Cumhuriyet Hükûmeti: Suat Hayri Ürgüplü Hükûmeti (25 Aralık 1963-20 Şubat 1965)

30. Otuzuncu Cumhuriyet Hükûmeti: I. Süleyman Demirel Hükûmeti (27 Kasım 1965-03 Aralık 1969)

31. Otuz birinci Cumhuriyet Hükûmeti: II. Süleyman Demirel Hükûmeti (03 Aralık 1969-06 Mart 1970)

32. Otuz ikinci Cumhuriyet Hükûmeti: III. Süleyman Demirel Hükûmeti (06 Mart 1970-26 Mart 1971)

33. Otuz üçüncü Cumhuriyet Hükûmeti: I. Nihat Erim Hükûmeti (26 Mart 1971-1 Aralık 1971)

34. Otuz dördüncü Cumhuriyet Hükûmeti: II. Nihat Erim Hükûmeti (11 Aralık 1971-22 Mayıs 1972)

35. Otuz beşinci Cumhuriyet Hükûmeti: Ferit Melen Hükûmeti (22 Mayıs 1971-15 Nisan 1973)

36. Otuz altıncı Cumhuriyet Hükûmeti: Naim Talu Hükûmeti (15 Nisan 1973-26 Ocak 1974)

37. Otuz yedinci Cumhuriyet Hükûmeti: I. Bülent Ecevit Hükûmeti (26 Ocak 1974-17 Aralık 1974)

38. Otuz sekizinci Cumhuriyet Hükûmeti: Sadi Irmak Hükûmeti (17 Kasım 1974-31 Mart 1975)

39. Otuz dokuzuncu Cumhuriyet Hükûmeti: IV. Süleyman Demirel Hükûmeti (31 Mart 1975-21 Temmuz 1977)

40. Kırkıncı Cumhuriyet Hükûmeti: II. Bülent Ecevit Hükûmeti (21 Haziran 1977-21 Temmuz 1977)

41. Kırk birinci Cumhuriyet Hükûmeti: V. Süleyman Demirel Hükûmeti (21 Temmuz 1977-05 Ocak 1978)

42. Kırk ikinci Cumhuriyet Hükûmeti: III. Bülent Ecevit Hükûmeti (05 Ocak 1978-12 Kasım 1979)

43. Kırk üçüncü Cumhuriyet Hükûmeti: VI. Süleyman Demirel Hükûmeti (12 Kasım 1979-12 Eylül 1980)

44. Kırk dördüncü Cumhuriyet Hükûmeti: Bülent Ulusu Hükûmeti (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983)

Liberal Dönem olarak adlandırılan 1923-1929 arası dönemde sosyal politikaların ana konusunun genel itibarıyla savaş sonrası toplum sağlığı, nüfus artışı ve ekonomik gelişmelere yönelik adımlardan oluştuğu ifade edilebilir. Savaş sonrası kurulan tüm hükûmetlerin sosyal politika hedeflerinin büyük ölçüde benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde ele alınacağı üzere neoliberalizm, 1980'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Reagan ve Birleşik Krallık'ta Thatcher tarafından benimsenen liberal bir yönetim ve ekonomi felsefesi şeklinde gelişmiştir. Neoliberalizm, 1923-1929 arası dönemde olduğu gibi klasik liberalizmin aksine, refah devleti anlayışını ve devletin ekonomiye müdahalesini onaylamaz. Neoliberallerin temel iddiası, kapitalizmin yalnızca piyasanın kapitalist çıkarları doğrultusunda yönetilmesi gerektiğidir. “*Piyasalar iyidir, piyasa sürecine her türlü müdahale kötüdür*” görüşünü savunurlar (Çebi, 2016, 181).

29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ilan edilmiş ve TBMM Başkanı olarak seçilen Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü'yü başbakan olarak atamıştır. İnönü Hükûmeti, cumhuriyetin ilk hükûmeti olarak TBMM'de güvenoyu alarak görevine başlamıştır. Ancak birinci, ikinci, dördüncü, yirmi beşinci hükûmetler meclise program sunmamıştır. Bu kapsamda Birinci İnönü Hükûmeti döneminde bir sosyal politika olan eğitim hedeflerine doğrudan bir politika belgesinde yer verilmemiştir. İkinci İnönü hükûmeti döneminde eğitim alanına yönelik olarak çağdaş bir eğitim sisteminin kurulması için TBMM'de 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunla, medrese eğitimi kaldırılmış ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan tüm okullar Maarif Vekaleti çatısı altında birleştirilmiştir. Böylece eğitim kurumları tek çatı altında toplanmış ve ulusal bir kimlik kazanmıştır (MEB, 2023).

Üçüncü Cumhuriyet hükûmeti olan Fethi Okyar Hükûmeti döneminde ilan edilen hükûmet programında; eğitimde birlik ve düzeni sağlamak için tevhidi tedrisat esaslarını kabul ederek Türk vatanına hizmet için düzenli eğitim ve öğretimle donanmış, hayata hazır gençler yetiştirilmesi amaçlandığı ifade edilmiştir. Eğitime gösterilen ilgiyi karşılamak için öğretmen eksiklerinin gidermeye çalışılacağı ve okul programları ile düzenlemelerde istikrarı sağlamak için gereksiz değişikliklerden kaçınılacağı ifade edilmiştir (TBMM, 2013a, s. 99).

Beşinci Cumhuriyet hükûmeti olan dördüncü İsmet İnönü Hükûmeti döneminde eğitim hususu kültür konusuyla birlikte değerlendirilmiştir (TBMM, 2013a, s. 134). Bu dönemde her ne kadar eğitim politikaları bağlamında önemli adımlar atılmış olsa da hükûmet programında eğitim doğrudan bir hedef olarak gösterilmemiştir. Ancak bu dönemde eğitim alanında önemli bir değişiklik olan “Harf İnkılabı” gerçekleştirilmiştir

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran yönetici sınıfın siyasi ideolojisini etkileyen faktörlerden biri pozitivist “düzen ve ilerleme” kavramıdır. Cumhuriyet'in başlangıcından itibaren bu kavram, planlı sosyal ve ekonomik kalkınmaya yön vermiştir. Devletin özel sektörü desteklemesi gerektiğine ve özel girişimciliğin kalkınmanın motoru olabileceğine 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde karar verilmiştir. Ancak bu program 1930'lara kadar uygulandığında beklenen ekonomik gelişmeler gerçekleştirilememiştir. Özel sektördeki yetersiz sermaye birikimi ve altyapı, kalifiye iş gücü eksikliği ve 1929 Büyük Buhranı'nın ardından yaşananlar gibi bir dizi sorun istenen sonuçların elde edilmesini zorlaştırmıştır. Atatürk Dönemi kalkınma politikalarının başlangıç aşaması liberal dönem olarak ifade edilmektedir. Kamu yardımıyla hayata kazandırılmaya çalışılan bu liberal dönem boyunca özelleştirme gündemi devlet desteğiyle yürütülmüştür. Buna karşılık, Atatürk döneminde ikinci aşama kamu destekli ve devletçilik anlayışı ile geliştirilen politikaların uygulandığı ve devletin ekonomiye önemli ve doğrudan bir giriş yaptığı dönem olarak tanımlanmaktadır (Bolat, 2023, s. 309).

1923-1929 yılları arası dönemde liberal politikaların uygulandığı politika gündemi, savaştan çıkan ülkenin toparlanması ve yeniden inşası üzerine odaklanmıştır. 1929'daki küresel ekonomik buhran, devlet politikaları dönemine geçişteki önemli dönüm noktalarından biridir. Diğerleri ise Lozan Antlaşması'nın gümrük vergilerinin sabit tutulmasına ilişkin maddesidir. Müdahaleci ve himayeye dayalı ekonomi politikalarının dayatılması, bu sınırlamaların kaldırılmasıyla mümkün olmuştur. Küresel ekonomik kriz, hükûmet politikalarının yapısının değiştirilmesi için bir gerekçe oluşturmuştur. 1930-1939 yıllarını kapsayan devletçi ve kamu destekli politikaların ağırlıklı olduğu dönemde toplam altı hükûmet kurulmuştur. Dünya buhranının ardından Türkiye, yeni bir yol haritası ve ekonomi politikası arayışına girmiştir. Bu dönemde, dünyadaki krizin ardından liberal politikalar hem Türkiye'de hem de dünya genelinde etkisini kaybetmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1928'de Yeni Ekonomi Politikası çerçevesinde devlet eliyle sanayileşmeye yönelmesi ve Birinci Beş Yıllık Planı'nı uygulaması, Türkiye'yi de etkilemiştir. Türkiye, Sovyetler Birliği'nin deneyiminden etkilenerek Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı (BBSP) uygulamaya koymuştur (Özdoğan & Develi, 2020, s. 11).

Altıncı Cumhuriyet hükûmeti ve beşinci İsmet İnönü Hükûmeti döneminde 2 Ekim 1930'da meclise hükûmetin programı sunulmuştur. Eğitim konusuna hükûmet programında; mesleki eğitimin ve uzmanlaşmanın ön planda olacağı, az maliyetle daha fazla başarı elde etme amacı güdüleceği hedeflerine yer verilmiştir. Özellikle mesleki eğitim alanı ön planda tutulmuştur. Okullarımızın her çeşit olumsuz etkiden uzak, ahlaki ve düzeni esas alan bir anlayışla yönetileceği ve bu yönde yeni adımlar atılacağı belirtilmiştir (TBMM, 2013a, s. 146).

Yedinci Cumhuriyet hükûmeti olan altıncı İsmet İnönü Hükûmeti döneminde eğitim hususu bir önceki hükûmet programının eğitim hedefleri ile aynı çerçevede yer almıştır. Ancak ekonomik olarak tasarruf zemininde politikaların geliştirileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda eğitim politikalarında hedeflere ulaşmak için özellikle az maliyetle daha fazla öğrenciye eğitim imkânı sağlama yöntemlerini geliştirmek ve uygulamak için çaba gösterileceği ifade edilmiştir (TBMM, 2013a, s. 217).

Sekizinci Cumhuriyet hükûmeti olan yedinci İsmet İnönü Hükûmeti döneminde, eğitim politikalarında devrimlerin ve inkılapların ilke olarak benimsendiği söylenebilir. Bu kapsamda genel olarak kamuya yönelik politikalarda mevcut politikaların sürdürüleceği ifade edilmiştir. Hükûmet programı, devrimlerin getirdiği yeni Türk toplumunun iç ve dış politikada barış ve güvenlik içinde ilerlemesini ve gelişmesini amaçlamıştır. Barışın, huzurun sağlanmasının ve gerektiğinde yetkinlikle ve fedakârlıkla korunmasının, güven ortamının, ülkenin kalkınması ve vatandaşların refahı için birinci şart olduğu dile getirilmiştir (TBMM, 2013a, s. 236).

Dokuzuncu Cumhuriyet hükûmeti olan birinci Celal Bayar Hükûmeti döneminde, hükûmet programında millî kültür sistemimizin gelişimine azami önem verileceği belirtilmiştir. Hükûmet programının, parti programı ile aynı şekilde olacağı ifade edilmiş ve bu bağlamda eğitim politikaları da ilköğretimin üzerinde en çok durulması ve önemsenmesi gereken bir konu olarak benimsendiği, bu sayede yetişmiş insan gücünün de niteliğinin gelişmesine katkı sunulacağı politika olarak belirlenmiştir. Ayrıca mesleki eğitimin önemi üzerinde durularak girişimci, mücadele kabiliyeti ve yeteneği olan gençler yetiştirmek amaçlanmıştır. Özellikle tarım alanında mesleki becerilere sahip bireyler yetiştirmek ve çiftçilik okulları açılması da diğer önemli eğitim politikalar olarak benimsenmiştir. Ayrıca millî kültür açısından büyük öneme sahip tarih ve dil araştırmalarına yönelik çalışmalara devam edileceği

belirtilmiştir. Bununla birlikte Avrupa'nın tanınmış ilim ve sanat merkezlerine de öğrenciler göndererek ve ayrıca ulusal politikalarla öğretmen yetiştirme eğitimlerine ağırlık verileceği ifade edilmiştir (TBMM, 2013a, s. 279-281).

Onuncu Cumhuriyet hükûmeti olan ikinci Celal Bayar Hükûmeti çok kısa bir süre görev yapmıştır. Birinci Celal Bayar Hükûmeti referans alınarak şimdiye kadar gerçekleştirilmemiş olan hedeflerin yerine getirileceği duyurulmuştur (TBMM, 2013a, s. 302).

On birinci Cumhuriyet hükûmeti olan birinci Refik Saydam Hükûmeti döneminde, eğitim politikaları kapsamında ülkemizin ekonomik refahı ve kalkınmanın, kültürel seviyemizle paralel olarak ilerlemesi gerektiği belirtilmiştir. Türk çocuklarını ilk eğitim yıllarından itibaren okula başlatarak zekâ, yetenek ve faaliyetlerine uygun bir eğitim süreci sağlamak; ülkenin bilim, sanat, teknik ve pratik hayatındaki eleman ihtiyacını karşılamak için temel bir yol olarak görülmüştür. Bu amaçla, öğretmenlerle iş birliği içinde ilkökul eğitime odaklanılacağına üzerinde durulmuştur. Mevcut liseleri iyileştirmek ve yükseköğretim kurumlarını tam teşkilatlı hazırlayıcı okullara dönüştürmek hedeflenmiştir. Türk çocuklarını ahlaklı, sağlam ruhlu, vatanına, milletine, Cumhuriyete ve devrimlere bağlı bireyler olarak yetiştirmek eğitim politikalarının temel amacı olarak gösterilmiştir. Son olarak tarih ve dil devrimlerinin millî ruhu güçlendirmeye yönelik etkisini artırmaya devam edileceği ifade edilmiştir (TBMM, 2013a, s. 320).

On ikinci Cumhuriyet hükûmeti olan ikinci Refik Saydam Hükûmeti döneminde, vekâletlerin iş programında bir değişiklik olmadığı belirtilerek kabine programındaki gibi bakanlıkları, iş programlarında da Cumhuriyet Halk Partisi programının esas alınacağı duyurulmuştur (TBMM, 2013a, s. 340).

Türkiye, bu süreçte İkinci Dünya Savaşı'nın gölgesinde ilerleme adımlarını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ancak kalkınma politikaları savaş sonrasında olumsuz etkilenmiştir. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan başarıyla çıkmasına rağmen savaş sonrasında ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlar önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu nedenle, çatışmanın etkilerini azaltmak ve ekonomik önlemler almak amacıyla "Millî Koruma Kanunu" çıkarılmıştır. Hükûmet bu yasanın yardımıyla ekonomik faaliyetler üzerinde sıkı bir düzenleme oluşturmuştur. Aynı zaman diliminde Köy Enstitüleri kurularak eğitim harcamalarının ülkenin sosyoekonomik

ilerlemesine fayda sağlaması amaçlanmıştır (Bolat, 2023, s. 320). 1940 yılında kurulan enstitülerin başlıca amacı olarak kırsal alana öğretmen yetiştirmek hedefi belirlenmiştir (Meşeci Giorgetti & Batır, 2012).

On üçüncü Cumhuriyet hükûmeti olan birinci Şükrü Saraçoğlu Hükûmeti döneminde, hükûmet programının eğitim kısmında Türklük ruhu vurgulanmıştır. Türk vicdanına vurgu yapılarak ülkenin her gün biraz daha güçlendiği, Türk milletinin her gün biraz daha refaha kavuştuğu ve özellikle Türk köylüsünün her gün biraz daha ileriye gittiği vurgusu yapılmıştır. Köylülerle bilgiyi ve toprağı birleştiren bir ideal doğrultusunda ilerlendiği ifade edilerek köy enstitülerinin başarısı üzerinde durulmuştur. Eğitime ilişkin çabalarla üniversitelerimizin dünyadaki diğer ülkelerin safında yer aldığı ve bu kurumları dolduran gençlerimizin her gün artan bilgi ve sayıları ile arzulanan idealleri gerçekleştirdikleri ifade edilmiştir. Ayrıca liberal iktisat politikalarının tavsiyeleri eleştirilerek “*Bir memleket, umumî ve geniş ihtiyaçlarını bizzat kendisi istihsal edemiyorsa o memleket sulhta ve harpte yabancı iradelerin tesirinde kalabilir*” ifadesiyle yabancı iradelere karşı başta iktisat politikaları olmak üzere eğitim politikalarında da kamu destekli politikalara müracaat edileceği duyurulmuştur (TBMM, 2013a, s. 361-367).

On dördüncü Cumhuriyet hükûmeti olan ikinci Şükrü Saraçoğlu Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim konusuna en çok mali kaynak eklenen alan olarak özellikle vurgu yapılmıştır. Yüksek tahsil, ilk tahsil, güzel sanatlar akademisi, teknik öğretim ve köy enstitüleri mezunlarının artış oranlarına önemle dikkat çekilmiştir. Son yıllarda halkta ve eğitim sisteminde görülen ilerlemeleri desteklemek ve bilgili, verimli vatandaş sayısını artırmak için kararlı olduğu belirtilmiştir. Bu hükûmet programında özellikle eğitim alanında atılacak adımlar önceki dönemler ölçüt alınarak ve ilerleme vurgusu yapılarak verilmiştir (TBMM, 2013a, s. 393).

On beşinci Cumhuriyet hükûmeti olan Recep Peker Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim bahsi; eğitimde her seviyede Türk gençliğinde millî duyguların güçlenmesinin ve gençlerimize Türk inkılabının temel fikirlerinin aşılmasının, Türk tarih mirasının öğretilmesinin eğitim çalışmalarının temelini oluşturacağı ifade edilerek açılmıştır. Şehir, kasaba ve köylerde yapılacak olan okulların usulleri hakkında uygulama planı yapılacağı, mezun gençlerin meslek sahibi olmalarına yönelik adımlar atılacağı, tahsili kolaylaştırmak için yurtlar inşa edileceği

ve öğretmen yetiştirme politikalarının geliştirileceği belirtilmiştir (TBMM, 2013a, s. 423-424).

On altıncı Cumhuriyet hükûmeti olan birinci Saka Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları; sadece parti programına bağlı kalınarak, sağlık ve millî eğitim alanlarının gelişim koşullarına büyük önem verileceği gibi işçi ve çalışma hayatının düzenlenmesi ve sosyal güvenlik konularıyla da yakından ilgileneceği ifade edilerek duyurulmuştur (TBMM, 2013a, s. 490).

On yedinci Cumhuriyet hükûmeti olan ikinci Saka Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarına ayrıntılı bir şekilde değinilmemiştir. Eğitim politikaları sadece hükûmetin izleyeceği genel politikalar içerisinde birlikte ele alınarak değerlendirilmiştir (TBMM, 2013a, s. 589-591).

On sekizinci Cumhuriyet hükûmeti olan Şemsettin Günaltay Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları hususunda sadece din bilgisi eğitimi üzerinde durulmuştur. Din öğretiminin ihtiyari olması esasına sadık kalarak vatandaşların çocuklarına din bilgisi vermek haklarını kullanmaları için gereken imkânların hazırlanacağı ifade edilmiştir (TBMM, 2013a, s. 681).

On dokuzuncu Cumhuriyet hükûmeti olan birinci Adnan Menderes Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları kapsamında maddi ilerlemenin yeterli olmadığı vurgulanarak millî ahlakın ve manevi değerlerin öneminin altı çizilmiştir. Eğitim sisteminin millî karaktere ve geleneklere dayalı olarak gençleri donatmadığı, bilimsel ve teknik bilginin yayılmasında yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Eğitimdeki eksikliklerin devam ettiği ve milletçe yapılan büyük maddi fedakarlıklara karşılık yeterli verimliliğin sağlanamadığı belirtilmiştir. Ayrıca hükûmetin, parti programındaki ilkeler doğrultusunda eğitimi önemsemekte olduğu, demokratik bir ruhla bilimsel bir plan oluşturarak eğitimi ülke genelinde yaymanın hedeflendiği hükûmet programında sunulmuştur (TBMM, 2013b, s. 757).

Yirminci Cumhuriyet hükûmeti olan ikinci Adnan Menderes Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları; ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Eğitim sistemimizde, ilkokuldan üniversiteye kadar olan tüm seviyelerin genel bir eğitim politikası doğrultusunda yönetilmesi ve uyumlu bir şekilde geliştirilmesi hedeflenmektedir. Teknik eğitim okullarında, bölgesel ihtiyaçlara uygun ustalar yetiştirmek için kurslar ve şubeler açılacağı, köy okulları inşasında geri kalmış

bölgelerin ihtiyaçlarının öncelikli olarak ele alınacağı ve köylülerin yükümlülüklerini düzenleyen yasal düzenlemelerin kaldırılacağı belirtilmiştir. Eğitimde millî ve insani hedefler gözetilerek karakter ve maneviyat gelişimine önem verileceği ve gençliğin millî ve manevi değerlerle donatılması gerekliliği vurgulanarak bunun bilgi ve teknik becerilerin yayılmasının temelini oluşturduğu üzerinde durulmuştur. Eğitimde bilimsel yöntemlere sıkı sıkıya bağlı kalınacağı belirtilerek öğretmenlerin nitelikleri ve eğitim standartlarına verilen önem vurgulanmıştır (TBMM, 2013b, s. 727).

Yirmi birinci Cumhuriyet hükûmeti olan üçüncü Adnan Menderes Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları kapsamında bir değişiklik olmamıştır. Zira bu durum hükûmetin programında da ifade edilmiş olup geçmiş yılların genel bir değerlendirmesi niteliğinde program sunulmuştur (TBMM, 2013b, s. 1018).

Yirmi ikinci Cumhuriyet hükûmeti olan dördüncü Adnan Menderes Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarına yer verilmemiş olup eski programların izinden gidileceği ifade edilmiştir (TBMM, 2013b, s.1088).

Yirmi üçüncü Cumhuriyet hükûmeti olan beşinci Adnan Menderes Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarına ilişkin bir hedefte bulunulmamıştır. Sadece iktidar olunan dönemlerde mekteplerden sağlık müesseselerine, toprak tevziinden tapulamaya, emniyet ve asayiş teşkilatından mahkemelere kadar tüm kamu hizmetlerinin, milletimizin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için mali ve maddi her türlü imkândan faydalanılarak geliştirilmesi için çalışıldığı ifade edilmiştir (TBMM, 2013b, s. 1026).

1961 Anayasası, Menderes sonrası yeniden yapılanma süreci bağlamında demokratik, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Bu hedef doğrultusunda ulusal tasarrufların artırılması, yatırımların toplum yararına önceliklendirilmesi ve kalkınma planlarının hazırlanması devletin temel sorumlulukları olarak belirlenmiştir. Anayasa'ya göre ekonomik, sosyal ve kültürel büyüme planlanmalı ve bu plana uygun olarak yürütülmelidir. Kalkınma stratejileri için bir danışma kurulu olarak hareket etmenin yanı sıra bu yöndeki çabaları koordine etmek üzere Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur (Bolat, 2023, s. 321).

Demokrat parti ve felsefesinin nasıl ortaya çıktığına bakılacak olursa ülkede Cumhuriyet Halk Partisi'nin ulusal siyasete hâkim olduğu uzun yılların ardından,

yasama organı içindeki anlaşmazlıklar sonucunda yeni bir yön arayışı sonucunda Demokrat Parti'nin doğduğunu ifade edebiliriz. Parti liderleri, Demokrat Parti'nin 1946 parti programında özel girişime ve sermayeye olan inançlarını teyit etmişler ancak devletin bazı alanlarda öncülük edebileceğini de kabul etmişlerdir. Devlet ve özel sektörün barış içinde bir arada var olabileceği ve birbirini geliştirebileceği inancı hâkim görüş olarak benimsenmiştir. Demokrat Parti'nin seçilmeden önce liberal ve özgürlükçü ifadelerle sahip olduğu iyi bilinmektedir. Partinin siyasi söylemleri incelendiğinde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin aksine özel teşebbüse daha fazla önem verdiği görülmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen nüfusun önemli bir bölümünün tarımda çalıştığı, özel teşebbüsün zayıf olduğu ve tarihsel olarak liberal ve serbest ekonomi politikalarının yerleşmediği göz önüne alındığında, Türkiye'de devletin piyasadaki varlığı söz verildiği gibi azalmak yerine artmıştır. Önceki programlardan farklı olarak, özelleştirme Üçüncü Adnan Menderes Hükûmeti programından itibaren terk edilmiş ve politika metinlerinde bir daha bahsedilmemiştir (Başkan, 2022, s. 185-189).

Yirmi dördüncü Cumhuriyet hükûmeti olan birinci Cemal Gürsel Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları, temel konular arasında yer almıştır. Eğitim, bir dava meselesi olarak görülmüş ve demokrasinin kökleşmesi ve bozulmamasının teminatı, istenen ekonomik refahın gerçekleşmesi ve geniş kitlelerin, yeni yetişen nesillerin millî eğitimden en geniş ölçüde faydalanmasına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Bunun için de millî eğitimi durgun halinden çıkarıp yapıcı ve başarılı bir niteliğe ulaştırmanın temel amaç olduğu aktarılmıştır (TBMM, 2013b, s. 1314).

Liberal söylemlerle ortaya çıkan Adalet Partisi, 1961 seçim bildirgesinde bireysel girişimi teşvik eden bir yaklaşımı benimsemiştir. Beynamede, sanayileşmede bireysel girişime köstek olan devletçilik anlayışı yerine girişimciliğin teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Keskin liberal bir duruş sergileyen Adalet Partisi, devletin serbest girişimi daraltmak yerine genişletmesini savunmuştur. Bu açıklama, partinin özel sektörün ve liberal politikaların değerini vurgulayan bir pozisyon aldığını göstermektedir (Başkan, s. 191).

Yirmi altıncı Cumhuriyet hükûmeti Türkiye'de ilk koalisyon hükûmeti olarak iktidar olmuştur. Sekizinci İsmet İnönü Hükûmeti olarak adlandırılan bu dönemde, hükûmet programında millî eğitim, sadece genç nesilleri yetiştirmenin bir aracı

olmanın ötesinde, özellikle millî kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım olarak öne çıkarılmıştır. Ayrıca eğitimde tüm faaliyetlerin bir plana bağlanacağı belirtilerek ilköğretim, on yıllık bir süre içinde tamamlanacak şekilde düzenlenmiştir. Tarım ve el sanatları alanında mesleki ve teknik öğretim kursları ile okuma yazma öğretimi çalışmalarının destekleneceği, orta ve yükseköğretim kurumlarının iyi yetiştirme esasına göre düzenleneceği, DPT'nin belirlediği sektörlerin ihtiyaç ve gelişmelerinin dikkate alınacağı ifade edilmiştir. Teknik öğretim ve mesleki eğitimin, kalkınmayı destekleyici şekilde geliştirileceği vurgulanmıştır. Eğitime ilişkin yapılan tüm bu hedeflemelere özel kurumların da dâhil edileceği ayrıca vurgulanmıştır (TBMM, 2013c, s. 1333). Özel girişime yönelik bu adımlar ile aslında hâlâ kamu politikaları yanında özel sektörün de eğitim politikalarında yer almasının amaçlandığını ifade edebiliriz.

Yirmi yedinci Cumhuriyet hükûmeti olan dokuzuncu İsmet İnönü Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları bir önceki hükûmet programı ile aynı doğrultuda ele alınmıştır. Her yaş grubundaki vatandaşları eşit eğitim imkânlarıyla, yeteneklerine uygun şekilde yetiştirmek, milletimize ve insanlığa faydalı, iyi ve verimli bireyler haline getirmek amaçlanmıştır. Mesleki ve teknik eğitimin ülke kalkınması için önemi ifade edilerek buna yönelik politikalar geliştirildiği belirtilmiştir. Ayrıca diğer hükûmet programlarından farklı olarak özel öğretim kurumlarının, resmî öğretim kurumlarının seviyesine uygun şekilde gelişip yayılması için teşvik edici ve destekleyici tedbirler alınacağı da hükûmetin bir program hedefi olarak açıklanmıştır (TBMM, 2013c, s. 1496-1497).

Yirmi sekizinci Cumhuriyet hükûmeti olan onuncu İsmet İnönü Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları diğer İnönü hükûmetlerinde olduğu gibi önceki eğitim politikaları ile yine aynı doğrultuda açıklanmıştır. Ancak geçmiş dönemde yer alan politikaların genel bir değerlendirmesi mahiyetinde de bir program açıklaması yapılmıştır. Kamu hizmetleri içinde, kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınmanın aracı olarak millî eğitime öncelik tanınacağı duyurulmuştur. Kalkınma anlayışı içinde daha da önem kazanan eğitim konularının, kalkınma planının gerektirdiği nitelikteki personeli yetiştirme kapasitesine sahip olacak şekilde ele alınacağı da ifade edilmiştir (TBMM, 2013c, s. 1742-1743).

Yirmi dokuzuncu Cumhuriyet hükûmeti olan Suat Hayri Ürgüplü Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları daha önceki hükûmetlerin eğitim politikaları ile paralel şekilde ilan edilmiştir. Millî eğitimde amaç vatandaşların eşit eğitim fırsatları içinde, yetenek ve kabiliyetleri doğrultusunda ve ölçüsünde yetişmelerini sağlamak olarak verilmiştir. Ülkenin umudu ve geleceği olan gençliği, kişilik sahibi ve milliyetçi bir ruh içinde yetiştirmek, onların eğitim çağlarında ve hayata atılış süreçlerindeki ihtiyaçlarını karşılamak başlıca hedef olarak ifade edilmiştir (TBMM, 2013c s. 1951-1952).

Otuzuncu Cumhuriyet hükûmeti olan birinci Süleyman Demirel Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Millî eğitim politikasının temeli vatandaşın toplu olarak gelişimini desteklemek, onun maddi ve manevi yaşamını donatarak ve millî bilinci güçlendirerek yetiştirmesine yardımcı olmak şeklinde ifade edilmiştir. Millî eğitim davası, demokratik düzeni besleyen bir kaynak olarak görülerek her şeyden önce temel eğitimin geliştirilmesi vurgulanmıştır (TBMM, 2013d, s. 2179).

Otuz birinci Cumhuriyet hükûmeti olan ikinci Süleyman Demirel Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları yine diğer programlardaki gibi kalkınmanın temel aracı olarak konumlandırılmıştır. Eğitimde fırsat ve imkân eşitliği özellikle vurgulanmıştır. Özellikle üniversiteler üzerinde geliştirilecek olan politikalardan bahsedilerek “Üniversiteler Arası Yüksek Kurul” oluşturulacağı belirtilmiştir (TBMM, 2013d, s. 2601).

Otuz ikinci Cumhuriyet hükûmeti olan üçüncü Süleyman Demirel Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları millî eğitimde gençliğin yetiştirilmesinde millî kültürümüzün ve tarihi değerlerimizin korunmasına ve gelecek nesillere tanıtılmasına, kültür ve sanat alanında yaratıcı faaliyetlerin teşvik edilmesinin önemine işaret edilmiştir (TBMM, 2013d, s. 2941-2942).

Otuz üçüncü Cumhuriyet hükûmeti olan birinci Nihat Erim Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları kapsamında öncelikle Atatürk’ün eğitimde birlik (Tevhid-i Tedrisat) ilkesine aykırı olan tüm uygulamalara son verileceği belirtilmiştir. Eğitimde zorunlu eğitim uygulamasının yaygınlaştırılması, öğrencileri mesleki hayata hazırlayıcı çalışmalar yapılması ile ilk

ve orta öğretimde tek kitap düzeni uygulamasına geçilmesi program hedefi olarak belirtilmiştir (TBMM, 2013e, s. 3272-3273).

Otuz dördüncü Cumhuriyet hükûmeti olan ikinci Nihat Erim Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikaları kapsamında öncelikle her kademedeki öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin Atatürk ilke ve inkılaplarına uygun bir anlayışla yetiştirilmelerinin sağlanacağı ve bu gençlerin ekonomik hayata katkıda bulunacak şekilde üretici hâle getirileceği belirtilmiştir. Eğitimle ilgili reformlar konusunda özel yüksek okulların üniversite ve akademilere bağlanması ve imam hatip okullarının orta öğretime dayandırılması ile ilgili kararların korunacağı ifade edilmiştir (TBMM, 2013e, s. 3474).

Otuz beşinci Cumhuriyet hükûmeti olan Ferit Melen Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarının çağa uygun, toplumun kalkınmasını destekleyici bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca hazırlanacak mevzuatla okul öncesinden başlayarak ilk, orta ve yükseköğretim kurumları ile teknik okulların bir bütünlük içinde ele alınarak Türk eğitim sisteminin yeni bir yapı ve çalışma düzeni ile tesis edileceği ifade edilmiştir. Üniversitelerde köklü bir reform yapılacağı, millî eğitim yasa tasarısı hazırlanacağı ve Atatürk Akademisi kurulması amacıyla bir tasarı hazırlanacağı ifade edilmiştir (TBMM, 2013e, s. 3638-3639).

Otuz altıncı Cumhuriyet hükûmeti olan Naim Talu Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarına kısa bir şekilde değinilmiştir. Eğitim politikalarının ekonomik ve sosyal kalkınmanın dayandığı insan gücü ve teknoloji ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanacağı ve aynı zamanda Cumhuriyete, insan haklarına, Türk milliyetçiliğine, demokratik, laik, sosyal hukuk devleti anlayışına ve Atatürk inkılaplarının koruyucusu olan bir gençlik yetiştirme amacına odaklanacağı ifade edilmiştir (TBMM, 2013e, s. 3809).

Otuz yedinci Cumhuriyet hükûmeti olan birinci Bülent Ecevit Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarında kalkınma planındaki eğitimli insan gücü hedeflerine ulaşma amacıyla ortaöğretimde özellikle teknik konulara yönelimi hızlandıracak adımlar atılacağı, çocuklara gelenek ve göreneklere uygun millî değerlerimizi aşlamak için ilk ve ortaöğretime zorunlu ahlak dersleri ekleneceği, tüm meslek ve sanat dallarında eğitim ilkökul seviyesinden başlayarak verileceği ve ortaokullarda meslek ve sanat eğitimi sunan farklı bölümler oluşturulacağı, ortaokulda

mesleki eğitim alan öğrencilerin, belirli şartları yerine getirerek liselerin yükseköğretime hazırlayan bölümlerine geçebileceği ifade edilmiştir (TBMM, 2013e, s. 3980-3981).

Otuz sekizinci Cumhuriyet hükûmeti olan Sadi Irmak Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarında eğitim sistemimizin ve yapısının çağdaş bilim ve teknolojinin gereksinimlerine uygun olarak geliştirilmesi için öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine, toplumun yetişmiş insan gücü ihtiyacına yönelik yükseköğretime, iş hayatına ve meslek alanlarına yönlendirilmesi çalışmalarına devam edileceğine ve sanayi gelişimine paralel olarak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verileceğine; ilköğretimde okullaşmanın artırılacağına yönelik politikalara yer verilmiştir (TBMM, 2013f, s. 4384-4385).

Otuz dokuzuncu Cumhuriyet hükûmeti olan dördüncü Süleyman Demirel Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarında eğitim sistemimizin amacı, Türk Milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, Atatürk inkılaplarına ve Türk Milliyetçiliğine bağlı; insan haklarına ve millî, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş bireyler olarak yetiştirmek olarak ifade edilmiştir. Eğitim sistemimizin, üretime katkıda bulunacak mesleki ve teknik öğrenime yönlendirileceği, ayrıca mesleki ve teknik liselerin sayısının tedrici bir şekilde artırılacağı belirtilmiştir (TBMM, 2013f, s. 4596-4597).

Kırkıncı Cumhuriyet hükûmeti olan ikinci Bülent Ecevit Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarında özgürlükçü demokrasiyi güçlendirici; insanlıkçı ve barışçı Atatürk ilkelerini ve milliyetçiliği, devletimizin güvencesi ve çağdaş uygarlığın göstergesi olarak yeni kuşakların bilincinde yaşatıcı; millî birliği ve bağımsızlığı güçlendirici, millî kültürü, çağdaş insanlık kültürüyle uyumlu olarak geliştirici nitelikte adımlar atılacağı duyurulmuştur (TBMM, 2013f, s. 4961-4962).

Kırk birinci Cumhuriyet hükûmeti olan beşinci Süleyman Demirel Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarında IV. Süleyman Demirel Hükûmeti ile neredeyse aynı amaçlar ortaya konmuştur. Eğitim sistemimizin özgürlükçü demokrasiyi güçlendirici; insanlıkçı ve barışçı Atatürk ilkelerini ve

milliyetçiliği, devletimizin güvencesi ve çağdaş uygarlığın göstergesi olarak yeni kuşakların bilincinde yaşatıcı; millî birliği ve bağımsızlığı güçlendirici; millî kültürü, çağdaş insanlık kültürüyle uyumlu olarak geliştirici nitelikte olacağı ifade edilmiştir (TBMM, 2013f, s. 4596-4597).

Kırk ikinci Cumhuriyet hükûmeti olan üçüncü Bülent Ecevit Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim, hızlı ve sağlıklı gelişmenin başta gelen koşulu olarak belirlenmiştir. Ayrıca eğitimde olanak eşitliği, yaygınlık, süreklilik ve birlik sağlanacağı, özellikle dar gelirli aile çocuklarının yatılı, kredili ve burslu eğitim imkânlarının genişletileceği, planlı gelişme gerekliliklerine göre eğitilmiş insan gücü yetiştirilmesi için orta öğretimden başlayarak yönlendirici ve özendirici yöntemlerle düzenleneceği, meslek eğitimi ve teknik öğretim olanaklarının hızla geliştirilerek köylere kadar yaygınlaştırılacağı ifade edilmiştir (TBMM, 2013f, s. 4961-4962).

Kırk üçüncü Cumhuriyet hükûmeti olan altıncı Süleyman Demirel Hükûmeti döneminde, hükûmet programında eğitim politikalarında öncelikle eğitimin yeniden millîlik vasfına kavuşturulması üzerinde durulmuştur. Özerk yükseköğretim kurumları ve kuruluşlarının, öğrencilerini devletimize, insan haklarına dayalı demokratik rejime, millî hayat felsefemize sadık bir şekilde yetiştirmekle yükümlü olduğu belirtilmiş ve bunun için gerekli bütün tedbirlerin de alınacağı vurgulanmıştır (TBMM, 2013g, s. 5602).

Kırk dördüncü Cumhuriyet hükûmeti olan Bülend Ulusu Hükûmeti döneminde, hükûmet programında millî eğitime, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma hedefleri içerisinde ayrı bir yer verilmiştir. Eğitim temelinde, "eğitim-insan gücü-istihdam" ilişkileri göz önünde bulundurularak mesleki ve teknik öğretime ağırlık verilerek eğitimin yeniden planlanacağı belirtilmiştir. Yurt içindeki eğitim ve öğretim hizmetlerinin yanı sıra yurt dışındaki vatandaşlarımızın ve Türk çocuklarının eğitim hizmetlerinin de aynı amaç, ilke ve hedefler doğrultusunda yönetilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacağı ifade edilmiştir (TBMM, 2013g, s. 5960).

Türkiye'nin eğitim politikası, Cumhuriyet'in kuruluşundan 1980 yılına kadar modernleşme ve ulusal kimlik girişimlerinden etkilenmiştir. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında millî eğitimde önemli değişiklikler yapılmış ve laik, bilimsel bir eğitim sistemi oluşturulmaya gayret edilmiştir. Bu dönemde eğitimin, ulusal kimlik duygusunun geliştirilmesi ve toplumsal değişimin hızlandırılması için önemli bir araç

olarak görüldüğü ifade edilebilir. 1950'ler ve sonrasındaki Demokrat Parti döneminde, eğitim sisteminin temelleri korunmakla birlikte özel eğitimin öneminin arttığı söylenebilir. 1960'lar ve 1970'lerdeki siyasi huzursuzluklar ve askeri darbeler ile yönetimin el değiştirmesi eğitim politikalarını etkilemiş, Cumhuriyetten bu yana süregelen anlayış ve millî eğitim sistemi büyük ölçüde devam etmiştir. Her şey göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin 1980 öncesi eğitim politikalarının küreselleşme sürecine uygun olarak şekillendirildiği ifade edilebilir.

1980 öncesi hükûmet programlarında neoliberal politikaların özgürlük ve demokrasi bilincinin yerleştirilmesi, nitelikli insan gücü vurgusunun özellikle mesleki ve teknik eğitim alanına yönelik olarak yapılması, yükseköğretim kurumlarının özerkleştirilmesi kapsamında ele alındığı ifade edilebilir. Bu bağlamda geliştirilen politikaların 1980 sonrası dönemde de vurgusu yapılan neoliberal politikaların zeminini hazırladığı düşünülebilir. Dolayısıyla eğitim; insan gücü, istihdam, özerkleştirme, özgürleştirme ve bireye demokrasi bilinci kazandırılma gibi hedeflerle, neoliberal yaklaşımla tamamen tutarlı yönde geliştirilen politikalardan biri haline geldiği söylenebilir.

Bu dönemin sonlarında özellikle Turgut Özal'ın liderlik ettiği 24 Ocak 1980 Kararları çerçevesinde uygulanan politikalar, Türkiye'de neoliberal yaklaşımların benimsenmesinin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir. Bu politikaların, ekonomik fırsatların genişletilmesi ve devletin ekonomik faaliyetlerdeki rolünün düzenleyici ve denetleyici bir yapıya dönüştürülmesi gibi hedeflere odaklandığı görülmektedir. Süreç, DB'nin yapısal uyum politikalarının, IMF'nin ve istikrar önlemlerini içeren stand-by anlaşmalarının uygulanması ile devam etmiştir. 24 Ocak Kararları'nın temel hedefleri arasında ihracatı artırmak, kamu sektörünün ekonomideki rolünü yeniden tanımlamak, devlet müdahalelerini azaltmak, özel sektör sermaye birikimini teşvik etmek, ekonomiyi dış rekabete açmak ve piyasa mekanizmasının serbest işleyişini desteklemek yer almıştır (Çevikbaş, 2012, s. 20). Bu çerçevede 1980 sonrası Türkiye'de oluşturulan hükûmet programlarında, özellikle 24 Ocak Kararları ile başlatılan süreçte, kamu politikalarında neoliberal yaklaşımların etkilerini yansıtan stratejilere yer verildiği ifade edilebilir. 24 Ocak Kararları ekonomide serbestleşme, özelleştirme, dışa açılma ve piyasa odaklı politikaların temelini teşkil etmiştir. Bu doğrultuda eğitim politikalarında da kamu sektörünün rolünün azaltılması, ekonomide

özel sektöre verilen önemin artırılması ve politika kararlarının piyasalara göre dizayn edilmesi gibi neoliberal yaklaşımların dikkate alındığı ifade edilebilir.

1980'lerden sonra ise kamu destekli politikalara karşı serbest piyasa ekonomisini savunan ve özelleştirmeyi destekleyen, sosyal devlet anlayışının feshini ve neoliberal yaklaşımların zaferini ilan eden bir döneme geçiş yaşandığı ifade edilebilir. Bu dönemde, sosyal devlet anlayışının yerini neoliberal yaklaşımlara bıraktığı bir süreç başlamıştır. Türkiye, 1980 sonrası küresel çapta yaşanan neoliberal değişimlerin etkilerini deneyimlemiştir. ABD ve İngiltere gibi ülkelerde neoliberal politikaların benimsenmesi ve refah devletlerinin küçülmesiyle birlikte, Türkiye 24 Ocak 1980'de istikrar tedbirlerini uygulamaya koymuş ve bu adımlar, kısa vadede istikrarı sağlamanın yanı sıra, ekonomik yapıda uzun vadeli değişikliklerin sinyallerini de vermiştir. 1980 sonrasında Türkiye'nin ekonomi politikaları küresel standartlarla daha uyumlu hâle gelmiş ve ekonomi yönetimi uluslararası düzeye daha fazla entegre olmuştur. DB ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar ekonomi politikalarını etkilemeye başlamış ve Türk ekonomisinde önemli içsel aktörler olarak ortaya çıkmıştır (Soyak, 2003, s. 178). Bu kapsamda ekonomik politikaların bir yansıması ve doğal sonucu olarak eğitim politikalarının da neoliberal anlamda değişimi ve dönüşüm yaşadığı ifade edilebilir.

3.2. 1980'den 2018'e Hükûmet Programlarında Eğitim Politikaları

Toplumsal etkileşimler 1970'lerde başlayan küresel değişimlerin bir sonucu olarak önemli aşamalardan geçmiş ve eğitim sektörü de bu gelişmelerden nasibini almıştır. Bu değişimi şekillendiren ve yönlendiren neoliberal politikalar, eğitim sisteminin amaçlarını ve işleyişini yeniden yorumlayan bir dizi kavram ve yöntem ortaya koymuştur. Dünyanın dört bir yanındaki farklı toplumlar, küresel alandaki bu değişimden etkilenmiştir. Bu “küreselleşme” eğilimi, birbirine benzemeyen tarihi ve sosyal yapılara sahip uluslarda aynı politikaların benimsenmesine yol açarken, aynı zamanda bu politikaların uygulanmasıyla ilgili farklı çağrışımlara sahip devam eden dönüşüm girişimlerini de canlandırmıştır (Ercan, 1999, s. 29). Türkiye'de son elli yıl içerisinde yaşanan dönüşüm ve değişim sürecinde 1980'li yıllar, bir kırılma noktası olarak ifade edilebilir. Dünyada etkisini gösteren neoliberal akım ekonomiyi temele alarak tüm toplumsal ve sosyal alanlarda etkisini göstermiştir.

1970'li yılların ortalarından itibaren etkili olan ekonomik ve mali kriz sonucunda her alana müdahale eden merkeziyetçi, hiyerarşik ve katı kurallara bağlı Geleneksel Kamu Yönetimi Anlayışı'nın yerini esnek örgüt yapılarına, ademimerkeziyetçiliğe, yumuşak hiyerarşiye ve minimal devlet anlayışına sahip Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı almıştır. Turgut Özal'ın, Türkiye'de uygulamaya öncülük ettiği bu eksenindeki stratejiler, 1980'lerin başında geniş bir alana yayılmış ve dünya çapında otoritesini kabul ettirmeye başlamıştır. Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı'nın uygulanmasından bu yana hem merkezi hem de yerel birimlerin odaklandığı alanlarda önemli değişiklikler olmuştur. Özellikle Türkiye'de, özel sektöre daha fazla serbestlik tanınması ve merkezi yönetimin görev alanının daraltılması nedeniyle devlet destekleyici bir role indirgenmiştir. Diğer taraftan, yerel yönetimler kendi görev alanlarının ötesinde sorumluluklar üstlenmeye başlamış ve işin merkezi düzeyden yerel yönetimlere ve özel sektöre devredildiği açıkça görülmüştür (Çevikbaş, 2012, s. 1).

1980'leri takip eden yıllar sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş olarak bilinmektedir. 1990'ların başında Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte küresel güç dengesinin değişmesiyle “küreselleşme” kavramı önem kazanmıştır. Bu dönemde, sınırların hala haritalar üzerinde çizildiği küreselleşmiş bir dünyada bilgi daha hızlı hareket etmeye başlamıştır. 2000'li yıllarda, Türkiye'nin AB'ye katılım süreci başlamıştır. Çok sayıda sektör, AB tarafından zorunlu kılınan kural ve ilkeleri benimsemeye çalışmıştır. Türkiye'nin yasal ve ekonomik sistemleri bu sürecin bir sonucu olarak önemli değişikliklere uğramıştır. Son yıllarda ise bilgi ve iletişim teknolojilerindeki muazzam ilerlemeler nedeniyle yeni bir sanayi devrimi ortaya çıkmıştır. Endüstri 4.0 olarak bilinen bu devrim, endüstriyel operasyonlar ve üretim süreçlerinin yanı sıra kurumsal süreçlerin veriler ve bilimsel metodolojiler kullanılarak yönetilmesinde de önemli bir değişime sahne olmuştur (Gürsoy, 2023, s. 444).

Türkiye'de 1980 yılında yürürlüğe giren 24 Ocak kararları, kamu hizmetlerinin sunumunda piyasa sisteminin işleyebilmesi için gerekli yasaların çerçevesini de oluşturmuştur. Ekonomik politikalar kapsamında eğitimin de serbest piyasa ile daha fazla yakınlık kurması bu yıllarda yapısal uyum programlarının devreye girmesiyle artmıştır. Dolayısıyla neoliberalizm tabanlı uygulamalar, eğitim politikalarında devletin yanı sıra özel sektörün de olması düşüncesinin yaygınlaşmasına yol açmıştır. Neoliberal ekonomi politikalarının bir devamı olarak eğitimde özelleştirme, kamu

kuruluşları tarafından sağlanan eğitim hizmetlerinin özel kuruluşlar ya da özel sermaye ile kurulan kamu kuruluşları tarafından bedeli karşılığında yararlanan bireylere sunulması uygulamasını ifade etmektedir. Dolayısıyla neoliberal eğitim politikaları ile tamamen kamu tarafından sunulan hizmetlerin bir kısmının özel sektör tarafından sunulması desteklenmiştir (Özdem, 2007, s. 6-7).

“Neoliberal politikalar” 1980’li yıllardan sonra Türkiye’deki siyasi hükûmetler tarafından benimsenmiştir. Bu dönemde, kamu kuruluşlarından bazılarının özelleştirilmesi, yabancı yatırımın ve sıcak paranın ülkeye girişinin teşvik edilmesi, kamu hizmetlerinden bazılarının özelleştirme yoluyla özel sektöre ya da belediyelere devredilmesi gibi çok sayıda değişiklik hayata geçirilmiştir. Dolayısıyla neoliberal felsefe, 1980 sonrasında iktidara gelen hükûmetlerin eğitim politikalarını etkilemiştir. Bu politikalar müfredat değişiklikleri, fayda-maliyet değerlendirmeleri, eğitim bütçesi öncelikleri ve yeni teknolojilerin benimsenmesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu politikaların sonuçları arasında üniversiteye geçiş süreçlerinin rasyonelleştirilmesi, teknolojik yeniliklerin eğitime hızla entegre edilmesi, özel eğitim kurumlarının yaygınlaşması, eğitim harcamalarının kalkınmayı destekleyen bir yatırım olarak değerlendirilmesi, eğitime ayrılan kamu kaynaklarının azaltılması ve piyasa ile eğitim arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi hedeflerinin yer aldığı ifade edilebilir (Çatalbaş, 2021, s. 112).

1980’li yılların devamında ise Türkiye’de neoliberal politikaların en köklü değişimlerinin 2000’li yıllarda gerçekleştiğini ifade edebiliriz. Bu kapsamda hazırlanan reformlar Türkiye’de yönetimin yeniden yapılandırılması uygulamasına dönük olarak öncelikle yönetim felsefesinde bir değişimi gerekli kılmıştır. Siyaset kurumu yirmi birinci yüzyılda bu değişimi teşvik etmiştir. Ademimerkeziyetçilik, sivil toplumun güçlendirilmesi ve özelleştirme kavramları, değişim ve dönüşümü sağlamak amacıyla ülkenin kurumlarını reforme etmek için kullanılmıştır (Dinçer & Yılmaz, 2003, s. 118).

Neoliberal eğitim tasarımı, eğitim sunumunu ve ürününü ticarileştirme yoluyla maliyet/etkili hâle getirmeyi ve buna ek olarak performansı vurgular. Bu iktisadi mekanizmalar, eğitim etkinliklerini diğer ticari faaliyetler gibi piyasa içinde dönüştürmeyi amaçlar. 1980’li yıllardan sonra değişen kamu hizmeti sunumu ve anlayışı kapsamında eğitim sunumunu ve ürününü ticarileştirme yaklaşımı, eğitime

ayrılan kamu kaynaklarının azaltılması düşüncesi ve kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi politikasıyla bağdaşmaktadır. Bu yaklaşım hem devlet hem de özel eğitim kurumları aracılığıyla sunulan eğitim hizmetinin bireyler (ve aileleri) tarafından "satın alınması"nı meşrulaştırır. Bu da "eğitim hakkı" kavramının tamamen kamusal bir mal olduğu fikrini dönüştürme anlamında etkilemiştir (Ünal, 2005, s. 42).

6 Kasım 1983 tarihinde düzenlenen genel seçimlerden 1 Kasım 2015 tarihinde düzenlenen genel seçimlere kadar Türkiye’de 21 hükûmet kurulmuştur. 6 Kasım 1983 tarihinden itibaren seçimleri kazanan hükûmetler, hükûmeti kurmakla görevlendirilmiş ve aşağıda sırasıyla belirtilen hükûmetler programlarını mecliste okuyarak güvenoyu almış ve görevlerine başlamıştır. Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla kurulan 21 hükûmetin programları incelenmiş; okunan programlardaki eğitim kapsamında yer alan hususlar neoliberal bağlamda nitel veri analizi yapılarak incelenmiştir.

3.2.1. Birinci Turgut Özal Hükûmeti

45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti olan birinci Turgut Özal Hükûmeti 6 Kasım 1983 tarihinde düzenlenen seçimleri kazanarak iktidara gelmiştir. Başbakan Turgut Özal, Türkiye'nin sivil yönetime dönmesinin ardından 1983 yılında ilk Özal Hükûmeti'ni kurdu. Bu hükûmet 1983'ten 1987'ye kadar görevde kaldı. Hükûmet kendisini sosyal adalet temelli bir dünya görüşü ve rekabete dayalı bir serbest piyasa ekonomisi ile muhafazakâr ve milliyetçi olarak tanıtmıştır. Birinci Özal Hükûmeti döneminde ekonomik liberalleşme ve dışa açılma politikaları ile Türkiye'de önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Devletin ekonomideki rolünü azaltan hükûmet, özelleştirmeyi ve serbest piyasa ekonomisini teşvik eden politikaları desteklemiştir. Bu dönemde uluslararası ticaret üzerindeki kısıtlamaların hafifletilmesi, yabancı yatırımların teşvik edilmesi ve bürokrasinin azaltılması gibi girişimler hayata geçirilmiştir (Gürsoy, 2023, s. 447).

Birinci Turgut Özal Hükûmeti tarafından hükûmet programı 19.12.1983 tarihinde TBMM’de okunmuş, Türkiye’nin içerisinde bulunduğu mevcut durum analiz edilip değerlendirilmiş ve hükûmetin bu bağlamda uygulayacağı eğitim politikaları şu şekilde ifade edilmiştir (TBMM, 2013g, s. 5999). :

“Çocuklarımızı ve gençlerimizi, millî ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgili; Türkiye’nin meselelerinin ancak millî birlik ve dayanışma ile ilmi ve akılcı yaklaşımlarla, gayret ve fedakârlıklarla çözebileceğine inanan; herkese karşı sevgi, saygı

ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetiştirmeliyiz. İnsanın yetiştirilmesi için yapılan harcamaları en verimli yatırım sayan Hükümetimiz eğitim ve öğretime büyük önem verecektir.

Anarşi, terör, bölücülük ve aşırı cereyanlarla devamlı ve tesirli bir şekilde mücadele edilecektir. Bunun için güvenlik Kuvvetlerimiz modern imkân ve araçlarla donatılacak, eğitim ve öğretime ağırlık verilecek, ücret ve sosyal imkânları hizmetin önemine uygun bir seviyeye çıkarılacaktır.

Muhterem üyeler; geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin modern ve ileri Türkiye idealine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, millî ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetiştirmelerini millî öğretimin esası sayarız.

Eğitim ve öğretim ferdin ve toplumun maddi ve manevi kalkınmasında, millî ve ahlaki değerlerin korunmasında ve gelişmesinde, kültür, sanat ve medeniyetin gelişmesinde ve geleceğe aktarılmasında, ilmin ve ilmi düşüncenin kazanılmasında temel rolü oynar. Genel olarak fertlerin ve milletlerin sosyal ve iktisadi seviyeleri eğitim ile doğrudan ilgilidir.

Eğitim ve öğretimin temel taşı öğretmenlerdir. Bunun için öğretmenlerimizin meselelerine büyük önem veriyoruz. Eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanması esastır. Eğitim ve öğretim devletin başlıca görevleri arasındadır. Ancak, devletin koyacağı kaideler içerisinde fertlerin ve özel kuruluşların da eğitim ve öğretim hizmetleri yapabilmeleri sağlanacaktır. Herkesin yapmakla zorunlu olduğu temel eğitim dışında, sayı, çeşit ve vasıf itibarıyla eğitim ve öğretim hizmetleriyle memleketin iktisadi ve sosyal hedefleri arasında irtibat kurulması elzemdir.

Bugün yükseköğretimde, bir taraftan ortaöğretim mezunlarının açıkta kalmasına sebep olan kapasite yetersizliği, diğer taraftan eğitim ve öğretim ile istihdam ihtiyacı arasındaki uyumsuzluklardan kaynaklanan ve yükseköğretim yapmış gençlerimizin işsiz kalması sonucunu doğuran bir yapı ile karşı karşıyayız. Bu durum şimdiye kadar takip edilen ortaöğretim politikasının gerçekçi olmadığını; ülkemiz ihtiyacına cevap vermediğini ortaya koymaktadır. Bu itibarla ortaöğretimde genel eğitim ağırlığının, tetricen ve nispi olarak azaltılarak yetenekli ve arzulu gençlerimiz için yükseköğretime açık mesleki ve teknik öğretime büyük ağırlık verilecektir.

Sayın milletvekilleri; yükseköğretim kuruluşlarımızda müspet ilimler, sosyal ve manevi ilimler ile birlikte teorik ve uygulamalı araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmesini; bu kuruluşlarımızın sınaî, iktisadi, sosyal ve diğer konularda pratik araştırma ve geliştirmeye yönelmelerini teşvik için gerekli tedbirlerin alınmasını faydalı görürüz. Sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinde, kısa sürede verimi artıracak teorik ve uygulamalı kurslar ile yaygın eğitim faaliyetlerine önem verilecektir.

Yabancı dil, mesleki gelişme ve başarının olduğu kadar, dış ticaret, uluslararası ilişkiler, ilim, sanat ve kültür alışverişinin de temel aracı haline gelmiştir. Bu yüzden orta ve yükseköğretim yapan gençlerimizin asgari bir yabancı dili iyi derecede öğrenebilmeleri için gerekli bütün tedbirlerin alınmasını elzem görüyoruz. Halk eğitimine devamlılık kazandırmak için, okul dışı eğitim ve kültür faaliyetlerinin geliştirilmesine, radyo ve televizyondan müessir bir şekilde faydalanılması gerektiğine inanıyoruz.”

Liberal düşünürler yetiştirmek ve onları gelecekte ulusal siyasete katılmaya hazırlamak Özal döneminin eğitim politikasının genel hedefleriydi. Özal, eğitimin bu niteliklere sahip insanlar yetiştirebileceğini düşünüyordu. Küreselleşme, Özal dönemindeki eğitim politikalarının düşünsel temelini etkileyen bir diğer unsurdur. Bu dönemde ekonomide, siyasette ve kültürde hızlı bir küreselleşme yaşanmıştır. Özal, devletin kişisel özgürlük ve kendi kaderini tayin etme vurgusunu resmileştirmeye çalışmıştır. Bu yapı altında vakıflar, özel sektörün yükseköğretim alanında faaliyet

göstermesine izin vermek ve aynı zamanda yeni üniversitelerin gelişimini teşvik etmek için kullanılmıştır. Bu dönemde daha fazla vakıf üniversitesi açılmıştı ve bunların açılma prosedürü kolaylaştırılmıştı. Liberal ekonominin hedefleri Özal döneminin kalkınma planlarının tasarımı etkilemiştir. Mesleki eğitime özel bir önem verilmiş ve okul-sanayi iş birliği teşvik edilmiştir. Eğitim politikasının iş sektörünün gerçek talepleriyle örtüşecek şekilde yürütülmesi gerektiği düşünülmüştür. Özal döneminde Türkiye dışa açılma ve dış dünya ile birleşme sürecine girmiştir. Eğitim de bu süreçten özellikle ekonomik alanda etkilenmiştir. Eğitimin, Türkiye'nin ilerlemesinde önemli bir rol oynayacağına inanılmıştır (Ayaz, 2015, s. 330-334).

Mevcut dönemde dünyada küresel teknolojik ilerlemeler ve siyaset, ekonomi ve kültür alanlarındaki küreselleşme, neoliberal kapitalist sistemi nitelikli iş gücüne bağımlı hâle getirmiştir. Türkiye'nin eğitim politikası da 1980 sonrasında bu talebi karşılamak üzere yapılandırılmaya başlanmıştır. Hükûmetler tarafından bu dönemde Anadolu Meslek Liselerinin sayısı, 8'den 121'e çıkarılarak mesleki eğitime daha fazla önem verildiği görülebilir. Ayrıca “Okul-sanayi iş birliğini” teşvik etmek için daha fazla meslek lisesi kurulmuştur (Çatalbaş, 2021, s. 104).

1960'lı yıllardan itibaren farklı amaçlarla açılmış olan dershaneler, 1984 yılında kapatılma kararı alınmış ancak dönemin hükûmeti olan Özal Hükûmeti tarafından özel dershanelerin faaliyetlerini devam ettirmesini amaçlayan, 11 Temmuz 1984 tarih ve 3035 sayılı yasa kabul edilmiştir. Dershane sistemi, eğitim sektöründe kamu kaynaklarından ziyade özel sektörün katılımına daha fazla önem vermektedir ki bunun da neoliberal politikaların eğitim alanındaki bir yansıması olduğu düşünülmektedir. Bu sistemin ayırt edici özelliği, kamu eğitiminin öğrenciler için özel eğitim ile değiştirilmesi veya özel eğitimin eğitimdeki payının artırılmasıdır (Yıldız N. , 2008, s. 24). Türkiye'nin eğitimi özelleştirme politikaları nedeniyle çok sayıda özel okul, dershane, kurs ve kolej ortaya çıkmıştır. Bu kuruluşlar hizmetleri için sıklıkla kamuya nispeten daha yüksek ücretler talep etmektedir. Dolayısıyla bu anlamda neoliberal yaklaşımla örtüşecek biçimde eğitimin tamamen kamusal bir mal olmaktan ziyade özel sektör içerisinde ticari bir alan olması, verimliliğinin ve kalitesinin elde edilecek kâra göre belirlenmesi küresel gelişmelerle uyumlu bir biçimdedir (Yücel Yel, 2014, s. 80).

1983 yılında iktidara gelen ANAP'la, birlikte piyasa ekonomisi ilk kez serbest piyasa ile tanıştırılmıştır. Bu dönemde neoliberalizm yaklaşımını toplumun tüm

alanlarına yaymak için kültürel ve ideolojik olarak önemli adımlar atılmıştır (Nartgün & Argon, 2021, s. 415). Bu anlamda 1984 yılında kabul edilen 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında da eğitim başlığı altından alınan kararlar; neoliberalizm akımından etkilenmiş ancak sınırlı olarak tedbir ve politikalar geliştirilmiştir. Bunlar; eğitim sisteminde, döner sermaye uygulamasının düzenlenerek eğitimin fiili üretim içinde yapılmasına, eğitim hizmetlerinin maliyetine katılma uygulamasına başlanmasına ve özel sektörün teşvik edilmesinin desteklenmesine yönelik kararlar alınmıştır. Bu plan döneminde dışa açılma, liberalleşme ve piyasalaştırma ile ilgili bazı gelişmeler yaşanmış olsa da eğitim sistemi bu politikalardan önemli ölçüde etkilenmemiştir (DPT, 1984, s. 143).

3.2.2. İkinci Turgut Özal Hükûmeti

Birinci Turgut Özal Hükûmeti'nin dört senelik iktidarından sonra yine 29 Kasım 1987 tarihinde düzenlenen seçimleri kazanmış ve 21.12.1987-09.11.1989 tarihleri arasında iktidarda kalmıştır. Bu dönemde açıklanan hükûmet programında eğitim politikalarına yer verilmekte fakat açıklanan hususlar sınırlı düzeyde kalmaktadır. Hükûmet programında açıklanan hususlar şu şekildedir (TBMM, 2013g, s. 6130):

“Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü Teşkilatı ve görevleri hakkında Kanun çıkarılarak sporumuza yenilikler getirilmiş, ilave kaynaklar sağlanmıştır.

Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu çıkarılmış, uygulama başlatılmıştır. Çırakların mesleki eğitim süresince sigorta primleri devletçe ödenmektedir.

Değerli milletvekilleri, önümüzdeki dönem eğitim ve öğretim, en fazla önem verdiğimiz konuların başında gelecektir. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin modern ve ileri Türkiye idealine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı; millî, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş; bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni insanlar olarak yetiştirmelerini millî eğitimin esası sayarız.

Eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanması esastır. Gelişmenin ve modernleşmenin temelindeki başlıca unsurlar insan ve sistemdir. İnsanın emeği ve çalışması her şeyin üzerindedir. Tekniğin, dünyanın en zengin tabii kaynaklarından daha önemli olduğu gözlerimizin önündedir. Esas olan, herkesi bir meslek sahibi yapmaktır. Her şeyden önce insanın kendine güven duymasının ilk şartı meslek sahibi olmasıdır.

İktisadi hayatımızdaki gelişmeler, her seviyede uzmanlık ve uygulamalı eğitim ve öğretime ağırlık verilmesini gerektirmektedir. Son dört yılda, mevcut eğitim sistemi yanında, çıraklık eğitimi ve beceri kurslarıyla belirli mesafeler alınmıştır. Önümüzdeki dönemde, ortaöğretimden, yüksekokul ve üniversiteye kadar esnek ve yönlendirilmiş bir insan gücü planlamasına ağırlık verilecektir.

Her seviyede eğitim ve öğretimde, başta televizyon ve bilgisayar olmak üzere, teknolojinin imkânlarından en ileri safhada istifade edilecektir. Herkese bir yabancı dil öğretmek, hedefimizdir. Halk eğitimine süreklilik kazandırmak amacıyla, okul dışı eğitim ve kültür faaliyetlerinin geliştirilmesi, radyo ve televizyondan etkin bir şekilde faydalanılması için gereken yatırımları tamamlayacağız.

Öğretmenlerin meslek içi eğitimine önem verilerek, sürekli gelişmeleri sağlanacaktır.

Çok kanallı eğitim televizyonu, öğrenci ve öğretmenlerin eğitim ve öğretiminde yardımcı ve hızlandırıcı bir araç olarak kullanılacaktır. Bilgisayarlı, göze ve kulağa hitap eden modern eğitim sistemleri, okullarımızın en önemli eğitim araçları haline getirilecektir.

Eğitim ve öğretimde 1 milyon bilgisayar kullanılması hedef alınmıştır.

Ders kitaplarının çağdaş eğitim seviyesine uygun olarak hazırlanması için her türlü tedbir alınacaktır.

İlk ve ortaöğretimde ikili öğrenimin kaldırılmasını, sınıflardaki öğrenci sayısının azaltulmasını hedef alıyoruz.

Başlatılan mesleki eğitim sonucunda, bir yıl gibi kısa zamanda, 100 bine yakın çırak sosyal güvenlik kapsamına alınmış; önümüzdeki dönemde 1 milyona yakın çırak ve meslek okulu öğrencisinin hem sosyal güvenlik kapsamına alınmaları hem de ek bir gelir temin etmeleri hedef alınmıştır. Çıraklık eğitim merkezleri 57'den 150'ye çıkarılmış; önümüzdeki dönemde 300 merkez öngörülmektedir.

Kaliteli iş gücü yetiştirme seferberliği devam edecektir.

Yükseköğretim kuruluşlarımızda, müspet ilimler, sosyal ve manevi ilimlerle birlikte teorik ve uygulamalı araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmesini, bu kuruluşlarımızın sanayi, iktisadi, sosyal ve diğer konularda pratik araştırma ve geliştirmeye yönelmelerini teşvik için gerekli tedbirlerin alınmasını faydalı görmekteyiz. Bugüne kadar yapılan uygulamalar ve sonuçları değerlendirerek, YÖK Kanunu günün şartlarına göre değiştirilecektir.”

Neoliberalizm, Türk eğitim sisteminde hükûmetin 1983 yılında uygulamaya aldığı eğitim alanındaki serbestleştirme uygulamalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 1980'lerde neoliberal eğitim uygulamaları, bir düzen içerisinde veya plana bağlı olarak gerçekleştirilmemiştir. Türkiye'nin eğitim sisteminde neoliberal uygulamaların hayata geçirilmesi, DB tarafından finanse edilen eğitim girişimleri ile başlamıştır. “Sanayi Okulları Projesi” 1985'te, “Endüstriyel Eğitim Projesi” 1984'te ve “Yaygın Mesleki Eğitim Projesi” 1987'de başlatılmıştır. DB'den alınan bu kredilerin temel amacının neoliberal paradigmanın Türkiye'de ve diğer ülkelerde yaygınlaştırılmasını garanti altına almaktır (Karataşoğlu, 2018, s. 24). Bu tarz projeler ile eğitim alanında neoliberal uygulamaların yaygınlaştırıldığı ifade edilebilir.

Söz konusu dönem içerisinde eğitim politikalarını belirlemek ve düzenlemek amacıyla önemli kararların alındığı 18-22 Haziran 1988 tarihinde 12. Millî Eğitim Şûrası gerçekleştirilmiştir. Şura kapsamında açılış konuşması yapan Millî Eğitim Bakanı, hükûmetleri döneminde Türkiye’de ekonomik ve sosyal yapıda kapsamlı bir değişiklik meydana geldiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda eğitim sisteminin toplum sistemlerinin en önemlisi olduğu ifade edilmiş ve Türk millî eğitim sisteminde ciddi reformlara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Şura’da “....özel sektöre devlet tarafından her türlü özendirici teşvikler sağlanarak yüksekokul, özellikle meslek kazandıracak yüksekokul açma imkânı tanıyacak hukuki düzenlemelerin yapılması; Yeni teknolojilerin kullanılmasında; eğitimde maliyeti düşürme, verimi artırmanın esas alınması; Öğretmen istihdamında "sözleşme usulü" nün denenmesi,

yararlı olacağı gözlenir ise, uygulamaya konulması; Ortaöğretimde öğrencilerin eğitim harcamalarına katılmalarını sağlayıcı hukuki düzenlemelerin getirilmesi; Döner sermayelerin iyileştirilmesinin, uygulamalarının yaygınlaştırılmasının ve kârının kendi bünyesinde hemen kullanılabilir hâle getirilmesinin sağlanması; Kaynakların kullanılmasında ademi merkeziyetçi sisteme gidilmesi, yetki ve sorumlulukların merkezden mahallî idarelere hatta kurum seviyesine kadar indirilmesinin sağlanması” hususları üzerinde durulmuştur (TTKB, 1988).

Neoliberal politikalar, dönemin uzun vadeli planlarını özetleyen üst politika belgelerinden 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki eğitim hedefleri ile desteklenmektedir. Planda, eğitim sistemini analiz etmek için üç boyut kullanılmıştır: Bunlar ara insan gücü, yüksek nitelikli insan gücü ve yaygın eğitimidir. Belirlenen hedefler doğrultusunda özel üniversiteler kuran vakıfları teşvik etmek ve özel sektörü kurum açmaya özendirmek için çaba gösterileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, ekonominin taleplerini karşılayacak nitelikli ara iş gücünün üretilmesinde mesleki ve teknik eğitimin öncelikli olacağı ve özel sektörün eğitim teknolojileri ve yöntemlerinin geliştirilmesi ile eğitim araç-gereçleri üretimi aşamasında daha çok yer almasının teşvik edileceği belirtilmiştir. Ayrıca Avrupa Topluluğu ile olan ilişkilere de değinilerek yabancı sermayenin teşvik edileceği ve liberal politikalara devam edileceği yönünde taahhüt verilmiştir (DPT, 1989, s. 309-311). Bu çerçevede, ekonomik hedefler doğrultusunda eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması bağlamında, eğitim alanında özel sektörün rolünün artırılması ve özel üniversitelerin kurulması gibi adımlar neoliberal politikaların eğitim sektöründeki etkilerini yansıtmaktadır.

3.2.3. Akbulut Hükûmeti

1989 yılında Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte Başbakanlık görevi Yıldırım Akbulut tarafından yürütülmüştür. Yıldırım Akbulut'un Başbakan olmasıyla Türkiye'nin 47. Hükûmeti kurulmuş ve 09.11.1989-23.06.1991 tarihleri arasında iktidar olmuştur. Akbulut hükûmetinin programında eğitim hususu şu şekilde yer almıştır (TBMM, 2013h, s. 6316). :

“Maddi ve manevi gelişmeyi birlikte sağlamanın zarureti inandırıcıdır. Yüksek ahlak sahibi, dengeli bir nesil yetiştirilmesini teminen, devletin ilk ve ortaöğretim kurumlarında din kültürü ve ahlak öğretimi yapılması için gerekli tedbirlerin alınmasını zorunlu görürüz.

Sayın milletvekilleri, sosyal ve ekonomik gelişmenin ahengi, süratli, verimli olması, kaynakların en iyi şekilde değerlendirilmesi için planlamayı önemli görürüz. Hükûmetimiz, katı ve dogmatik merkezi planlamanın tamamen dışında, demokratik kuruluşların ve fertlerin kabiliyetlerini ve teşebbüs güçlerini kullanmalarına ve geliştirilmelerine imkân veren, düzenleyici, yönlendirici ve denge kurucu bir planlama anlayışına sahiptir.

Değerli milletvekilleri, hükümetimiz, milliyetçi ve muhafazakâr, sosyal adaletçi, rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisini esas almaktadır. Milliyetçilik anlayışımız, Büyük Atatürk'ün görüşleri doğrultusunda, hedefi çağdaş medeniyet olan, devletin bağımsızlığını, milletimizin bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, cumhuriyeti ve demokrasiyi koruyan bir muhtevaya sahiptir. Muhafazakârlık anlayışımız, millî, manevi ve ahlaki değerlerimize, kültürümüze, tarihimize, örf, âdet ve geleneklerimize bağlılığımızın ifadesidir. İyi olanın, güzel olanın, kıymetli olanın muhafazasıdır. İlerlemeye açık, modern, müreffeh, büyük ve kudretli bir Türkiye en büyük idealimizdir.

Değerli milletvekilleri, önümüzdeki dönem eğitim ve öğretim, en fazla önem verdiğimiz konuların başında gelecektir. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin, modern ve ileri Türkiye idealiyle, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, millî, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetişmelerini millî eğitimin esası sayarız.

Eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanması esastır. Öğretmen, eğitimin ve toplumun temel taşıdır. Bu mesleğin cazip hale getirilmesi için, özendirici tedbirler alınmasına devam edilecektir. Gelişmenin ve modernleşmenin temelindeki başlıca unsurlar, insan ve sistemdir. İnsanın emeği ve çalışması, her şeyin üzerindedir. Kalkınma, insanlığın işidir.

İleri toplumlarda yetişmiş insanın, insan gücü kalitesinin, dünyanın en zengin tabii kaynaklarından daha önemli olduğu gözlerimizin önündedir. Esas olan, herkesi bir meslek sahibi yapmaktır. Her şeyden önce, insanın kendine güven duymasının ilk şartı, meslek sahibi olmasıdır. İktisadi hayatımızdaki gelişmeler, her seviyede ihtisasa yönelik ve uygulamalı eğitim ve öğretime ağırlık verilmesini gerektirmektedir. Son dört yılda, mevcut eğitim sistemi yanında çıraklık eğitimi ve beceri kursları ile belirli mesafeler alınmıştır.

Önümüzdeki dönemde ortaöğretimden, yüksekokul ve üniversiteye kadar esnek ve yönlendirilmiş bir insan gücü planlamasına ağırlık verilecektir.

Türkçe'nin doğru ve güzel konuşulması ve yazılması için gerekli bütün tedbirler alınacaktır.

Her seviyede eğitim ve öğretimde, başta televizyon ve bilgisayar olmak üzere, teknolojinin imkânlarından en ileri safhada istifade edilecektir.

Herkese bir yabancı dil öğretmek hedefimizdir.

Halk eğitimine süreklilik kazandırmak amacıyla, okul dışı eğitim ve kültür faaliyetlerinin geliştirilmesi, radyo ve televizyondan müessir bir şekilde faydalanılması için gereken yatırımları tamamlayacağız.

Öğretmenlerin meslek içi eğitimine önem verilerek, devamlı gelişmeleri sağlanacaktır.

Çok kanallı eğitim televizyonu öğrenci ve öğretmenlerin eğitim ve öğretiminde yardımcı ve hızlandırıcı bir araç olarak kullanılacaktır.

Eğitim programları, ders kitapları, eğitim araç ve gereçleri ile öğretim yöntem ve tekniklerinin, bilim ve teknolojiye yeniliklere toplumumuzun ve insanımızın değişen ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilmesi sağlanacaktır.

Bilgisayarlı, göze ve kulağa hitap eden modern eğitim sistemleri, okullarımızın en önemli eğitim araçları haline getirilecektir. Eğitim ve öğretimde başlatılan bilgisayar kullanımına hızlandırılarak devam edilecektir.

İlk ve ortaöğretimde ikili öğrenimin kaldırılmasını, sınıflardaki öğrenci sayısının azaltılmasını hedefliyoruz.

3308 sayılı Kanunla kurumsal bir yapıya kavuşturulan çıraklık ve meslek eğitiminin geliştirilerek yaygınlaştırılmasına devam edilecektir.

Yükseköğretim kurumlarımızda müspet ilimler, sosyal ve manevi ilimler ile birlikte teorik ve uygulamalı araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmesini; bu kurumlarımızın sınıai, iktisadi, sosyal ve diğer konularda pratik araştırma ve geliştirmeye yönelmelerini teşvik için gerekli tedbirlerin alınmasını faydalı görmekteyiz. Bugüne kadar yapılan uygulamalar ve sonuçları değerlendirerek, YÖK Kanunu günün şartlarına göre değiştirilecektir.”

Neoliberal yaklaşımlar, 1990'larda ülkedeki eğitim sistemi reformu üzerinde büyük bir etkiye sahipti. Bu dönemde, 1990 yılında DB ile imzalanan 90 milyon dolarlık “Millî Eğitimi Geliştirme Projesi Kredisi” gibi projeler eğitim sistemini değiştirmeyi amaçlamıştır. Millî Eğitimi Geliştirme Projesi'nin okulları, Türk eğitim sisteminde kullanılan geleneksel okul paradigmasından bir ayrılığı temsil ediyordu. Uygulanan bu projeler sonucunda 21. yüzyılın seçkin okul modelleri olarak kabul edilen okullar ortaya çıkmıştır. Bu okullar örgütsel, yönetsel ve eğitsel özellikler açısından yeni bir yaklaşımı temsil eden Toplam Kalite Yönetimi (TKY) stratejisini uygulayarak öğrenci memnuniyetine odaklanmıştır. Ayrıca, daha demokratik bir okul kültürü ve ortamı geliştirmek için girişimlerde bulunulmuştur. Bu değişiklikler, eğitim kurumlarının yapısında daha fazla rekabete ve piyasa odaklı öğretim yöntemlerinde artışa doğru bir kaymaya işaret etmektedir (Özdemir M., 2014, s. 103).

Bu dönemde 1990 yılında toplanan 13. Millî Eğitim Şurası'nda eğitim politikaları ve eğitimin genel durumu ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Millî Eğitim Bakanı Şura'nın açılış konuşmasında, toplumların bilgi toplumu olarak adlandırılan bir aşamaya ulaştığını belirterek, günümüzde hızlı değişim ve gelişmelere ayak uydurmanın önemini vurgulamıştır. Bu süre zarfında yüksek eğitilmiş, bilgili, yaratıcı ve üretken iş gücüne daha fazla talep olduğunu belirtmiştir. Millî Eğitim Şûrası, eğitim sisteminin modern dünyanın taleplerini karşılaması için eylem planlarının formüle edilmesinde önemli bir forum görevi görmüştür. Bilgi toplumunun taleplerini karşılamak ve insanları gerekli bilgi ve becerilerle donatmak için eğitim politikaları geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Şura'nın toplumun taleplerine ve hızla gelişen eğitim alanına odaklanan açılış konuşması, eğitim alanında önemli reformlara zemin hazırlamıştır. Ayrıca alınan kararlarda “...Yaygın eğitimin kapsamı, hedef kitlesi açısından oldukça geniş tutulmalıdır; Halkın yaygın eğitime katılımı hususunda motivasyonu sağlanmalıdır; istihdama yönelik insan gücü eğitim programlarına katılan kursiyerlerden belirli bir katılım ücretinin alınması prensip olarak benimsenerek gerekli düzenlemeler yapılmalıdır; yaygın eğitim yapan özel sektör kuruluşları ile gelir getirici yaygın eğitim faaliyeti yapan kamu kuruluşlarının ilgili gelirlerinin belirli bir oranının yaygın eğitim faaliyetlerine kurulacak organizasyonlar vasıtasıyla aktarılması sağlanmalıdır.” ifadeleri göze çarpmaktadır (TTKB, 1990). Yaygın eğitim ve bu alanın finansmanı konusunda alınan kararlar aslında küreselleşme ve neoliberalizm olgularının bir tezahürü sayılabilir. Bu anlamda kararların, neoliberal yaklaşım açısından incelendiğinde, kamu sektörünün eğitim alanındaki rolüne ek olarak özel sektörün de eğitim hizmetlerinde aktif olmasını teşvik ettiği ifade edilebilir.

“Bilgi toplumu” ifadesi, bilginin üretim süreci için hayati önem taşıdığı, ayrı bir endüstri ve ekonominin motoru haline geldiği fikrine atıfta bulunur. Bu ifadenin sosyal yapıları tanımlamak için kullanılmasının nedeni, bilgi üretimi ve dağıtımının bir toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları üzerinde önemli bir etkiye sahip olmasıdır. Aynı zamanda sosyal değişimin ve bilgiye dayalı ekonomik faaliyetlerin artan önemine de işaret etmektedir. “Bilgi toplumu” terimi, üretim ve hizmet sektörlerinin bilgiye dayalı hizmetlere öncelik verdiği ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin ilerlemesi nedeniyle bilginin ekonomik bir değere sahip olduğu bir zamanı da ifade edebilir. Bu anlamda bundan sonraki süreçte de sık sık vurgulanacak olan bilgi toplumu kavramının aslında neoliberal politikalara ve eğitimin özel sektör içerisinde daha fazla yer alması düşüncesi sürecine zemin hazırladığı ifade edilebilir.

3.2.4. Birinci Yılmaz Hükûmeti

ANAP III. Büyük Olağan Kongresi 1991 yılında düzenlenmiştir. Bu kongrede yapılan seçimler sonucunda Mesut Yılmaz ANAP Genel Başkanı olarak seçilmiştir. Böylece Türkiye’nin 48. Hükûmeti kurulmuş ve 23.06.1991-20.11.1991 tarihleri arasında iktidarda kalmıştır. ANAP iktidarı döneminde, üçüncü hükûmet olan Mesut Yılmaz döneminde de uygulanan üç hükûmet programı birbirinin devamı ve tamamlayıcısı niteliğinde ortaya çıkarılmıştır. Yılmaz Hükûmeti döneminde hazırlanan hükûmet programında eğitim politikaları şu şekilde yer almıştır (TBMM, 2013h, s. 6425-6427):

“Millî eğitim politikasını ve hizmetlerini, ülkemiz ve milletimiz için en önemli ve öncelikli bir devlet politikası olarak görüyoruz. Hükûmetlerimizin, bu anlayışla bugüne kadar gerçekleştirdiklerine şükranlarımızı sunuyoruz. Ancak, 2000’li yılların eşiğinde, bilgi toplumu çağında yaşadığımızın da bilincindeyiz. Millî eğitim sistemimize, yeni bir anlayış, yeni bir yapılanma; bunun gereği olan yeni bir uygulama, değerlendirme ve yönlendirme görev ve sorumlulukları yüklenmiş olduğumuzun da farkındayız.

Millî kimlik, kişilik, ahlaki karakter ve yüksek irade gücü kazandıran millî kültürümüzü, her derece ve türdeki örgün, yaygın, sürekli ve hayat boyu eğitim kurumlarında ve uygulamalarında daha yoğun bir şekilde vermeye, benimsemeye çalışacağız.

Millî eğitimde bugüne kadar gereğince ele alınmadığını bildiğimiz, millî tarihimizde başarılı uygulamaları olan üstün nitelikli, istidat ve kabiliyetli çocuklarımızın özel olarak yetiştirilmelerinin yararlı olacağına inanıyoruz.

Yine, eğitimde laiklik ilkesini, toplumumuzun çeşitliliğinin en büyük kaynaştırıcı, uzlaştırıcı ve birleştirici harcı, temeli ve teminatı olarak görüyor ve benimsiyoruz. Bu amaçları gerçekleştirmek için, hükûmet olarak, millî eğitimde yeni seferberlikler başlatmaya azimli ve kararlıyız. Bunun için, Millî Eğitime son iki yıldır ayrılan paydan daha fazla pay ayırmaya ve sistemi yenilemeye kararlıyız.

Sayın Başkan, Sayın milletvekilleri, İktidarımızın hükûmet programlarında belirtilen amaçlar, hedefler, ilkeler ve ihtiyaçlar ile Millî Eğitim Temel Kanunu doğrultusunda millî eğitimimizin geliştirilmesi için önemli çalışmalar yapılmış ve büyük mesafeler alınmıştır. Bunun

ilk delili, cumhuriyet dönemi bütçeleri içinde en yüksek payların son iki yılda millî eğitime ayrılmış olmasıdır.

Millî eğitim hizmetlerinin geliştirilmesinde, özellikle yeni doğan ihtiyaçların karşılanmasında ve sorunların çözümünde, iktidarımız döneminde 1986 yılında yürürlüğe konan 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ile, ek kaynak sağlayan 1988 yılında çıkarılan 3418 sayılı Kanunla, eğitime yeni bir atılım gücü ve hız kazandırılmıştır.

Millî eğitim sistemimizin en önemli unsuru olan öğretmenlerimiz ile öğretim elemanlarının toplumda layık oldukları statüye kavuşturulmalarının gerektirdiği yönde alınan tedbirler ve sağlanan imkânlar temel alınarak, bugünün ihtiyaçlarına uygun seviyeye ulaştırılması sağlanacaktır. Bu çerçevede içinde, özellikle, Bakanlığın genel politika ve ortak hizmetler dışında kalan merkezî yönetime ilişkin görev, yetki ve sorumluluklarının taşra teşkilatına devredilmesi ve yeni “eğitim yönetimi alanları” kurulması ile ilgili kanunî düzenleme gerçekleştirilecektir.

Zorunlu eğitimin 2000 yılına kadar sekiz yıl, 2000 yılından sonrası için de on yıl olmasını sağlayacak kanunî düzenleme yapılacaktır. Millî Eğitim Akademisinin kuruluşu tamamlanacaktır.

Halen 180 bin olan çırak öğrenci sayısı, 1992 yılı sonunda 300 bine çıkarılacak ve özellikle örgün eğitim ve ilişkileri düzenlenecektir.

İlk uygulaması 1990-1991 öğretim yılında başlatılmış bulunan ve 109 bin gencimizin başvurduğu ve eğitim gördüğü Lise Mezunlarına Meslek Edindirme Projesi, kurumlaştırılarak devam ettirilecektir. Buradan mezun gençlerimize, kendi işyerlerini kurmaları halinde, maddî destekte bulunulacaktır.

Çocuklarımıza yaşadıkları çevreyi tanıma ve koruma bilincini kazandırmak suretiyle onlarda kendilerine güven ve topluma karşı sorumluluk duygusunu güçlendirmek amacıyla kurulan “Türkiye Çocuk Çevre Kulüpleri” yurt çapında yaygınlaştırılacaktır.

Çağ nüfusunun okullaşma oranının, okul öncesi eğitimde yüzde 11,5’e; ilk ve ortaokulda yüzde 100’e; ortaöğretimde, meslekî ve teknik eğitim ağırlıklı olmak üzere yüzde 45’e ve yükseköğretimde (Açık öğretim dahil) yüzde 20’ye ulaşması yönünde çalışılacaktır.

Özel eğitime muhtaç çocuklar ve gençler için halen yüzde 3 civarında olan okullaşma oranının artırılması ve eğitim imkânlarının genişletilmesi, iyileştirilmesi suretiyle çağ nüfusunun yüzde 10’unun okullaşmasının gerektirdiği tedbirler araştırılacak, bu hedefin gerçekleştirilmesine çalışılacaktır.

Ülkemizde ilk defa 13- 15 Mayıs 1991 tarihinde gerçekleştirilen özel Eğitim Konseyinde alınan kararların uygulanmaya konması sağlanacaktır.

Eğitim ve öğretim hürriyetinin Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmayacağı inançla, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarının başında yer alan Türkçenin, özellikleri bozulmadan ve asırlığa kaçılmadan millî ve ortak bir eğitim ve bilim dili olarak öğretilmesine daha çok önem verilecektir.

Eğitimdeki sayısal gelişmeler yanında, eğitimin nitelik ve kalitesinin yükseltilmesi temel hedeflerimizden biri olacaktır.

Çağdaş gelişmenin bir boyutu olarak eğitimde bilgisayar, TV, video gibi teknolojilerin kullanımı yaygınlaştırılacaktır; bu amaçla, televizyon kanallarından biri öğretim ve eğitime tahsis edilecektir.

Yurt dışındaki çocuklarımızın örf ve âdetlerimize, vatan, millet ve ortak millî kültürümüze bağlılıklarının korunması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Özel kesimin, vakıf ve dernek gibi tüzel kişilerin, hayırseverlerin, okul öncesinden üniversitelere kadar örgün eğitim kurumları kurmaları özendirilecek ve desteklenecektir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde Millî Eğitim Komisyonundan geçmiş bulunan üniversitelerin kuruluş kanunu ile, dünyada ilk defa bu büyüklükte bir yükseköğretim seferberliğini gerçekleştirmeyi amaçlayan iktidarımız, bu kurumlarla birlikte, mevcut

üniversitelerimizin öğretim elemanı ve finansman ihtiyacını karşılayacak, 2010 yılına kadar geçerli bir master planı hazırlayacak ve uygulamaya koyacaktır.

Bugüne kadar yapılan uygulamalar ve sonuçları ışığında, YÖK Kanunu gözden geçirilecektir. Yükseköğretimdeki gençlerimizden başvuruda bulunacakların tamamına yurtlarda barınma imkânı mutlaka sağlanacaktır.”

Bu dönemdeki hükûmet programında eğitim politikaları bağlamında neoliberal düşüncenin etkilerini görmek mümkündür. Programda bilgi toplumu kavramıyla birlikte millî eğitim politikalarının ele alınacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu kapsamında iş gücü ve eğitim entegrasyonuna yönelik adımlar atılacağı ve bu entegrasyonun kapasitesinin geliştirileceği belirtilmiştir. Eğitim alanındaki teknolojik gelişmelerin yakından takip edileceği vurgulanmış ve özel kesime yönelik eğitimde aktif olmalarını sağlayacak teşvik mekanizmalarının harekete geçirileceği ifade edilmiştir. Bu politikaların, neoliberal yaklaşımla uyumlu olarak eğitimi daha piyasa odaklı ve özel sektörle bütünleşmiş bir şekilde ele almayı hedeflediğini söylemek mümkündür.

3.2.5. Yedinci Demirel Hükûmeti

Türkiye Cumhuriyeti'nin 49. Hükûmeti olarak görev yapan 3.2.5. Yedinci Demirel Hükûmeti, 20 Kasım 1991 tarihinde kurulmuş ve Başbakan Süleyman Demirel tarafından yönetilmiştir. Hükûmetin görev süresi 25 Haziran 1993 tarihinde sona ermiştir. Hükûmet programında eğitim politikaları başlığı altında izlenecek yol ve atılacak adımlara ilişkin aşağıdaki beyannameler yer almıştır (TBMM, 2013h, s. 6539-6591):

“Çağdaş, laik, etkin ve yaygın bir eğitim sistemi oluşturulacak ve yürürlüğe konacaktır. Çağdaş ve etkin eğitim, çağdaş toplumun, tartışılmaz gereksinimidir.

Doğumundan başlayarak her Türk yurttaşının öğrenim ve eğitimi devletin yükümlülüğünde olacak ve parasız eğitim esas alınacaktır. Zorunlu eğitim en az 8 yıl olacaktır.

Laik, evrensel, cumhuriyetçi, millî kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası esastır. Kişilik sahibi, nitelikli insan yetiştirmek amaçtır.

Temel eğitimden yüksek öğrenimin sonuna kadar her kademe kendi içinde bir bütünlük taşıyacaktır. Her kademeyi tamamlayan gencin hayata katılması mümkün olacaktır.

Ortaöğretim sadeleştirilecek; birlik sağlanacaktır. Kaynakların verimli kullanılmasıyla çok amaçlı lise sistemine mutlaka geçilecektir. Bütün öğrenciler laik dünya görüşüne dayalı kültür derslerini mutlaka ortak olarak görecektir.

Öğretim programları ve ders kitapları evrensel ölçülere, demokratik özgürlükçü anlayışa uygun olarak yeniden düzenlenecek, gençlerimize araştırmacı, yaratıcı ve bağımsız bir kişilik kazandırma amacı ön plana çıkarılacaktır.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın ve eğitimle ilgili diğer bütün birimlerin, çağdaş eğitim gereklere göre yeniden yapılanması sağlanacak ve böylece, çocuklarımızın ve gençlerimizin, geleceğe en iyi şekilde hazırlanması için gereken ortam oluşturulacaktır.

Öğrenci yurtları, burslar ve gençliğin diğer bütün sorunları, kurulacak olan Gençlik ve Spor Bakanlığı içinde en iyi şekilde çözüme bağlanacaktır.

Bu koalisyonla kurulacak hükümet, köklü bir üniversite reformu gerçekleştirecektir. Hükümetimiz, evrensel standartların kabul gördüğü, ülkemizin dünya ile bütünleşmesine katkı getirecek, özgür, özerk, mali olanakları en iyi aşamaya getirilmiş bir üniversite anlayışını Türkiye'ye kazandıracaktır.

Üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik tanınacak; YÖK sistemi kaldırılarak yükseköğretim kurumlarının kendi içlerinden seçtikleri organlar eliyle yönetilmesi sağlanacaktır. Böylece hükümetimiz özgür, özerk, mali olanakları en iyi aşamaya getirilmiş üniversiteyi Türkiye'ye kazandıracaktır.

Üniversiteler arası eşgüdümü sağlamak, ülkenin insan gücü gereksinimini göz önünde tutarak araştırmalar ve planlar yapmak ve önerilerde bulunmak, üniversitelere ayrılan kadro ve kaynakların dengeli dağılımı ve verimli kullanımı konusunda hükümet ve ilgili makamlara önerilerde bulunmak, yeni kurulacak üniversiteler için görüş bildirmek amacıyla, üniversitelerin kendi üst kurullarınca belirlenecek adaylar arasından seçilecek yüksek öğretim ve eğitim kurulu oluşturulacaktır.

Üniversite özerk olacaktır.

Üniversite, tüm görüş ve düşüncelerin ifadesini bulduğu bir bilim mabedi olacaktır. Üniversitelerin düşünce ve görüşlerini dışa açıklayabilmesi için, demokratik tüm olanaklar hazırlanacaktır.

Üniversite öğretim üyelerinin siyasi partilere üye olabilmelerini sağlayacak anayasal düzenleme yapılacaktır. Bir reform ve atılım Hükümeti olarak, ülkemizde araştırma ve geliştirme çalışmalarına ayrı bir özen göstereceğiz. Bilim ve teknolojinin dünyadaki ilerlemesi içinde, kendi araştırmalarıyla yer alamayan bir ülkenin sadece kopyacılık yaparak çağdaş uygarlık düzeyine erişmesi mümkün değildir. Gençlerimizin yaratıcı yetenekleri ekonomik kalkınmamızın da kültür zenginliğimizin de temel dayanağı ve en değerli hazinesidir. Bu hazineden milletimizin tam yararlanmasını sağlamak için bütün olanaklarımızı en verimli, en etkin şekilde kullanacağız.

Üniversite, tüm görüş ve düşüncelerin ifadesini bulduğu bir bilim ortamıdır. Üniversitenin düşünce ve görüşlerini dışa açıklayabilmesi için, demokratik tüm olanaklar sağlanacaktır.

Yeni bir eğitim reformu ile birlikte, öğretmenlerin nitelikleri ve yaşam düzeyleri yükseltilecektir."

Bu dönemde hükümetin programında küreselleşme ve neoliberalizmin etkileri, öncelikle müfredat kapsamında alınan kararlara yöneliktir. Bu bağlamda müfredatın küresel gelişmelere, demokratik ve özgürlükçü anlayışa göre yeniden düzenleneceği ifade edilmiştir. Ayrıca yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası inşa edilerek nitelikli insan yetiştirileceği vurgulanmıştır. Neoliberal bir eğitim sisteminin, bireylerin kendi potansiyellerini geliştirmelerine ve rekabetçi bir piyasada başarılı olmalarına imkân sağlayacak şekilde tasarlanacağı düşünülebilir. Programda eğitimin devletin yükümlülüğünde olacağı ve parasız eğitimin esas kılınacağı savunulmaktadır. Bu durum, neoliberalizmin devlet müdahalesine karşı temkinli yaklaşımıyla çelişiyor gibi görünse de neoliberal bir eğitim sistemi de belirli bir düzeyde devlet desteğine

ihtiyaç duyabilir. Bu desteğin amacı, eğitim sisteminin tüm vatandaşlara eşit erişim imkânı sağlaması ve belirli bir kalite standardını korumasıdır. Program, üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik tanınması gerektiğini ve YÖK sisteminin kaldırılması gerektiğini savunuyor. Bu durum neoliberalizmin savunduğu yerleşme ve merkezîyetçilikle uyumludur. Ayrıca evrensel standartların kabul gördüğü ve ülkenin dünya ile bütünleşmesine katkı sağlayacak bir üniversite anlayışı vurgulanmaktadır. Böylece küreselleşmenin eğitim üzerinde etkisi olduğunu ifade edebiliriz. Küreselleşen bir dünyada, eğitim sistemlerinin de uluslararası standartlara uyum sağlamak ve küresel iş gücü piyasasına entegre olmak zorunda olduğunu ifade edebiliriz. Bu hedefler, neoliberalizmin temel ilkelerinden olan bireysel özgürlük, özel mülkiyet ve serbest piyasa ilkeleri ile örtüşmektedir.

3.2.6. Birinci Çiller Hükûmeti

Tansu Çiller başbakanlığında Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Hükûmeti kurulmuştur. Birinci Çiller Hükûmeti 25 Haziran 1993-5 Ekim 1995 tarihleri arasında görev yapmıştır. Hükûmet programının eğitim politikalarında şu ifadeler yer almıştır (TBMM, 2013h, s. 6761):

“8 yıllık zorunlu temel eğitim hızla yaygınlaştırılacaktır. Eğitime bütçeden ayrılan payın artırılması süreci devam edecektir.

Eğitim sektörüne özel yatırım yapılması teşvik edilecektir.

Laik, evrensel, cumhuriyetçi, millî kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası esastır. Kişilik sahibi nitelikli insan yetiştirmek amaçtır.

Eğitim personelinin maddi olanakları iyileştirilecektir.

Eğitimde kaliteye, çağdaşlığa ve fırsat eşitliğine önem verilecektir.

Eğitim teknolojisinin kalitesi artırılacak, bilgisayar kullanımına, donanımı ve yazılımına önem verilecektir.

Bilgisayarların özel hazırlanacak yazılımlarıyla okulların, özellikle ortaöğretimde de kurulamayan yerlerde fizik ve kimya laboratuvarları yerine geçecek şekilde, eğitimde ve kaliteyi yükseltici biçimde kullanılmasına özen gösterilecektir.

Bilim, artık, çağımızın basınıyla birlikte dördüncü kuvvetidir. Kuvvetler ayrımı ilkesinin klasik üç erki yanında, yani yasama, yürütme ve yargı erklerinin yanında, bilim, toplumun bugünkü büyük hızını takip edebilmenin en etkin yoludur. Bilimsel kurumların özerkliğinin, işte bu gerekçeyle, demokratikleşmenin vazgeçilmez koşulu olduğuna inanırız. Bilim ve teknoloji çağını yaşayan dünyamızın dışında veya gerisinde kalmamak, ancak bilimi ve onun günden güne gelişen değişimini toplum ve devlet yaşamının içerisine yerleştirmekle mümkün olur.

Ülkemizdeki üniversite sayısını 55'e çıkarmak suretiyle çok büyük bilim ve eğitim hizmetini gerçekleştirmiş olduğuna inandığımız geçen Hükûmetimizin bu başarılı çalışmalarına Hükûmetimizce de devam olunacaktır.

Üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik tanınması çabaları da ayrıca devam edecektir.

Gençliğin yarınların teminatı olduğu düşüncesinden hareketle, 1993 yılından itibaren ÖSYM sınavında başarılı olan ilk 1.000 öğrenci karşılıksız olarak yurt dışında eğitim yapmak üzere gönderilecektir.

Hızlı bir sosyal ve teknolojik gelişmeyle bütünleşmiş bir çağdaş yaşamda, değişik ve gelişmelerin hızını izleyebilmek, ancak genç kadroların ve genç düşünce biçimlerinin toplum ve devlet hayatına olabildiğince erken katılması ile mümkün olabilecektir. Siyasal yaşama katılma dahil, gençliğin önündeki engeller ayıklanacaktır. Gençlerin yapıcı yaratıcı yeteneklerini ortaya çıkarmak üzere, kişilik, düşünce ve beden yönünden gelişmelerini sağlayacak okul içi ve dışı düşünce, kültür, sanat ve spor faaliyetleri desteklenecektir.

Bu amaçla, kısa dönemde büyük illerimizde, uzun vadede diğer illerimizde gençlik merkezleri kurulacaktır.

2000'li yıllarda dünya ile bütünleşme hedefi çerçevesinde olimpiyatların İstanbul'da düzenlenmesi için girişimlere hız verilecektir."

Hükûmet programına göre Türkiye'nin küresel toplumla bütünleşmesini sağlamak, küresel gelişmelerden yararlanmak ve Türk toplumunun yaşamı tüm yönlerini iyileştirecek ve kolaylaştıracak önlemleri hayata geçirmek hükûmetin hedefleri arasındadır. Gelişmelerin sürdürülmesinin tutarlılık gerektirdiği ve toplumun bunu teşvik etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Hükûmetin, her alanda yeni girişimleri hayata geçirmeye ve düzenlemeler ve reformlar yapmaya kararlı olduğu belirtilmiştir.

Programda belirtilen hedeflerden eğitimde özel yatırımların teşvik edilmesi ve eğitimde performans değerlendirme ve standardizasyonu sağlamaya hizmet edecek kalite ve fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik tedbirler alınacağını belirtilmesi eğitimde neoliberal dönüşümün yansımaları olarak değerlendirilebilir. Eğitimde bilgi teknolojilerinin kullanımının artırılması ve üniversitelere özerklik tanınması aynı şekilde bu dönüşümün diğer araçları arasında gösterilebilir. Ayrıca yurt dışı eğitim faaliyetlerini yaygınlaştırma politikaları aslında kamuyu kalkındırma amacıyla yapılmakta ancak kaçınılmaz olarak küreselleşmeye yardımcı olmakta ve bununla birlikte neoliberal yaklaşımın küreselleşme amaçlarını karşılamaktadır. Eğitimde küresel entegrasyon nihayetinde küresel iş gücü piyasasına ve küresel standartlara uyumu da beraberinde getirmektedir.

Bu dönemde 1993 yılında toplanan 14. Millî Eğitim Şurası'nda eğitim politikaları ve eğitimin genel durumu ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Millî Eğitim Bakanı; Şura'nın açılış konuşmasında, bilgi ve teknoloji toplumu olarak ülkeler arası gerçekleşen amansız yarıştan bahsederek eğitim sisteminin de buna göre şekillendirildiğini ifade etmiştir. Ayrıca zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılacağı, mesleki ve teknik eğitime ağırlık verileceği, öğrencilerin yeteneklerine göre yönlendiren bir sisteme işlerlik kazandırılacağı ve özel sektörün okul açma ve üniversite kurma

faaliyetlerinin teşvik edileceği, özendirileceği ve destekleneceği belirtilmiştir. Ayrıca alınan kararlarda “Eğitim-insan gücü-istihdam ilişkisini göz önünde bulundurarak, iş hayatı ile okul programlarının birbirleriyle uyumlu olması sağlanacak, meslek standartları geliştirilecektir; Belediyeler, Kamu İktisadi Teşekkülleri, Vakıflar, Dini Kuruluşlar ve diğer özel müteşebbislerin Okul Öncesi Eğitimi Kurumları açmaları teşvik edilecek ve desteklenecektir; Okul Öncesi Eğitiminin yaygınlaştırılmasında Yap-İşlet-Devret modelinden yararlanılacak, bölgelerin şartlarına uygun tip projeler geliştirilecektir.” ifadeleri göze çarpmaktadır (TTKB, 1993). Alınan kararlar kapsamındaki hedeflerin Millî Eğitim Bakanlığının (MEB) yapısını ve işleyişini köklü bir şekilde değiştirmeyi ve eğitim yönetiminde önemli değişiklikler yapmayı amaçlayan neoliberal politikaları yansıttığını söyleyebiliriz. Bu politikaların ana hedefi, eğitim kurumlarını daha işlevsel ve verimli hâle getirmek ve eğitim sistemini piyasa kurallarının da geçerli olacağı bir sisteme dönüştürmektir. Okul öncesi eğitiminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için çeşitli teşvikler ve yatırımlar yapılması, bu politikaların sosyal eşitsizlikleri azaltma ve erken yaşta eğitimde fırsat eşitliği sağlama amacını yansıtmaktadır. Bu anlamda alınan bu kararların, neoliberal politikaların eğitim sistemine olumlu yansımaları arasında olduğu değerlendirilebilir.

Bu politikalar eğitim sistemini daha rekabetçi ve verimli hâle getirmeyi amaçlasa da eğitimin özünde yer alan toplumsal ve eşitlikçi değerlerin korunması ve öğrenci merkezli bir yaklaşımın sürdürülmesi gerekmektedir. Eğitim politikalarının uygulanması sürecinde, toplumsal katılım, eşitlik, adalet ve öğrenci ihtiyaçları gözetilmeli ve ticari çıkarlardan ziyade insan ve toplumun refahı ön planda tutulmalıdır. Bu bağlamda uygulanan her yeni politikada olduğu gibi neoliberal eksenli politikalarında olumsuz sonuçları olduğu kadar olumlu sonuçlarının da olduğu ve eğitim sistemine yansıdığı ifade edilebilir.

3.2.7. İkinci Çiller Hükûmeti

Birinci Çiller Hükûmeti'nin ardından ikinci Çiller Hükûmeti kurulmuş ve 5 Ekim 1995-30 Ekim 1995 tarihleri arasında görevini sürdürmüştür. Türkiye'nin 51. Hükûmeti olan ikinci Çiller Hükûmeti'nin hükûmet programında eğitim politikalarına yönelik aşağıdaki açıklamalar yer almıştır:

“En önemli projelerden bir tanesi, Yedinci Beş Yıllık Plan'da görüldüğü gibi, bir değişim projesidir. Yedinci Beş Yıllık Plana, değişim projeleri ardı ardına konulmuştur. Bunların her biri, uzun vadeli veya orta vadeli projelerdir. Bunlardan bir tanesi, eğitim ve kültürdür.

Hiç kuşku yok ki, ülkenin önündeki en önemli değişim projesi, eğitim ve kültür imkânlarının seferber edilmesiyle ortaya çıkacaktır; çünkü, nüfusumuz genç bir nüfustur.

Türk dünyasının ortak tarih ve edebiyat eserlerinin bastırılarak, tüm Türk dünyası gençlerinin okuması sağlanmalı ve böylelikle, ortak tarih ve edebiyat bilinci güçlendirilmelidir (TBMM, 2013h., s.6937)”

Bu dönemde kamu hizmetlerinin serbestleştirilmesini öngören Genel Anlaşma ve Hizmet Ticareti Anlaşması (GATS) Türkiye tarafından 1995 yılında onaylanmıştır. Bu anlaşma eğitim, sağlık ve iletişim gibi kamu sektörünün ağırlıklı olduğu alanların bir “yeniden yapılanma” stratejisi çerçevesinde geliştirilmesini ve küresel sistemle ilişkilendirilmesini gerektiriyordu. Eğitim sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik çok sayıda “proje”nin uygulamaya alınması, eğitim sisteminin dönüştürülmesi niyetini açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye'nin de taraf olduğu GATS ve benzeri uluslararası anlaşmaların yanı sıra DB ve AB ile yapılan kredi anlaşmalarının amacı, eğitime yönelik araçların “rekabet” ve “serbest piyasa” ortamında daha fazla yer almasını sağlamaktır. Eğitimin serbest ticaret ve rekabet ortamına entegrasyonu bu anlaşmalar ve finansman programları tarafından teşvik edilmektedir (Aydoğan E. , 2008, s. 169-170). Eğitim alanında uygulanması amaçlanan yeniden yapılanmanın ana hatları neoliberal eğitim politikaları ile ortaya çıkarılmıştır.

15. Milli Eğitim Şûrası kapsamında Milli Eğitim Bakanı, küresel gelişmelerin önemle üzerinde durulacağından ve buna yönelik olarak eğitim sisteminin tamamen gözden geçirilmesi gerekliliğinden bahsetmiştir. Şûrada alınan kararlar kapsamında okul bina ve tesislerinin tatil dönemlerinde ihtiyaçlar doğrultusunda gelir getirecek şekilde de değerlendirileceği, öğretmenlerin sözleşmeli konuma geçirilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılacağı, meslek eğitim merkezlerinin döner sermaye işletmelerinin bilânço kârlarının düzenleneceği, sektör ve iş kolları için vasıflı iş gücü, yüksek öğrenim için ise alanında uzmanlaşmaya başlamış öğrenci yetiştirileceği, yerel yönetimlere yetki devri çerçevesinde yerel birimlerin öğretmen dağılımı ve yatırımların planlanmasında söz sahibi olmalarının sağlanacağı ve özel öğretim kurumlarının yaygınlaştırılması amacıyla teşvik tedbirleri alınacağı ifade edilmiştir (TTKB, 1996).

Şûra kapsamında alınan eğitim politikaları önerileri, neoliberal ideolojinin etkilerini taşımakta ve eğitim sistemini dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bu politikalar, eğitim kurumlarının gelir getirici faaliyetlere yönlendirilmesini teşvik etmekte ve okul binalarının ticari potansiyelini vurgulamaktadır. Öğretmenlerin sözleşmeli

pozisyonlara geçirilmesi de performans odaklı bir sistemin oluşturulması çabası olarak değerlendirilebilir. Neoliberal yaklaşım doğrultusunda, eğitim politikalarının piyasa odaklı bir şekilde yeniden yapılandırılması dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, özel eğitim kurumlarının desteklenmesi ve eğitimin finansmanında özel girişimlerin teşvik edilmesi eğitim alanının piyasa mekanizması içerisinde daha fazla yer almasını teşvik ederek neoliberal politikaların temel unsurları olarak öne çıkmaktadır. Aynı şekilde okul binalarının ve diğer eğitim altyapılarının finans sağlayan birer kaynak olarak değerlendirilmesi ve gelir getirici faaliyetlere yönlendirilmesi, kamu hizmeti anlayışının ekonomik rasyonaliteyle yeniden tanımlandığını göstermektedir.

Dönemin uzun vadeli politikalarını belirleyen 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı *“Demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve liberalizm gibi kavramların ortak değerler olarak önem kazandığı; mal ve finans piyasalarının, bilgi ve teknolojinin ülke sınırlarını aştığı günümüzde ekonomik ve bir anlamda da siyasal ve kültürel bir küreselleşmeye doğru gidilmektedir.”* ifadeleriyle başlamaktadır. Plan kapsamında eğitim konusu öncelikli alan olarak ifade edilmiş ve küreselleşme sürecinde yaşanan değişimlerin ülkemizde de reform araçları ile uygulanmasına dönük adımlar atılmıştır. Piyasa talebine yönelik insan gücü yetiştirilmesi için önlemler alınarak bu gücün yetiştirilmesinde verimliliğin esas alınması ve bu anlamda özel sektör kaynaklarına müracaat edilmesi, eğitim programlarının demokratik ve özgürlükçü bir bakış açısıyla yeniden düzenlenmesi; özel sektörün eğitim alanında teşvik edilmesi, özel kesimde yaygın mesleki eğitimin desteklenmesi yönünde kararlar alınmıştır. Ayrıca yabancı sermayenin liberalizasyonunun en geniş boyutlara ulaşmasının sağlanmasına yönelik mevzuat çalışmaları yapılacağı da ifade edilmiştir. Bunlarla birlikte ayrıca üniversite-sanayi iş birliğini sağlamak üzere üniversitelerle özel sektör sanayi kuruluşlarının araştırma girişimlerinin destekleneceği belirtilmiştir (DPT, 1995, s. 70-77). Böylece aslında eğitim sektöründeki bu politika hedefleri ile eğitim alanında yer alan kurumların ve özellikle üniversitelerin serbest piyasa şartlarının içinde yer almasının desteklendiğini söyleyebiliriz. Teknoparklar aracılığıyla üniversitelerdeki bilimsel araştırmaların doğrudan pazarın ve sermayenin ürünü olması sonucu kaçınılmazdır. Aslında planın genel mantığında da eğitim politikalarının gelecek projeksiyonunu anlamak mümkündür. Planda yer alan *“Kamu hizmetlerinden yararlananların sağladıkları bireysel faydanın karşılığını ödemeleri*

esas olacaktır.” ifadesini kamusal hizmetlerin ve sosyal politikaların serbest piyasa şartlarının mantığıyla geliştirileceğinin ilanı olarak ifade edebiliriz.

3.2.8. Üçüncü Çiller Hükûmeti

Üçüncü Çiller Hükûmeti 1995-1996 yılları arasında iktidarda kalmıştır. Hükûmet programında, özellikle eğitim politikalarını ele almak yerine bu konuya genel ifadelerle değinilmiş ve atıflarda bulunulmuştur. İkinci Çiller Hükûmeti'nin ardından, 30 Ekim 1995'ten 6 Mart 1996'ya kadar görevde kalan üçüncü Çiller Hükûmeti, eğitim konularını ayrıntılarıyla programa almak yerine genel çerçevede ele almıştır. Eğitim hususuna programda *“Hükûmetimiz, güneydoğuda, altyapı yatırımlarının ve sınaî yatırımların aksamadan sürdürülmesi ve olanaklar içinde hızlandırılmasına; özellikle, eğitim, sağlık ve tarım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına büyük önem vermektedir.”* ifadeleri ile yer verilmiştir (TBMM, 2013i, s. 7074).

Türkiye'de neoliberal eğitim politikaları, GATS ile uluslararası düzeyde resmileştikten sonra ulusal düzeyde kalkınma planlarında, hükûmet programlarında, stratejik planlarda, Millî Eğitim Şuralarında ve MEB istatistiklerinde kendini göstermektedir. Özellikle, özel sektörün 7. Kalkınma Planı'ndan bu yana eğitime dâhil olması neoliberal politikaların Türkiye'nin eğitim hedefleri için çok önemli olduğunu göstermektedir. Yedinci Kalkınma Planı'nda eğitimle ilgili *“eğitimin her kademesinde özel öğretim kurumlarının sayısının artırılması için yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu”* ifadesi belirtilerek bu strateji ulusal bir zorunluluk haline getirilmiştir (Karataşoğlu, 2018, s. 25).

Eğitimde neoliberal adımlardan birisi de Toplam Kalite Yönetimi (TKY) uygulamasıdır. TKY modelinin eğitim yönetiminde uygulanmasında eğitim sisteminin taleplerinden ziyade, ulusal ve uluslararası kuruluşların ihtiyaçları ve girişimleri etkili olmuştur. DB tarafından finanse edilen Millî Eğitimi Geliştirme Projesi, bu modelin eğitim sistemine ilk kez uygulanmasından sorumluydu. Bu girişim, krediler ve dış bilgi yoluyla Türkiye'nin eğitim sisteminin uluslararası alan ile ilişki kurmasını amaçlamıştır. Bu kapsamda, 1995 yılında TKY'nin eğitim yönetiminde uygulanmasına hazırlık için ilk adımlar atılmıştır (Aslan & Küçüker, 2011, s. 204).

3.2.9. İkinci Yılmaz Hükûmeti

İkinci Yılmaz Hükûmeti, Başbakan Mesut Yılmaz liderliğinde 6 Mart 1996-28 Haziran 1996 tarihleri arasında üç ay süreyle görev yapmıştır. Hükûmet programında eğitim politikalarına ilişkin şu ifadeler yer almıştır (TBMM, 2013i, s. 7215-7232):

“Eğitimde; Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, millî, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, sevgi dolu, laik ve çoğulcu demokrasiyi davranış haline getirmiş, kişisel sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı gelişmiş, bilgi ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, kendi kendine yeterli ve güvenli, bilgi çağının gerekliliklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amacımızdır.

Zorunlu eğitim asgari 8 yıla çıkarılacaktır.

Öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre çeşitli meslek alanlarında eğitim görebilmeleri için İlköğretim ikinci kademesinde başlamak ve ortaöğretimde yoğunlaştırmak üzere yönlendirme sistemine işlerlik kazandırılacaktır.

Yüksek öğretime geçişte yoğunlaşmaları önlemek üzere ortaöğretim yeniden yapılandırılacaktır.

Orta öğretim programları yüksek öğretime, mesleki teknik eğitime ve hayata yönlendirecek biçimde yeniden düzenlenecek, bu bağlamda ülkemizin ihtiyaç duyduğu ara insan gücünü yetiştirmek için istihdama yönelik meslek kazandırıcı ve mesleki gelişmeyi sağlayıcı çıraklık ve mesleki teknik eğitime önem, öncelik ve ağırlık verilecektir. Bu eğitimi alan gençlerimiz kendi işlerini kurmaları için teşvik edilecek ve kendilerine işyeri kurma kredisi sağlanacaktır.

Yüksek öğretim yeniden düzenlenecektir. YÖK sadece koordinasyonun sağlanmasından sorumlu bir yapıya kavuşturulacaktır.

Vakıf Üniversitelerinin kurulması teşvik edilecektir.

Özel sektörün okul açması ve vakıfların özel üniversite kurmaları teşvik edilecek; eğitim, teknik yöntem ve teknolojilerinin geliştirilmesinde, eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde bu kesimin daha fazla rol alması özendirilecek ve desteklenecektir.

Özel üniversitelerin kurulması için gerekli yasal düzenlemeye gidilecektir.

Bilim ve teknoloji alanında başta ABD ve Avrupa Birliği olmak üzere uluslararası iş birliğine önem verilecek, devletin önemli dış alımlarında bilim ve teknoloji yeteneğimizi yükseltici bilgi ve teknoloji transferine imkân sağlayacak uygulamalara gidilecektir.

Yaygın eğitim insanlarımızın ve özellikle kadınlarımızın meslek edinmeleri ve el becerilerini geliştirerek üretime yönelmeleri için yeniden düzenlenecektir.

Yurtdışındaki vatandaşlarımızın millî kültürlerini korumaları, vatandaşlarımızın çocuklarının yaşadıkları ülkenin eğitim imkânlarından yararlanmaları ve Türkiye’ye dönüşlerinde Türk eğitim sistemine ve topluma uyumlarını kolaylaştıracı tedbirler alınacaktır.

Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları ile yürütülen eğitimdeki iş birliği ve buna dayalı projeler daha etkin ve güçlü bir şekilde sürdürülecektir.

Sosyal devlet ilkesi çerçevesinde, kamu yatırımlarında sağlık ve eğitim sektörlerine, bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesine ve geleneksel kamu hizmetlerine, özellikle enerjiye ağırlık verilecektir. Bu çerçevede kamu yatırımları içinde eğitimin payı yüzde 12’ye, enerji sektörünün payı ise yüzde 22’ye yükseltilecektir.”

Küreselleşmeye bağlı neoliberal politika ve uygulamaların eğitim üzerinde de büyük etkisi olmuştur. Devlet tarafından güvence altına alınan temel bir hak olan

eğitim hakkı liberal bakış açısıyla zaman zaman uyumsuzluklar yaşayabilmektedir. Bu uyumsuzluk, sistemin iyi işlemesi ve doğal olarak kâr getirmesi için eğitimin kısmen özelleştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Dikkaya & Özyakışır, 2006, s. 164). Bu kapsamda uygulanan politikaların, eğitimin gelişimini destekleyen sonuçlar doğurmasının yanı sıra eğitim hakkının kullanımında bazı sınırlamalara da yol açabileceği ifade edilebilir.

Hükûmet programında yer alan hedefler incelendiğinde, politikaların vakıf üniversitelerinin kurulmasını teşvik etmekte, özel sektörün okul açmasına ve vakıfların özel üniversite kurmalarına olanak sağlamakta olduğu görülmektedir. Bu durumun, eğitimde özel sektörün rolünün artmasına olanak tanıdığını ifade edebiliriz. Diğer programlarda olduğu gibi burada da mesleki ve teknik eğitime önem verilmekte ve ortaöğretim programlarının yükseköğretime ve hayata yönlendirilecek şekilde yeniden düzenlenmesi savunulmaktadır. Bu hedef neoliberal yaklaşımla uyumlu olarak eğitimin piyasa dinamiklerine göre şekillenmesine ve teknik becerilere öncelik verilmesine yol açabilir. Ülke ekonomisine yönelik katma değer açısından bakıldığında sonuçların olumlu olacağı ifade edilebilir. Ancak eğitime erişim ve kapsayıcılık bakımından düşünüldüğünde bazı problemlerin de ortaya çıkabileceği düşünülebilir.

Kamu tarafından finanse edilen eğitim, neoliberalizm tarafından kaynakların israf edildiği ve öğrencilerin taleplerini karşılamak için yeterince çaba gösterilmediği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Özel eğitimin bireylere daha fazla avantaj sunduğu düşüncesi bu eleştiriye desteklemektedir. Bu düşünce, eğitim sektörüne finansal akışı hızlandırmaktadır. Özel temel eğitim kurumlarının yanı sıra özel ilköğretim ve liselerin artışı, diplomaların giderek bir statü göstergesi olarak kullanılmasına yol açmıştır. Neoliberal politikalar, kamu kaynaklarının özel eğitim kurumları tarafından kullanılmasını teşvik etmektedir ve bu kaynakların sınırlandırılmasını desteklemektedir (Çam, 2006, s. 71). Bu durumlar eğitimde eşitsizliklerin nispeten artışına ve bireylerin eğitim seçimlerinin ekonomik temelli olarak şekillenmesine yol açabilir. Ama aynı zamanda eğitimde rekabetin artması, kalite standartlarını yükselterek öğrencilerin daha iyi bir eğitim almasına da olanak tanıyabilir. Kamu kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması ve özel sektörle iş birliği yapılması, eğitim

sisteminin daha verimli işlemlerini sağlayabilir. Bu uygulamalar ülke refahına ve genel durumuna yansımalarına göre çeşitli bakış açılarına göre değerlendirilebilir.

3.2.10. Erbakan Hükûmeti

Başbakan olarak Necmettin Erbakan'ın başkanlığını yaptığı Türkiye'nin 54. Hükûmeti, 28 Haziran 1996-30 Haziran 1997 tarihleri arasında görevde bulunmuştur. Hükûmet programında eğitim politikalarına ilişkin şu ifadeler yer almıştır (TBMM, 2013i, s. 7401-7419):

“Eğitimde, millî, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, laik, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, bilgi çağının gerekliliklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amacımızdır.

Zorunlu eğitim, 8 yıla çıkarılacak, öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre çeşitli meslek alanlarında eğitim görebilmeleri için ilköğretimin ikinci kademesinde yönlendirme sistemine işlerlik kazandırılacaktır.

YÖK yeniden düzenlenecek ve sadece koordinasyonun sağlanmasından sorumlu bir yapıya kavuşturulacaktır.

Üniversiteye girişteki yoğunlaşmaların önlenmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Vakıf üniversitelerinin kurulması teşvik edilecek, özel üniversitelerin kurulması için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Yükseköğretime geçişteki yoğunlaşmaları önlemek için, bir yandan, yükseköğretim imkânları yaygınlaştırılarak geliştirilecek; diğer yandan, ortaöğretim yeniden yapılandırılacaktır.

Ortaöğretim programları, yükseköğretime, mesleki teknik eğitime ve hayata yönlendirecek biçimde yeniden düzenlenecek, bu bağlamda ülkemizin ihtiyaç duyduğu ara insan gücünü yetiştirmek için, istihdama yönelik, meslek kazandırıcı ve mesleki gelişmeyi sağlayıcı çıraklık ve mesleki teknik eğitime önem, öncelik ve ağırlık verilecektir. Bu eğitimi alan gençlerimizin kendi işlerini kurmaları özendirilecek ve işyeri kurmaları için destek sağlanacaktır.

Özel kesimin okul açması teşvik edilecek; eğitim, teknik öğretim ve teknolojilerin geliştirilmesinde, eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde, bu kesimin daha fazla rol alması özendirilecektir.

Yaygın eğitim, insanlarımızın ve özellikle kadınlarımızın meslek edinmelerini ve el becerilerini geliştirmelerini teşvik etmek üzere yeniden düzenlenecektir.

Yurtdışındaki vatandaşlarımızın millî kültürümüzü korumaları, çocuklarının yaşadıkları ülkenin eğitim imkânlarından yararlanmaları ve Türkiye'ye dönüşlerinde Türk eğitim sistemine ve topluma uyumlarını kolaylaştırmak için gerekli tedbirler alınacaktır.

Türk cumhuriyetleri ve akraba topluluklarıyla yürütülen eğitimdeki iş birliği ve buna dayalı projeler daha etkin ve güçlü bir şekilde sürdürülecektir.

Türk cumhuriyetleri ve kardeş Müslüman ülkelerin gençlerine daha fazla kontenjan ayıran yükseköğrenim kurumları kurulması ve geliştirilmesine özel bir önem verilecektir.

Kamu yatırımlarında, sağlık ve eğitim sektörlerine, bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesine ağırlık verilecektir. Planda öngörülen kamu yatırımları içerisinde eğitimin payının yüzde 12'ye ki, bu, 1995'te yüzde 9,2 idi enerji sektörünün payının ise yüzde 22'ye yükselmesi için elden gelen gayret gösterilecektir.”

Programda eğitim alanındaki politika ve hedeflerin temelini oluşturan düşünce millî ve manevî değerlere sahip, bilgi çağının gerekliliklerini yerine getirebilen bireylerin yetiştirilmesini öncelikli amaç olarak belirtmektedir. Bu kapsamda, zorunlu eğitim süresinin 8 yıla çıkarılması ve öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirilmesi, eğitimde esneklik ve bireysel gelişime önem verilmesi vurgulanmaktadır.

Eğitimde özel sektörün rolünü artırmak, vakıf üniversitelerinin kurulmasını teşvik etmek ve özel üniversitelerin kuruluşuna yönelik yasal düzenlemeler yapmak, eğitimde çeşitliliği ve rekabeti artırmayı hedeflemektedir. Ayrıca ortaöğretim programlarının yeniden yapılandırılması ve mesleki eğitime ağırlık verilmesi, iş gücü piyasasının ihtiyaçlarına yönelik yetişmiş insan kaynağı sağlanmasını amaçlamaktadır. Ancak bu durumlar eğitimin piyasa taleplerine göre şekillenmesine ve teknik becerilere öncelik verilmesine yol açabilir. Vakıf ve özel üniversitelerin kurulması ve geliştirilmesiyle birlikte de bu alanda yaşanabilecek çeşitli olasılıkların ortaya çıkabileceği ifade edilebilir.

Yaygın eğitimde kadınların meslek edinmesi ve el becerilerinin geliştirilmesi için teşvikler sağlanması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve ekonomik katılımı desteklemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca yurtdışındaki vatandaşların millî kültürlerini korumaları ve Türkiye'ye dönüşlerinde uyumlarını kolaylaştırmak için tedbirler alınması, yurtdışından gelen bireylerin entegrasyonunu ve toplumsal uyumunu desteklemeyi hedeflemektedir.

Kamu yatırımlarında eğitim ve sağlık sektörlerine ağırlık verilmesi, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasını ve toplumsal refahın artırılmasını hedeflemektedir. Eğitim sektörüne ayrılan kaynakların artırılmasının, eğitim kalitesini yükseltmeyi ve toplumsal gelişmeye katkı sağlamayı amaçlamadığını ifade edebiliriz.

3.2.11. Üçüncü Yılmaz Hükûmeti

Başbakan Mesut Yılmaz başkanlığındaki 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti olan üçüncü Yılmaz Hükûmeti 30 Haziran 1997'den 11 Ocak 1999'a kadar görev yapmıştır. Hükûmet programında eğitim politikaları ile ilgili olarak yapılması gerekenler ve izlenecek yol şu şekilde beyan edilmiştir (TBMM, 2013i, s. 7583-7586):

“Çağımızda bilgi toplumu düzeyine ulaşamamış ulusların varlıklarını sürdürebilmeleri ve uluslararası rekabette söz sahibi olmaları şansı azalmıştır. Bu anlayışla, ülkemizin geleceğinin güvencesi ve çağdaşlaşmanın öncüsü olan gençlerimize eğitimde sadece fırsat eşitliği değil, olanak eşitliği de sağlanacaktır.

Eğitimin tüm kademelerinde, Atatürk ilke ve inkılaplarını özümsemiş, millî, manevî ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilimsel düşünceye yatkın, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amaç olacaktır.

Sekiz yıllık zorunlu ilköğretim kesintisiz olarak uygulamaya konulacaktır.

Anayasanın 24'üncü maddesinde, din ve ahlak eğitimi ve öğretiminin devletin gözetim ve denetimi altında yapılması öngörüldüğünden, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu din kültürü ve ahlak öğretimine devam edilecektir. Bunun dışında din eğitimi ve öğretimi, ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır. İstekle Kur'an kurslarından ve hafızlık eğitiminden Millî Eğitim Temel Kanunu çerçevesinde, Diyanet İşleri Başkanlığı sorumludur.

Sekiz yıllık ilköğretime geçilirken, genel, mesleki ve teknik liseler bünyesindeki ortaokullara halen devam etmekte olan çocuklarla, çıraklık eğitimi gören çocukların kazanılmış hakları korunacaktır.

Ortaöğretimde mesleki, teknik ve beceri kazandıran öğretime önem verilecektir.

Her kademedeki okullar, uygulanabilir bir plan çerçevesinde çağdaş eğitim araçlarıyla donatılacak, özellikle öğrenme ve öğretime sürecini geliştiren ve zenginleştiren bilgisayar destekli eğitim yaygınlaştırılacaktır.

İnsanlarımızın, özellikle gençlerimiz ile kadınlarımızın meslek edinmeleri ve el becerilerini geliştirerek üretime yönelmeleri, okuma-yazma bilmeyenlere eğitim imkânları sağlanacaktır.

Geleceğin bilgi toplumunu yakalamak için genç nüfusumuzun bilim ve teknolojiye daha fazla ilgi duymasını sağlayacak, gençlerimizi bilime, bilim insanı, araştırmacı olmaya özendirerek önlemleri almaya ve bunların şartlarını yaratmaya hız verilecektir.

Gençlerimizin ve yetişkinlerimizin çağdaş yöntemlerle bilimsel araştırmalarda bulunmalarına ve araştırma verilerini değerlendirmelerine olanak sağlamak üzere kamu ve özel kurum ve kuruluşların bilgi merkezleri kurmaları teşvik edilecektir.

Özürlülerin eğitim ve öğrenim olanaklarının çağdaş ülkeler düzeyine çıkarılması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Özürlülerle ilgili yasalarda mevcut düzenlemelere işlerlik kazandırılacak, özürlülere mesleki eğitim verecek merkezlerin kurulması sağlanacaktır. Böylece, bu vatandaşlarımızın yaşamlarının kolaylaştırılmasına, günlük ekonomik ve sosyal yaşama aktif katılımlarının sağlanmasına zemin hazırlanacaktır.

Eğitimin her kademesinde öğretmen açığının kapatılması ve öğretmenlik mesleğinin özendirilmesi için önlemler alınacaktır.

Üniversitelerde öğretim kalitesinin uluslararası standartlara ulaştırılması, öğretim üyesi açıklarının süratle kapatılması ve üniversitelerin kaynak ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli önlemler alınacaktır.

Üniversitelerin ve araştırma-geliştirme kurumlarının, uluslararası ve ulusal düzeyde bilgi kaynaklarına elektronik ortamda ve hızla erişebilmelerini sağlayacak; bir yandan öğretimle araştırmanın bütünleşmesini, bir yandan da ortak araştırmayı destekleyecek Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi'nin hızla tamamlanabilmesi için her türlü destek sağlanacaktır.

Çağdaş eğitim ve iletişim teknolojisi etkili bir biçimde değerlendirilerek açık öğretimde kalitenin yükseltilmesi sağlanacaktır. Açık öğretim ile örgün öğretim arasında işlevsel bağlantı kurulacaktır.

YÖK, üniversitelerarası eşgüdüm kurumu haline getirilecek, üniversiteler tam özerkliğe kavuşturulacak, öğrencilerin üniversite yönetimlerinde temsiline olanak sağlanacaktır.

Üniversiteler ile sanayi ve tarım iş birliğinin geliştirilmesi teşvik edilecektir.

Üniversitelerin, kendi yarattıkları mali kaynakları kullanmaları kolaylaştırılacaktır. Eğitimin her kademesinde yurt olanaklarının artırılmasına özen gösterilecektir.”

Hükûmet programına göre özel sektörün eğitim alanında daha fazla rol almasının teşvik edilmesi, bireylerin farklı ve nitelikli eğitim seçeneklerine ulaşmasını kolaylaştırabilir ve eğitimde inovasyonu destekleyebilir. Rekabetçi bir ortam, kurumlar arasında kaliteyi artırabilir ve öğrencilere daha iyi imkânlar sunulmasını sağlayabilir. Ancak bu politikaların bir sonucu olarak maddi imkânları sınırlı bireylerin bu fırsatlardan yararlanma olasılığı düşebilir. Bu nedenle özel sektörle birlikte kamu eğitim sisteminin de güçlendirilmesi, eşitlikçi bir yaklaşımın sağlanması açısından kritik öneme sahiptir.

Eğitim sisteminin, istihdama yönelik olarak yeniden yapılandırılması ve meslek edinmeyi teşvik etmesi neoliberal politikaların bir yansımasıdır. Programda, gençlerin ve kadınların meslek edinmelerinin teşvik edilmesi, iş gücü piyasasına daha fazla katılımlarının sağlanması üzerinde durulmaktadır.

Üniversitelerin özerkliğinin artırılması ve sanayi-tarım iş birliğinin teşvik edilmesi, yükseköğretim alanında piyasa odaklı politikaların desteklenmesine işaret etmektedir. Bu politikalar, üniversitelerin mali kaynaklarını artırarak kendi finansal yönetimlerini sağlamalarına ve sanayiye yönelik araştırma faaliyetlerini artırmalarına olanak tanımaktadır. Üniversitelerin kendi mali kaynaklarını kullanmalarının kolaylaştırılması neoliberal yaklaşımın hedeflerini desteklemektedir.

Çağdaş eğitim ve iletişim teknolojisinin etkili bir şekilde kullanılması ve açık öğretimde kalitenin artırılması vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, eğitimde teknoloji odaklı çözümlerin teşvik edilmesi ve öğrenme süreçlerinin dijital platformlara taşınmasıyla örtüşmektedir. Bu bağlamda hedeflenen politikaların neoliberalizmin teknolojik araçların kullanımı vasıtasıyla yaygınlaşmasını ve güçlendirilmesini sağladığı düşünülebilir.

Bu unsurlar, eğitimde serbest piyasa prensiplerinin ve rekabetin güçlendirilmesini hedefleyen neoliberal yaklaşımların izlerini taşımaktadır. Eğitim sisteminin piyasaya dönük ve entegre olması özel sektörün bu alanda daha etkin bir rol oynaması, neoliberal politikaların eğitim alanındaki etkilerini yansıtmaktadır.

3.2.12. Dördüncü Ecevit Hükûmeti

Bülent Ecevit'in başbakanlığını üstlendiği Türkiye'nin 56. Hükûmeti olan dördüncü Ecevit Hükûmeti, 11 Ocak 1999-28 Mayıs 1999 tarihleri arasında görevde bulunmuştur. Hükûmetin vaatlerini ve yol haritasını açıkladığı hükûmet programında eğitim politikaları şu şekilde ifade edilmiştir (TBMM, 2013j, s. 7772-7774):

“Güneydoğu ve doğu bölgelerimizdeki öğretmen açığının kapatılması için 55'inci hükûmet döneminde gösterilen çabalar kararlılıkla sürdürülecektir.

Sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamaları alanında bir buçuk yılda büyük mesafe alınmıştır. Bu süre içinde, yalnız ilköğretimde değil, eğitimle ilgili birikmiş birçok sorunun çözümü yolunda da çok önemli gelişmeler sağlanmıştır.

Hükûmetimiz bu gelişmeleri kesin kararlılıkla sürdürecektir.

Okul yapımı yatırımları, o arada, özellikle, başlamış bulunan yatılı ilköğretim bölge okulları ile pansiyonlu ilköğretim okullarının tamamlanması çalışmaları hızlandırılacaktır.

Özürlü yurttaşlarımızın ve yetişkinlerin eğitimine büyük önem verilecektir.

Dar gelirli aile çocuklarının eğitim giderlerine devlet katkısını artırma yolundaki uygulamalar da yaygınlaştırılacaktır.

Çalışan çocukların sağlıklarının ve haklarının korunmasına ve eğitimlerinin sürdürülmesine özen gösterilecektir.”

Hükûmetin programında eğitimde özellikle güneydoğu ve doğu bölgelerindeki öğretmen açığının kapatılması, kesintisiz ve zorunlu ilköğretimin uygulanması, okul yapımı yatırımlarının hızlandırılması gibi adımların vurgulandığı görülmektedir. Ayrıca, engelli bireylerin eğitimine ve yetişkinlerin eğitim olanaklarına verilen önem, dar gelirli ailelerin çocuklarının eğitim giderlerine devlet katkısının artırılması gibi sosyal eğitim politikalarına da atıfta bulunulmuştur. Program eğitim alanında sosyal eşitsizliklerin giderilmesi, dezavantajlı grupların eğitime yönelik desteklerin artırılması ve eğitim fırsatlarının genişletilmesi gibi hedeflerle birlikte eğitim kalitesinin artırılmasına odaklanmaktadır. Dar gelirli ailelerin çocuklarının eğitim masraflarının devlet tarafından desteklenmesi ve çalışan çocukların haklarının korunması gibi adımlar eğitimde sosyal adaletin sağlanması ve eğitim hizmetlerinin daha kapsayıcı hâle getirilmesi amacını gütmektedir.

Bu dönemde ilan edilen hükûmet programı kapsamında eğitim adına belirlenen politikalar daha çok eğitimde sosyal eşitlik ve fırsat eşitliğini artırmaya yönelik görünmektedir. Bu tür politikalar, daha çok devletin sosyal refah hizmetlerini genişletme veya eşitsizlikleri azaltma amacına hizmet etmektedir. Bu bağlamda

bahsedilen politika adımlarının "neoliberal düşünce"nin tanımıyla uyumlu olmadığı ifade edilebilir.

Ancak hükûmet programları haricinde eğitim adına yine önemli belgelerde neoliberal düşüncenin alınan kararlara eklendiğini de ifade edebiliriz. Şöyle ki; bu dönemde 1999 yılında düzenlenen 16. Millî Eğitim Şurası'nda eğitim politikaları ve eğitimin genel durumu ile ilgili önemli değerlendirmeler yapılmıştır.

Millî Eğitim Bakanı, Şura'nın açılış konuşmasında orta öğretimde reform niteliğinde değişikliklere gidileceğini ifade etmiştir. Alınan kararlar kapsamındaki hedeflerin, ortaöğretim teşkilatının yapısı ve işleyişine yönelik radikal düzenlemeleri öngörmektedir. Bu amaçla ortaya çıkarılan kararlardan mesleki eğitim programlarının iş piyasasının taleplerine yanıt vermesi ve öğrencilerin istihdam edilebilirliklerini artırması, eğitimde piyasa dinamiklerine uygun bir yaklaşımın izlendiğini göstermektedir. Böylece öğrencilerin iş gücü piyasasındaki beceri ve taleplere göre yetiştirilmesi ve rekabetçi bir iş gücü yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Şura kararları özel sektörün mesleki ve teknik eğitim okulları açmasının teşvik edilmesi, eğitimde piyasa aktörlerinin daha fazla rol almasını destekleyen bir yaklaşımı yansıtır. Bu adımlarla birlikte eğitimin serbest piyasa dinamiklerine daha fazla entegre edilmesinin ve özel sektörün eğitimde daha etkin rol oynamasının amaçlandığı ifade edilebilir. Teknoloji eğitiminin, bireylerin teknolojiyi tanıma ve kullanma becerilerini geliştirmesine vurgu yapılması, eğitimde bireysel sorumluluğun ve rekabetin önemsendiğini göstermektedir. Mesleki eğitimde iş dünyasıyla daha yakın ilişkiler kurulması ve öğrencilerin istihdam beklentilerine göre eğitim almalarının teşvik edilmesi, eğitimde istihdam odaklı bir yaklaşımın benimsendiğini gösterebilir. Alınan kararla eğitim sisteminin iş gücü piyasasının ihtiyaçlarına daha hassas bir şekilde yanıt vermesi hedeflenmektedir. Ayrıca kaynak kullanımında yerelleşme ve katılımcılık ilkesine vurgu yapılmış olup eğitimde topluluk odaklı bir yaklaşım desteklenmektedir. Böylece eğitim kararlarının daha yerel düzeyde alınması ve toplumun eğitim süreçlerine daha fazla katılımı amaçlanmaktadır (TTKB, 1999). Özetle tüm bu kararların neoliberal felsefenin eğitimdeki temel prensiplerini yansıtarak eğitim sisteminin daha piyasa odaklı ve rekabetçi bir yapıya doğru dönüştürdüğü söylenebilir.

3.2.13. Beşinci Ecevit Hükûmeti

Bülent Ecevit tarafından kurulan V. Ecevit Hükûmeti, 28 Mayıs 1999-18 Kasım 2002 tarihleri arasında görevini yürütmüştür. Bu hükûmet döneminde, Türkiye'nin 57. Hükûmeti olarak eğitim politikaları kapsamında atılacak adımlara ve hedeflenen adımlara yönelik aşağıda yer alan ifadeler TBMM'de okunmuştur (TBMM, 2013j, s. 7883-7900):

“Hükûmetimiz, eğitime ve gençliğe yapılan yatırımı, ülkemizin geleceğine yapılan en önemli yatırım olarak kabul etmektedir.

İlk, orta ve yüksek öğretimde çağdaş iletişim ve bilgi teknolojileri en geniş ölçüde değerlendirilerek ve öğrenci yurtları hızla yaygınlaştırılarak, eğitimde olanak ve fırsat eşitliği sağlanacaktır.

Sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamasına devam edilecektir.

Türkiye'yi bilgi çağına hazırlamaya yönelik olarak zorunlu eğitim süresinin arttırılması imkânları araştırılacaktır.

Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocukların erken belirlenmesine ve özel ilgi görmelerine çalışılacaktır.

Okul öncesi eğitim olanaklarının tüm çocuklara ulaştırılması için çaba gösterilecektir.

Kaynaştırmalı eğitimden yararlanamayan engelli çocuklarımıza yönelik temel eğitim kurumlarının sayısı hızla artırılacaktır.

Engelli gençlerimizin de üretken beceri kazanabilmeleri için mesleki-teknik eğitim olanaklarının bu gençlere de ulaşmasına özel bir önem verilecektir.

Ülkemizin gereksinim duyduğu nitelikli ve rekabet gücünü artıran iş gücünün yetiştirilmesi amacıyla üniversite eğitimi ve mesleki-teknik eğitim yeniden değerlendirilecektir.

Mesleki ve teknik eğitim özendirilecek; lise düzeyinde mesleki-teknik eğitim alanların kendi branşlarında üniversite ön lisans programlarına sınavsız girebilmeleri için gereken düzenlemeler yapılacaktır.

Üniversite sınavlarının tamamen kaldırılabilmesi için öğretim üyesi açığının kapatılması dahil gerekli çalışmalar sürdürülecektir. Bu bağlamda, açık yükseköğretimle örgün üniversiteler arasında işlevsel bağlantı kurularak ve çağdaş bilgi ve eğitim teknolojisi yaygınlaştırılarak, açık öğretimin niteliği en yüksek düzeye ulaştırılacaktır.

YÖK, üniversitelerarası eşgüdüm kurumu haline getirilecek; üniversiteler çağdaş anlamda özerk bir yapıya kavuşturulacak; öğrencilerin de üniversite yönetimlerinde temsil edilmesine imkân verici düzenlemeler yapılacaktır.

Özel okullarda adaletli bir ücret düzeninin kurulmasına çalışılacaktır.

Eğitim kurumlarında ideolojik kutuplaşma ve çatışmalara fırsat verilmeyecektir.

İlk, orta ve yükseköğretimde çağdaş iletişim ve bilgi teknolojileri en geniş ölçüde değerlendirilerek ve öğrenci yurtları hızla yaygınlaştırılarak, eğitimde olanak eşitliği sağlanacaktır.

Yetişkinlerin her alanda öğrenimlerini geliştirebilmeleri ve üretim becerilerini arttırabilmeleri için gerekli olanaklar sağlanacaktır.

İlköğretim beşinci sınıfını tamamlayan öğrencilerin, kanuni temsilcilerinin talep etmesi durumunda, Diyanet İşleri Başkanlığınca yaz tatilinde açılan ve Millî Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetimine tabi olan Kur'an kurslarına devam edebilmelerine imkân verici bir düzenleme yapılacaktır.

Eğitim kurumlarında ideolojik kutuplaşma ve çatışmalara fırsat verilmeyecektir. Mesleki ve teknik eğitim teşvik edilecektir.

Yetişkinlerin her alanda öğrenimlerini geliştirebilmeleri için gerekli olanaklar sağlanacaktır. Engellilerin öğrenimlerine ve meslek veya sanat edinmelerine özel önem verilecektir.”

Bu programda yer alan hedefler, eğitimde yapılan yatırımların genişletilmesi ve eğitim fırsatlarının daha kapsayıcı hâle getirilmesi amacıyla pek çok alanı kapsayan politikaları yansıtmaktadır. Özellikle eğitimde fırsat eşitliğine, engellilerin eğitimine ve mesleki eğitim olanaklarına vurgu yapılmaktadır. Ancak bu politikaların neoliberal düşünceyle tam olarak uyumlu olduğu söylenemez. Neoliberalizm genellikle piyasa odaklı, rekabeti teşvik eden ve devlet müdahalesini azaltmayı savunan bir ideolojidir. Bu bağlamda, eğitim alanındaki neoliberal politikalar genellikle özelleştirme, rekabetçi okul seçenekleri ve eğitim piyasasının genişletilmesi gibi adımları içermektedir. Bu politikalar, eğitimdeki fırsat eşitliğini daha çok bireysel tercihler ve rekabet üzerinden sağlamayı hedeflemektedir. Ancak, yukarıdaki ifadelerde vurgulanan politikalar daha çok eğitimde sosyal adaleti ve toplumsal eşitliği devlet eliyle artırmaya yöneliktir. Özellikle engelli bireylerin eğitim ve mesleki becerilerinin desteklenmesi gibi politikalar, daha çok devlet müdahalesi ve sosyal refah politikalarıyla ilişkilendirilebilir.

Hükûmetin iktidarı döneminde ülke genelinde uzun vadede uygulanacak olan politika ve tedbirlerin yer aldığı kalkınma planı çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda 57. hükûmet döneminde onaylanan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda eğitim başlığı altında mevcut durum değerlendirmesi yapılırken “Bütün eğitim kademelerinde özel öğretim kurumlarının artırılmasına yönelik ihtiyaçlar devam etmiş ve bu kurumlardaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payı yüzde 1.7 düzeyinde kalmıştır. Yükseköğretim kurumları bürokratik ve merkezi yapıdan kurtarılamamış; üniversite içinde olduğu kadar üniversiteler arasında da rekabet ortamı oluşturulamamış; üniversite ve fakülte yönetimlerinin yetkileri artırılmamış, öğretim üyesi ve araştırma görevlilerinin yönetime katılımı, gerekli olan bilimsel özerklik ve üniversite-sanayi iş birliği yeterince sağlanamamıştır.” şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda yine aynı belge kapsamında eğitime yönelik “Amaçlar, İlkeler ve Politikalar” başlığı altında hedef belirlemesi yapılırken

“Eğitim kurumlarının ihtiyacı olan öğretmen ve öğretim üyeliği cazip hale getirilerek nitelikli öğretmen ve öğretim üyesi yetiştirilecek, yurt düzeyinde dengeli dağılımı sağlanacak ve hizmet içi eğitimleri özlük haklarına yansıtılacaktır.

Eğitimin her kademesinde öğretmen ve öğretim elemanı ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla sözleşmeli statüde eğitim personeli istihdamı konusunda çalışmalar başlatılacaktır.

Eğitim kurumlarının başarı değerlendirmesi için toplam kalite yönetimini de dikkate alan, performans ölçümüne dayalı bir model geliştirilecek ve bölgeler arası dengesizlikler giderilecektir.

Özel eğitim alması gereken çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte eğitim göreceği kaynaştırma okulları bütün öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde mekân, donanım, personel ve program esnekliğine kavuşturulacak; üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların rehberlik ve danışmanlık yardımını okul öncesi ve ilköğretim çağında almasına ve bu çocuklar için uygun eğitim ortamlarının hazırlanmasına ağırlık verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimleri desteklenecektir.

Özel Öğretim Kurumları Kanunu, çeşitli teşvik imkânlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

Öğretmen ve öğretim üyelerinin aldıkları hizmet içi eğitimlerin özlük haklarına yansıtılabilmesi ve ihtiyaç duyulan alanlarda sözleşmeli öğretmen ve öğretim üyesi istihdam edilebilmesi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.” (DPT, 2000, s. 80-84) şeklinde ifadelere yer verilmiştir.

Ülkenin uzun vadeli politikalarının belirlendiği 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı küresel gelişmelere yoğunlaşarak demokrasi, serbestleşme, teknolojik gelişmeler ve bölgeselleşme kavramlarına vurgu yapmıştır. Bilgi toplumu üzerinde önemle durularak beden gücü yerine beyin gücünün önem kazandığı ifade edilmiştir. Planda eğitim politikaları kapsamında eğitimde teknoloji kullanımına önemle değinilmiştir. Neoliberal politikaları destekleyici olarak eğitimde öğretmen/öğretim elemanı ihtiyacının karşılanması amacıyla sözleşmeli personel istihdam edileceği ifade edilmiştir. Ayrıca eğitimde özel sektör katkısının artırılması; toplam kalite yönetimi ve performans yönetimi çalışmaları kapsamında bir model geliştirilmesi hedefleri de diğer politika ifadeleri arasındadır (DPT, 2000, s. 80-84).

Kalkınma planı kapsamında belirlenen hedefler doğrultusunda Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun çeşitli teşvik imkânlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenleneceği ve özel sektörün bu alandaki girişimlerinin destekleneceği belirtilmektedir. Bu durum, eğitimde özel sektörün rolünün artmasına ve eğitimin piyasa mekanizması içerisinde daha fazla yer almasına yol açan uygulamalara sebep olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla neoliberal düşünce doğrultusunda gelişen eğitim politikalarında, eğitimin sadece bir kamu hizmeti olmaktan ziyade özel sektörün de bu hizmetin sunuma katıldığı bir alan düşüncesi yer almaktadır. Eğitim kurumlarının başarı değerlendirmesi için performans ölçümüne dayalı bir model geliştirileceği belirtilmektedir. Bu durum, eğitimin değerlendirilmesi ve ölçülmesinde testlere ve standartlara dayalı bir yaklaşımın öne çıkmasına yol açabilir. Standartlara dayalı bu yaklaşımın, eğitim kurumları arasında kıyaslanabilir veriler sunarak şeffaflık

sağlayabileceği ve öğrenci başarılarını daha somut ölçütlerle değerlendirebileceği bir ortam sunacağı söylenebilir. Ayrıca bu modelin performansın artırılması için rehberlik edici bir araç olarak kullanılabileceği ve sistemdeki eksiklikleri tespit ederek iyileştirme süreçlerini destekleyebileceği de vurgulanabilir.

Neoliberal düşünce eksenli eğitim politikalarından esnek ve düşük ücretli işgücü kullanımının teşvik edilmesi kapsamında eğitimde ihtiyaç duyulan alanlarda sözleşmeli öğretmen ve öğretim üyesi istihdam edileceği belirtilmektedir. Öğretmen ve öğretim üyelerinin aldıkları hizmet içi eğitimlerin özlük haklarına yansıtılabilmesi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacağı belirtilmektedir. Bu durumun neoliberal düşüncenin eğitimin piyasalaştırılması anlamında bir uygulama olarak görülmesi argümanı ile örtüştüğü söylenebilir. Neticede plan, bazı olumlu unsurlar barındırsa da genel olarak neoliberal bir dönüşümü teşvik eden bir çerçevede hedefler belirlediği söylenebilir (DPT, 2000, s. 80-84). Dolayısıyla her ne kadar hükûmet programında yer alan eğitim politikalarında neoliberal etkiler görülme de diğer üst politika belgelerinin anayasası olan kalkınma planı kapsamında yer alan hedeflerin daha çok neoliberal felsefeye yakın olduğu ifade edilebilir.

1990 yılında 20594 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan “Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurum Öğretmenlerinin Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği” ile “Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumların Norm Kadrolarının Belirlenmesine İlişkin Esas ve Usuller” kapsamında 10 Ağustos 1999’da öğretmen istihdamında norm kadro uygulaması yürürlüğe girmiştir. Esnek istihdam yöntemlerinin kullanılması neoliberal politikaların eğitim alanındaki sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, MEB’te öğretmenlik mesleğini “*Kamu hizmetleri; memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler eliyle gördürülür.*” şeklinde tanımlamaktadır. Bu kanunla dört kategoride öğretmen istihdamı tanımlanmıştır. Bunlar; sözleşmeli, ücretli, vekil ve kadrolu öğretmen olarak belirlenmiştir. Bu durum, eğitimin kamusal niteliğinin neoliberal yaklaşımla dönüştüğünü göstermektedir. Dolayısıyla bu dönemde çalışma ortamı ve öğretmenlerin istihdamı anlayışı neoliberal yaklaşımlardan etkilenmiştir (Türkkaş Anasız, 2023, s. 65).

3.2.14. Gül Hükûmeti

2002 yılında düzenlenen genel seçimlerin sonuçlanmasına müteakip iktidar partisi olarak Adalet ve Kalkınma Partisi seçilmiştir. İktidar partisinin Başbakanı olarak görevini yürüten Abdullah Gül tarafından Türkiye'nin 58. Hükûmeti kurulmuştur. Hükûmet, 18 Ocak 2002'den 14 Mart 2003'e kadar görevini sürdürmüştür. Hükûmet programında eğitim politikalarına yönelik olarak belirlenen uygulamalar ve izlenecek yol, Türkiye'nin eğitim sistemini güçlendirmeyi, kalitesini artırmayı ve toplumun tüm kesimlerine eşit eğitim fırsatları sunmayı hedeflemiştir. Bu kapsamda eğitim politikaları programda şu şekilde yer almıştır (TBMM, 2013j, s. 8000-8111, Resmî Gazete, 2002):

"Kamu yönetiminde tepeden inmeci ve tek yönlü anlayışlar terk edilecektir. Bu bağlamda, devlet-toplum diyaloguna ve eğitim, sağlık, çevre gibi sosyal boyutu olan hizmetlerde iş birliğine dayanan modeller geliştirilecektir.

Eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve sağlıklı bir nesil yetiştirme hedefleri doğrultusunda yoksulluk sınırı altında olan ailelerin çocuklarına eğitim ve sağlık yardımları yapılacaktır.

Ülke gerçeklerine ve teknolojik gelişmelere cevap verecek bir insan gücü planlaması yapılacak, mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilecektir. Her yaştaki işsiz ve mesleksiz kişilerin, ilgilerine, yeteneklerine ve fiziki özelliklerine uygun meslek sahibi olabilmeleri amacıyla kısa süreli eğitim ve danışmanlık hizmetleri etkin hale getirilecektir.

Yaşadığımız sıkıntıların çoğunun kaynağı ve çözümü eğitimde saklıdır. Hükûmetimizin eğitimde temel hedefi, büyük önder Atatürk'ün özdeyişinde ifadesini bulan "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller yetiştirmektir." Bu amaçla; her alanda olduğu gibi Türk Millî Eğitim sisteminde de insan merkezli bir anlayışa geçmek üzere, toplumun ihtiyaçlarına ve çağdaş uygarlık gereklerine göre yeniden yapılanma sağlanacaktır. Çağdaş ve demokratik millî eğitim reformumuzun hedefi, evrensel standartlara uygun bir yapılanma içinde,

Özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen,

Yeniliklere açık,

Özgüven sahibi,

Hayata olumlu bakan,

Problem çözmeye, iletişim ve organizasyon yeteneği gelişmiş,

Bilim ve teknoloji üretebilen,

İçinde yaşadığı toplumun değerlerine duyarlı bireylerin yetişmesine uygun koşulların ve fırsatların üretilmesi ve topluma sunulmasıdır.

Ülkemizde nitelikli bir eğitim sağlanabilmesi için;

Dünyadaki yönetim anlayışında meydana gelen değişime paralel olarak, eğitim politikalarının belirlenmesinde ve hizmet sunumunda yerel idareler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının inisiyatif ve katılımları sağlanacak; eğitimde yönetişimci, demokratik bir anlayış sergilenecektir.

Eğitim ve öğretimde evrensel değerleri öne alan, insanı merkeze yerleştiren demokratik ve çağdaş bir yaklaşım benimsenecektir. Çağdaş eğitim yöntemleri ve teknolojileri yakından izlenecek, özellikle öğrencilerin bilgisayar ve diğer teknolojik araçları kullanma yeteneği kazanmasına özel bir önem verilecektir. Yaygın ve örgün eğitimin her aşamasında e-eğitim yürürlüğe konacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatı, eğitim hizmetlerinin etkili koordinasyonuna imkân verecek şekilde yeniden yapılandırılacak; üst kademelerde toplanan yetkiler, alt birimlere ve yerel birimlere dengeli olarak aktarılacak ve yerel yönetimlerin eğitimdeki rolü artırılacaktır.

Şüphesiz kültürümüzün en önemli taşıyıcı unsuru güzel Türkçemizdir. Türkçe'nin sağlıklı bir mecrada gelişmesi, işlenmesi ve gelecek nesillere daha zengin bir dil olarak aktarılması için Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Türk Dil Kurumu, Üniversiteler ve diğer ilgili kesimlerce gerçekleştirilecek iş birliği ile Türk diline gereken önem verilecektir.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın ve çocuklarının bir yandan kendi kültürleri ile bağlarını sürdüreceği, diğer yandan yaşadıkları ortamlarına uyum göstermelerine yardımcı olacak uygulamalar geliştirilecektir.

Anayasamızda tanımlanan laiklik ilkesi ve din ve vicdan hürriyetine etkinlik ve işlerlik kazandırılarak, dinin, dini duyguların veya dince kutsal sayılan şeylerin siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlamak amacıyla istismar edilmesi veya kötüye kullanılmasını önleyebilecek bir din eğitimi ve öğretimi, Anayasamızda tanımlanan çerçevede etkinlik ve verimliliğe kavuşturulacaktır. Böylelikle, hem vatandaşlarımızın din eğitimi ve öğrenimi alanındaki beklentileri karşılanacak, hem de bu alanda yaşanan suistimallere son verilmek mümkün olacaktır.

Öğretmenlik mesleğinin toplumda hak ettiği itibarı yakalayabilmesi için öğretmenlerin niteliklerinin yükseltilmesine paralel olarak çalışma şartları iyileştirilecektir.

Eğitimin her alanında özel teşebbüs desteklenecek ve özel teşebbüsün eğitimdeki payı artırılacaktır.

Eğitimin her kademesinde imkân ve fırsat eşitliği sağlanacak, herkese kabiliyeti ölçüsünde alabileceği azami eğitim hizmeti sunulacaktır.

Mezunlarına yeterli nitelik sağlayamayan mevcut orta öğretim sistemi yeniden ele alınarak mesleki eğitim programları yaygınlaştırılacaktır.

Eğitim ve öğrenim hakkının kullanılmasının önündeki engeller kaldırılacak, eğitim hayat boyu sürecek bir süreç olarak kabul ve teşvik edilerek, kademeler arasında yatay ve dikey geçiş imkânları sağlanacaktır.

Temel görevi özgürce bilgi üretmek, yaymak, ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel araştırma ve incelemeler yapmak ve nitelikli bir eğitim-öğretim vermek olan üniversitelerimiz, son yıllarda uygulanan yanlış politikalar nedeniyle problem yumağı haline gelmiştir.

Hükümetimiz, üniversitelerin çağdaş anlamda öğretim ve araştırma kurumu olmalarını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirecektir.

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), üniversiteler arasında koordinasyon sağlayan, standartlar belirleyen bir yapıya kavuşturulacak; üniversiteler idari ve akademik özerkliği olan, öğretim elemanları ve öğrencilerin serbestçe bilimsel faaliyette bulunduğu, araştırma ve öğretim kurumları düzeyine çıkarılacaktır.

Üniversiteler, her çeşit düşüncenin demokratik bir ortamda, hoşgörü içinde öğretilip tartışıldığı, yasakların ve sınırlamaların olmadığı özgür bir foruma dönüştürülecektir.

Üniversitelerin planlı bir şekilde yurt düzeyinde daha yaygın hale getirilmesi sağlanacaktır. Bunun için, yeni üniversitelerin kurulmasında mevcut potansiyelleri ve imkânları da dikkate alan objektif kriterler geliştirilecektir.

Üniversitelerin bölgelerindeki potansiyeller de dikkate alınarak belirli alanlarda ihtisaslaşmaları sağlanacaktır.

Mesleki ve teknik eğitime talebi düşüren, haksız ve adaletsiz uygulamalara sebep olan mevcut üniversiteye yerleştirme sistemi, yarışmayı teşvik edecek ve adaleti sağlayacak şekilde değiştirilecektir.

Meslek eğitimi veren meslek yüksekokulları, meslek standartlarına uyumlu niteliklere sahip ara insan gücü yetiştirecek bir şekilde yeniden ele alınacaktır.

Açık öğretim, her yaştan ve meslekten insanın bir mesleği öğrenmesine ya da kendisini geliştirmesine imkân veren çok yönlü eğitim kurumları olarak yaygınlaştırılacaktır.”

Ak Parti Hükûmeti programında eğitim politika hedeflerinden biri olarak merkeziyetçilik yerine ademimerkeziyetçiliği tercih etmektedir. Bu stratejiye göre, eğitimle ilgili kararlar merkezi düzeyde değil yerel ve taşra düzeyinde alınmalı ve yürütülmelidir. Bu hedef neoliberal yaklaşımın savunduğu bir metodoloji olup bu fikrin gelişmesine de imkân sağlamakta olduğu ifade edilebilir (Kahveci, 2021, s. 929).

Program kapsamında neoliberalizm felsefesine uygun olarak ilk göze çarpan kararlar arasında özel teşebbüsün eğitimdeki payının artırılması ve eğitimde imkân ve fırsat eşitliği sağlanması hedefleri bulunmaktadır. Bu politika neoliberalizmin özel sektörün rekabete dayalı bir piyasada faaliyet göstermesini teşvik ettiği fikriyle uyumludur. Ayrıca mesleki eğitime ağırlık verilmesi ve mezunlara istenilen düzeyde yeterliliklerin kazandırılmadığı ortaöğretim sisteminin yeniden ele alınmasını önerilmektedir ki bu da iş gücünün piyasa ihtiyaçlarına göre yetiştirilmesini ve bireylerin kendi becerilerini geliştirerek iş bulma şanslarını artırmalarını amaçlamaktadır. Aslında bu politikalar, bireylerin kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerine imkân tanırken iş gücü piyasasının ihtiyaçlarına daha uygun bir eğitim sisteminin oluşturulmasını da teşvik etmektedir. Özellikle mesleki eğitimin güçlendirilmesinin, bireylerin iş bulma şansını artırarak ekonomik katılımı ve toplumsal refahı destekleme potansiyeline sahip olduğu ifade edilebilir.

Program kapsamında özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, yeniliklere açık, özgüven sahibi, hayata olumlu bakan bireyler yetiştirilme amacı bize bireysel özgürlük ve özerkliğe verilen önemi göstermektedir. Çağdaş ve demokratik millî eğitim reformunun hedefi olarak evrensel standartlara uygun bir yapılanma öngörülmektedir. Bunun Türk eğitim sisteminin uluslararası standartlara uygun olarak revize edilmesi ve küresel rekabete hazırlanması gerektiği fikrini yansıttığı ifade edilebilir.

Açık öğretim sisteminin yaygınlaştırılmasını ve her yaştan ve meslekten insanın bir mesleği öğrenmesine veya kendini geliştirmesine imkân verilmesi hedefi neoliberalizmin yaşam boyu öğrenme fikriyle ve bilgiye erişimdeki eşitlikle uyumludur.

Program neoliberal düşünce sisteminin temel ilkelerini yansıtan birçok unsur içermektedir. Özellikle serbest piyasa ekonomisi, bireysel özgürlük ve küreselleşme gibi kavramlara vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte neoliberalizmin bireysel özgürlük, demokrasi ve yönetim gibi önemli argümanlarına sıkça değinilmiştir. Genel olarak tüm politikalarda eğitim sisteminin bu ilkeler doğrultusunda yeniden yapılandırılması ve bireylerin kendi potansiyellerini geliştirmelerine imkân verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte programda yer alan hedeflerin bazı unsurları da neoliberalizmin temel ilkelerinden biraz farklılaşmaktadır. Örneğin, devletin eğitim sistemindeki rolüne dair net bir tutum sergilenmemiştir. Program hedeflerinin bazı kısımları, devletin eğitimde daha fazla rol oynamasını savunurken diğer kısımlar özel sektörün daha fazla rol oynamasını savunmaktadır. Sonuç olarak, verilen metin genel olarak neoliberal düşünce sisteminin temel ilkelerini yansıtmaktayken metinde yer alan dezavantajlı gruplara kamu desteğiyle eğitim ve sağlık yardımları yapılacağı gibi unsurlarla neoliberalizmin temel ilkelerinden uzaklaştığı ifade edilebilir.

3.2.15. Birinci Erdoğan Hükûmeti

Abdullah Gül hükûmetinin sona ermesinin ardından Türkiye'nin 59. Hükûmeti olarak Recep Tayyip Erdoğan tarafından yeni hükûmet kurulmuştur. Bir önceki hükûmetin çizdiği hedefler doğrultusunda ilerleyen 59. Hükûmet bir önceki hükûmetin devamı niteliğindedir. 59. Hükûmetin eğitim konusuna ilişkin olarak ortaya çıkardığı hedefler ve yol haritası şu şekildedir (TBMM, 2013j, s. 8111).:

“Eğitim, her alandaki kalkınmanın en önemli unsurudur. Beşerî sermayeyi etkin kullanmayan toplumlar, rekabet şanslarını kaybetmeye mahkûmdur.

Eğitim alanında oluşacak zaafılar, hiçbir alandaki üstünlükle giderilemez. Buna karşılık, eğitim alanında yakalanacak üstün seviyeler, diğer tüm alanların toplam kalitesini yükseltir. Eğitime bu bilinçle yaklaşan hükûmetimiz, bu alanda giderek artan zaafıları gidermeyi öncelikli hedeflerden saymaktadır.

Eğitim kalitesinin artırılması, eğitimde fırsat eşitliğinin gerçek anlamda sağlanması ve eğitim sisteminin ideolojik kavgaların arenası olmaktan çıkarılması, yetkin ve yetenekli bireylerin yetiştirilmesi açısından son derece önemlidir. Yükseköğretim kurumları dâhil, eğitim-öğretim kurumlarımızın ihtiyaçlara uygun eğitim-öğretim hizmeti sunması, etkin eğitim ve istihdam planlamalarının yapılmasına bağlıdır.

Bu nedenlerle, hükûmetimiz, eğitim alanında köklü bir reform hareketine girişecektir. Her alanda olduğu gibi, Türk Millî Eğitim sisteminde de insan merkezli, nitelikli bir eğitim modeline geçmek üzere, toplumun ihtiyaçlarına ve çağdaş uygarlık gereklerine göre yeniden yapılanma sağlanacaktır.

Anayasamızda tanımlanan laiklik ilkesi, din ve vicdan hürriyetine etkinlik ve işlerlik kazandırılarak, dinin, dinî duyguların veya dince kutsal sayılan değerlerin ve sembollerin siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlamak amacıyla istismar edilmesi veya kötüye kullanılmasını

önleyebilecek bir din eğitimi ve öğretimi, Anayasamızda tanımlanan çerçevede uygulamaya konulacaktır.

Öğretmenlik mesleğinin toplumda hak ettiği itibarı yakalayabilmesi için, öğretmenlerin niteliklerinin yükseltilmesine paralel olarak, çalışma şartları iyileştirilecektir. Eğitim ve öğrenim hakkının kullanılmasının önündeki engeller kaldırılacak; eğitim, hayat boyu sürecek bir süreç olarak kabul ve teşvik edilerek, kademeler arasında yatay ve dikey geçiş imkânları sağlanacaktır.

Hükümetimiz, üniversitelerin çağdaş anlamda öğretim ve araştırma kurumu olmalarını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirecektir. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), üniversiteler arasında koordinasyon sağlayan, standartlar belirleyen bir yapıya kavuşturulacak; üniversiteler, idarî ve akademik özerkliği olan, öğretim elemanları ve öğrencilerin serbestçe bilimsel faaliyette bulunduğu, araştırma ve öğretim kurumları düzeyine çıkarılacaktır.

Üniversiteler, her çeşit düşüncenin demokratik bir ortamda, hoşgörü içinde öğretilip tartışıldığı, yasakların ve sınırlamaların olmadığı özgür bir foruma dönüştürülecektir.

Meslekî ve teknik eğitime talebi düşüren, haksız ve adaletsiz uygulamalara sebep olan mevcut üniversiteye yerleştirme sistemi, yarışmayı teşvik edecek ve adaleti sağlayacak şekilde değiştirilecektir.

Meslek eğitimi veren meslek yüksekokulları, meslek standartlarına uyumlu niteliklere sahip insan gücü yetiştirecek bir şekilde yeniden ele alınacaktır.”

Program kapsamında alınan kararlar incelendiğinde neoliberal düşünce sisteminin temel ilkelerini hizmet eden özellikle serbest piyasa ekonomisi, katılımcılık, rekabet ve beşerî sermaye gibi kavramlara vurgu yapıldığı görülmektedir. Programda, eğitim sisteminin bu ilkeler doğrultusunda yeniden yapılandırılması ve bireylerin kendi potansiyellerini geliştirmelerine imkân verilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Program kapsamında ele alınan eğitim reformları, toplumun ihtiyaçlarına ve çağın gereksinimlerine daha uyumlu bir eğitim sistemi oluşturmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, eğitimde daha fazla rekabet ve özel sektör katılımını teşvik edebilir. Özellikle yükseköğretimdeki kurumların daha etkin eğitim ve istihdam planlaması yapması ve piyasa taleplerine daha uygun bireyler yetiştirmesi, neoliberal politikaların bir yansıması olarak düşünülebilir.

Devlet müdahalesinin sınırlandırılması ve özerklik ilkesinin hayata geçirilmesi, üniversitelerin idari ve akademik özerkliğinin artırılması, YÖK'ün koordinasyon işlevini yerine getirecek şekilde yapılandırılmasına karar verilmesi ve araştırma çalışmalarında bağımsızlık tanınması programın hedeflenen sonuçlarıdır. Neoliberalizmin genellikle devletin ekonomik faaliyetlere müdahalesini sınırlandırdığı göz önüne alındığında, özel sektöre ve piyasa dinamiklerine daha fazla alan bırakılması bunun bir nedeni olarak görülebilir.

Hükûmet döneminde ülke kalkınma politikalarının belirlendiği 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Plan kapsamında plan öncesi dönemin değerlendirmesi yapılırken eğitim konusunda “Eğitimin hemen her kademesinde, ayrılan kaynaklarla öncelikle artan öğrenci sayılarının doğurduğu zorunlu ihtiyaçlar karşılanabilirken, eğitimde nitelik sorunu önemini korumaktadır. VIII. Plan döneminde eğitim yatırımlarına özel sektör desteği önemli boyutlara ulaşmış, okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılmış ve müfredat geliştirme çalışmalarına hız verilmiştir. Eğitimde kalitenin artırılabilmesi için yenilenen müfredat programları ve öğretim yöntemlerine uyumlu olarak fiziki altyapı, donanım ve öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitime ayrılan kaynakların daha etkin kullanımı ihtiyacı devam etmektedir.” şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır (DPT, 2006, s. 40). Bununla birlikte planın hedefleri kapsamında ise “Eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idarenin yanı sıra mahalli idareler, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün katkısı artırılabilecektir. Eğitime ayrılan özel kaynaklar eğitimde fırsat eşitliğine imkân sağlayacak şekilde yönlendirilecektir. Bütün eğitim kademelerinde özel sektörün payı artırılacak, kamu kaynaklarının en fazla ihtiyaç duyan kesimlere yönlendirilmesi sağlanacaktır. Etkin bir kalite değerlendirme ve denetim sistemi kurulması koşuluyla özel yükseköğretim kurumlarının açılabilmesine imkân sağlanacaktır.” kararları alınmıştır (DPT, 2006, s. 84-85).

Görüleceği üzere kalkınma planlarında belirtilen eğitim hedeflerinin odak noktalarından birisi özel sektörün eğitim alanında söz sahibi olması amacıyla kurumsal mekanizmalar sağlamaktır. Bu çerçevede, Türk eğitim sisteminin uzun vadeli hedeflerini yansıtan en temel üst politika belgesi olan kalkınma planında, neoliberal politikalar tarafından teşvik edilen özel sektörün, kamu sektörünün hâkim olduğu alanlarda daha fazla yer alması düşüncesinin ön plana çıkarıldığı ifade edilebilir. Bu yaklaşım, eğitimde çeşitliliğin ve yenilikçi uygulamaların artmasını sağlayarak kaliteyi yükseltebilir.

Eğitim sektörü, ticari kapasitesi ve yüksek kâr hacmi nedeniyle liberal ekonominin özelleştirme uygulamaları listesinin başında yer almakta ve özel sektör için öncelikli bir ilgi alanı haline gelmektedir (Yıldız N., 2008, s. 21). Kalkınma planında ele alındığı üzere özel sektör kaynaklarının eğitimde fırsat eşitliğine yönlendirilmesi, neoliberal politikaların sosyal boyutunu yansıtabilir.

Özel yükseköğretim kurumlarının açılması için etkin bir kalite değerlendirme ve denetim sisteminin kurulması vurgusu, neoliberal politikaların rekabetçi ve piyasa odaklı yaklaşımını yansıtabilir. Yükseköğretime yönelik rekabetin küresel ve bölgesel ölçekte giderek yoğunlaştığı bir dönemde, üniversiteler en iyi ve en parlak öğretim

üyelerini, araştırmacıları ve öğrencileri alabilmek ve önemli araştırma fonları elde edebilmek için kamuoyu algısını şekillendiren bir yarışa girmiş durumdadır. Yükseköğretim kurumları küresel anlamda gelişen bu eğilimlerin bir sonucu olarak artık birbirleriyle rekabet etmek zorunda kalmaktadır (Özer, Gür, & Küçükcan, 2011, s. 62). Dolayısıyla kaçınılmaz olarak küreselleşme sonucunda ortaya çıkan her alanda rekabete dayalı çalışmalar eğitim sistemini de neoliberal anlayış doğrultusunda bu şekilde etkilediği ifade edilebilir.

Plan kapsamında ayrıca eğitimin yaygınlaştırılmasında mahalli idareler, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün artan katkısından bahsedilmesi, eğitim hizmetlerinde devlet dışı aktörlerin daha fazla rol almasını öngörmektedir. Bu da neoliberalizmin, devletin rolünün yanında piyasa dinamiklerine daha fazla yer verilmesi amacına uyumlu bir yaklaşım olduğu ifade edilebilir.

Hükûmetin iktidarda olduğu dönemde 17. Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. Şûra kapsamında alınan “*Belediyeler, il özel idareleri, kamu iktisadi teşekkülleri, vakıflar ve diğer müteşebbislerin okul öncesi eğitim kurumları açmaları teşvik edilmeli ve bu kurumlar desteklenmelidir. Yöneltilme 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda, öğrenciyi tanıma ve meslekleri tanıtmaya yönelik olarak ailelerle iş birliği içinde yapılmalıdır. İş gücü piyasasının beklentileri de göz önünde tutularak bu konuda meslek örgütlerinden yardım alınmalıdır. Özel sektörün eğitime yatırım yapması özendirilmeli ve özel sektörden hizmet satın alınması sağlanmalıdır. Yaşam boyu öğrenmeyi destekleyecek, geliştirecek ve yaygınlaştıracak ulusal eğitim politikaları oluşturulmalıdır. Yaşam boyu öğrenme etkinlikleri sonucunda, ulusal ve uluslararası standartlarda belgeler düzenlenmelidir. Özel öğretim kurumlarının, mesleki ve teknik eğitim ile yaygın eğitim alanlarında da eğitim sunmaları sağlanmalıdır. Küreselleşme ve AB sürecinde yabancı dil öğretimine önem verilmeli, hızlandırılmış dil öğretim merkezleri, web destekli öğrenme ortamları aracılığıyla bireylerin en az bir yabancı dili öğrenmeleri sağlanmalıdır. ...hareketlilik ve yaşam boyu öğrenmeye katkı sağlanmalıdır. Eğitim fakülteleri, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılmalıdır.*” şeklindeki kararlar eğitimde neoliberal politikaların sürdürülmesi bakımından dikkat çekmektedir (TTKB, 2006).

Şûra kararları, eğitim alanında özel sektörün ve farklı kurumların daha fazla katılımını ve yatırımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca iş gücü piyasasının beklentilerini dikkate alarak meslek örgütlerinden yardım alınması, mesleklerin tanıtılması ve ailelerle iş birliğinin önemi vurgulanmaktadır. Bu politikalar, özellikle yaşam boyu öğrenmeyi teşvik eden ulusal eğitim politikaları oluşturulmasını ve mesleki eğitim ile yaygın eğitim alanlarında özel öğretim kurumlarının daha aktif rol almasını hedeflemektedir. Bu politikaların eğitimde özel sektörün rolünün artırılması,

teşvik edilmesi ve hizmet alımının sağlanması gibi kararlarla neoliberal düşünceden etkilendiği ifade edilebilir.

2004-2005 eğitim öğretim yılından itibaren müfredat, çeşitli eğitim kademelerinde güncelleme çalışmaları kapsamında yapılandırmacı eğitim yaklaşımıyla ele alınarak yeniden düzenlenmiştir. Müfredatın temel hedefleri arasında insan sermayesinin geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve bireyselleştirilmesi düşünceleri yer almaktadır. Bu hedefler, neoliberal yaklaşım doğrultusunda “kalite”, “etkinlik” ve “verimlilik” gibi ekonomik terimlerle ifade edilmektedir (İnal, 2006, s. 266). Dolayısıyla yeni müfredatın bireylerin küresel ekonomik düzende rekabet edebilir yetkinliklere sahip olmasını hedeflemesinin neoliberal yaklaşım doğrultusunda geliştiği düşünülebilir.

Hükûmet döneminde kamuda reform çalışmalarına yönelik önemli adımlardan birisi de Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı Taslağı’dır (KYTKT). KYTKT kapsamında eğitim kurumları açısından yerelleşme ve özelleştirme hedefleri iki önemli eğilimdir. Bununla birlikte, 1980’lerde ortaya çıkan neoliberal eğitim politikaları, bu eğilimleri ve tasarının genel amacını eğitim sistemine çoktan dâhil etmiştir. Tasarıda önerilen değişiklikler Türk eğitim sisteminde son 20 yıldır yürürlükte olan politikalarla ilişkilidir. Kanun teklifinin eğitim sisteminde yapacağı değişikliklerin özelleştirme ve ademimerkeziyetçilik gibi olguları destekler yönde olduğu açıktır (Karacan, Aydın, & Tan, 2007, s. 9). Bu değişiklikler, eğitimde yerel ihtiyaçlara daha hızlı yanıt verilmesini sağlayarak eğitimde coğrafi anlamda bölgesel farklılıkların dezavantajlarının azaltılmasına katkı sunabilmektedir. Ayrıca özelleştirmelerle kaynakların daha etkin kullanılması ve özel sektörün eğitim kalitesini artırmaya yönelik yenilikçi çözümler getirmesi beklenmektedir. Bu süreç hem kamu hem de özel sektörün güçlü yönlerinden faydalanarak eğitim sisteminde daha dinamik ve esnek bir yapı oluşturabilmektedir.

5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun, MEB’e bağlı okulların teknik ve fiziki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan okul koruma derneklerini 22 Ocak 2004 tarihinde kaldırmıştır. 15 Mart 2004’te Maliye Bakanlığı ile MEB arasında eğitimin finansmanı konusunu ele alan bir protokol imzalanmıştır. Bu protokole göre okul aile birlikleri, MEB’e bağlı hazine kontrolündeki okul ve kurumlarda kantin, büfe, yemekhane, çay ocağı, açık alan, salon

vb. işletecek veya kiralayacaktır (Yolcu, 2021, s. 655). Bu değişikliklerle birlikte, okulların finansmanı ve yönetimi konusunda farklı bir yaklaşım benimsenmiş ve okul aile birliklerinin daha aktif bir rol üstlenmesi sağlanmıştır. Özellikle okulların kendi gelirlerini artırarak ihtiyaçlarını karşılaması ve eğitim kalitesini artırması hedeflenmiştir. Bu yaklaşım, neoliberalizmin öne sürdüğü piyasa temelli çözümlerle uyumlu olarak kamu kaynaklarının daha etkin kullanımını ve bireylerin sürece katılımını artırmayı hedeflemektedir.

3.2.16. İkinci Erdoğan Hükûmeti

Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlık görevini üstlendiği İkinci Erdoğan Hükûmeti, 29 Ağustos 2007-6 Temmuz 2011 tarihleri arasında görev almıştır. Türkiye'nin 60. Hükûmeti olan bu iktidar döneminde hükûmet programında eğitim politikalarına ilişkin şu ifadeler bulunmaktadır (TBMM, 2013j, s. 8235-8241):”

“İktidarımız döneminde iyileşme trendine giren gelir dağılımı daha dengeli hâle gelecek, sosyal güvenlik-sosyal yardım-sosyal hizmet şemsiyesi merkezî bir organizasyonla bütün vatandaşlarımızı kapsayacak, eğitim ve sağlık gibi temel insan hakkı olduğuna inandığımız hizmetler daha çağdaş bir kimlik kazanacaktır.

Göreve geldiğimiz günden başlayarak, eğitimin en temel sorunları olarak gördüğümüz altyapı, erişim ve kalite sorunlarının üzerine ısrarla gittik. Bu çerçevede, insan kaynağı niteliğinin yükseltilmesi ve beşerî sermayemizin çağdaş standartlara ulaştırılması amacıyla iktidarımız döneminde, Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi yüzde 186 oranında artırılmıştır.

Önümüzdeki dönemde de kamu harcamalarında en büyük pay, yine eğitime ayrılacaktır. Yedi yaşını eğitime başlamak için geç bir yaş olarak görmekteyiz. Bu nedenle, iktidara geldiğimizde yüzde 11 olan okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranını, büyük bir çaba harcayarak yüzde 25'e çıkardık, yeni dönemde bu oranı yüzde 50'ye çıkaracağız.

Eğitim altyapımızı iyileştirmek için tüm imkân ve kaynaklar seferber edilerek 110 bin yeni derslik yapılmıştır. Okullara 550 bin bilgisayar dağıtılmış, özel bilişim ve teknoloji sınıfları oluşturulmuş, bunlar için ADSL, Internet bağlantıları kurulmuştur. Okula gidemeyen veya gönderilmeyen kız çocuklarımıza yönelik “Haydi Kızlar Okula” kampanyası ile yaklaşık 250 bin kızımız okula kazandırılmıştır.

Ailesi düşük gelirli olan yaklaşık 1,6 milyon evladımızın -okula devamı şartıyla- ailelerine eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere düzenli yardım yapılmaktadır.

Hükümetimiz, özellikle ilköğretim ve ortaöğretimi, bilgi yüklemekten ziyade öğrencilere temel beceriler edinme, analiz ve sentez yapabilme, düşünebilme, sorgulama, sağlam bir karakter kazandırma dönemi olarak görmektedir.

Bu dönemi, aynı zamanda öğrencinin kendisi ve çevresiyle uyumlu, sosyal ve kültürel değerlerle toplumsal aidiyet duygusunu kazanacağı bir kimlik oluşturma aşaması olarak kabul etmektedir.

İktidarımız, ilköğretim ve ortaöğretim kademesindeki müfredatları bu yaklaşımdan hareketle değiştirmiş ve tüm okullarımızda uygulamaya başlamıştır.

Cumhuriyet tarihimizde ilk defa iktidarımız döneminde, ilköğretim ve ortaöğretimde her çocuğumuza ücretsiz ders kitabı verilmesi uygulaması başlatılmıştır.

Yeni dönemimizde, insan kaynağımızın niteliğini dünya ile rekabet edebilecek standartlara yükseltmek amacıyla başlattığımız yeniliklere devam edecek ve beşerî sermayemize yatırımları sürdüreceğiz.

Bu çerçevede, derslik, altyapı, öğretmen ve donanım gibi zaten büyük oranda çözdüğümüz erişim sorunlarını sıfıra indirmek, eğitim kalitesini artırmak için en öncelikli hedefimizi inşallah gerçekleştireceğiz.

Önümüzdeki dönemde hedefimiz ilköğretimde yüzde 100, mesleki ve teknik eğitim dâhil olmak üzere ortaöğretimde yüzde 90 okullaşmayı gerçekleştirmektir.

İlk ve ortaöğretimde tekli öğretime geçmek kaydıyla, hedefimiz sınıflarda azami 30 öğrencinin eğitim görmesini sağlamaktır.

Bu dönem başlattığımız bilgi ve iletişim teknolojilerini eğitimde yaygın olarak kullanma çalışmalarına, önümüzdeki dönem aynı hız ve kararlılıkla devam edeceğiz. İnternetin bağlanmadığı okul, bilişim okuryazarı olmayan öğrenci inşallah bırakmayacağız. İktidara geldiğimizde ortaöğretime devam eden öğrencilerimizin yüzde 28'i meslek okullarına kayıtlı iken, yaptığımız çalışmalar ve aldığımız tedbirler sonucu bu oran yüzde 35'e çıkarılmıştır.

Önümüzdeki dönemde bu oran yüzde 50'ye çıkarılacaktır.

Değerli milletvekilleri, üniversiteler yenilikçi ve eleştirel bir bakış açısı ile bilgi üreten, bu bilgiyi yayan ve kaliteli insan gücü yetiştiren kurumlardır.

Ülkemizdeki üniversite sistemi, bilgi ekonomisinin gerektirdiği kaliteli insan gücünün yetiştirilmesi, sosyal yapının güçlendirilmesi, eleştirel düşünce ve evrensel demokratik değerlerin yaygınlaştırılması gibi alanlarda toplumsal beklentileri karşılayabilmek için bir dizi yeniliğe ihtiyaç duymaktadır.

Üniversitelerimizdeki nitelik ve kaynak sorununun çözümü, ancak katılımcı, hesap verebilir, özerk, sorumlu ve şeffaf bir yönetim anlayışıyla mümkündür.

Üniversiteler, bilimsel olarak özgür, idari olarak özerk ve finansal olarak mali kaynak üretebilen yapılara sahip olmalıdır.

Yeni dönemde, üniversitelerimizin karşılaştığı sorunların ilgili paydaşların katılımıyla çözümüne öncelik verilecektir.

Üniversitelerimizin, yönetim ve öğretimdeki farklılaşmaları ile temayüz etmeleri desteklenecektir.

Farklı insani, fiziki ve mali kaynaklara sahip olan üniversitelerimizin tek tip ve tek merkezli yönetim anlayışı yerine, küresel rekabete katılabilen, dünyaya açık ve Türk toplumunun beklentilerini karşılayan dinamik kurumlar hâline getirilmesi sağlanacaktır.

Üniversitelerdeki öğrencilerimizin eğitimlerini daha rahat şartlarda sürdürmeleri için yurt kapasiteleri artırılmış, yurt şartları iyileştirilmiş ve öğrenci bursları 45 yeni Türk lirasından 150 yeni Türk lirasına çıkarılmıştır. Bu dönemde yurtların kalitesi daha da iyileştirilecek, burs miktarları da artırılabilecektir.

Mesleki eğitimde okul türü yerine program türünü esas alan ve programlar arasında kolaylıkla geçişlerin yapılabildiği esnek bir sistemin altyapısı kurulmuş olup, önümüzdeki dönem bu sisteme geçilecektir.

Ayrıca, çıraklık eğitim merkezlerinin ve programlarının modernleştirilmesi, meslek liseleri ve meslek yüksekokullarının iş gücü piyasasıyla iş birliği içinde eğitim yapmaları da sağlanacaktır.”

Program hedeflerinde eğitimde katılımcı yöntemler teşvik edilmekte, eğitim politikalarına sosyal politika kapsamında çağdaş bir kimlik kazandırılması amaçlanmaktadır. İnsan kaynağı niteliğinin yükseltilmesi amacına yönelik olarak beşerî sermaye kavramına değinilmiştir. Beşerî sermaye yatırımlarına yönelik

kaynakların artırılacağı ifade edilmiştir. Öğrencilere temel beceriler edinme, analiz ve sentez yapabilme, düşünebilme, sorgulama, sağlam bir karakter kazandırma amaçlarına değinilmiştir. İlk ve ortaöğretim dönemi öğrencinin toplumsal aidiyet duygusunu kazanarak kendisine bir kimlik oluşturma aşaması olarak değerlendirilmiştir. Mesleki ve teknik eğitim alanlarındaki kurumların iş gücü piyasası ile entegrasyonu üzerinde durulmuştur. Üniversitelerde katılımcı ve özerk bir yapıya geçileceği ifade edilerek yenilikçi ve eleştirel bakış açısıyla bireyler yetiştirileceği belirtilmiştir. Ayrıca üniversitelerin finansal olarak mali kaynak üretebilen bir yapıya kavuşturulacağı ve katılımcılığın, yönetişimin esas alınacağı ifade edilmiştir.

Eğitim politikaları için program bazında ele alınan hususlar analiz edildiğinde katılımcı yöntemlerin teşvik edilmesi, beşerî sermaye kavramı üzerinde durulması, toplumsal aidiyet duygusu kazandırılmış öğrencilerin birey olarak kimlik kazanmalarının sağlanması, yenilikçi-eleştirel-katılımcı ve katılımcılık ile yönetişim esaslı mali açıdan özerk yükseköğretim yapısının kurgulanması bakımından neoliberal düşüncenin etkilerini görebiliriz. Bu öneriler, özel girişimlerin desteklenmesi, birey kavramında vurgu yapılması ve katılımcılığın esas alınması bağlamında eğitim alanında neoliberal politikaların yansımalarıdır.

Hükûmetin görev yaptığı süreçte eğitim politikalarının geliştirilmesi adına 18. Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. Şûra kapsamında alınan “Eğitimde niteliğin artırılması amacıyla özel okullar teşvik edilerek sayıları artırılmalı, teşvik kapsamında çocuklarını özel okullara gönderen ailelere resmî okullardaki bir öğrenci maliyetinin yarısı kadar destek verilmeli ve bu yolla devletin eğitim harcamaları azaltılmalıdır. Eğitim ortamları, dünyada ve Türkiye’de kabul gören “hayat boyu öğrenme stratejisi” dikkate alınarak tasarlanmalıdır. Okul müdürlerinin eğitim-öğretim liderliği ve işletme yöneticiliği rolleri birbirinden ayrı düşünülmeli, okul yöneticileri genel idari hizmetler sınıfına alınmalı, yeni kadro ihdası yapılmalıdır. Okulda katılımcı ve demokratik bir yönetim anlayışı geliştirilmeli, okul yönetiminde kurulların daha etkin hâle gelmesi sağlanmalıdır. Okullara, yerel yönetim ve toplum katkılarının arttırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmalıdır. 2023 Vizyonu’na uygun olarak özel öğretimde okullaşma oranının %25’e çıkarılması için gerekli tedbirler alınmalıdır. Eğitim alanında faaliyet gösteren özel kurum ve kuruluşların istihdamdaki vergi ve primleri kalkınmada öncelikli yörelere göre alınmalı, hizmet satın alma yoluyla özel okul kapasiteleri artırılmalı, arsa tahsisi ile ilgili problem çözülmelidir. Öğrencilerin ve velilerin okulda yönetim ve karar süreçlerine daha fazla katılmaları sağlanmalıdır.” şeklindeki kararlar eğitim politikalarında neoliberal içeriklere yönelik olarak örnek gösterilebilir (TTKB, 2010).

Bu kapsamda özellikle özel okulların teşvik edilmesi ve sayılarının artırılması, çocuklarını özel okullara gönderen ailelere mali destek sağlanması gibi adımlar, eğitimde alanında özel sektörün rolünü artıran yaklaşımları desteklemektedir. Devletin eğitim harcamalarını azaltma çabaları ve özel sektörün eğitimde daha fazla yer almasını teşvik etme amacı, neoliberal politikaların belirgin örnekleridir. Ayrıca eğitim ortamlarının "hayat boyu öğrenme stratejisi"ne uygun olarak tasarlanması ve okul yönetiminde katılımcı ve demokratik bir yaklaşımın benimsenmesi, bireyin sürekli olarak rekabet gücünü artırmaya yönelik bir perspektif sunmaktadır. Bu önerilerin eğitimi daha esnek, piyasa odaklı ve rekabetçi bir yapıya dönüştürmeye yönelik neoliberal politika hedeflerini yansıttığı ifade edilebilir. Bununla birlikte, okul müdürlerinin rollerinin ayrıştırılması ve okul yönetiminde daha etkin kurulların oluşturulması, eğitimde daha fazla özerkliği ve yönetişimi teşvik eden adımlardır. Özel eğitim kurumlarının istihdam üzerindeki vergi ve prim avantajları gibi teşvikler de özel sektörün eğitim alanında daha fazla yatırım yapmasını teşvik etmeyi amaçlamakta olup bu anlamda neoliberal yaklaşımı destekleyen adımlar olarak görülebilir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı ele alınan amaç, hedef ve stratejiler incelendiğinde hükûmet programları ile aynı çizgide yol haritası belirlendiği görülebilir. Bu bağlamda eğitimin özel sektöre yönelik kısmını destekleyen argümanların *“eğitimin finansmanına özel sektörün dahil edilmesi, özel sektörün işletmelerinde eğitim birimi kurmasının teşvik edilmesi, özel sektörün iş gücü piyasasında ihtiyaç duyulan alanlarda iş gücü yetiştirmesi, özel sektörün eğitim alanında yatırım yapmasının teşvik edilmesi daha çok vatandaşın özel öğretim kurumlarından yararlanmasının sağlanması ve özel öğretim kurumlarındaki eğitim, öğretim ve yönetim kalitesinin yükseltilmesi”* amaç, hedef ve stratejileri ile planda yer aldığını söylemek mümkündür. Bir başka unsur ise plan hedeflerinin ana çerçevesini oluşturan temalar “Hayat Boyu Öğrenme ve Bilgi Toplumu” ile “Uluslararası İlişkiler ve AB’ye Uyum” olarak ele alınmıştır. Planın sunuş kısmında *“...eğitim öğretim kurumlarında yeni yaklaşımlar ve uygulamaların hayata geçirilmesi, küresel yarış için bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.”* ifadesinden küreselleşme temelli politikaların önceliklendirileceği anlaşılmaktadır. Böylece bu stratejik planın eğitim alanında özel sektörün destekleneceğini öngören politikaları içerdiği ifade edilebilir. Bu durum, Türkiye'nin eğitim politikalarında neoliberal yaklaşımların etkisinin belirgin olduğunu göstermektedir.

Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması gerekliliği tüm dünyada stratejik planların geliştirilmesine yol açmıştır. Devletin ekonomideki yeri sorgulanmakta ve devletin mevcut konumunu neoliberal mantığa uygun olarak yeniden şekillendirmeye yönelik artan bir siyasi istek bulunmaktadır. Bu da kamu yönetimi reformuna yol açmıştır. Bu süreç Türkiye'de 1990'ların sonunda planlar ve bütçeler arasındaki farklılıkların ortaya çıkması ve kamu mali yönetim bütçelerinin artık kamu hizmetlerini destekleyememesi ile başlamıştır. Bütçe dışı faaliyetlerdeki artış, hizmetlerin ve maliyetlerin dengesiz sunumu ve bu süreci denetleyecek bürokratik kontrol mekanizmalarının yokluğu nedeniyle sorunlar kronik hâle gelmiştir. OECD'nin 1995 yılında yayınladığı bir raporda kamu yönetimi reformu ihtiyacı kabul edilmiş ve bunun nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Türkiye'de DPT, 2000 yılında yayınladığı 8. Beş Yıllık Kalkınma Raporu'nda, 1990'lı yıllarda dünya çapında yapılan yayınları ve deneyimleri temel alarak, stratejik planların oluşturulmasına yönelik ilkeleri belirlemiştir (Yalın, 2023, s. 489). Türkiye'de 2003 yılında kabul edilen 5018 sayılı KMYKK kapsamında kamu idareleri stratejik plan hazırlamakla yükümlü kılınmıştır. Böylece MEB'inde stratejik plan hazırlamak yükümlülüğü doğmuştur. Buna ek olarak Bakanlık; bünyesinde bulunan okullara 2010/33 sayılı Genelge ile stratejik plan hazırlama yükümlülüğü getirmiştir. Tüm bu gelişmelerle eğitimin en küçük birimleri olan okullara kadar, neoliberal yaklaşımların ve küreselleşmenin kamu idarelerini etkilediğini ifade edebiliriz.

3.2.17. Üçüncü Erdoğan Hükûmeti

Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlık görevini üstlendiği üçüncü Erdoğan Hükûmeti, 6 Temmuz 2011-28 Ağustos 2014 tarihleri arasında görev almıştır. Türkiye'nin 61. Hükûmeti olan bu iktidarın programında eğitim politikalarına yönelik olarak aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir (TBMM, 2013j, s. 8355-8356, T.C. Resmî Gazete, 2011):

“Yeni Türkiye'nin inşasında güçlü toplumsal yapımız, kritik başarı faktörü olarak devreye girecektir. Elde edeceğimiz başarılar ise bu toplumsal bünyeyi daha da güçlendirecektir.

Toplumsal yapımıza atfettiğimiz önemin bir sonucu olarak yeni döneme çok daha güçlü bir kurumsal yapı ile başlıyoruz. Eğitimde; fırsat eşitliğini derinleştirecek ve çocuklarımızı geleceğe çok daha donanımlı yetiştirecek bir ortam sunacağız. Sadece teknik olarak değil, hoşgörü kültürü, iletişim becerisi ve ortak iş yapma anlayışı güçlü nesiller yetiştirmeyi hedefliyoruz.

Geleceğimiz olan gençlerimize çok daha kapsamlı hizmetleri ulaştırmak ve sporu toplum hayatımıza daha yaygın bir şekilde dahil etmek için yeni oluşturduğumuz Gençlik ve Spor Bakanlığını büyük bir enerji ile çalıştıracğız.

Hükümetlerimiz döneminde öncelikle eğitim sistemimizin fiziki mekân, personel ve erişim boyutunu ele alarak donanımlı insan yetiştirmenin temel altyapısını oluşturduk.

Okul öncesi eğitimden başlayarak okullaşma oranlarında ciddi artışlar sağladık. Kız çocuklarının eğitime katılması için özel projeler uyguladık.

Gelir yetersizliği nedeniyle çocuğunu okula gönderememe mazeretini tamamen ortadan kaldırdık.

Okul kitaplarından başlayarak, şartlı nakit eğitim desteklerine, kredi, burs imkânlarına en yüksek seviyede ulaşılmasını sağladık.

Okul binalarını ve teknik donanımları uluslararası standartlara ulaştırdık.

Bütçeden eğitime ayrılan payı rekor düzeyde artırdık.

Eğitimin tüm kademelerinde okullaşma oranlarında çok büyük artış kaydettik.

2002-2011 yılları arasında 163.000 yeni derslik inşa ettik.

Eğitim hizmetlerini kapsamlı bir yaklaşımla ele alıp, çocuklarımızın barınma, spor ve kültürel faaliyetlerine yönelik altyapı hizmetlerini de güçlendirdik. Bu çerçevede, 747 adet yeni pansiyon, 920 adet yeni spor salonu ve 6.146 adet yeni okul kütüphanesini hizmete açtık.

Çocuklarımızı bilgi toplumuna hazırlama hedefimiz çerçevesinde 2002'de okullarımızda çok az sayıda ve çoğunluğu demode olan bilgisayar varken, bugün tam 844 bin bilgisayarı okullarımıza tahsis ettik. Okullarımızın yüzde 97'sine hızlı internet erişimi sağladık.

Cumhuriyet tarihimizde ilk defa iktidarımız döneminde, ilköğretim ve ortaöğretimde her çocuğumuza ücretsiz ders kitabı verilmesi uygulamasını başlattık.

Engellilerin eğitime ve rehabilitasyonuna harcanan kaynağı 2002 yılı seviyesine göre 16 kat artırarak 2011 bütçesinde 3,2 milyar TL'ye çıkardık. Eğitim gören engelli sayısını ise tam 10 kat artırdık.

Öğretmenlerimizin eğitimdeki kritik rolleri dikkate alınarak maaşlarında 2002-2011 yılları arasında yüzde 300'den fazla iyileşme sağladık. Önümüzdeki dönemde öğretmenlerimizin toplumsal statü ve saygınlığını daha da pekiştirecek sosyo-ekonomik destekleri artıracğız.

2002'de toplam 76 üniversitemiz varken, 89 yeni üniversite daha kurarak yükseköğretimi bütün yurt sathına yaygınlaştırdık. Şimdi 165 üniversitemiz var.

Üniversitelerin bütçelerini 2002 yılı seviyesine göre 5 kat artırarak 2011'de 11,5 milyar TL'ye çıkardık.

2002'de yükseköğretimde, açık öğretim dâhil, yüzde 29,3'lük bir okullaşma oranı varken, 2011'de bu oranı yüzde 67'ye çıkararak 2 kattan fazla artış sağladık.

Yükseköğretim gençliğinin barınma, beslenme, burs ve kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında çok büyük aşamalar kaydettik.

Bütün bu olumlu gelişmeler neticesinde, önümüzdeki dönemi eğitime erişimi kolaylaştırmış bir hükümet olarak, kaliteye daha fazla önem vereceğimiz bir süreç olarak görüyoruz.

Yeni iktidar dönemimizde, insan kaynağımızın niteliğini dünya ile rekabet edebilecek standartlara yükseltmek amacıyla başlattığımız yeniliklere devam edecek ve beşeri sermayemize yatırımları sürdüreceğız. Bu çerçevede, derslik, altyapı, donanım ve öğretmen gibi zaten büyük oranda gelişme kaydettiğimiz alanlara ilaveten erişim sorunlarını sıfıra indirmek, nitelikli bir eğitim sistemini yurt sathında yerleştirmek en öncelikli hedefimizdir.

2023 yılında dünyanın ilk 10 ekonomisinin içinde olmak için, okul öncesi eğitimden başlayarak zenginliğimiz ve en önemli rekabet üstünlüğümüz olan çocuklarımızın ve gençlerimizin uluslararası arenada söz sahibi olacak şekilde yetiştirilme zorunluluğu bulunmaktadır.

Okul öncesinden, üniversiteye uzanan eğitim basamaklarında millî değerlerimiz ve uluslararası standartlar esas alınarak eğitim sistemimiz tamamen gözden geçirilecek ve kaliteyi merkeze alan bir dönüşüm programı uygulanacaktır.

Eğitim sistemimiz; kaliteyi yükselten, okulu öne alıp sınava hazırlık süreçlerini azaltan, şekle ve törenselliğe değil içerik ve işlevselliğe önem veren, öğrenciyi ve aileleri rahatlatan bir anlayışla yapılandırılacaktır.

Fikri, vicdani ve irfanî hür gençlerimizin yetişmesi dönüşüm çalışmalarımızın özünü oluşturacaktır.

Bu kapsamda, eğitim yönetimi, öğretmen yetiştirme süreçleri, müfredat, eğitim ortam ve araçları dönüşüm sürecini destekleyecek şekilde güçlendirilecektir.

2023 yılında tüm okullarda her türlü bilgi teknolojisinin yaygın ve eksiksiz olarak kullanıldığı eğitim ortamlarını oluşturmuş olacağız. Tüm okullar, öğretmenler ve öğrenciler arasında kesintisiz bir elektronik iletişim ortamı sağlayacağız.

FATİH Projesi ile eğitim ve öğretim teknolojilerinde çağın gerektirdiği teknolojik gelişmelere uygun ve dünyaya örnek olacak yeni bir uygulamaya geçeceğiz.

Birçok gelişmiş ülkeye göre daha genç bir yaş ortalamasına sahip öğretmenlerimize ve çocuklarımıza yönelik olarak okullarımızda akıllı derslikler oluşturularak ve diğer tamamlayıcı altyapı ve araçlar geliştirilerek eğitimin kalitesini daha da artıracaktır.

Çocuklarımıza e-kitap (elektronik kitap) ücretsiz dağıtacağız.

Yeni buluşlarla çıkır açacak, geleceğe yön verecek üstün yetenekli çocukların tespit edilmesine ve eğitimine daha fazla önem vereceğiz.

Okul öncesi eğitime önümüzdeki dönemde daha geniş kitlelerin erişimini sağlayacağız.

İlköğretim ve ortaöğretimde, tüm iller itibarıyla, sınıflarda azami 30 öğrencinin eğitim görmesini sağlayacak şekilde derslik yapımına devam edeceğiz. Bu hedefe paralel olarak, okul binalarını mimari olarak kolay erişilebilir, yeterli oyun, spor ve kültürel alanlara sahip fonksiyonel mekânlar olarak tasarlayıp inşa edeceğiz.

Yüksek Öğretim Sistemimiz, bu dönemde tüm yönleriyle reforme edilecektir. Bu sayede üniversitelerimizin daha özerk olacağı ve kendi özgün gelişme alanları içerisinde yarışacağı rekabetçi bir ortam oluşturulacaktır. YÖK'ü sadece üniversiteler arasında koordinasyon, akreditasyon sağlayan ve kalite standartları belirleyen bir kurum haline dönüştüreceğiz.

Özel sektörün üniversite kurmasının önünü açacağız.

Yeni kurulan üniversitelerimizin öğretim üyesi açığını hızla kapatmak için öğretim üyesi yetiştirme programlarını yaygınlaştıracak ve kadro sayılarını artıracaktır.

Spor eğitimini okul öncesine yaygınlaştıracak ve çocuklarımızın eğitim alırken farklı spor branşlarıyla uğraşmasını sağlayacağız. 4-8 yaş arası çocukları yetenek taramasından geçirerek uygun spor dallarına yönlendireceğiz.”

Bu dönemin politikaları, eğitimde özel sektörün katkısını artırarak kaliteyi yükseltmeyi ve rekabet ortamı oluşturarak yenilikçiliği teşvik etmeyi hedefleyen neoliberal eğitim politikalarının bir yansımasıdır. Eğitimde neoliberal yaklaşımlar, özel okulların teşvik edilmesi, sayısının artırılması ve ailelere mali yardım sağlanması gibi eylemlerle desteklenmektedir. Altyapı ve teknoloji projelerindeki gelişmelere sayesinde dünya ile çağdaş bir uygulama düzeyine erişildiği ifade edilmiştir. Ayrıca özel sektörün üniversite kurma imkânlarının artırılması ve kurum sayısının çoğaltılması, eğitim hizmetlerinde çeşitliliği artırarak bireylerin daha fazla seçeneğe ulaşmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, neoliberal eğitim politikasının sosyal

bileşeni olan öğretmenlerin statüsünü ve maaşlarını yükseltmeyi amaçlayan önlemlerde görülmektedir. Eğitimde rekabeti ve özelleştirmeyi teşvik eden diğer eylemler arasında kurum sayısının artırılması ve özel sektör tarafından üniversite kurulmasının önünün açılması yer almaktadır.

Hükûmet programı kapsamında yer alan neoliberal akım etkisi altındaki eğitim politikaları aynı şekilde temel üst politika belgelerinde de yerini bulmuştur. Eğitim politikalarına paralel olarak 10. Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında eğitim alanında belirlenen hedefler *“Eğitimde alternatif finansman modelleri geliştirilecek, özel sektörün eğitim kurumu açması, özel kesim ve meslek örgütlerinin mesleki eğitim sürecine idari ve mali yönden aktif katılımı özendirilecektir”* şeklinde yer almıştır. Ayrıca dünyadaki eğilimlerin özel sektörün daha güçlü ve müdahil olduğu bir ekonomik sistem oluşturduğu, bunun da kamu sektörünü koordinasyon, denetim ve düzenleme görevlerine daha fazla odaklanmaya zorladığı belirtilmiştir. Bu süreçte serbest piyasalara odaklanan açık ekonomilerin giderek yaygınlaştığı ifade edilmiştir (DPT, 2013, s. 33).

Kamu politikalarında piyasalaştırmayı desteklemek amacıyla neoliberal politikaların uygulanması dönük olarak aynı zamanda mevzuat altyapısı da etkinleştirilmektedir. Bu kapsamda 2012 yılında Özel Öğretim Kurumları Kanunu’nun 12. maddesi kapsamında yapılan değişiklikle birlikte kanun metnine *“Bu Kanun kapsamında organize sanayi bölgelerinde açılan mesleki ve teknik eğitim okullarında öğrenim gören Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı her bir öğrenci için, 2012-2013 eğitim ve öğretim yılından başlamak üzere, resmî okullarda öğrenim gören bir öğrencinin okul türüne göre Devlete maliyetinin bir buçuk katını geçmemek üzere, her eğitim öğretim yılı itibarıyla Maliye Bakanlığı ile Bakanlık tarafından müştereken belirlenen tutarda, Bakanlık bütçesine bu amaçla konulan ödenekten eğitim ve öğretim desteği yapılabilir.”* ifadesi eklenmiştir. Bu düzenleme ile özel sektörün eğitime daha aktif bir şekilde dâhil olmasını sağlayarak özel öğretim kurumlarının gelişimini desteklemek ve vatandaşların daha fazla eğitim seçeneğine erişimini artırmayı sağlamak amaçlanmaktadır. Aynı zamanda devletin mali yükünü azaltma hedefiyle uyumlu olan bu politika, eğitim sisteminin çeşitlendirilmesine ve piyasa temelli bir yapıya dönüşmesine katkı sağlamaktadır. Eğitim öğretim desteği uygulaması, bireysel tercihlere dayalı bir eğitim modelini teşvik ederek, vatandaşların ihtiyaçlarına daha

uygun seçeneklere yönelmesini kolaylaştırmaktadır. Tüm bu adımların neoliberal yaklaşımlar doğrultusunda uygulamadaki örnekleri oluşturduğunu ifade edebiliriz.

Bu dönem içerisinde küresel gelişmelere uyumu artırmak amacıyla 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren 8 yıllık zorunlu eğitim 12 yıllık zorunlu eğitime dönüştürülmüş ve kademeli bir şekilde 4+4+4 eğitim sistemine geçilmiştir. (Güneş, 2016, s. 75). Bu sistemin eğitimin her bir aşamasında bireylerin ihtiyaçlarına ve tercihlerine göre daha esnek bir yapıyı hedeflediği aynı zamanda mesleki eğitimin daha erken yaşlarda planlanmasına imkân tanıdığı ifade edilebilir. Bu düzenlemeyle bireylerin farklı alanlardaki becerilerinin gelişimi desteklenirken, ulusal eğitimin küresel standartlara uyum sağlamasının kolaylaştırıldığı amaçlanmıştır diyebiliriz.

Bu dönemde eğitim politikalarının teknoloji ile entegrasyonunda önemli bir adım sayılacak olan Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi hayata geçirilmiştir. Projenin temelleri 2010 yılında atılarak, 2012 yılında hayata geçirilmiştir (İslamoğlu, Ursavaş & Reisoğlu, 2015, s. 165). Eğitimde dünya ile rekabet edebilen insanlar yetiştirmeyi ve 2023 yılında dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girmeyi hedefleyen bir dönemde standartların yükseltileceği ve kalite odaklı bir dönüşüm programının hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda öğrencilere eğitim ortamlarında etkileşimli tahtalar ve zengin dijital eğitim içerikleri sunularak FATİH Projesi hayata geçirilmiştir. Ak Parti'nin FATİH projesi ve benzeri çalışmaları iş gücü açığını kapatmaya ve yeni pazarlar açmaya yönelik anlayışın bileşenleri olarak görülebilir. Bu girişimler, eğitimin neoliberal politika bağlamında dönüştürülmesinin bir işareti olarak yorumlanabilir.

3.2.18. Birinci Davutoğlu Hükûmeti

Ahmet Davutoğlu'nun başbakanlık görevini üstlendiği Davutoğlu Hükûmeti, Türkiye Cumhuriyeti'nin 62. Hükûmeti olarak 29 Ağustos 2014-28 Ağustos 2015 tarihleri arasında görev yapmıştır. Ak Parti Hükûmetlerinin devamı niteliğinde olan bu hükûmetinde programında eğitim politikalarına ilişkin aşağıdaki ifadeler yer almıştır (T.C. Başbakanlık, 2014, s. 58-62):

“2002 yılından itibaren kurulan hükûmetlerimiz; öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini keşfetmelerini ve geliştirmelerini sağlamak, dünyadaki çağdaşları ile rekabet edebilecek bir donanımına erişmiş nesiller yetiştirmek, eğitim sistemini daha demokratik, esnek ve sivil bir yapıya kavuşturmak, eğitim alanındaki özel sektör payını arttırmak ve ortalama eğitim süresini yükseltmek amacıyla kapsamlı bir eğitim reformunu hayata geçirmeye dönük çalışmalar yürütmüştür, yürütmeye devam edecektir.

Hükümetlerimiz döneminde, eğitim ülkemizin en öncelikli konusu olarak ele alınmıştır, alınmaktadır. Bunun en bariz göstergesi bütçeden eğitime ayrılan paydır. 2002 yılında yaklaşık 10 milyar TL olan, bu pay 2014 yılında yüzde 626'lık bir artışla 72,6 milyar TL olmuştur.

Eğitimde 2002 yılından itibaren atılan adımlar ve yapılan reformlar sadece bütçe büyüklüğünün artırılmasından ibaret değildir. Bu süre içinde temel hak ve özgürlüklere saygılı, insan haklarını esas alan, daha demokratik ve özgürlükçü bir eğitim felsefesi inşa edilmiştir.

Eğitim alanının her türlü vesayetçi anlayıştan ve yasağcı uygulamadan arındırılmasını hedefleyen bu süreçte, serbest kıyafet uygulamasından, öğretmenlerimiz için başörtüsü yasağının kalkmasına; 28 Şubat döneminde mağdur öğretmenlerimizin mesleklerine geri dönmelerinden, eğitim müfredatındaki antidemokratik ifadelerin ayıklanmasına; farklı dil ve lehçelerde eğitimin önünü açan düzenlemelerden Siyer-i Nebi ve Kur'anı Kerim derslerinin isteğe bağlı olarak müfredata dahil edilmesine kadar birçok önemli reformun altına imza atılmıştır.

Ayrıca kamuoyunda 4+4+4 olarak da bilinen ve zorunlu eğitimi kademeli olarak 12 yıla çıkaran büyük eğitim reformu yine hükümetlerimiz döneminde yapılmıştır. Bu reformlar sayesinde Türkiye'de eğitimin her kademesinde okullaşma oranlarında yüksek seviyelere ulaşılmıştır.

Hükümetlerimiz döneminde bu konudaki gelişmeler İnsanî Gelişme Raporu'ndaki İnsanî Gelişme Endeksi'nde de karşılık bulmuştur. Nitekim Rapor'daki verilere göre Türkiye'de ortalama eğitim görme süresi 2000'li yılların başında 5,5 yıl iken, 2013 yılında 7,6 yıla yükselmiştir. Bu gelişmenin önemli unsurlarından biri eğitim kurumlarının sayı ve kapasitesindeki artıştır. Nitekim 2002 yılında 53'ü devlet, 23'ü vakıf olmak üzere toplam 76 olan üniversite sayısı, bugün 104'ü devlet, 73'ü vakıf olmak üzere 177'ye yükselmiştir. Yani hükümetlerimiz döneminde 51'i devlet, 50'si vakıf olmak üzere 101 yeni üniversite kurulmuştur.

Okullaşma oranı için en önemli unsurlardan birisi olan derslik ihtiyacının giderilmesi kapsamında 2003 yılından bugüne kadar 222.000 adet dersliğin yapımı tamamlanıp, eğitim öğretimin hizmetine sunulmuştur.

Bu süreçte gerçekleştirdiğimiz reformların bir diğer unsuru eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve hizmet sunumunun iyileştirilmesidir. Bu kapsamda 2002 yılından beri her eğitim öğretim yılında bütün çocuklarımıza ücretsiz ders kitabı temin edilmiş, ihtiyaç duyan öğrencilere şartlı eğitim yardımları yapılmıştır. Eğitime erişimde güçlük yaşayan çocuklarımız için taşınmalı eğitim imkânı sunulmuştur.

FATİH Projesi başlatılarak bilgi ve iletişim teknolojisi imkânlarının ayırım gözetmeksizin tüm çocuklarımızın kullanımına sunulması hedeflenmiştir. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik en önemli adımlarımızdan olan FATİH Projesi kapsamında okullarımıza akıllı tahta, çok fonksiyonlu yazıcı ve doküman kamera sistemi, tablet bilgisayar dağıtılmaya devam etmektedir.

Hükümetlerimiz döneminde ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine verilen aylık yurt içi burs ücreti öğrenci başına 12,63 TL'den yüzde 1058'lik artışla 2013 yılı için 138,20 TL'ye yükseltilmiştir. Aynı şekilde şartlı eğitim yardımı alan öğrenci sayısı da 2002 yılında 94.753 iken, 2013 yılında 260.000 öğrenciye kadar çıkmıştır. Benzer biçimde 2002 yılından bugüne kredi yurtlar kurumu bünyesinde yapılanlar hariç, 112.000 yatak kapasiteli yurt ve pansiyon eğitim öğretime kazandırılmıştır.

Bu bağlamda öncelik verdiğimiz konulardan bir tanesi de özel yetenekli çocuklarımız ile engelli çocuklarımız olmuştur. Nitekim engellilerin eğitim ve rehabilitasyonuna ilişkin olarak 2006 yılından bugüne bütçemizden yaklaşık 8 milyar TL kaynak ayrılmıştır. İlave olarak hükümetlerimiz döneminde bugüne değin 1311 engelli öğretmenimiz bakanlık bünyesinde istihdam edilmiştir. Özel yetenekli çocuklarımıza ve engelli çocuklarımıza yönelik özel ilgi ve çalışmalarımız hükümetimiz döneminde de artarak devam edecektir.

AK Parti iktidarı döneminde toplam 417.725 öğretmenimiz göreve başlamıştır. Önümüzdeki günlerde atanacak 40.000 öğretmenle birlikte 457.725 öğretmenimiz hükümetlerimiz döneminde millî eğitim ailesine katılmış olacaktır. Aynı şekilde öğretmenlerimizin özlük haklarında da önemli oranda iyileşme yapılmış ve öğretmen maaşları 470,20 TL'den 2.104,62 TL'ye yükselterek yüzde 317 oranında bir artış sağlanmıştır.

Hükümetlerimiz döneminde gerçekleştirilen önemli yeniliklerden bir diğeri de özel dershanelerin özel okula dönüştürülmesidir. Bu sayede bir yandan öğrencileri çok genç yaşta salt test sınavı odaklı bir sürecin ve yoğun bir çalışma temposunun içine sokan, onların sosyal hayattan tecrit edilmelerine yol açan, veliler için ciddi malî külfetler oluşturan ve adeta alternatif bir eğitim sistemi oluşturan dershanelerin yol açtığı olumsuzluklara son verilmiş olacak; diğer yandan da eğitimde özel sektörün payını artıracak bir sürecin başlamasını sağlayacaktır. Bu kapsamda hükümetimiz özel okulların kurulmasını teşvik amacıyla çeşitli tedbirler öngörmüştür. Arazi ve okul tahsisinden vergi istisnalarına, ucuz krediden öğrenci başına teşvike değin sektörden ciddi şekilde talep gören bir dizi düzenleme hayata geçirilmiştir. Son olarak 250.000 öğrenci için eğitim öğretim kademesine göre yıllık 2500 ila 3500 TL arasında değişen oranda eğitim öğretim desteği uygulaması hayata geçirilmiş ve başvurular alınmıştır.

Test sınavı odaklı eğitim sistematüğinden kurtulmak amacıyla ortaöğretim kurumlarına tek sınavla öğrenci yerleştirme sistemi kaldırılmış, onun yerine okulu, okul öğretmenlerini ve okul müfredatını esas alan temel eğitimden orta öğretime geçiş usulü yürürlüğe konulmuştur. Ortaöğretimden yükseköğrenime geçişte de benzer bir mantıkla okulu temel alan bir yerleştirme sürecine ilişkin çalışmalar sürmektedir.

Önümüzdeki dönemde, daha önce temelleri atılan politika ve uygulamalara ivme kazandırılacak, aynı kararlılık ve hızla eğitim sistemimize ilişkin sorunların çözümleri için adımlar atılmaya devam edilecektir. Bu kapsamda önümüzdeki dönemde temel eğitim ve ortaöğretim kapsamındaki okullarımızda çocuklarımıza uyguladığımız müfredatımızın gereksiz ve günün ihtiyaçlarıyla bağdaşmayan malumat yükünden arındırılması çalışmaları hızlandırılacak, öğrencilerimizin sosyal, sanatsal ve sportif etkinliklere daha fazla zaman ayırması sağlanacaktır.

Yine hükümetimizin önemli önceliklerinden bir diğeri eğitim çağındaki çocuklarımızın hem Türkçe hem de yabancı dil öğrenme konusundaki sıkıntılarını gidermek olacaktır. Bu kapsamda Ekim ayında toplanacak Millî Eğitim Şurası'nın önemli başlıklarından bir tanesi bu konuda atılması gereken adımlar olacaktır.

Eğitim konusunda hükümetimizin bir diğer önceliği de çocuklarımıza yönelik değerler eğitimi programının içeriğinin tüm eğitim sürecine yayılması olacaktır. Millî ve manevi değerlerine bağlı, evrensel değerleri özümsemiş bir öğrenci profilinin yetişmesi için gerekli eğitim öğretim müfredatının oluşturulması en önemli önceliklerimizdendir.

Hükümetimizin büyük önem atfettiği bir konu da mesleki eğitimin geliştirilmesidir. Bu kapsamda mesleki eğitimin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi, sektör ile ortak projelerin hayata geçirilmesi konusunda yıl içinde önemli adımlar atılacaktır.

Okullaşma oranının artırılmasına yönelik çalışmalar aynı kararlılıkla sürdürülecek, bu kapsamda bilhassa kız çocukların okullaşma oranının artırılması ve okul öncesi eğitimin teşvik edilmesi önemli önceliklerimizden bir tanesi olacaktır.

Hükümetimiz eğitim sürecinin toplumsal hayatın en dinamik unsuru olduğu gerçeğinden hareketle halk eğitim merkezleri aracılığıyla yaygın eğitimin alanını daha da genişletecektir. Önümüzdeki eğitim öğretim yılından itibaren halk eğitim merkezlerinde ve okullarda ücretsiz takviye kursları uygulaması başlatılacaktır.

Üzerinde yoğun olarak çalıştığımız ve sonlandırmak üzere olduğumuz önemli yeniliklerden biri de tabletlerin dağıtımının tamamlanması sürecine paralel olarak okul kitaplarının dijital ortama taşınması ve uygun içeriklerin hazırlanmasıdır. Bu sayede çocuklarımız ders kitaplarına tabletleri üzerinden ulaşma imkânına sahip olacaklardır.

Muhtelif üniversitelerle ortak olarak yürütülen ve sonuçlanan öğretmen strateji belgemiz önümüzdeki günlerde ilan edilecek ve hayata geçirilecektir.

Büyük önem atfettiğimiz ve üzerinde yoğun bir şekilde çalıştığımız diğer bir konu da YÖK reformudur. Demokratik, özgürlükçü ve evrensel değerlere uygun bir üniversite tasavvuru ana önceliklerimizden bir tanesidir. Bu kapsamda Hükümetimiz üniversiteler, akademisyenler, ilgili sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve siyasetçiler başta olmak üzere ilgili bütün kesimlerinin görüşlerinin alındığı bir taslak metni Meclisin huzuruna getirecektir.

Bunun devamında ülkemizin uluslararası öğrenci havuzundan aldığı payın artırılması da hükûmetimizin önemli hedeflerinden birisi olacaktır.

Dönemin hükûmet programında da daha önceki programlarda olduğu gibi hükûmetin ileri sürdüğü eğitim politikaları özel sektörün eğitimdeki rolünü artırmayı ve özel okulların teşvik edilmesini öngörmektedir. Özellikle zorunlu eğitimin kademeli olarak 12 yıla çıkarılması ve dershanelerin özel okullara dönüştürülmesi gibi adımlar, eğitim araçlarının daha fazla serbest piyasa mekanizması içerisinde yer alması anlamına gelmektedir.

Halk eğitim merkezlerinde ücretsiz takviye kursları uygulaması ve mesleki eğitimin geliştirilmesi, iş dünyası ile eğitimin daha sıkı şekilde bütünleştirilmesini amaçlamaktadır. Bu politikaların amacı, eğitimdeki denetleyici ve merkeziyetçi yaklaşımları azaltarak daha esnek ve özgür bir eğitim anlayışı oluşturmaktır. Diğer bir husus neoliberalizmin, bireyin yetiştirilmesinde kullandığı çağdaş argümanlarından olan demokratiklik, esneklik, rekabetçilik ve özgürlükçülük ifadelerinin eğitim alanında ilköğretimden yükseköğretime kadar geliştirilen tüm politika kararlarını nitelemesidir. Politik açıdan kritik alanlara dahi müdahale edilebilmesi aslında bize neoliberal felsefenin sosyal ve toplumsal anlamdaki en derin yansımalarının bu hükûmet programında ortaya çıktığını göstermektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı'nda belirtilen amaç, hedef ve stratejiler incelendiğinde, hükûmet programı ile aynı doğrultuda bir rota belirlendiği ifade edilebilir. Bu bağlamda eğitimin neoliberal anlamda etkileyen kararlar olarak “Özel sektörün eğitim ve öğretimdeki payını artırmak amacıyla teşvik uygulamaları geliştirileceği, özel öğretim kurumlarına yönelik standartlar geliştirileceği, Hayat boyu öğrenmeye katılım oranlarını artırılacağı, Sektörle iş birliği yapılarak atölye ve laboratuvar öğretmenlerinin ilgili sektördeki gelişmeleri ve iş gücü piyasası ihtiyaçlarını takip etmeleri ve öğrencilere bu yönde rehberlik etmeleri sağlanacağı, Mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarının KOBİ’ler ve büyük ölçekli firmalar ile endüstriyel Araştırma-Geliştirme (AR-GE) kapsamında iş birliği yapması sağlanacağı, Mesleki ve teknik eğitimde girişimcilik, yaratıcılık ve yenilikçilik kültürünün yerleştirileceği, Bireylerin ve sektörün ihtiyaç duyduğu kalitede bir mesleki ve teknik eğitime ulaşmak için güncel, ölçülebilir ve sürdürülebilir bir kalite sistemi oluşturulacağı, Mesleki ve teknik eğitime katılan bireylerin sektörün ve iş gücü piyasasının talebine cevap veren bir eğitim alması sağlanarak istihdam edilebilirliklerini artırmak amacıyla sektör temsilcilerinin de aktif yer alacağı yönetim modelleri geliştirileceği, Mesleki ve teknik eğitim politikalarının belirlenmesine ilişkin süreçlerin, sektörün ve iş gücü piyasasının taleplerine uygun şekilde yönlendirilebilmesi için başta sektör temsilcileri olmak üzere ilgili paydaşların bu süreçlere etkin katılımı sağlanacağı, Öğrenci hareketliliğini destekleyen ulusal ve uluslararası

geçerliliğe sahip diploma ve sertifikasyon sistemi geliştirileceği, Bireysel ve kurumsal hibe imkânlarına ilişkin bilgilendirme faaliyetleri yapılacak, hareketliliğin artırılması için öğrenci ve öğretmenlerin uluslararası program ve projelere katılımları destekleneceği” şeklinde strateji ifadeleri karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kamu yönetimindeki reformlara ve neoliberal dönüşüme uygun olarak planda, “...çağın bilgi ve becerisini kazanmış, demokrasi, hukuk ile millî ve manevi değerleri özümsemiş bireyler...” yetiştirilmesinin amaçlandığını ifade edebiliriz. Yine bu bağlamda küreselleşme, bilgi toplumu, kalite, kurumsal kapasite, çok yönlülük, nitelikli ve dijital okuryazarlık kazanmış bireyler ve katılımcılık ifadelerinin sıkça kullanılması dikkat çekmektedir. Bu stratejik plan kapsamındaki alınan kararlar incelendiğinde özel sektörün eğitimdeki rolünün artırılması, özel öğretim kurumlarına teşviklerin sağlanması, sektörle iş birliği yapılarak öğrencilerin iş gücü piyasasına hazırlanması, girişimcilik ve yenilikçilik kültürünün mesleki eğitimle bütünleştirilmesi ve uluslararası geçerliliğe sahip diploma ve sertifikasyon sistemlerinin geliştirilmesi gibi unsurlar dikkat çekmektedir. Bu önerilerin amacı, özel sektörün eğitim alanında daha etkin olmasını teşvik etmek ve eğitimi iş dünyasıyla daha yakından temas ettirerek ekonomik büyümeyi ve uluslararası rekabeti artırmaktır. Bu bağlamda planda yer alan eğitim politikalarında neoliberal etkilerin baskın olduğunu ifade edebiliriz.

Hükûmetin görev yaptığı süreçte eğitim politikalarının geliştirilmesi adına 19. Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. Şûra kapsamında alınan “Okul öncesi eğitimde, öğretim programlarının çocukların özgüven becerilerini ve birey olma bilincini geliştirmeye dönük olması, Öğretim programlarında yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik kazanımlara yer verilmesi, Okullar için her yıl somut performans ölçütlerine dayalı bir okul karnesi oluşturulması, Döner sermayesi olan okullarda müdür yardımcılarının birisinin işletme/muhasebe alanında formasyona sahip öğretmenler arasından seçilmesine öncelik verilmesi.” şeklindeki kararlar eğitim politikalarında neoliberal içeriklere yönelik olarak örnek gösterilebilir (TTKB, 2014). Özellikle döner sermayesi olan okullarda işletme ve muhasebe formasyonuna sahip müdür yardımcısı seçimi gibi unsurlar neoliberal anlayışın piyasa temelli yaklaşımı ile örtüşmektedir. Bu politikalar, okulları rekabetçi bir ortamda değerlendirerek başarıyı ölçmeyi ve ödüllendirmeyi hedeflemektedir. Okul öncesi eğitimde, eğitim programlarının çocukların özgüven becerilerini ve birey olma bilincini geliştirmeye yönelik olması, yaratıcı düşünme becerilerinin vurgulanması da neoliberal eğitim politikalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Özel okulların oranının artırılması, özellikle MEB'in 2010-2014 Stratejik Planı ile Dokuzuncu ve Onuncu Kalkınma Planları ışığında, MEB'in son yıllardaki en önemli hedeflerinden biri olmuştur. Bu yöntemlerin öğrencilerin sosyoekonomik eşitsizliği ve akademik performansları üzerinde zararlı bir etkisi olabileceğine dair endişeler de bulunmaktadır (Eğitim Reformu Girişimi, 2014). Nihayetinde, bu politikaların toplam çıktısına bakıldığında ülkenin eğitim altyapısının gelişmesi ve kaynakların daha verimli kullanılması gibi olumlu sonuçlar sunduğu dolayısıyla ülke açısından faydalı yönlerinin olduğu da söylenebilir.

3.2.19. İkinci Davutoğlu Hükûmeti

Başbakanlık görevini Ahmet Davutoğlu'nun üstlendiği Türkiye Cumhuriyeti'nin 64. Hükûmeti olan ikinci Davutoğlu Hükûmeti, 17 Kasım 2015-24 Mayıs 2016 tarihleri arasında görev yapmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki bir önceki dönemde kurulan 63. Hükûmetin bir seçim hükûmeti olması nedeniyle hükûmet programı yoktur ve dolayısıyla eğitim politikalarına ilişkin de hedefler yer almamıştır. 64. Hükûmetin ise eğitim alanında ortaya çıkardığı hedefler ve izleyeceği stratejiler hükûmet programında şu şekilde yer almıştır (T.C. Başbakanlık, 2015, s. 39-45):

“Ülkemizin insan kaynağını çağdaş dünya ile rekabet edebilir donanımına kavuşturan ve hayat boyu süren bir süreç olarak eğitimi insani kalkınmamızın odağına yerleştiriyoruz.

AR-GE ve yüksek teknoloji yatırımlarına büyük destekler vererek teknoloji tüketen değil teknoloji üreten bir ülke olacağız.

Niceliksel kalkınma niteliksel derinlik kazanacaktır.

64. Hükûmet olarak da eğitim kalitesini yükselten; etkili sağlık hizmeti sunan, nüfusun dinamizmini ve aile yapısını koruyarak geliştiren; kadınına, gencine, çocuğuna ve çalışanına hak ettiği yeri, önemi ve desteği veren bir yaklaşımda olmayı benimsiyoruz. Bu yaklaşımla, Türkiye'nin 'yüksek insani gelişmişlik' kategorisinden 'çok yüksek insani gelişmişlik' kategorisinde olan ülkelere arasına girmesini hedefliyoruz.

İnsani kalkınma hedefimizin temelini eğitim oluşturmaktadır. AK Parti Hükûmetleri olarak eğitimi; uzun vadeli bir bakış açısıyla geleceğimize yatırım olarak kabul ediyor, insanımızın yaşam kalitesini yükselten, ülkemizin insan kaynağını çağdaş dünya ile rekabet edebilir donanımına kavuşturan ve hayat boyu süren bir süreç olarak görüyoruz.

Eğitimde bilgi ile bilinç arasındaki etkileşimi temel bir ihtiyaç addediyoruz. Bu yaklaşımla, bilgi tabanlı ekonominin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştiren, özgürlükçü, üretken ve rekabetçi bir eğitim sisteminin oluşturulması, bu sisteme uygun öğretmenlerin yetiştirilmesi, müfredatın geliştirilmesi ve uygun ortamların tesis edilmesi en temel önceliğimiz olmaya devam etmektedir.

64. Hükûmet döneminde de eğitim en öncelikli gündemimiz olacaktır. İktidarlarımız döneminde eğitim alanındaki temel altyapı ve erişim sorunlarını önemli ölçüde çözdük. Önümüzdeki dönemde başta eğitimin kalitesini yükseltmek olmak üzere, çok daha büyük atılımlar hedefliyoruz.

Eğitim ile öğretimi bir bütün olarak görmekte, bedensel ve ruhsal gelişmeyi en az zihinsel gelişme kadar değerli bulmaktayız.

Eğitimin her kademesinde insan hakları alanında farkındalık bilincini geliştirilecektir.

Toplumsal değerlerimizin daha fazla özümsemesi ve gelecek kuşaklara aktarılması için değerler eğitiminin eğitim ve öğretim sisteminin bütününde yer alması sağlanacaktır.

Yeni dönemde Millî Eğitim Bakanlığının kurumsal örgütlenmesini, eğitim sisteminin ulusal düzeyde politika belirleme, koordinasyon ve denetiminden sorumlu olacak şekilde geliştireceğiz.

Öğrenciyle ilgili sorunların okul düzeyinde çözülmesi ilkesini esas alarak, merkezden yerele doğru yetki devrini gerçekleştireceğiz.

'Eğitimde Kalite' en öncelik verdiğimiz alanlardan biri olacaktır. Bu kapsamda 'Eğitimde Kalite Seferberliği'ni başlatarak, 'Eğitim Kalite Endeksi' hazırlayacağız.

Okul türleri ve bölgeler arası başarı farklılıklarını azaltarak eğitimde fırsat eşitliğine bütün boyutlarıyla hayatiyet kazandıracacağız. Bu süreçle uyumlu bir şekilde öğretmen yetiştirme ve eğitim yönetimi alanlarında da önemli dönüşümleri hayata geçireceğiz.

Millî Eğitim alanında uygulayacağımız politikaların odağında yer alan Öğretmen Strateji Belgesi'ni hazırlayıp yürürlüğe koyacağız. Öğretmenlerimizin bilgi ve becerilerini güncellemelerini sağlayacak 'Öğretmen Akademisi' sistemini başlatacağız.

Eğitim fakültelerini, millî eğitim sistemindeki yeni yapılanmaya göre bölüm, anabilim dalı ve öğretmenlik genel ve alan yeterlilikleri ile ilişkilendirilmiş bir şekilde yeniden yapılandıracağız. Eğitim fakültelerinin müfredatını yenileyeceğiz.

Eğitim fakültesi öğrenci veya mezunları için eğitim fakültesi dışındaki fakültelerde çift ana dal veya yan dal yapma imkânı sağlayacağız. Eğitim fakülteleri ile diğer öğretmen adayı yetiştirilen yükseköğretim kurumlarının ve formasyon programlarının öğrenci kontenjanlarını, öğretmen ihtiyaç analiz ve projeksiyonlarını dikkate alarak belirleyeceğiz.

Kamu Personeli Seçme Sınavı'nda bütün alanlardaki öğretmen adayları için alan sınavı yapacağız. Şubat 2016'da 30 bin öğretmenin atamasını yapacağız.

Müfredatın eğitimin her kademesinde öğrenciyi hayata hazırlayan, öğrenmeyi öğreten, istidatlarını ortaya çıkaran, temel becerileri veren, özgüveni pekiştiren, evrensel değerleri aktaran bir içeriğe sahip hale getirilmesi yönündeki çalışmalarımıza devam edeceğiz. Müfredatı bilgi teknolojileri destekli öğretime uygun hale getirerek, eğitsel e-içeriklerin genişletilmesi ve daha da geliştirilmesini sağlayacağız.

Oyun tabanlı öğrenmeyi etkin hale getireceğiz. Mobil öğrenme sistemlerini geliştirecek; sosyal medyanın öğrenme aracı olarak daha etkin biçimde kullanılmasını sağlayacağız.

Öğrencilerimize yazılı ve sözlü iletişim kurabilecek düzeyde yabancı dil öğretimine öncelik vereceğiz. Bu amaca yönelik olarak öğretim sistematikliğini ve müfredatı gözden geçirecek, dil öğrenimini etkin hale getireceğiz.

Birlikte, problem çözmeye dayalı ve proje tabanlı öğrenmeyi teşvik eden eğitim teknolojilerini yaygınlaştıracacağız.

FATİH Projesi aracılığıyla tüm öğrencilere eğitimde fırsat eşitliği sağlayacağız.

Uzaktan eğitim yöntemlerinin dezavantajlı kesimler ile eğitim çağı dışında kalanların kaliteli eğitim imkânlarına erişmesinde etkin bir araç olarak kullanılmasını sağlayacağız.

Eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin bir şekilde verilmesi hedefimizi sürdüreceğiz.

Eğitim mekânlarını yenilikçiliği teşvik edecek, erişilebilir, fonksiyonel ve yerel mimariye uygun bir yapıda ve yeterli oyun, spor ve kültürel alanlara sahip mekânlar olarak tasarlayacağız.

İlk ve ortaöğretimde okul bazlı bütçe yönetimine geçilmesine yönelik çalışmalar yapacağız.

Okulları akademik, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif performansla göre değerlendirerek, sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılmasını sağlayacağız.

Eğitim istihdam bağlantısı hükümetimizin büyük önem atfettiği alanlardan biridir. Bu bağlamda, iş dünyasının ihtiyaç duyduğu meslek ve alanlarda kaliteli elaman yetiştirilmesini sağlayacak şekilde mesleki eğitimin kalitesini artıracak tedbirleri almaya devam edeceğiz.

Okullarda ikili öğretime son verme hedefi doğrultusunda, tüm okullarımızda tam gün eğitim-öğretime geçilmesi için yeter sayıda derslik inşasına devam edeceğiz.

Okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmaya devam edeceğiz.

Eğitim ortamlarını, öğretim materyallerini ve eğitim-öğretim uygulamalarını bireysel farklılıkları dikkate alan ve öğrenciyi merkeze alan bir anlayışla düzenleyeceğiz.

Öğrenme ve gelişim düzeyi akranlarından geride olan öğrencilerin öğrenmesini desteklemek amacıyla tedbirler alacak ve telafi edici programlar uygulayacağız.

Ortaöğretimde okullar arasında kalite farklılıklarını asgari seviyeye indirecek tedbirler alacağız. Okullar arasındaki farklılıkların azaltılmasıyla eş zamanlı olarak, ortaöğretimde öğrencilerin ikametlerine en yakın okullardan birinde öğrenim görmesinin altyapısını oluşturacağız.

Orta öğretimi bitiren her öğrencimizin bir spor dalından lisans alabilecek düzeyde veya bir müzik enstrümanını belirli bir yeterlilikte kullanabilecek düzeyde eğitim almasını sağlayacağız.

Bu dönemde özel yetenekli öğrencilerin gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla özel programlar ve yeni uygulamalar geliştireceğiz.

Meslek liselerinde özel kesimin katkısını artıracacağız. Kamu-özel kesim iş birliği ile meslek liselerini ve meslek yüksekokullarını yeniden yapılandıracağız.

Mesleki ve teknik lise mezunlarının istihdamını özendireceğiz.

Meslek Yüksek Okulları mezunlarının diplomalarında yer alan program adları ile meslek tanımlamalarındaki farklılıklar giderilmek suretiyle, bu öğrencilerimizin kamu ve özel sektörde iş bulmalarını kolaylaştıracacağız.

Organize Sanayi Bölgelerinde meslek lisesi kurulmasına yönelik başlattığımız uygulamayı yaygınlaştıracacağız.

Çıraklık eğitimini gözden geçirerek, çıraklık eğitiminin altyapısını güçlendirici tedbirler alacağız.

Reform ajandamızın önemli bir başlığı olan yükseköğretim reformunu hayata geçireceğiz. Bu kapsamda, yeni bir 'Yükseköğretim Çerçeve Yasası' hazırlayarak üniversitelerin yeniden örgütlenmesini ve 'Yükseköğretim Kalite Kurulu'nun oluşumunu sağlayacağız.

Kamu, özel sektör ve yükseköğretimin temsil edildiği, eğitim sisteminin talep ve arzı arasında bağlantı kuran ve bu çerçevede yükseköğretim politikalarını ele alan bir 'Yükseköğretim Planlama Kurulu' oluşturulacaktır.

Öğrencilerimiz üzerindeki sınav baskısını azaltmak amacıyla yükseköğretime geçişteki sınavların yılda birden çok yapılmasını temin edeceğiz.

Mevcut üniversitelere ilave olarak bundan sonra kurulacak yeni üniversite ve fakülteler için; öğrenci ve öğretim elemanı sayısı ile kurulmuş bulunan fakültelerin doluluk oranları gibi objektif kuralları baz alan bir mekanizma geliştireceğiz.

Bölgesel ihtiyaçlar ile yetkinlik düzeylerini dikkate alarak üniversitelerin ihtisaslaşmasını destekleyeceğiz.

Özel üniversitelerin kurulmasına ve yurt dışındaki üniversitelerin Türkiye'de, Türkiye'deki üniversitelerin yurtdışında faaliyet göstermelerine imkân vereceğiz.

Yükseköğretim kurumları bünyesinde veya yükseköğretim kurumlarıyla iş birliği içinde bağımsız ileri araştırma merkezlerinin kurulması için yeni destek mekanizmaları oluşturacağız.

Üniversitelerin uluslararası rekabet gücünü artırmak amacıyla daha fazla yabancı öğrenci kabul etmeleri ve öğretim elemanı istihdam edebilmelerini sağlayacağız.

Yükseköğretim kurumlarımızın dünyanın farklı coğrafyalarında yer alan gelişmiş üniversitelerle iş birliği yapmalarını destekleyeceğiz.

Yükseköğretim öğrencilerinin ihtiyacını karşılayacak kapasitede yurt yapımına devam edecek, özel sektörün bu alana yatırım yapmasını teşvik edecek, mevcut yurtların kalitesini artıracaktır.

Öncelikle üniversitelerde veya araştırma ve geliştirme merkezlerinde olmak üzere, yurtdışındaki yetişmiş insan gücünün ülkemize dönüşünü hızlandıracak yeni politikalar geliştireceğiz.

Mevcut devlet ve vakıf üniversitelerinin yanı sıra özel üniversitelerin de kurulması için gerekli düzenlemeleri yapacağız.

Eğitimin finansman kaynaklarını çeşitlendirip artıracaktır. Bu kapsamda, eğitimin finansmanında özel sektörün payının artırılması yönünde kamu-özel ortaklığı gibi yeni arz ve işletim modellerinin kullanılmasını sağlayacağız.

Eğitim istihdam bağına güçlendirme çerçevesinde hazırladığımız ‘Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Öncelikli Dönüşüm Programı’mızla iş piyasasındaki insan gücüne olan talep ile yükseköğretimin de dâhil olduğu eğitim sistemimizin o alanlarda sağlayabileceği arz arasındaki uyumu sağlayacağız.

Şirketlerin sektörlerine yönelik özel mesleki ve teknik eğitim okulu açabilmeleri için düzenleme yapacağız.

Mesleki ve teknik okul ve kurumlarında atölye ortamlarını sektörel bazlı olarak iyileştireceğiz.

Mesleki ve teknik eğitim okul yönetim modelini geliştirecek, yerel yönetimlerin ve sektör temsilcilerinin katılımını sağlayacağız.

Eğitimin tüm kademelerindeki müfredatı temel becerileri içerecek şekilde güncelleyeceğiz. Ortaokul ve liselerde seçmeli ders sayısını artıracak, bireysel yeteneklere göre öğrencileri yönlendirebilecek bir rehberlik sistemi oluşturacağız.”

Hükûmet programının ekonomik temelli eğitim yaklaşımından anlaşıldığı üzere özel sektörün eğitime daha fazla dâhil olması için teşvik edildiği görülmektedir. Söz konusu çerçeve, özel sektör tarafından eğitim hizmetlerinin sağlanmasını kolaylaştırmak için yatırım teşvikleri ve destekler sunmaktadır. Ayrıca hükûmet, iş dünyası ve meslek örgütleriyle iş birliğini teşvik ederek özel sektörün eğitim girişimlerine katılımını desteklemektedir. İş sektöründeki girişimciler, bu ortaklık çerçevesinde üniversiteler ve meslek liseleri de dâhil olmak üzere eğitim kurumlarına yatırım yapmaya ve girişimlerde bulunmaya teşvik edilmektedir (Kahveci, 2021, s. 928). Bu yöntemlerle eğitimin ve ülke katma değerinin artırılmasına yönelik faaliyetlerin piyasa isteklerini de gözetererek karşılanmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Bu açıdan bir değerlendirme yapıldığında aslında neoliberalizm yaklaşımına uygun sosyal politika hedefleri belirlendiğini de ifade edebiliriz.

Politikalar arasında yer alan özel üniversitelerin kurulması ve yabancı üniversitelerin Türkiye’de faaliyet göstermesine olanak sağlanması gibi adımlar, eğitim alanında özel sektörün daha fazla rol almasını teşvik etmektedir. Okul bazlı

bütçeleme sistemine geçilmesi ise eğitim hizmetinin piyasa dinamiklerine göre değerlendirilerek yorumlandığı bir sistemi ifade edilebilir. Eğitimde kalitenin artırılması için performansa dayalı değerlendirme sistemlerinin uygulanması ve okulların somut performans ölçütlerine göre değerlendirilmesi neoliberal yaklaşımın rekabetçi bir ortam oluşturmayı hedeflediği ifade edilebilir. Bir diğer önemli husus ise meslek liselerinin iş dünyasının ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılması, nitelikli iş gücü yetiştirilmesi ve eğitim sisteminin iş piyasasının taleplerine cevap verecek şekilde düzenlenmesidir. Bu yaklaşımın amacı da eğitimi iş dünyası odaklı bir bakış açısı ile ele almaktır.

3.2.20. Binali Yıldırım Hükûmeti

Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısı değişmeden evvel son hükûmeti, 65. Hükûmet olmuştur. Başbakanlık görevini Binali Yıldırım'ın üstlendiği 65. Hükûmet 24 Mayıs 2016-24 Haziran 2018 tarihleri arasında görevini sürdürmüştür. Binali Yıldırım Hükûmeti'nin programında eğitime ilişkin politikalarda aşağıdaki hususlara yer verilmiştir (T.C. Başbakanlık, 2016, s. 31-36):

“İnsani kalkınma hedefimizin temelini eğitim oluşturmaktadır. AK Parti Hükûmetleri olarak eğitimi; uzun vadeli bir bakış açısıyla geleceğimize yatırım olarak kabul ediyor, insanımızın yaşam kalitesini yükselten, ülkemizin insan kaynağını çağdaş dünya ile rekabet edebilir donanımına kavuşturan ve hayat boyu süren bir süreç olarak görüyoruz.

Eğitimde bilgi ile bilinç arasındaki etkileşimi temel bir ihtiyaç addediyoruz. Bu yaklaşımla, bilgi tabanlı ekonominin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştiren, özgürlükçü, üretken ve rekabetçi bir eğitim sisteminin oluşturulmasını hedefliyoruz. Bu sisteme uygun öğretmenlerin yetiştirilmesi, müfredatın geliştirilmesi ve uygun ortamların tesis edilmesi en temel önceliğimiz olmaya devam etmektedir.

65'inci Hükûmet döneminde de eğitim en öncelikli gündemimiz olacaktır. İktidarlarımız döneminde eğitim alanındaki temel altyapı ve erişim sorunlarını önemli ölçüde çözdük. Önümüzdeki dönemde başta eğitimin kalitesini yükseltmek olmak üzere, çok daha büyük atılımlar hedefliyoruz.

Eğitim ile öğretimi bir bütün olarak görmekte, bedensel ve ruhsal gelişmeyi en az zihinsel gelişme kadar değerli bulmaktayız.

Eğitimin her kademesinde insan hakları alanında farkındalık bilincini geliştirilecektir.

Toplumsal değerlerimizin daha fazla özümsemesi ve gelecek kuşaklara aktarılması için değerler eğitiminin eğitim ve öğretim sisteminin bütününde yer alması sağlanacaktır.

Yeni dönemde Millî Eğitim Bakanlığının kurumsal örgütlenmesini, eğitim sisteminin ulusal düzeyde politika belirleme, koordinasyon ve denetiminden sorumlu olacak şekilde geliştireceğiz.

Öğrenciyle ilgili sorunların okul düzeyinde çözülmesi ilkesini esas alarak, merkezden yerele doğru yetki devrini gerçekleştireceğiz.

'Eğitimde Kalite' en öncelik verdiğimiz alanlardan biri olacaktır. Bu kapsamda 'Eğitimde Kalite Seferberliği'ni başlatarak, 'Eğitim Kalite Endeksi' hazırlayacağız.

Okul türleri ve bölgeler arası başarı farklılıklarını azaltarak eğitimde fırsat eşitliğine bütün boyutlarıyla hayatiyet kazandıracağız. Bu süreçle uyumlu bir şekilde öğretmen yetiştirme ve eğitim yönetimi alanlarında da önemli dönüşümleri hayata geçireceğiz.

Millî Eğitim alanında uygulayacağımız politikaların odağında yer alan Öğretmen Strateji Belgesi'ni hazırlayıp yürürlüğe koyacağız.

Öğretmenlerimizin bilgi ve becerilerini güncellemelerini sağlayacak 'Öğretmen Akademisi' sistemini başlatacağız. Başarılı öğretmenleri belirleyerek ödüllendirme sistemi getireceğiz.

Eğitim fakültelerini, millî eğitim sistemindeki yeni yapılanmaya göre bölüm, anabilim dalı ve öğretmenlik genel ve alan yeterlilikleri ile ilişkilendirilmiş bir şekilde yeniden yapılandıracağız.

Eğitim fakültelerinin müfredatını yenileyeceğiz.

Eğitim fakülteleri ile diğer öğretmen adayı yetiştirilen yükseköğretim kurumlarının ve formasyon programlarının öğrenci kontenjanlarını, öğretmen ihtiyaç analiz ve projeksiyonlarını dikkate alarak belirleyeceğiz.

Kamu Personeli Seçme Sınavı'nda bütün alanlardaki öğretmen adayları için alan sınavı yapacağız.

Müfredatın eğitimin her kademesinde öğrenciyi hayata hazırlayan, öğrenmeyi öğreten, istidatlarını ortaya çıkaran, temel becerileri veren, özgüveni pekiştiren, evrensel değerleri aktaran bir içeriğe sahip hale getirilmesi yönündeki çalışmalarımıza devam edeceğiz.

Müfredatı bilgi teknolojileri destekli öğretime uygun hale getirerek, eğitsel e-içeriklerin genişletilmesi ve daha da geliştirilmesini sağlayacağız.

Eğitim sisteminin her kademesinde ailenin eğitim sürecine katkısını artıracak etkileşimli bir mekanizma oluşturacağız.

Oyun tabanlı öğrenmeyi etkin hale getireceğiz. Mobil öğrenme sistemlerini geliştirecek; sosyal medyanın öğrenme aracı olarak daha etkin biçimde kullanılmasını sağlayacağız.

Öğrencilerimize yazılı ve sözlü iletişim kurabilecek düzeyde yabancı dil öğretimine öncelik vereceğiz. Bu amaca yönelik olarak öğretim sistematiğini ve müfredatı gözden geçirecek, dil öğrenimini etkin hale getireceğiz.

Birlikte, problem çözmeye dayalı ve proje tabanlı öğrenmeyi teşvik eden eğitim teknolojilerini yaygınlaştıracğız.

FATİH Projesi aracılığıyla tüm öğrencilere eğitimde fırsat eşitliği sağlayacağız.

Uzaktan eğitim yöntemlerinin dezavantajlı kesimler ile eğitim çağı dışında kalanların kaliteli eğitim imkânlarına erişmesinde etkin bir araç olarak kullanılmasını sağlayacağız.

Eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin bir şekilde verilmesi hedefimizi sürdüreceğiz.

Eğitim mekânlarını yenilikçiliği teşvik edecek, erişilebilir, fonksiyonel ve yerel mimariye uygun bir yapıda ve yeterli oyun, spor ve kültürel alanlara sahip mekânlar olarak tasarlayacağız.

İlk ve ortaöğretimde okul bazlı bütçe yönetimine geçilmesine yönelik çalışmalar yapacağız.

Okulları akademik, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif performansa göre değerlendirerek, sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılmasını sağlayacağız.

Eğitim istihdam bağlantısı hükümetimizin büyük önem atfettiği alanlardan biridir. Bu bağlamda, iş dünyasının ihtiyaç duyduğu meslek ve alanlarda kaliteli elaman yetiştirilmesini sağlayacak şekilde mesleki eğitimin kalitesini artıracak tedbirleri almaya devam edeceğiz.

Okullarda ikili öğretime son verme hedefi doğrultusunda, tüm okullarımızda tam gün eğitim-öğretime geçilmesi için yeter sayıda derslik inşasına devam edeceğiz.

Okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmaya devam edeceğiz.

Eğitim ortamlarını, öğretim materyallerini ve eğitim-öğretim uygulamalarını bireysel farklılıkları dikkate alan ve öğrenciyi merkeze alan bir anlayışla düzenleyeceğiz.

Öğrenme ve gelişim düzeyi akranlarından geride olan öğrencilerin öğrenmesini desteklemek amacıyla tedbirler alacak ve telafi edici programlar uygulayacağız.

Ortaöğretimde okullar arasında kalite farklılıklarını asgari seviyeye indirecek tedbirler alacağız. Okullar arasındaki farklılıkların azaltılmasıyla eş zamanlı olarak, ortaöğretimde öğrencilerin ikametlerine en yakın okullardan birinde öğrenim görmesinin altyapısını oluşturacağız.

Orta öğretimi bitiren her öğrencimizin bir spor dalından lisans alabilecek düzeyde veya bir müzik enstrümanını belli bir yeterlilikte kullanabilecek düzeyde eğitim almasını sağlayacağız. Bu dönemde özel yetenekli öğrencilerin gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla özel programlar ve yeni uygulamalar geliştireceğiz.

Meslek liselerinde özel kesimin katkısını artıracacağız. Kamu-özel kesim iş birliği ile meslek liselerini ve meslek yüksekokullarını yeniden yapılandıracağız.

Mesleki ve teknik lise mezunlarının istihdamını özendireceğiz.

Meslek Yüksek Okulları mezunlarının diplomalarında yer alan program adları ile meslek tanımlamalarındaki farklılıklar giderilmek suretiyle, bu öğrencilerimizin kamu ve özel sektörde iş bulmalarını kolaylaştıracaktır.

Organize Sanayi Bölgelerinde meslek lisesi kurulmasına yönelik başlattığımız uygulamayı yaygınlaştıracaktır.

Reform ajandamızın önemli bir başlığı olan yükseköğretim reformunu hayata geçireceğiz. Bu kapsamda, yeni bir 'Yükseköğretim Çerçeve Yasası' hazırlayarak üniversitelerin yeniden örgütlenmesini ve 'Yükseköğretim Kalite Kurulu'nun oluşumunu sağlayacağız.

Kamu, özel sektör ve yükseköğretimin temsil edildiği, eğitim sisteminin talep ve arzı arasında bağlantı kuran ve bu çerçevede yükseköğretim politikalarını ele alan bir 'Yükseköğretim Planlama Kurulu' oluşturulacaktır.

Öğrencilerimiz üzerindeki sınav baskısını azaltmak amacıyla yükseköğretime geçişteki sınavların yılda birden çok yapılmasını temin edeceğiz.

Mevcut üniversitelere ilave olarak bundan sonra kurulacak yeni üniversite ve fakülteler için; öğrenci ve öğretim elemanı sayısı ile kurulmuş bulunan fakültelerin doluluk oranları gibi objektif kuralları baz alan bir mekanizma geliştireceğiz. Bölgesel ihtiyaçlar ile yetkinlik düzeylerini dikkate alarak üniversitelerin ihtisaslaşmasını destekleyeceğiz.

Özel üniversitelerin kurulmasına ve yurt dışındaki üniversitelerin Türkiye'de, Türkiye'deki üniversitelerin yurtdışında faaliyet göstermelerine imkân vereceğiz.

Yükseköğretim kurumları bünyesinde veya yükseköğretim kurumlarıyla iş birliği içinde bağımsız ileri araştırma merkezlerinin kurulması için yeni destek mekanizmaları oluşturacağız.

Üniversitelerin uluslararası rekabet gücünü artırmak amacıyla daha fazla yabancı öğrenci kabul etmeleri ve öğretim elemanı istihdam edebilmelerini sağlayacağız.

Yükseköğretim sisteminde ülkemizin geldiği aşamayı değerlendirmek, nitelikli insan gücü yetiştirmek suretiyle ülkemizi bölgemizde bir eğitim merkezi haline getireceğiz.

Yükseköğretim kurumlarımızın dünyanın farklı coğrafyalarında yer alan gelişmiş üniversitelerle iş birliği yapmalarını destekleyeceğiz.

Yükseköğretim öğrencilerinin ihtiyacını karşılayacak kapasitede yurt yapımına devam edecek, özel sektörün bu alana yatırım yapmasını teşvik edecek, mevcut yurtların kalitesini artıracaktır.

Öncelikle üniversitelerde veya araştırma ve geliştirme merkezlerinde olmak üzere, yurtdışındaki yetişmiş insan gücünün ülkemize dönüşünü hızlandıracak yeni politikalar geliştireceğiz.

Mevcut devlet ve vakıf üniversitelerinin yanı sıra özel üniversitelerin de kurulması için gerekli düzenlemeleri yapacağız.

Eğitimin finansman kaynaklarını çeşitlendirip artıracacağız. Bu kapsamda, eğitimin finansmanında özel sektörün payının artırılması yönünde kamu-özel ortaklığı gibi yeni arz ve işletim modellerinin kullanılmasını sağlayacağız.

Eğitim istihdam bağına güçlendirme çerçevesinde hazırladığımız 'Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Öncelikli Dönüşüm Programı'mızla iş piyasasındaki insan gücüne olan talep ile yükseköğretimin de dâhil olduğu eğitim sistemimizin o alanlarda sağlayabileceği arz arasındaki uyumu sağlayacağız.

Şirketlerin sektörlerine yönelik özel mesleki ve teknik eğitim okulu açabilmeleri için düzenleme yapacağız.

Mesleki ve teknik okul ve kurumlarında atölye ortamlarını sektörel bazlı olarak iyileştireceğiz.

Mesleki ve teknik eğitim okul yönetim modelini geliştirecek, yerel yönetimlerin ve sektör temsilcilerinin katılımını sağlayacağız.

Eğitimin tüm kademelerindeki müfredatı temel becerileri içerecek şekilde güncelleyeceğiz. Ortaokul ve liselerde seçmeli ders sayısını artıracak, bireysel yeteneklere göre öğrencileri yönlendirebilecek bir rehberlik sistemi oluşturacağız."

Neoliberal yaklaşım kapsamında eğitimde önceliklendirilen politikalar ele alındığında önceki programlara paralel olarak eğitim, geleceğe uzun vadeli yatırım ve yaşam kalitesini yükselten ve insan kaynaklarının küresel rekabet gücünü artıran yaşam boyu öğrenme gibi tanımlamalarla insani kalkınmanın temel taşı olarak konumlandırılmıştır.

Yeni dönemde yerel yönetimlere daha fazla sorumluluk verileceği ve Bakanlığın politika oluşturma, koordinasyon ve gözetim konularında yeniden yapılandırılacağı belirtilmektedir. Özellikle bu anlamda yerele yetki devri yapılmasının amaçlanması, eğitim yönetiminde daha esnek ve yerel ihtiyaçlara odaklı bir yaklaşımı teşvik etmesi bakımından göze çarpmaktadır.

Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Öncelikli Dönüşüm Programı, iş piyasasının talepleri ile eğitim sisteminin sunduğu imkânlar arasında uyumu sağlayarak eğitimi iş gücü piyasasının ihtiyaçlarına göre yönlendirmeyi amaçlamaktadır.

Okul bazlı bütçe yönetimine geçilmesi ve meslek liselerinde özel sektör katkısının artırılması gibi adımlar, kamu-özel iş birliğini teşvik ederek eğitim hizmetlerinin yönetimini ve finansmanını özel sektöre ait araçlarla bütünleştiren uygulamalardır. 'Eğitimde Kalite Seferberliği' başlatılması ve 'Eğitim Kalite Endeksi' hazırlanması, eğitimde rekabetçi bir ortam oluşturmayı hedeflemektedir. İş dünyasının

ihtiyaçlarına yönelik meslek ve alanlarda kaliteli eleman yetiştirilmesi, eēitimi iş dünyası odaklı hâle getirmektedir. FATİH Projesi ile fırsat eēitliēinin saēlanması, özel sektörün eēitimdeki rolünün artırılması, eēitsel e-ieriēin yaygınlaştırılması, sosyal medyanın bir  ērenme aracı olarak kullanılması ve müfredatın bilgi teknolojileri ile tamamlanması hedeflenmektedir.

Eēitimin finansman kaynaklarını çeşitlendirmek ve özel sektörün payını artırılması kapsamında ele alınan neoliberal politikaların, klasik sosyal devlet anlayışıyla baēdařmayan uygulamalar olduēunu ifade edebiliriz. Özetle, programda belirtilen eēitim politikaları özel sektörün rolünün artırılması, piyasa temelli eēitim, merkezietiliēin azaltılması, rekabet ve  zelleştirme uygulamalarının oēalması ve eēitimin maliyetinin artması gibi konularda kendini göstermektedir.

H k met programları uygulaması 2018 yılında oluşturulan yeni h k met sistemiyle birlikte kaldırılmıştır. Böylece Cumhurbaşkanlıēı H k met Sistemi'ne geçilerek h k met programları benzeri politika oluşturma görevini Cumhurbaşkanlıēı bünyesinde oluşturulan kurullar devralmıştır. Bu kurullar Cumhurbaşkanı tarafından oluşturulacak politikalarla ilgili  nerileri geliştirmekle görevlidir. Bu kurullardan eēitim politikalarını belirlemekle görevli Eēitim ve  ēretim Politikaları Kurulu oluşturulmuştur. Politika kurullarının görüşleri alınarak kalkınma planı, Cumhurbaşkanlıēı Programı, orta vadeli program, orta vadeli mali plan gibi plan ve programlar hazırlanmaktadır (Saēır & Yirci, 2020, s. 379). Cumhurbaşkanlıēı bünyesinde kurulan Eēitim ve  ēretim Politikaları Kurulu gibi politika oluşturan kurullar, eēitim politikalarının belirlenmesi ve önerilerin geliştirilmesi gibi önemli görevleri üstlenmektedir. Bu deēiřimle eēitim politikalarının daha merkezi ve üst düzeyde belirlenmesi ve böylece kararların etkin bir şekilde hayata geçirilmesi hedeflenmiştir.

4. NEOLİBERAL POLİTİKALARIN TÜRKİYE'DEKİ EĞİTİM POLİTİKALARINA ETKİLERİ

Ekonomik sistemler toplumların önceliklerini ve yönetim anlayışlarını belirleyen ideolojiler etrafında şekillenmekte, bu ideolojiler ise toplumsal dönüşüm süreçlerini yönlendirmektedir. Neoliberalizm de bir ekonomik model olarak ortaya çıkan ve ideolojik aygıtlar ile vücut bulan paradigmadır. Dolayısıyla ekonomi politikalarını kökten etkileyen bu anlayış çerçevesinde eğitim politikalarının da dönüşüm yaşadığını söylemek mümkündür.

Türkiye'de yürürlüğe alınan ekonomik ve sosyal politikalar toplumsal yaşamın her alanını etkilemiş ve özellikle 1980'lerde hız kazanan küreselleşmenin etkisinde eğitim hizmetlerinin sunumunda dönüşüm yaşamıştır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak uygulamaya alınan politikalar, eğitim kurumlarının işleyişini ve eğitimle ilgili paydaşları etkilemiştir. Bu dönemde uygulamaya alınan eğitim politikalarının amacı eğitim sisteminin değişim sürecini hızlandırmak olmuştur. Eğitim sistemi 1980'lerden bu yana önemli bir yapısal dönüşüm geçirmiştir ancak toplumun, eğitimin önemine ilişkin algısı daha da hızlı değişmiştir. Türkiye'nin 1980'ler sonrası neoliberal politikaları başta eğitim olmak üzere sosyal ve ekonomik politikalar üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Türkiye'de 1980 sonrasında uygulamaya alınan eğitim politikaları, hükûmetlerin yaklaşımlarından büyük ölçüde etkilenmiştir. Ayrıca bu dönemde küreselleşme sürecinin güçlendirdiği uluslararası kuruluşlar, birçok ülkeyi ve eğitim politikalarını etkilemiştir. IMF, DB, OECD, UNICEF, DTÖ gibi uluslararası kuruluşlar verdikleri “krediler” sayesinde kamu politikaları üzerinde yönlendirici etkiye sahip olmuşlardır. Böylece bu örgütlerin yönlendirmesi ile yaşanan dönüşüm ve değişimin eksenini küreselleşme süreci lehine geliştirmiştir.

Genel olarak özetlemek gerekirse; Cumhuriyet'in ilanını takiben, Türkiye'nin kamu yönetimi alanında ve başta hükûmet programları olmak üzere diğer politika kararlarında reform girişimleri 1923-1960 arası dönemde devletin kalkınmasını gerçekleştirmeye yönelik kamu destekli ve devletçi politikaların yoğun olduğu bir döneme; 1960-1980 yılları arası dönemde ise DPT'nin kurulmasıyla birlikte planlı kalkınma hedeflerine odaklanılan bir döneme işaret etmektedir. 1980'li yıllardan sonra Türkiye'de idari reformlar önemli değişimlere ve dönüşümlere sahne olmuştur. Bu

dönemdeki idari reformlar genellikle ekonomik ve siyasi değişimlerin etkisiyle şekillenmiş ve Türkiye'nin içinde bulunduğu uluslararası koşullara ve iç politika koşullarına uyum sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu dönüşüm ise deregülasyon, etkinlik, verimlilik, katılım, AB uyum süreci, ademimerkezileşme ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gibi konularda yoğunlaşmıştır. 2000'li yıllardan sonra ise ABD ve AB'deki Yeni Kamu Yönetimi (YKY) yaklaşımı, kamu yönetimindeki reform girişimleri aracılığıyla Türkiye'de de karşılık bulmuştur. Bu dönemden önce reform girişimleri yerindelik, verimlilik, etkinlik, adalet, hesap verebilirlik, şeffaflık ve katılımcılık gibi kavramlar üzerine odaklanmaktaydı. 1990'ların sonlarından itibaren, 1980'lerden bu yana küresel ölçekte uygulanmakta olan Yeni Kamu Yönetimi modelinin etkisiyle Türkiye'deki reform çalışmaları hız kazanmıştır. Bu değişikliklerin amacı toplumsal katılımı artırmak, kamu yönetimi bileşenlerini daha etkin ve verimli hâle getirmek, daha açık ve sorumlu bir çerçeve oluşturmaktır. Bu dönemde Türkiye'nin reform süreçleri küresel Yeni Kamu Yönetimi anlayışından etkilenmiş ve değişikliklerin neoliberalizmin ilkeleri etrafında ivme kazandığı görülmüştür (Göçoğlu, Kurt, & Öktem, 2019, s. 52).

Hükûmet programlarında en sık kullanılan kavramlar etkinlik/etkililik, regülasyon/düzenleme, rekabet, verimlilik, kalite, özel sektör/özel kesim, özelleştirme, serbestleştirme, katılımcı demokrasi/katılımcı yönetim/yönetişim ve şeffaflıktır. Kullanılma sıklığı fazla olan kavramların daha çok piyasa ve ekonomik alanla ilgili olduğu, yönetsel alanı ilgilendiren kavramların ise daha az kullanıldığı gözlenmiştir. Kısa süre görevde kalan ve seçim hükûmeti özelliği taşıyan hükûmet programlarının oldukça kısa olduğu bundan dolayı da kavramların kullanılma sıklığının azaldığı görülmüştür. 2000'li yıllarda hemen her alanda önemli reform çalışmaları gündeme gelmiştir. Bu çalışmaların etkisini, kavramların kullanılma sıklığında gözlenen belirgin artıştan izlemek mümkündür. 1990'lı yıllardan itibaren özelleştirme tartışmalarının dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de yoğunlaştığını ifade etmek mümkündür. Daha önceki programlarda pek yer verilmeyen vatandaş odaklılık, sonuç odaklılık, uzmanlaşma ve esnek istihdam gibi YKY anlayışının yönetsel alana yönelik kavramları ise 60. Hükûmet programından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca bu dönemde şeffaflık, girişimcilik ve hesap verebilirlik gibi kavramlara yapılan vurguda da önemli bir artış yaşanmıştır (Lamba, 2015, s. 131).

Türkiye’de bütçeden ve GSYH’den eğitime ayrılan pay ve öğrenci başına harcama miktarları son yıllarda genel olarak artmıştır. Bununla birlikte özel sektöre yönelik eğitim harcamaları da artmıştır. Özel sektöre yönelik eğitim harcamaları, kamunun eğitime yaptığı harcamaların yarısından fazlasını ve GSYH'nin %2'sini oluşturmaktadır (Toprak, Ağcakaya, & Gül, 2016, s. 158). Dolayısıyla Türkiye’de eğitime yönelik kamu harcamalarının artışıyla birlikte özel sektör eğitim harcamalarının da artması arz talep olgusu, bölgeler arası değişen şartlar ve neoliberal yaklaşımların getirmiş olduğu cazibe alanları gibi unsurlara bağlı olarak açıklanabilir. Bu durum hem kamusal alanda hem de özel sektörde eğitimin finansmanında çeşitlenme ve rekabetin artmasına zemin hazırlamıştır.

Türkiye’de eğitim politikaları, özellikle küreselleşme süreci öncesinde değişen yönetim yaklaşımları ile iktidara gelen hükûmetlerin inisiyatifinde geliştirilen bir politika olma özelliğine sahiptir. Bunun sonucu olarak eğitim politikaları, bazı dönemlerde hükûmet programı olarak kalmaktan öteye geçememiştir. Bu da en önemli kamu politikalarından biri olarak eğitim alanında geliştirilen kamu politika araçlarının sınırlı bir dönemi kapsamasına ve bunların çıktılarının henüz analizi yapıp değerlendirilmeden vazgeçilmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla eğitim politikaları, hükûmet programlarının süresi ile sınırlı bir bakış açısı ile geliştirildiğine bu politikaların hedeflerine ulaşmaları güçleşmektedir. Zira eğitim politikaları sosyokültürel yapının dizayn edilmesini hedefleyen politikalar olup uzun vadeli planlamaların konusunu oluşturmalıdır. Aksi takdirde başarılı sonuçların elde edilemeyeceği ifade edilebilir.

Neoliberal politikalar Türkiye’de 1980’lerden itibaren eğitim sisteminde büyük bir dönüşümü tetiklemiş bu süreçte uluslararası kuruluşların (IMF, DB, OECD, vb.) etkisiyle de eğitim politikaları küresel ölçekte neoliberal prensipler doğrultusunda şekillenmiştir. 1980’li yıllarda baskın şekilde ortaya çıkan ve devlet politikalarında benimsenen neoliberal yaklaşım kamusal karar alma mekanizmalarında ortaya çıkarılan ekonomik, siyasal, sosyal ve hukuki normları etkileyerek kamu yönetimini dönüştürmüştür. Bu politikalar, eğitimin serbest piyasa içerisinde daha fazla yer alma sürecini hızlandırmış özel sektörün eğitim alanındaki rolünü artırmıştır. Türkiye’de eğitim politikaları hükûmetlerin yaklaşımlarına bağlı olarak 2000’li yıllara kadar sıklıkla değişim göstermiş, bu da uzun vadeli ve sürdürülebilir eğitim politikalarının

oluşturulmasını engellemiştir. Bu çerçevede, neoliberal politikaların eğitim sistemine getirdiği olumlu ve olumsuz etkileri incelemek bu dönüşümün geniş kapsamlı sonuçlarını anlamak açısından önemlidir. Bu bağlamda çalışma kapsamında söz konusu eğitim politikaların eğitim sistemine olan olumlu ve olumsuz etkileri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Ülkemizdeki neoliberal dönüşüm sürecinin kamu politikalarına, özellikle de eğitim politikalarına olan yansımalarını anlamak için öncelikle anayasa metinlerinde yapılan değişikliklerin incelenmesi gerekmektedir. Hâlen yürürlükte olan 1982 Anayasası, sosyal devletin rolüne ilişkin değişimi gösteren önemli bir belgedir. 1961 Anayasası'nda yer alan hak ve özgürlükler dengesi, devletin çıkarlarını bireyin çıkarlarının karşısında tutan bu anayasa tarafından şekillendirilmiştir. 1982 Anayasası ile bireylerin "hak ve özgürlükleri", "devlet görevi" olmaktan çıkarılmış ve Türkiye Cumhuriyeti, "insan haklarına saygılı devlet" olma kimliğine bürünmüştür. Eğitim, artık devletin "başta gelen ödevi" olmak yerine, "kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" ilkesiyle, özgürlükleri içerisinde barındıran ve emredici olmayan bir ilke şeklinde düzenlenmiştir. 1982 Anayasası, 1961 Anayasası'na göre devletin sosyal boyutunu, serbestiyetçi özelliğini ve kişisel hakları kısıtlamıştır. Neoliberal yaklaşım toplumsal olan ve kamusal niteliğe sahip alanları bireysel yarar ve piyasa süreçleriyle ilişkilendirerek bu alanlara yeni bir tanım getirmiştir. Neoliberal bakış açısı, eğitim hizmetlerinin kamu malı olarak kabul edilmediğini savunmaktadır. Kamu sektörünün hizmet alanları, özellikle de eğitim politikaları bu süreçten etkilenmiştir (Özdem, 2007, s.33). Bu bağlamda, anayasa metinlerindeki değişikliklerin eğitim politikaları üzerindeki etkisi Türkiye'de neoliberal dönüşüm sürecinin eğitim alanındaki boyutunu anlamak için önemli bir göstergedir.

1980 öncesi dönemde dayanağını anayasadan alan kalkınma anlayışı çerçevesinde eğitim hizmeti devletin belirleyici rolünde ve planlama alanı içerisinde yer almaktaydı. Öte yandan 1980'li yıllardan itibaren eğitim hizmetlerinin sunumu yapısal uyum programıyla birlikte ele alınmaya başlanmış ve hatta kalkınma planı uygulaması yasal bir zorunluluk olmasına rağmen, kalkınma planından ziyade bu programlarla eğitime yönelik politikalar belirlenmiştir. Eğitim alanına yapılan bu şekildeki parçalı müdahalelerle sonuçlar bütünsel bir şekilde ele alınamamış ve ayrıca yapısal uyum programlarının etkisiyle de eğitim üzerindeki ekonomik baskı artırmıştır

(Çam, 2006, s. 51). Eğitim alanında yaşanan bu etkilerin ve müdahalelerin önceleri daha çok katı mevzuat kurallarıyla ancak daha sonra esnek uygulama politikalarıyla ele alındığını ifade edebiliriz.

Kalkınma planları ve yapısal uyum programları gibi yönetim sistemini etkileyen politika belirleyici belgeler aracılığıyla kamu yöneticilerine bir konu kapsamında hedef oluşturma ve bu hedefe yönelik sonuçlara ulaşılması amacıyla rehberlik etmek için çeşitli kanun ve yönetmeliklerin çıkarıldığı görülmektedir. Bu çerçevede, özellikle Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) kalkınma plancılığı anlayışından türeyen stratejik yönetim anlayışını temel almaktadır. KMYKK, tüm kamu kurumlarına stratejik plan belgesi hazırlama ve uygulama zorunluluğu getirmiştir (m. 9). Bu kapsamda, MEB bir genelge ile (2006/55) stratejik plan hazırlama ve uygulama faaliyetlerine başlamıştır. Okullar da bu kapsamda 2011-2014 yıllarını kapsayan dönemde stratejik planlarını hazırlayarak uygulamaya geçirmişlerdir. Stratejik planlama anlayışının tabana yayılmasıyla okullar da kendilerine ait amaç, hedef ve strateji belirleme şansı kazanmışlardır. Bu hedefler ölçülebilir performans göstergeleri temelinde belirlenmiş ve sürecin sonuna gelindiğinde hedeflere ne ölçüde ulaşıldığına ilişkin analiz gerçekleştirilmiştir (Özdemir & Bozkurt, 2015, s. 323). 1980’li yıllardan sonra yaşanan neoliberal ideolojik yaklaşımın etkisiyle planlama eylemi kalkınma plancılığı ekseninden yapısal uyum politikaları ile stratejik planlamacı anlayışa dönüşmüştür. Planlama konusunda bir paradigma değişimi yaşanarak eğitimin tüm bireylere eşit olarak sunulması gerekliliğini ileri süren “Sosyal Talep Modeli” ve eğitim alanındaki yatırımların kazanç sağlayıcı olduğunu ileri süren “İnsan Gücü Gereksinimleri Modeli”, kalkınma planlarında 1960-1980 yılları arasında yer alırken; 1980’li yıllardan sonra ise küreselleşme ve neoliberal politikalar etkisinde “Stratejik Planlama Modeli” öne çıkmıştır (Nartgün & Argon, 2021, s. 12). Dolayısıyla buradan hareketle eğitim yönetiminde, özel sektörün yönetim yapısı ile uyumlu bir anlayışın kısmen benimsendiği ifade edilebilir. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak eğitim kurumlarının amaçları, yapıları ve süreçleri yeniden tanımlanmaktadır. Aynı zamanda stratejik planlama uygulamasıyla şeffaflık ve hesap verilebilirlik hususunda gelişmeler yaşandığı ve ayrıca eğitim kurumlarına performansını ölçme, hedef belirleme ve kaynakları daha etkin kullanma imkânı sunulduğu ifade edilebilir. Türkiye neoliberal ekonomik politikaları her ne kadar kökten değişikliklerle kabul etse de sosyal politikaları ve nitekim eğitim politikalarını aynı zamanda devlet eliyle sunmaya devam

etmektedir. Neoliberalizm ile ulusal kalkınmacı politika anlayışından daha mikro olan kurum bazında stratejik plan anlayışına geçişi, paradigmanın değişimine örnek olarak gösterilebilir ancak ülkemizde stratejik planlı yönetim biçimine geçilmesine rağmen kalkınmacı anlayış henüz tam olarak terk edilmemiştir.

Serbest piyasa odaklı yaklaşımının etkileri, neoliberalizmin eğitim alanındaki hususlarda uygulamalara ve politikalara da yansımaya sebep olmaktadır. Bu sebeple okullardaki beklentiler de piyasaya odaklanmış görünmektedir. Devlet gücünün piyasa ihtiyaçlarını ve satışlarını kontrol etmek için kullanılması neoliberalizmin en bilinen özelliklerinden biridir. Neoliberalizm bunu başarmak için hem söylemini artırarak kendini meşrulaştırmayı hem de güç kullanarak kendi hedeflerini ilerletmeyi amaçlamıştır. Yerel ekonomiyi küresel ekonominin talepleriyle uyumlu hâle getirmeyi amaçlayan neoliberalizm, devletin işlevini yeniden tanımlamakta ve değiştirmektedir. Bu strateji, sosyal politika araçlarını küresel ekonominin taleplerine göre uyarlamayı hedeflemektedir (Öntaş & Atmaca, 2016, s. 1813). Ülkemizde de yönetime gelen iktidarlar, neoliberal yaklaşımın getirdiği değişikliklerin eğitim sistemine yansımalarını kısmen kabul etmekle birlikte, bu süreçte daha itidalli bir yaklaşım sergilemiştir. Eğitim politikalarını şekillendirirken hem piyasa ihtiyaçlarını karşılamayı hem de toplumsal dengeleri gözetmeyi amaçlayan bir denge kurmayı hedeflemiştir. Özellikle, devletin eğitimdeki rolü tamamen piyasa odaklı bir yapıya dönüşmek yerine kamu hizmeti anlayışını koruma çabasıyla desteklenmiştir. Türkiye, eğitimde rekabetçi unsurların yanı sıra sosyal adaleti ve fırsat eşitliğini de öncelikli tutarak neoliberal yaklaşımların olası olumsuz etkilerini dengelemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, devletin denetleyici ve düzenleyici rolü devam ettirilmekte; özel sektörün katkısı kamu yararına hizmet edecek şekilde yönlendirilmektedir.

Türkiye'nin eğitim politikaların piyasa talepleri ve toplumsal ihtiyaçlar arasında denge kurmayı hedeflemesi ve eğitim sisteminin sürdürülebilirliğini sağlarken küresel rekabet ortamında kendi yerini korumasına da olanak tanıyacak şekilde yapılandırılmıştır.

Kamu yönetimi kapsamında ortaya çıkan dönüşüm süreci ve mevcut sorunlara yönelik çözüm önerileri, eğitim politikaları için bir reçete olarak ortaya çıkarılmıştır. Neoliberalizmin katılım, demokratikleşme, ademimerkeziyet gibi kamu yönetimi alanını dönüştüren unsurları, eğitim politikalarında özel eğitime teşvik uygulaması,

paralı eğitim, eğitimde demokratikleşme, girişimci öğrenci gibi uygulamalar eşliğinde politikalara yansımıştır (Çiftçi, 2018, s. 2). Ülkemizde DB ve IMF'nin baskılarıyla alınan ve 24 Ocak 1980 kararları olarak tarihe geçen düzenlemelerle neoliberal ekonomik anlayışa geçilmiş olsa da sosyal devlet anlayışından vazgeçilmemiştir. 1982 Anayasası'nda tıpkı 1924 ve 1961 Anayasaları gibi “*Türkiye Cumhuriyeti, ... millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir*” şeklinde tanımlanmıştır (Sağır & Yirci, 2020, s. 83). Sosyal devletin bir gereği olarak da 1982 Anayasası 42. maddesi kapsamındaki eğitim ve öğretim hakkı “*...İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır...*” ifadeleri ile belirtilerek aslında eğitimin devlet kontrolünden çıkarılmadığını da vurgulamaktadır.

Bu kapsamda yine örnek olarak gösterilebilecek ülkemizde 2010 yılında eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması amacıyla Eğitimde Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) projesi hayata geçirilmiştir. Proje, fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik önemli bir adım sayılabilir. Ayrıca 2020 yılında yaşanan salgın nedeniyle tüm dünyada eğitime ara verilmiş olduğu sırada MEB “Eğitim Bilişim Ağı (EBA)”nın öğrencilere yönelik etkili ve ücretsiz eğitim öğretim hizmeti sağlaması gibi faaliyetlerle sosyal devlet ilkelerini sağlama konusunda Türkiye'nin bu alanda dünyanın sayılı ülkeleri arasına girmesini sağlamıştır (Sağır & Yirci, 2020, s. 84).

Bu etkiler, neoliberal politikaların Türkiye'deki eğitim sistemini nasıl şekillendirdiğine dair genel bir bakış sunmaktadır. Neoliberal politikaların eğitimde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Bu etkiler aşağıda olumlu ve olumsuz yönleriyle detaylandırılarak neoliberal politikaların eğitim üzerindeki sonuçları ayrıntılı olarak sıralanmıştır.

4.1. Neoliberalizmin Türkiye’de Eğitim Politikalarına Yönelik Etkilerinin Değerlendirilmesi

Neoliberalizm demokratiklik, esneklik, rekabetçilik ve özgürlükçülük gibi çağdaş argümanları kullanarak ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitim alanında

tüm politika kararlarını şekillendirmektedir. Bu yaklaşımla eğitim sisteminde daha fazla bireysel özgürlük ve fırsat eşitliği sağlanması amaçlanmaktadır. Öğrenciler ve eğitim kurumları arasında rekabetin teşvik edilmesi kaliteyi artırma potansiyeline sahiptir. Ayrıca esnek eğitim programları ve müfredatın bireysel ihtiyaçlara uyarlanması, öğrencilerin yeteneklerini ve ilgi alanlarını daha iyi geliştirebilmelerine olanak tanımaktadır. Bu reformlar, eğitimde yenilikçi ve dinamik bir ortam oluşturmayı hedeflemektedir.

Eğitim adına alınan bazı kararların neoliberalizm eksenli olduğu ve bu ideolojinin eğitim alanında derin etkiler yarattığı söylenebilir. Neoliberal felsefenin sosyal ve toplumsal anlamdaki en derin çabaları, eğitim gibi kritik alanlara dahi müdahale edebilme gücünde kendini göstermektedir. Bu müdahaleler, neoliberalizm politikaları ile toplumsal anlamdaki özgürlüğe olumlu katkı sunmuştur.

1980 sonrası dönemde Türkiye'nin eğitim politikaları, neoliberalizm düşüncesi doğrultusunda önemli ölçüde yeniden yapılandırılmıştır. Bu dönemde, küresel teknolojik ilerlemeler ve neoliberal kapitalist sistemin nitelikli iş gücü talebini karşılamak üzere çeşitli kamusal politikalar geliştirilmiştir. Bu anlamda özellikle mesleki ve teknik eğitim alanında piyasa odaklı yaklaşımlar, yenilikçi ve alternatif eğitim modellerinin ortaya çıkmasını teşvik etmiştir. Dolayısıyla bu durum, çeşitliliği ve alternatif modelleri artırması anlamında eğitim süreçlerinin iyileştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Çağın gerektirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda öğretim programları ve ders kitaplarının yeniden düzenleneceği ifade edilmiştir. Bu anlamda küreselleşme ve neoliberalizmin etkisiyle eğitim müfredatının güncellenerek daha çağdaş ve öğrenci merkezli hâle getirilmesi amaçlanmıştır. Böylece öğrencilerin birey olarak kişilik kazanmasına ve çağdaş birer vatandaş olarak yetişmelerini sağlamasına sunduğu katkı açısından olumlu bir getiri sağlamıştır.

Küreselleşme ve kapitalizm süreçlerinin etkisiyle ortaya çıkan neoliberal dönüşümlerden birisi de "bilgi toplumu" terimidir. Bu kavram üretim ve hizmet sektörlerinin bilgiye dayalı hizmet sunumunu öne çıkardığı ve bilginin ekonomik değer kazandığı bir dönemi tanımlamaktadır. Bu dönem, bilginin ekonomik ve toplumsal hayatta merkezi bir rol oynadığı, bilgi temelli hizmetlerin ve ürünlerin önem

kazandığı bir çağı ifade eder. Bu da neoliberal yaklaşıma uygun olarak modern eğitim teknolojilerinin ve bilgiye dayalı eğitim anlayışının benimsenmesini sağlamıştır.

Teknolojik gelişmelerin eğitime entegrasyonu olumsuz etkilerinin yanında bazı olumlu etkileri de beraberinde getirmiştir. Teknolojinin eğitimde kullanılması, verimliliği artırmakta ve çağdaş devletlerin yetiştirdiği nitelikte iş gücü yetiştirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca dijital eğitim materyalleri ve online platformlar, eğitim hizmetlerinin geniş kitlelere ulaştırılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu sayede coğrafi engeller aşılmakta ve öğrencilerin bilgiye erişimi hızlanmaktadır. Teknolojik araçlar, öğretim sürecini daha interaktif ve etkili hâle getirerek öğrenme deneyimini zenginleştirmektedir. Teknolojinin eğitimde kullanılması, verimliliği artırmakta ve nitelikli iş gücü yetiştirilmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca dijital eğitim materyalleri ve online platformlar, eğitim hizmetlerinin geniş kitlelere ulaştırılmasını kolaylaştırmaktadır.

Çağdaş eğitim ve iletişim teknolojilerinin eğitimde etkili kullanımı, kalitenin artırılması amacıyla önemli bir vurgu kazanmıştır. Bu yaklaşım eğitimde teknoloji odaklı çözümlerin teşvik edilmesi ve öğrenme süreçlerinin dijital platformlara taşınmasıyla paralellik göstermektedir. Bu bağlamda, hedeflenen politikaların neoliberalizmin teknolojik araçlar aracılığıyla yaygınlaşmasına ve güçlenmesine katkı sağladığı düşünülebilir.

Neoliberalizm, eğitim politikalarında yabancı dil öğrenimini çeşitli şekillerde desteklemektedir. Neoliberal politikalar, öğrencilerin ve bireylerin uluslararası hareketlilik süreçlerini artırmayı amaçlamaktadır. Bu durum eğitim sistemlerinde rekabeti teşvik ederek yabancı dil eğitimine yapılan yatırımları artırmıştır. Yabancı dil öğrenimi, bireylerin uluslararası iş gücü piyasasında rekabet edebilirliklerini artırmaktadır. Dolayısıyla bu da eğitim politikaları kapsamında sıklıkla desteklenmektedir. Bunun da ülkemizde yetiştirilen bireylerin dil öğrenim süreçlerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

Neoliberalizmin kamu politikalarında ve özellikle eğitim alanında dönüşümü başlatmasıyla birlikte üniversitelerin araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ağırlık vermesi ağırlıklı gündemi oluşturmuştur. AR-GE faaliyetleri, yenilikçi teknolojilerin ve ürünlerin geliştirilmesini destekleyerek ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Neoliberal politikalar kapsamında özellikle hükûmet programlarındaki adımlar

üniversitelerin AR-GE faaliyetlerine daha fazla odaklanmasını ve özel sektörle iş birliği yaparak fon kaynaklarını çeşitlendirmesini sağlayarak bu sürece katkı sunmaktadır.

Ekonomik kriz dönemlerinde hükûmetler, bütçe açıklarını kapatmak ve ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla kamu harcamalarını yeniden düzenlemiştir. Bu bağlamda, neoliberal politikaların teşvikiyle uluslararası kuruluşların ve özel sektörün yardımlarıyla çeşitli projeler geliştirilmiş, eğitime ayrılan kaynaklar çeşitlendirilmiş ve artırılmıştır. Bu projeler, eğitimde yenilikçi çözümler sunarak okulların fiziki altyapısını iyileştirmiş, öğretmenlerin mesleki gelişimini desteklemiş ve öğrencilere daha fazla burs ve eğitim materyali sağlanmasına olanak tanımıştır.

Eğitim politikalarında küresel gelişmelerin de etkisiyle insan hakları farkındalığı ve toplumsal değerler eğitimi, öğrencilerin demokratik değerlere, insan haklarına ve toplumsal sorumluluğa duyarlı bireyler olarak yetişmeleri sağlanmaktadır. Bu durumun eğitim politikalarına yansımalarıyla birlikte toplumsal uyum ve barışın güçlenmesine de katkı sağlanmaktadır.

Bilişim ve teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitime entegre edilme çabaları da hız kazanmıştır. Bu kapsamda en önemli eğitim politikalarından biri de FATİH Projesi'dir. Söz konusu proje ile öğrencilere modern öğrenme araçları sunularak dijital okuryazarlığı artırmak hedeflenmiştir. Böylece öğrencilerin küresel dijital ekonomiye daha iyi hazırlanması sağlanmakta ve eğitimde verimlilik artmaktadır.

Neoliberalizmin yaygın bir biçimde toplumsal politikalara yansımaları neticesinde hükûmet programlarının neredeyse tamamında eğitimde kaliteye, çağdaşlığa ve fırsat eşitliğine önem verileceği belirtilmiştir. Bu durum, modern ve adil bir eğitim sisteminin geliştirilmesini desteklemiştir.

Hükûmet programları kapsamında üniversitelerde YÖK (Yükseköğretim Kurulu) sisteminin kaldırılması ve öğretim üyelerinin siyasi partilere üye olabilmesi gibi neoliberal politikalar önerilmiştir. Bu öneriler, üniversitelerin özerkliğini artırmayı ve akademik özgürlüğü genişletmeyi hedeflemiştir.

Özel kesim, vakıf ve derneklerin örgün eğitim kurumları açmalarının destekleneceği belirtilmiştir. Bu girişim, eğitim sistemine esneklik ve dinamizm

kazandırılması bağlamında düşünüldüğünde eğitimde çeşitliliği artırarak alternatif eğitim seçeneklerinin artmasına katkı sağlamıştır.

Neoliberalizm, eğitim politikalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynayarak bireysel özgürlükler, fırsat eşitliği, teknolojik gelişmeler ve rekabetçi yapılar gibi çağdaş unsurları teşvik etmiştir. Bu süreçte eğitim sistemine esneklik, çeşitlilik ve dinamizm kazandırılmış; bireylerin küresel ölçekte rekabet edebilir niteliklere sahip olmalarına katkıda bulunulmuştur. Ayrıca bu dönüşümlerin sürdürülebilir ve toplumun tüm kesimlerine fayda sağlayacak şekilde planlanması, eğitim sisteminin toplumsal dengeleri gözeten bir yapıda kalması açısından kritik öneme sahiptir diyebiliriz. Neoliberal politikaların sunduğu fırsatları değerlendirirken eğitimin temel bir kamu hizmeti olarak erişilebilirliğini ve eşitliğini korumak, bu sürecin en önemli hedeflerinden birisi olmalıdır.

Türkiye'de 1980 sonrası dönemdeki eğitim politikaları neoliberalizm yaklaşımından etkilenmiştir. Ekonomik kriz dönemlerinde hükûmetler, bütçe açıklarını kapatmak ve ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla kamu harcamalarında kesintilere gitmiştir. Bu kesintiler, genellikle sosyal hizmetlerde ve eğitim gibi kamusal alanlarda bütçe kısıtlamalarına yol açmıştır. Eğitim bütçesindeki azalmalar, okulların fiziki altyapısından öğretmen maaşlarına, eğitim materyallerinden öğrenci burslarına kadar birçok alanda olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu süreçte kamu bütçesinden eğitime ayrılan kaynaklar da azalmıştır.

Neoliberal politikaların etkisiyle eğitime ayrılan kaynakların çeşitlendirilmesi ve artırılması, kamu bütçesindeki kısıtlamalara rağmen eğitim alanında gelişmelerin sürdürülmesine katkı sağlamıştır. Uluslararası kuruluşların desteği ve özel sektörün katılımı, eğitim projelerinin finansmanında önemli rol oynamıştır. Diğer taraftan, bu süreçte kamu kaynaklarının azalması ve özel sektörün rolünün artması, bazı alanlarda eşitlik ve erişim sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle eğitimin finansmanında dengeli ve sürdürülebilir bir yaklaşım benimsenmesi önem taşımaktadır.

Neoliberal politikaların etkisiyle özel okul, dersane, kurs ve kolej gibi eğitim kurumlarının sayısında artış gözlemlenmiştir. Bu durum eğitimde rekabeti teşvik ederken fırsat eşitliği açısından bazı olumsuzluklar yaratabilmektedir. Özellikle özel

eğitim kurumlarının yaygınlaşması maddi imkânları sınırlı olup bu imkânlardan yararlanmak isteyen öğrenciler için bu alandaki eğitime erişimi zorlaştırmıştır.

Eğitimin piyasa mekanizması içinde yer alması kaliteyi artırabilirken piyasa odaklı yaklaşımların benimsenmesi eğitimin ticari bir alan olarak görülmesine sebep olabilmektedir. Bu durum, eğitimin temel bir insan hakkı olarak görülmesini geri planda bırakabilir. Özel eğitim kurumlarının yüksek maliyetleri ve hizmet kalitesindeki farklılıklar, özellikle dar gelirli ailelerin çocuklarının eğitime erişimini güçleştirebilmektedir. Ayrıca özel eğitim kurumları tarafından eğitim hizmetlerinin kar odaklı bir yapıya dönüşmesi riski, eğitimin önceliklerini değiştirme olasılığı taşımaktadır.

1995 yılında GATS anlaşmasının onaylanmasıyla, eğitim sektörünün küreselleşme sürecine entegre edilmesi ve uluslararası piyasalara açılması hedeflenmiştir. Bu anlaşma eğitim alanının serbest piyasa kurallarına tabi olmasını kolaylaştırmıştır. Eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik birçok projenin hayata geçirilmesi, bu sürecin etkilerini yansıtmaktadır. GATS ve benzeri uluslararası anlaşmalar, eğitimde rekabet ve serbest piyasa koşullarını teşvik ederken fırsat eşitliği açısından çeşitli zorluklara neden olmuştur. Ayrıca bu süreç öğrencilerin birer müşteri olarak algılanma riskini artırarak eğitimin ticarileşmesi yönünde bir eğilimi beraberinde getirme potansiyeli taşımaktadır.

Neoliberalizm, serbest piyasa ekonomisini ve rekabeti temel almaktadır. Devlet müdahalesinin azaltılması, özelleştirme, deregülasyon ve serbest ticaret gibi politikalarla rekabet ortamının oluşturulması, teşvik edilmesi ve bu sayede verimin artırılması hedeflenmektedir. Bununla birlikte aşırı rekabetin olumsuz sonuçları da göz ardı edilmemelidir. Rekabetin artması sonucunda okullar arasında oluşabilecek eşitsizlikler ve rekabet baskısı, öğrenciler ve öğretmenler üzerindeki baskıyı artırabilmektedir.

Küreselleşme ve neoliberal politikaların etkisiyle eğitimde "bilgi toplumu" kavramı öne çıkmıştır. Bu kavram bilginin ekonomik bir değer kazandığı ve bilgiye dayalı hizmetlere öncelik verildiği bir dönemi ifade etmeye başlamıştır. Ancak bu süreç, aynı zamanda eğitimin piyasa dinamikleri içerisinde bir unsur olarak görülmesine de zemin hazırlamıştır. Bilginin ekonomik değerinin artmasıyla birlikte, eğitim giderek piyasa mekanizmaları içinde bir araç olarak değerlendirilmeye

başlanmıştır. Bu dönüşüm, eğitimin ticarileşmesine yol açabilirken eğitimin bir hak olmaktan ziyade bir ayrıcalık olarak algılanmasına neden olabilmektedir.

Neoliberal politikaların etkisiyle teknolojinin eğitime entegrasyonu, imkânları sınırlı öğrenciler için erişim sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Özellikle kırsal alanlarda ve düşük gelirli ailelerde dijital araçlara erişim sınırlıdır. Öte yandan dijital araçların yoğun kullanımı, bazı öğrencilerde teknoloji bağımlılığı gibi sorunları da gündeme getirmiştir.

Neoliberal düşünce, piyasa mekanizmalarının etkin çalıştığı toplumsal refahın artacağı ve genel fayda sağlanacağı varsayımına dayanır. Bu nedenle devlet müdahalesini sınırlayarak piyasalara serbestçe müdahale etmelerine izin verilmesi savunulur. Öte yandan neoliberalizm sosyal politikaları tamamen dışlamaz. Bu politikalar genellikle "sosyal yatırım" olarak değerlendirilir ve piyasa başarısızlıklarını gidermeyi veya insan sermayesini geliştirmeyi amaçlar. Bu uygulamaların sosyal yönünün piyasa mekanizmasını desteklemeye bağlanması başarı ile doğru orantılı bir sonuç beklenmesi sebebiyle bazı durumlarda öğrenci motivasyonunu olumsuz etkileyebilir.

Küreselleşme ve neoliberalizm çerçevesinde yurt dışı eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması politikası, ülkenin eğitim seviyesini artırma ve uluslararası alandaki rekabet gücünü güçlendirme amacı taşımaktadır. Bu politika eğitimin uluslararası piyasaların ihtiyaçlarına göre şekillenmesine de yol açmaktadır. Bu süreç eğitimde rekabeti artırarak bilgi ve yeteneklerin uluslararası düzeyde değerlendirilmesini sağlamakta ancak aynı zamanda yerel eğitim sistemlerinin ulusal ihtiyaçlardan uzaklaşabilmesine ve beyin göçünün artmasına sebep olabilmektedir.

Eğitim alanında neoliberalizm etkisiyle ortaya çıkan özgürleştirme politikalarının olumlu katkısı olduğu kadar olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bu kapsamda üniversitelerde YÖK sisteminin kaldırılması ve öğretim üyelerinin siyasi partilere üye olabilmesi amacıyla geliştirilen neoliberal politikalar, bazı kesimler tarafından üniversitelerin siyasallaşması ve bilimsel bağımsızlıktan uzaklaşması endişesiyle eleştirilmiştir. Özellikle akademik özgürlüğün siyasi etkiler altında kalabileceği ve üniversitelerin bilimsel çalışmalarının politize olabileceği konusunda kaygılar ortaya çıkmıştır.

Küresel gelişmelere uyum sağlamak ve piyasa odaklı yaklaşımla eğitim süreçlerini şekillendirmek amacıyla çeşitli politika belgeleri hazırlanmıştır. Bu doğrultuda okul bina ve tesislerinin tatil dönemlerinde gelir elde edecek şekilde değerlendirilmesi, sözleşmeli öğretmenlik uygulamasının başlatılması, mesleki eğitim merkezlerinde döner sermaye uygulamasının getirilmesi, yerel yönetimlere yetki devri yapılması ve özel sektörün bu alanlarda teşvik edilmesi gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bu adımlar eğitim sistemini piyasa dinamiklerine daha uygun hâle getirmeyi hedeflese de aynı zamanda eğitimde ticarileşmenin artmasına ve bazı sosyal eşitsizliklere yol açabilmektedir.

Neoliberal politikalar ekseninde gelişen bir diğer uygulama ise Okul Aile Birlikleri'nin dönüşümüdür. Bu birliklerin eğitim politikalarında okula maddi katkıda bulunma yükümlülükleri zamanla ve özellikle neoliberal dönüşüm süreciyle birlikte ön plana çıkarılmıştır. Bu durumda okullar arasındaki kaynak farklılıklarını derinleştirebilmektedir. Bu durum velilerin ekonomik durumlarına göre çocuklarının eğitim olanaklarının da farklılaşmasına yol açmaktadır.

Gençlerin ve kadınların meslek edinmelerinin teşvik edilmesi ve iş gücü piyasasına katılımlarının artırılması önemli bir hedef olmakla birlikte mesleki ve teknik beceri kazandıran öğretimde özellikle özel sektör alanında akademik düşünmeye dayalı eğitim göz ardı edilebilmektedir.

Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması adı altında tüm dünyada yaygınlaşan neoliberal politikalar, Türkiye'de de 1990'ların sonunda başlayan bir süreçle eğitim sistemini derinden etkilemiştir. OECD ve DPT gibi kuruluşların yönlendirmesiyle stratejik planlama çalışmaları MEB merkez teşkilatıyla birlikte okullara kadar yaygınlaştırılmıştır. Bu da eğitim kurumlarının piyasa mekanizması içinde yer alan özel sektör kurumları gibi dokümanlar üretmesini zorunlu kılmıştır. Özüne bakıldığında planlama çalışmaları verimli ve modern örgüt yapılarına uygun olsa da ülkemiz kamu yönetimi yapısına uygunluğu anlamındaki bazı sorunların olduğu ifade edilebilir. Bu anlamda gelecek beş yılı kapsayan tahmini bütçeden yola çıkılarak beş yıla ilişkin amaç, hedef ve strateji belirlenmesi stratejik planlama mantığı ile örtüşmemektedir. Dolayısıyla bu kapsamda stratejik planlama mantığına uygun olarak politika geliştirme süreci gerçekleşmediğinde üretilen dokümanlar kırtasiyeciliğe sebep olabilmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de neoliberal politikaların eğitim alanına etkileri çok boyutlu ve karmaşık bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimin piyasa odaklı olması riski, eşitsizlikler ortaya çıkması ve eğitimde fırsat eşitliğinin zedelenmesi gibi bazı sorunlar neoliberal politikaların eğitim sistemine yansıyan olumsuz sonuçlarından ön plana çıkanlarıdır. Ancak aynı zamanda piyasa odaklı yaklaşımın getirileri gibi olumsuz olarak düşünülen bazı sonuçların kümülatif olarak sisteme olumlu yansımaları da olabilmektedir. Bu sorunların çözümü için eğitim politikalarının küresel gelişmelerin ve neoliberal etkilerin ışığında yeniden değerlendirilip ele alınması gerekmektedir.

4.2. Türkiye'deki Eğitim Politikalarına Yönelik Öneriler

Araştırma sonuçlarından hareketle çalışmanın sınırlılığı bağlamında eğitim politikalarına yönelik şu öneriler geliştirilmiştir:

Türkiye'de kamu politikaları tarihsel süreçte farklı yaklaşımların etkisi altında şekillenmiştir. Her ne kadar serbest piyasa anlayışı kamu politikalarına hâkim kılınmaya çalışılsa da özellikle 1923-1930 yılları arasında ve 1980 öncesindeki dönemlerde sosyal politika araçlarına verilen önem göz ardı edilemez. Hükûmet programlarında bu döneme ait sosyal politika uygulamalarının kalkınmaya olan katkıları açıkça görülmektedir. 1980 öncesinde kalkınma politikaları daha çok kamusal bir alan olarak görülmüş ve buna yönelik politikalar geliştirilmiştir. Ancak 1980 sonrası dönemde eğitim politikaları, sadece ulusal kamu politikalarının bir parçası değil aynı zamanda özel sektörü de politika hedeflerine dâhil edecek şekilde biçimlendirilmiştir. Bu dönüşüm, sosyal politika araçlarının etkin kullanımını önemini ortaya çıkarmış ve eğitim gibi kritik alanlarda makro düzeyde planlamalara olan ihtiyacı artırmıştır. Eğitim sürekliliği olan devletin devamlılığına hizmet edecek politikalar ile beslenmelidir. Dolayısıyla eğitim alanında yapılacak politika değişikliklerinin, siyasal iktidar değişiklikleri ile değiştirilmemesi önem arz etmektedir. Eğitim, toplumsal anlamda kurumsallığı sağlayacak kültürel, ekonomik ve sosyal değerlerin bütünleştirildiği sahalar olarak bırakılmalıdır. Dolayısıyla makro düzeyde belirlenen eğitim politikaları bir devlet politikası olarak benimsenmelidir.

Bu süreçte, eğitim politikalarının neoliberal yaklaşımın olumsuz sonuçlarından etkilenmemesi ve kamusal alanın korunması kritik öneme sahiptir. Dolayısıyla eğitim sistemini sadece ekonomik kazanımlar üzerine değil aynı zamanda toplumsal ve

bireysel gelişim üzerine odaklanacak şekilde geliştirecek alternatif politika yöntemleri üzerinde durulmalıdır. Eğitim politikalarının oluşturulmasında sivil toplum örgütleri, eğitim uzmanları vb. eğitim paydaşlarının daha aktif bir şekilde yer alması sağlanmalıdır. Ayrıca eğitim sisteminin daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir yapıya kavuşturulması için çaba gösterilmelidir. Bu şekilde eğitim politikaları daha insani ve toplumun ihtiyaçlarına daha uygun bir şekilde düzenlenebilir.

Hükûmetlerin daha etkin politika oluşturma süreçleri için şeffaflık ve katılımcılığı artırmaları önemlidir. Siyasi partiler ve hükûmetler, politika oluşturma sürecine daha fazla paydaşın katılmasını sağlamalı ve toplumsal ihtiyaçları daha iyi anlamak için ülkeyi temsil eden ölçekte istişareler yapmalıdır. Ayrıca hükûmet programlarının güncel tutulması ve esneklik kazanması için düzenli bir revizyon süreci oluşturulmalıdır. Böylece, politikalar mevcut şartlara daha iyi uyum sağlayabilir ve toplumun değişen beklentilerine daha etkin bir şekilde cevap verebilir.

Bu sorunun üstesinden gelmek ve eğitim politikalarının daha uzun vadeli ve sürdürülebilir olması amacıyla çeşitli adımlar atılmalıdır. Öncelikle toplumsal alanda ortak bir uzlaşma sağlanarak eğitim politikalarının belirlenmesinde daha istikrarlı bir yol izlenmelidir. Eğitim politikalarının daha uzun vadeli hedeflere ve ulusal eğitim vizyonuna uygun olarak belirlenmesi için bağımsız uzmanlar ve eğitimcilerden oluşan danışma kurulları oluşturulmalıdır. Ayrıca eğitim politikalarının istikrarı için düzenlemeler yapılmalı ve politikaların toplumsal faydayı artırıcı nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. Bu şekilde, eğitimdeki fırsat eşitliği gibi önemli konuların daha tutarlı ve etkili politikalarla ele alınması sağlanabilir.

Sosyal devlet ilkesi kapsamında eğitim politikaları yeniden ele alınmalıdır. Bunu sağlayacak mekanizmaların kurumsallığının artırılması düşünülebilir. Bu anlamda devletin toplumsal refahı, vatandaşların bilgi ve beceri düzeylerini artırmayı amaçlaması sağlanabilir. Özellikle ülke kalkınmasında öncü olabilecek mesleki ve teknik eğitim alanında ülkeye katma değer sağlayacak politikaların uygulanmasına öncelik verilmesi sağlanabilir.

Devletin sosyal alana yönelik kaynak ayırma politikaları yeniden değerlendirilmeli ve güçlendirilmelidir. Sosyal devletin temel prensiplerine dayanan politikaların uygulanması ve sosyal refahın artırılması için daha etkili adımlar atılmalıdır. Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi temel kamu hizmetlerine ayrılan

kaynakların kaliteli hizmet sunumuna aktarımı artırılmalıdır. Bu önlemlerle birlikte sosyal adalet ve refahın artırılması için güçlü ve sürdürülebilir politikalar oluşturulmalıdır.

Neoliberal politikalar ve küreselleşme, eğitim ve öğretmenlik mesleğini önemli ölçüde etkilemiştir. Eğitim politikalarının uzun vadeli ve planlı bir şekilde belirlenmesi, öğretmenlerin niteliklerini artırmak için yetkinliklere dayalı eğitim programları oluşturulması gerekmektedir. Öğretmen istihdamının dengelenmesi ve öğretmenlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, toplumsal itibarlarının artırılması için önemlidir. Bu adımların, eğitimde neoliberal yaklaşımın getirdiği olumsuz sonuçların etkilerini bertaraf ederek toplumsal refah ve eşitliğe katkı sunacağı düşünülmektedir. Eğitimde sosyal adaletin sağlanması ve öğretmenlerin haklarının korunması, sürdürülebilir ve kaliteli bir eğitim sisteminin temel taşlarını oluşturmaktadır. Son dönemde öğretmenlik mesleğinin iyileştirilmesine yönelik atılan adımlar, sosyal kalkınmayı destekleyecek şekilde hem insan sermayesinin gelişimine hem de ülke refahına olumlu katkılar sağlamayı hedeflemektedir. Bu çabalar, eğitim kalitesini artırmayı ve toplumsal fayda yaratmayı amaçlamaktadır.

Hükûmet programları, mevcut sorunların analizleri yapılarak ülkenin içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik durum göz önünde bulundurularak orta vadeli bir plan mahiyetinde hazırlanmalıdır. Özellikle sosyal kalkınmacı anlayış, eğitim gibi sonuçları uzun yıllar devam edecek politikalarda gerçekçi, ülkenin mevcut sorunlarına çözüm getirecek nitelikte ortaya çıkarılmalıdır.

Eğitimde neoliberal yaklaşımın ve küreselleşmenin potansiyel olumsuz etkilerinin göz ardı edilmemesi ve bu etkilerin önlenmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınması büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, eğitim sisteminin temel amacı ve görevi bireylerin zihinsel, bedensel, sosyal ve Türkçe dil gelişimini desteklemek, ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünü yetiştirmek, bireylerin becerilerini ölçmek ve değerlendirmek olmalıdır. Ayrıca eğitim millî, manevi ve kültürel değerlere bağlı, sağlıklı ve bilinçli nesiller yetiştirme hedefine odaklanarak toplumun sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmalıdır.

Eğitim politikalarının şekillendirilmesinde uluslararası karşılaştırmaların etkisi önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim sistemlerinin temel hedefi fırsat eşitliği ve erişilebilirlik ilkelerini güçlendirmek olmalı ve tüm öğrenciler için kapsayıcı,

destekleyici bir öğrenme ortamı sağlamaya odaklanmalıdır. Bununla birlikte öğrencilerin bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları gözetilerek onların potansiyellerini en üst düzeye çıkarabilecekleri bir yapı oluşturulması esas alınmalıdır. Bu doğrultuda eğitimde nitelik ve değerlendirme süreçlerinin öncelikli amacı öğrenci başarısını desteklemek ve bireysel gelişimi teşvik etmek olmalıdır.

Eğitim politikalarında neoliberal dönüşüm, eğitim hizmetlerinin ticarileşmesine ve toplumsal eşitsizliklerin artmasına yol açmıştır. Bu olumsuzlukların giderilmesi için eğitimde kamu yatırımlarının artırılması, fırsat eşitliğinin sağlanması ve kaliteli eğitim hizmetlerine erişimin tüm öğrencilere adil bir şekilde sunulması gerekmektedir. Eğitimde sosyal adaletin sağlanması, toplumsal refahın ve kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Eğitimde bütüncül ve öğrenci merkezli yaklaşımların benimsenmesi ve esnek öğretim modellerinin desteklenmesi, eğitim kalitesinin artırılması ve öğrencilerin öğrenme deneyimlerinin iyileştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Eğitimde kamu yatırımlarının artırılması, fırsat eşitliğinin sağlanması ve kaliteli eğitim hizmetlerinin tüm öğrencilere adil bir şekilde sunulması, eğitimde sosyal adaletin artırılmasına katkı sunacaktır. Eğitimde sosyal adaletin sağlanması ve öğrencilerin bireysel farklılıklarının gözetilmesi, sürdürülebilir ve kaliteli bir eğitim sisteminin temel taşlarını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, 1980 yılından günümüze kadar olan hükûmet programlarında Türk eğitim sistemi; doküman tarama yöntemi ile incelenerek bunların uygulamadaki süreçleri ve sonuçları bir sistem bütünlüğü içerisinde ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Ayrıca bu sürece dönemin perspektifinden bakılarak neoliberalizm etkisinde gelişen politikaların eğitime yansımaları tahlil edilmiştir. Bu araştırmalar yapılırken eğitimin tüm paydaşlarına, hükûmet programlarında yer alan eğitim politikalarının sahaya yansması üzerine incelemeler yapılmıştır.

5. SONUÇ

Araştırma sonucunda Türkiye'nin eğitim politikalarındaki değişimlerin hükûmet programları aracılığıyla açıklanabileceği ortaya çıkarılmıştır. Özellikle 1980'li yıllardan sonra ortaya çıkan neoliberal akımın etkisiyle sosyal refah devleti anlayışının zayıflaması ve kamusal alanda devletin etkinliği incelenmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar ilan edilen 65 hükûmet programı incelendiğinde, Türkiye'nin sosyal politikalarındaki değişiminin özellikle küreselleşme sürecinin başladığı 1980'li yıllardan sonra ortaya çıktığı ve bu yaklaşımların da hükûmetlerin programlarına yansıdığı gözlemlenmiştir. Neoliberal politikaların yükselişiyle birlikte Türkiye'de eğitim politikaları da dönüşmüş özellikle eğitimde özelleştirme, piyasa odaklı gelişmeler ve özel sektöre yönelik teşviklerin artışı dikkat çekmiştir. Küreselleşme süreciyle birlikte uluslararası ölçekte ekonomik ve kültürel etkileşimlerin artması, Türkiye'nin eğitim alanında da uluslararası standartlara uyum ve rekabetçilik arayışını tetiklemiştir. Bu durum eğitim politikalarının bazı dönemlerde neoliberalizm ve küreselleşmenin etkileri doğrultusunda şekillendiğini göstermektedir.

Bu çalışmada Türkiye'de neoliberal politikaların etkilerinin 1980'lerin başından 2018'e kadar olan süre zarfında hükûmet programlarına yansıyan eğitim politikaları üzerindeki etkisini incelemektedir. Bu bağlamda, dönem içerisinde sunulan hükûmet programları incelenerek, hükûmetlerin eğitim politikalarını neoliberal hedefler doğrultusunda uygulama adımlarına ve bu politikaların kamusal alandaki sonuçlarına ulaşılmıştır.

Küreselleşme süreci ve bununla birlikte ortaya çıkan neoliberalizm akımı sosyal refah devleti anlayışından kısmen vazgeçilmesine ve piyasa temelli çözümlerin ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Serbest piyasa anlayışı, ekonomi alanında olduğu gibi sosyal politika araçlarından eğitim alanında da korumacı anlayışı nispeten zayıflatmıştır. Türkiye'de özellikle 1980'li yıllardan sonra Özal Hükûmetleri dönemiyle birlikte özelleştirme, yerelleştirme ve serbestleştirme politikaları kapsamında eğitim politikaları geliştirilmiştir. Eğitim politikaları özellikle bu dönem sonrasında sosyal politika aracı olma anlayışının yanında piyasa mekanizmasına da insan kaynağı hazırlayacak şekilde ortaya çıkarılmıştır.

1970'li yıllarda ortaya çıkan ekonomi kaynaklı krizler, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de sosyal devlet politikalarının kısıtlanmasına yönelik görüşlerin doğmasına yol açmıştır. Bu dönemde, kamu harcamalarının sınırlanması ve devletin müdahalesinin azaltılması gerektiği savunulmuştur. 1980'li yıllarda ise bu görüşlerin bir tezahürü olarak liberal çerçevede yeni politikalar ilan edilmiştir. Bu politikalar, serbest piyasa ekonomisinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Dolayısıyla eğitim, sağlık ve kültür gibi sosyal devlet politikaların bazı alanlarında kamu hizmetlerinin sunumunda özel sektörün etkinliğini ve rekabeti artırma amacıyla düzenlemeler yapılmıştır.

Türk eğitim politikalarında, hükûmet programlarının büyük bir kısmında neoliberal yaklaşımların etkileri gözlemlenmektedir. Bu durum, eğitimde çeşitlilik ve esnekliğin artması, piyasa ihtiyaçlarına daha duyarlı bir yapının oluşması ve özel sektörün iş gücü taleplerine katkıda bulunulması gibi olumlu sonuçlar doğurabilir. Bununla birlikte, bu dönüşüm sürecinde sosyal politikaların sunumunda bazı zorluklar da ortaya çıkabilmektedir. Eğitim politikalarının planlanması ve uygulanması aşamalarında, bu farklı yönlerin dikkatlice ele alınması ve olası olumsuz etkilerin en aza indirilmesi önem taşımaktadır. Bu tür dönüşümlerin hem olumlu hem de olumsuz yönleri dikkate alınarak eğitim politikalarının dengeli bir şekilde geliştirilmesi önemlidir. Eğitim sisteminin bireylerin çok yönlü gelişimini desteklemeye devam etmesi için ekonomik hedeflerle toplumsal sorumlulukların uyum içinde ele alınması gerekmektedir.

Hükûmet programları, iktidarların belirlediği politikalar ve yol haritasının bir sonucu olarak bir sonraki seçim dönemine kadar uygulanması planlanan stratejileri içerir. Ancak, bazı durumlarda hükûmet programları mevcut şartlara yeterince uyum sağlamayabilir. Bu da politikaların sürdürülebilirliğini ve toplumsal ihtiyaçları karşılamadaki etkinliğini sınırlayabilir. Hükûmetlerin değişen ekonomik, sosyal ve çevresel koşullara hızlı bir şekilde adapte olabilen, esnek ve toplumsal beklentilere duyarlı politika oluşturma süreçleri geliştirmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu süreçler, toplumun ihtiyaçlarını doğru bir şekilde analiz etmek ve sürekli güncellenen dinamiklerle uyumlu politikalar üretmek için kritik bir kapasiteye sahip olmayı gerektirir.

Devletin politikalarında piyasanın taleplerini göz önünde bulundurması, ekonomik büyümeyi hızlandırma, verimliliği artırma ve rekabeti teşvik etme açısından önemli avantajlar sağlayabilir. Ancak, özellikle eğitim ve sağlık gibi temel kamu hizmetlerinin sunumunda piyasa odaklı yaklaşımlar, sosyal politikaların etkili bir şekilde uygulanmasını olumsuz yönde etkileyebilir. Bununla birlikte, uzun vadede sürdürülebilir ekonomik büyüme ve rekabet gücünün artırılması, toplumsal kalkınma ve refah için fırsatlar yaratabilir. Bu fırsatlar, kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılması, toplumsal eşitsizliklerin azaltılması ve genel yaşam standartlarının yükseltilmesi gibi hedeflere ulaşmak için doğru bir denge oluşturduğunda önemli katkılar sağlayabilir.

Hükûmet programlarında yer alan eğitim politikaları detaylı analizler ve katılım süreçleri ile desteklenmelidir. Böylece bu politikaların gerçekçi ve sürdürülebilir olması sağlanmalıdır. Eğitim politikalarının oluşturulmasında eğitimciler, veliler, öğrenciler ve diğer paydaşların görüşlerine yer verilmesi, daha kapsamlı ve etkili çözümler üretilebilmesini mümkün kılacaktır. Ayrıca eğitim politikalarının çeşitli ihtiyaçları dikkate alacak şekilde esnek bir yapıya kavuşturulmasını sağlayacaktır. Bu şekilde, ülkemiz eğitim politikaları dünyayı etkisi altına alan ve ülkeleri etkileyen farklı yaklaşımların olumsuz etkilerinden arındırılabilir. Benimsenen yaklaşımlar detaylı olarak incelenmeli ve bu politikaların olumsuz yanları bertaraf edilmelidir. Eğitimde sürdürülebilirliği sağlamak için uygulanan politikaların etkinliği ve uzun vadeli etkileri titizlikle değerlendirilmeli, gerekli iyileştirmeler yapılmalıdır. Bu doğrultuda eğitimde daha verimli ve etkili sonuçlar elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, E. (2017). Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), s. 248-263.
- Akın, U. ve Arslan, G. (2014). İdeoloji ve Eğitim: Devlet-Eğitim İlişkisine Farklı Bir Bakış. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 81-90.
- Aksoy, N., Eren Deniz, E. ve Algan, B. (2017). *Eleştirel Eğitim Seçkisi*. (N. Baykal, A. Ural, & Z. Alica, Dü) Ankara: Pegem Akademi, s. 9.
- Alğan, B. (2021). *Eğitimin Niteliği ve Dönüşümü Üzerine*. <https://bit.ly/3ROI0Je>
- Aslan, G., Küçüker, E. (2011). Türkiye’de Toplam Kalite Yönetimi Modelinin Eğitimin Kamu Hizmeti Niteliğine ve Eğitim Öğretim Süreçlerine Uygunluğu. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(2), s. 202-224.
- Ataay, F. (2008). Neoliberalizm ve Muhafazakâr Demokrasi, 2000’li Yıllarda Türkiye’de Siyasal Değişimin Dinamikleri. Ankara: De Ki Yayınları.
- Ayaz, M. F. (2015). Turgut Özal Dönemi Eğitim Politikaları ve Günümüze Yansımaları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (50), s. 325-338.
- Aydoğan, E. (2008). Eğitim Sisteminde Yeniden Yapılanma ve Özelleştirme Adımları. *Memleket Siyaset Yönetim*, 3(6), s. 166-187.
- Aydoğanoglu, E. (2008). *Kamunun Yeniden Yapılanması*. Ankara: Berkay Ofset.
- Balcı, E. (2020). *Türkiye’de Eğitim Politikaları (1923-1980)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Balyer, A., Özcan, K., & Bayram, A. (2021). *Eğitim Politikaları*. Ankara: Anı Yayıncılık, s. 10-283.
- Baş Dinar, G. ve Durusoy, S. (2022). *Devlet Kapitalizmi: Tarihsel Süreç, Kuramsal Tartışmalar ve Uygulamalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 72-97.
- T.C. Başbakanlık, (2014). 62. Hükûmet Programı. Ankara.
- T.C. Başbakanlık, (2015). 64.Hükûmet Programı. Ankara.
- T.C. Başbakanlık, (2016). 65.Hükûmet Programı. Ankara.
- Başkan, M. Y. (2022). Liberalizm ve Türk Siyasal Hayatında Liberal Eğilimler. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), s. 167-208.
- Bayansar, R. (2020). *Türk Kamu Yönetimine Neoliberal Politikaların Etkisi: Kamu Özel Ortaklığı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Boas TC. ve Gans-Morse J. (2009). Neoliberalism: From new liberal philosophy to anti-liberal slogan. *Studies in Comparative International Development* 44(2): 137–161.
- Bolat, M. (2023). Atatürk Dönemi Hükûmet Programlarında Kalkınma Politikaları. *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, s. 307-323.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, s. 252.
- Candan, H. ve Işık, M. (2019). İdeolojik Devletin Siyasal Toplumsallaşma Aracı Olarak Okulun İşlevi: Kavramsal Bir Analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (3), s. 567-585.
- Corporate Watch. (2018). *A'dan Z'ye Yeşil Kapitalizm*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, s. 58.
- Çam, T. (2006). *Küreselleşme ve Eğitim 1980 Sonrası Neoliberal Eğitim Politikalarının Türk Eğitim Sistemine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ege Üniversitesi.
- Çatalbaş, S. G. (2021). *İktidarın Meşrulaştırılmasında Eğitim Politikaları (1920-2015)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul İstanbul Üniversitesi.
- Çeken, Y. D. (2006). *Küreselleşme ve Türkiye'de Eğitim Politikaları:Yeni İlköğretim Müfredatı Sosyal Bilgiler Programı Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ege Üniversitesi.
- Çelebi, N., Güner, H., Taşçı Kaya, G., & Korumaz, M. (2014). Neoliberal Eğitim Politikaları ve Eğitimde Fırsat Eşitliği Bağlamında Uluslararası Sınavların (PISA, TIMSS ve PIRLS) Analizi. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3 (3), 33-75.
- Çelik, Z. (2005). Neoliberalizmin Kısa Tarihi. *İdealkent*, s. 187-193.
- Çelikkaya, H. (1991). Eğitim Anlamları ve Farklı Açılardan Görünüşü. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, s. 73-85.
- Çetin, H. (2001). Devlet, İdeoloji ve Eğitim. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (2), 201-211.
- Çevikbaş, R. (2012). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ve Türkiye Uygulamaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s. 9-32.
- Çiftçi, L. (2018). *1980 Sonrası Kamu Yönetiminde Dönüşüm ve Millî Eğitim Bakanlığı Reform Çabaları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi.
- Çiftçi, L. (2021). Yeni Kamu İşletmeciliği ve Türk Eğitim Sistemi: Hükûmet Programları Üzerine Bir İnceleme. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 41-54.
- De Vries, M. G. (1986). *In Theoretical aspects of the design of Fund-supported adjustment programa*. International Monetary Fund, s. 239.
- Dikkaya, M. & Özyakışır, D. (2006). Küreselleşme ve Bilgi Toplumu: Eğitimin Küreselleşmesi ve Neo-Liberal Politikaların Etkileri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(9), s. 151-172.
- Dinçer, Ö. & Yılmaz, C. (2003). *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim*. TC Başbakanlık, s. 118.
- DPT. (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).
- DPT. (1995). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).

- DPT. (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005).
- DPT. (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013).
- DPT. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*.
- Durdu, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Rehaf Devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 37-50.
- Durgun, Ş. (2018). *Modernleşme ve Siyaset*. Ankara: A Kitap, s. 244.
- Eğitim Reformu Girişimi. (2014). 6 Şubat 2014 Tarihinde TBMM'ye Sunulan MEB Yasa Tasarısı Üzerine Ön Değerlendirmeler. bit.ly/3E9TbJv
- Ercan, F. (1999). 1980'lerde Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılanması: Küreselleşme ve Neoliberal Eğitim Politikaları. F. Gök (Dü.) içinde, *75 Yılda Eğitim* (s. 23-37). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2006). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Erkam Matbaası, s. 29
- Freeman, M. (2015). Neoliberal Politikalar ve İnsan Hakları. (Ş. Evran Topuzkazanmış, Dü.) *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2), 165-188.
- Göçoğlu, V., Kurt, İ. D. & Öktem, M. (2019). İdari Reformun Yüz Yılı: Türk Kamu Yönetimi Reformlarının Karar Verme Yaklaşımları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Ombudsman Akademik*, 5(10), s. 39-79.
- Güler, B. A. (2005). *Devlette Reform Yazıları*. Ankara: Paragraf Yayınları, s. 161.
- Gümüş, A. T. (2012). Eğitim Hakkının Dönüşümü. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s. 119-134.
- Güneş, H. (2016). *Türkiye'de Eğitim Politikaları Tartışmaları*. Ankara: EYUDER Yayınları, s. 75.
- Gürsoy, H. K. (2023). 1980'den Günümüze Türkiye'nin Hükûmet Programlarında Eğitim, Dil ve Edebiyat. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(38), s. 442-470.
- Harvey, D. (2005). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. (A. Onacak, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık, s. 1-17.
- Heywood, A. (2013). *Siyasî İdeolojiler*. (A. K. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnanç, Ş. Akın, & B. Kalkan, Çev.) Ankara: Adres Yayınları, s. 41.
- International Organization for Migration. (2024). International students. *World Migration Report 2024*. <https://bit.ly/4lvlrHd>
- İnaç, H., & Demiray, M. (2004). Siyasal Bir İdeoloji Olarak Neoliberalizm. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- İnal, K. (2006). Latin Amerika Dersleri: Neoliberalizm, Krizler ve Toplumsal Mücadele. *Praksis Dört Aylık Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 265-287.
- İnsel, A. (2015). *Neo-Liberalizm: Hegemonyanın Yeni Dili*. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 7.
- İslamoğlu, H., Ursavaş, Ö., Ursavaş, Ö. F. & Resioğlu, İ. (2015). FATİH Projesi Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların İçerik Analizi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 5(1), s. 161-183.

- Kahveci, H. (2021). Siyasi Partilerin Eğitim Politikalarının Neoliberalizm. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (21), s. 923-940.
- Karacan, M. K., Aydın, C. & Tan, M. (2007). Eğitim Sistemine Yönelik Bir Reform Çalışması: Kamu Yönetimi Temel Kanunu Çerçevesinde Eğitim Yönetimi. *Mevzuat Dergisi*, 10 (112), s. 1-10.
- Karataşoğlu, D. (2018). *Neoliberal Eğitim Politikaları Bağlamında Orta Sınıfın Okul Tercihlerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi.
- Karcı, Ş. M. (2008). Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımının Temel Değerleri Üzerine Bir İnceleme. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 8(16), 40-64.
- Kesgin, A. (2021). İdealizm ve Eğitim. M. Cihan ve Z. Yılmaz (Edt.), *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi, s. 169-174.
- Koray, M. (2001). Küreselleşen Dünyada Avrupa Modeli'nin Sınırları ve Sorunları: Refah Devleti Nereye? *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, s. 9-43.
- Kurt, M. & Yaşar Uğurlu, Ö. (2007). Yeni Kamu Yönetimi ve Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımının Gelişiminde Avrupa Birliği'nin Rolü: İlerleme Raporları İçerik Analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 81-109.
- Kurul, N. (2019). *Başka Bir Eğitim Hikayesi Bireyin Gelişimi Toplum ve Doğa Etkileşimi Üzerine Sorgulamalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 105-112.
- Lamba, M. (2015). Türkiye'de Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Yansımaları: Hükûmet Programları Üzerinden Nitel Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 127-141.
- MEB. (2023). *Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Medreselerin Kaldırılması* <https://meb.ai/600800>
- Meşeci Giorgetti, F., & Batır, B. (2012). İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, s. 27-56.
- Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973). T.C. Resmî Gazete, 1739, (14.06.1973)
- Mumyalmaz, A. (2019). 24 Ocak Ekonomik İstikrar Kararları ile 12 Eylül Askeri Darbesinin Neoliberalizm İttifakı ve Siyasal İslam'ın Süreçteki Rolü. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 1899-1915.
- Nartgün, Ş., & Argon, T. (2021). *Eğitim Perspektifinden Planlama, Ekonomi ve Politika*. Ankara: Pegem Akademi, s. 12-415.
- T.C. Resmî Gazete. (2002). *TBMM Kararı, Bakanlar Kuruluna Güven Oylaması Hakkında Karar*. Sayı: 24948
- T.C. Resmî Gazete. (2011). *TBMM Kararı, Bakanlar Kuruluna Güven Oylaması Hakkında Karar*. Sayı: 998
- TBMM. (2013a). Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 1 (24 Nisan 1920-22 Mayıs 1950). Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM. (2013b). Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 2 (22 Nisan 1950-20 Kasım 1961). Ankara: TBMM Basımevi.

- TBMM. (2013c). Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 3 (20 Kasım 1961-27 Ekim 1965). Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM. (2013d). Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 4 (27 Ekim 1965-26 Mart 1971). Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM. (2013e). Hükûmetler-programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 5 (26 Mart 1971-17 Kasım 1974). Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM. (2013f). Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 6 (17 Kasım 1974-12 Kasım 1979). Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM. (2013g). Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 7 (12 Kasım 1979-9 Kasım 1989). Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM. (2013h). Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 8 (9 Kasım 1989-30 Ekim 1995). Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM. (2013i). Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 9 (30 Ekim 1995-11 Ocak 1999). Ankara: TBMM Basımevi.
- TBMM. (2013j). Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 10 (11 Ocak 1999-). Ankara: TBMM Basımevi.
- Ömürgönülşen, U. (1997). The Emergence Of A New Approach To The Public Sector: The New Public Management. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52(1): 517-565.
- Öntaş, T. & Atmaca, T. (2016). Eğitim ve İdeoloji Bağlamında Hesap Verebilirlik ve Neoliberalizm Bağlantısı. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(3), s. 1813-1828.
- Özdem, G. (2007). Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan Eğitim Politikalarının İlköğretim Okullarında Yarattığı Dönüşümün Değerlendirilmesi (Ankara İli Örneği). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, M. (2014). Eğitimde Yeniden Yapılanma Siyasetleri “Müfredat Laboratuvar Okulu”. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), s. 102-116.
- Özdemir, M. & Bozkurt, S. (2015, Temmuz). Eğitim ve okul yöneticilerinin yeni-kamu işletmeciliği anlayışına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 42(42), s. 317-334.
- Özdemir, Ö. (2007). Neo-liberal Dönemde Bilgi Üretim Süreçlerindeki Değişim ve Üniversitelerin Bu Süreçteki Yeri. Ö. Özdemir, S. Akyol, M. Coskun, Z. Yılmaz, M. Aydın ve R. Altunpolat (Edt.), *Dönüştürülen Üniversiteler ve Eğitim Sistemimiz* (s. 33). Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Özdemir, S. (2000). *Eğitimde Örgütsel Yenileşme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Özdemir, S. M. (2011). Toplumsal Değişme ve Küreselleşme Bağlamında Eğitim ve Eğitim Programları: Kavramsal Bir Çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), s. 85-110.
- Özdoğan, F. (2020). *Tek Parti Dönemi Hükûmet Programlarında İktisat Politikaları Bağlamında Sosyal Politikaların İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

- Özdoğan, F. & Develi, A. (2020). İktisat Politikaları Çerçevesinde Tek Parti Dönemi Hükûmet Programlarında Sosyal Politika Hedefleri (1923-1939). *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(3), s. 4-36.
- Özer, M., Gür, B. & Küçükcan, T. (2011, Ağustos). Kalite Güvencesi: Türkiye Yükseköğretimi için Stratejik Tercihler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), s. 59-65.
- Özkazanç, A. (2013). Türkiye'nin Neo-Liberal Dönüşümü ve Liberal Düşünce. T. Bora & M. Gültekingil (Edt.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Liberalizm*. İletişim Yayınları, s. 634-657.
- Özkurt, İ. C. (2022). *Neoliberal İktisat Teori ve Uygulama*. Ankara: Gazi Kitabevi, s. 9.
- Özyılmaz, Ö. (2021). *Türk Millî Eğitim Sisteminin Sorunları ve Çözüm Arayışları*. Ankara: Pegem Akademi, s. 30-31.
- Perçin, Ö. (2015). *Kamu Hukuku ve Ekonomi Paradigmaları Kısacasında Birey .Toplum ve Devlet*. Ankara: Astana Yayınları, s. 32-145.
- Prechel, H. ve Harms, J. (2007). Politics and neoliberalism: Theory and ideology. H. Prechel (Ed.), *Politics and neoliberalism: Structure, process and outcome* (ss. 3-17).
- Pustu, Y. (2018). Türkiye'nin İdari Reform Deneyimi. M. Özer, & U. Ayhan (Edt.), *Kamu Yönetimi Tartışmaları* (s. 314). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Saad-Filho, A. ve Johnston, D. (2014). *Neoliberalizm: Muhalif bir seçki*. (Ş. Başlı, & T. Önel, Çev. : s.26-45) İstanbul: Yordam Kitap.
- Sağır, M. & Yirci, R. (2020). *Eğitim Ekonomisi ve Planlaması*. Ankara: Pegem Akademi, s. 75-379.
- Sarı, B. (2016). Türkiye Ekonomisinde Neoliberal Düşüncenin Doğuşu ve Değiştirdiği Devlet-Toplum İlişkileri Ekseninde Değerlendirilmesi. Ş. Atakan Duman (Edt.), *Uluslararası Turgut Özal Sempozyumu* (s. 28-40). Ankara: Turgut Özal Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Sharma, N. (2012, May 28). Globalization effect on education and culture: An analysis. SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2069155>
- Soyak, A. (2003). Türkiye'de İktisadi Planlama: DPT'ye İhtiyaç Var Mı? *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2), s. 167-182.
- Şenses, F. & Taymaz, E. (2003). Unutulan Bir Toplumsal Amaç: Sanayileşme Ne Oluyor? Ne Olmalı? *ERC Working Papers in Economics*, 1-23.
- Taşçır, A. M. (2019). *Neoliberalizm Yerelleşme ve Türkiye*. İstanbul: Tekin Yayınevi, s. 60.
- Tekeli, İ. (2017). *Modernizmin Yansımaları: 90'lı Yıllarda Türkiye*. (R. Barbaros, & E. J. Zürcher, Dü) Ankara: Efil Yayınevi, s. 31.
- Toker Gökçe, A. (2013). Yeni Ekonomik Düzen, Eğitim Reformları ve Eğitimin Geleceği. *Eğitim Sosyolojisi*, 249-270.
- Toker Gökçe, A. (2020). *Eğitim Ekonomisi ve Planlaması*. Ankara: Pegem Akademi, s. 178.

- Toker Gökçe, A. (2022). *Eğitim Bilimlerinin Kassandra'sı L. Işıl Ünal İçin Yazılar*. S. Özsoy, E. Küçük, G. Aslan ve H. Buyruk (Edt.), Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 379-391.
- Toprak, D., Ağcakaya, S. ve Gül, H. (2016). Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye'de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), s. 123-165.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] (1988). 12. millî eğitim şurası kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165252_12_sura.pdf
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] (1990). 13. millî eğitim şurası kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165326_13_sura.pdf
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] (1993). 14. millî eğitim şurası kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165401_14_sura.pdf
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] (1996). 15. millî eğitim şurası kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165430_15_sura.pdf
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] (1999). 16. millî eğitim şurası kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_02/21142534_16_sura.pdf
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] (2006). 17. millî eğitim şurası kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] (2010). 18. millî eğitim şurası kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] (2014). 19. millî eğitim şurası kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf
- Turner, R. (2008). *Neo-liberal ideology: History, concepts and policies*. Edinburgh University Press.
- Türkkaş Anasız, B. (2023). Neoliberalizm Dalgasının Etkisinde Eğitim Paydaşları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 12(4), s. 62-71.
- Ünal, L. I. (2005). İktisat İdeolojisi'nin Yeniden Üretim Süreci Olarak Eğitim. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 16(57), s. 35-50.
- Ünal, L. I. (2011). Yükseköğretim Finansmanı: Neoliberal "Çözüm" ve Tehditler. F. Ercan, & S. Korkusuz Kurt (Edt.), *Yükseköğretim Finansmanı: Neoliberal "Çözüm" ve Tehditler* (s. 93-120). İstanbul: SAV Yayınları.
- Yalın, B. (2023). Türkiye'de Stratejik Planlama; Politika Transferi veya Yayılma Analizi. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4(3), s. 479-516.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 39-193.
- Yıldız, N. (2008). Neoliberal Küreselleşme ve Eğitim. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), s. 13-32.
- Yıldız, O., & Yıldız, T. (2016). Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Politikaları. *Gazi Üniversitesi Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, s. 24-41.

- Yılmaz, A. (2005). Neo-liberal Dönüşüm Sürecinde Türkiye'de Devlet ve Toplum İlişkileri, Toplumsal Sınıf Merkezli Bir Yaklaşım. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20(1), 107-140.
- Yolcu, H. (2021). Eğitimde Özelleştirme: Strateji, Yöntem ve Teknikler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 54(2), s. 645-675.
- Yücel Yel, Ş. (2014). *Neoliberalizm ve Küreselleşme Ekseninde Beyaz Yakalı Emegın Dönüşümü*. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Zafır, C. Z. (2009). Neoliberalizmin Minimal Devlet Yaklaşımına Bir Eleştiri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 65-82.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : YAZICI, Mehmet Furkan

Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek Lisans	Hacı Bayram Veli Üniversitesi	2025
Lisans	Gazi Üniversitesi	2012
Lise	Kayseri Sema Yazar Anadolu Lisesi	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015 – Devam	Millî Eğitim Bakanlığı	Millî Eğitim Uzmanı
2014 – 2015	Maliye Bakanlığı	Vergi Müfettiş Yardımcısı

Yabancı Dil

İngilizce

